

**TÁRSADALMI JELLEMZŐK
ÉS ELLÁTÓRENDSZEREK, 2007**

Budapest, 2008

© Központi Statisztikai Hivatal, 2008

ISBN 978-963-235-220-6 (internet)
ISBN 978-963-235-219-0 (nyomdai)

Felelős szerkesztők: Lakatos Judit, Tokaji Károlyné
További információ: Grábics Ágnes,
Telefon: 345-6427, E-mail: Agnes.Grabics@ksh.hu)

Internet: <http://www.ksh.hu>
informacioszolgalat@ksh.hu
345-6789 (telefon), 345-6788 (fax)

Borítóterv: Vargás Print Stúdió Kft.
Nyomdai kivitelezés: Xerox Magyarország Kft. – 2008.258

Fejezetek jegyzéke

Összefoglaló	5
1. Népeség, népesedés, népességstruktúra	13
2. Egészségi állapot, egészségügyi ellátórendszer	31
3. Oktatás	46
4. Foglalkoztatás, munkanélküliség, munkaerő-piaci kirekesztődés	59
5. A háztartások életszínvonala	81
6. Lakás	106
7. Infrastrukturális ellátottság	114
8. Szociális védőháló	126
9. Kultúra	154
10. Civil társadalom, nonprofit szektor	162
11. Bűnügyi helyzet	166
Táblázatok	171

Megjegyzések:

EU-25: a 2004-re kialakult Európai Unió összes (25) tagállama: Ausztria, Belgium, Ciprus, Csehország, Dánia, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Málta, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svédország, Szlovákia, Szlovénia.

EU-27: a 2007-re kialakult Európai Unió összes (27) tagállama: Ausztria, Belgium, Bulgária, Ciprus, Csehország, Dánia, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Málta, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország, Portugália, Románia, Spanyolország, Svédország, Szlovákia, Szlovénia.

EU-15: a 2004 előtt csatlakozott 15 nyugat-európai tagállam: Ausztria, Belgium, Dánia, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Luxemburg, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svédország.

EU-8: a 2004-ben csatlakozott 8 kelet-közép-európai és balti tagállam: Csehország, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Szlovákia, Szlovénia.

EU-10: a 2004-ben és 2007-ben csatlakozott 10 kelet-közép-európai és balti tagállam: Bulgária, Csehország, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Románia, Szlovákia, Szlovénia.

Összefoglaló

Népesség, népesedés, népességstruktúra

A népesség lélekszáma több mint negyedszázad óta folyamatosan csökken, korösszetétele fokozatosan öregszik. Az előző évhez képest 2007-ben fokozódott a csökkenés üteme a kevesebb születésszám, a magasabb halálozás és a nemzetközi vándorlási többlet mérséklődése miatt. 2008. január 1-jén a népesség lélekszáma 10 045 ezer fő volt.

A korösszetétel változásának legjellemzőbb vonása a gyermekkorúak létszámának jelentős csökkenése, valamint a 65 éves és ennél idősebb korú lakosok számának dinamikus emelkedése. E változások eltérő módon érintették a különböző függőségi (eltartottsági) mutatókat. A gyermekkorúak aránya az aktív korú népességhez képest folyamatosan csökken, így mérséklődik az aktív korú lakosok gyermekekre irányuló eltartási terhe. Ezzel szemben a növekvő számú idős korúakra egyre kevesebb aktív korú lakos jut, más szóval az időskorú lakosok függése egyre nagyobb az aktív korú népesség létszámától. A népesség öregedését jól jellemzi az a tény, hogy 2006 óta a 15 év alatti gyermekek kevesebben vannak, mint a 65 éves és ennél idősebb lakosok. Az ország leginkább előregedett területi egysége Budapest, ahol száz gyermekkorúra 147 időskorú lakos jut, szemben Szabolcs-Szatmár-Bereg megyével, ahol az időskorúak még kisebbségben vannak a gyermekkorúakkal szemben.

Az elmúlt két évtizedben lényegesen átalakult a népesség családi állapot szerinti összetétele. A házasságban élők száma jelentősen csökkent, az élettársi kapcsolatban élőké viszont csaknem háromszorosára nőtt. A nem házas népesség száma valamennyi korcsoportban emelkedett. A 30 év alatti lakosoknál a nőtlenek és hajadonok, a 70 év felettieknél az özvegy családi állapotúak vannak többségben. Minden tizedik 15 éves és idősebb lakos elvált családi állapotúként élt 2008. január 1-jén.

A népesség családi állapot szerinti változása jelentős hatást gyakorol a termékenység általános szintjére és a születésszám hosszabb távú csökkenő irányzatára. A mai fiatal és középkorú nemzedékek párkapcsolati és termékenységi magatartása, gyakorlata alapvetően különbözik a szüleikétől. A gyermekvállalás későbbi életkorra tolódott, ezért a húszas éveikben járó fiataloknak jóval kevesebb gyermekük születik, mint korábban. Ezt az elmaradást a harmincas éveik során szeretnék bepótolni; erre utal a 30–39 éves nők termékenységének lassú, de tartós emelkedése. Mindezek ellenére a jelenlegi harmincas éveik elején járó korosztályok átlagos gyermekszámában jelentős elmaradás mutatkozik, a tíz, tizenöt vagy húsz évvel ezelőtt hasonló életkorú nőtársaikhoz képest.

Figyelemre méltó és növekvő mértékű különbségek vannak a házas és nem házas népesség halandóságában. Az eltérések mindhárom nem házas népességek kategóriában (nőtlen, illetve hajadon, elvált és özvegy) megfigyelhetők, a házas népesség előnyére. Egyes életkorokban és különösen a férfiak körében több mint háromszor akkora a nem házas népesség mortalitása, mint a házasoké.

A belföldi vándorlás iránya és nagysága lényegesen módosítja a népességszám alakulását az ország különböző területein. A belföldi migrációt tekintve továbbra is markáns különbségek tapasztalhatók az ország nyugati, illetve észak-keleti régiói között. 2007-ben a régiók közül Közép-Magyarország vándorlási többlete emelkedik ki, de pozitív volt Nyugat-Dunántúl belföldi vándorlási egyenlege is. Ugyanakkor tovább gyengült Észak-Magyarország és Észak-Alföld népesség megtartó ereje. A nemzetközi vándorlást tekintve Magyarország földrajzi elhelyezkedése, gazdasági változásai majd európai uniós tagsága megnövelték az ország tranzit- és célországgént való jelentőségét. A Magyarországon élő külföldiek száma 2008. január 1-jén 175 ezer fő volt, ez az ország népességének 1,7 százalékát tette ki.

Egészségi állapot, egészségmeghatározó tényezők, egészségügyi ellátórendszer

A születéskor várható élettartam értéke minden eddiginél magasabb, de nemzetközi összehasonlításban még mindig alacsonyabb, mint a fejlett országokban.

A várható élettartamnál nagyobb ütemben emelkedik az életminőséget is kifejező új mutatószám, az egészségben várható élettartam értéke: jelenleg férfiaknál 55,3, nőknél 58,0 év. Az Európai Unió kiemelt stratégiai céljainak egyike, hogy ez az érték a várható élettartamot egyre inkább megközelítse, hogy az életkoruk miatt ápolásra, gondozásra szoruló aránya a népességen belül olyan szinten alakuljon, amely mellett az ellátórendszerek finanszírozása is biztosítható.

A lakosság véleménye saját egészségi állapotáról általában jobb, mint a tényleges helyzet. Az egészségtelen táplálkozás, a túlzott (az élettani ajánlásnál átlagosan 30 százalékkal magasabb) kalóriabevitel, a dohányzás, a mozgásszegény életmód már a fiatalabb korcsoportokban is jelentős egészségkárosodáshoz vezet.

A felmérések szerint tartós betegsége van a felnőtt lakosság 37 százalékának; a súlyos, a mindennapi életvitelt, illetve az elvárható társadalmi részvételt korlátozó fogyatékkal élők aránya 13 százalék. A fogyatékosok, rokkantak megélhetését, társadalmi beilleszkedését segítő támogatások változatos formái közül legtöbbször (802 ezer fő) a rokkantnyugdíjat veszik igénybe, ebből 452 ezren a nyugdíjkorhatárt még nem érték el. Az újonnan megállapított ellátások száma, elsősorban az ellátórendszer szabályainak szigorítása miatt, évről évre csökken, az igénylők felét elutasítják.

A lakosság egészségi állapota a háziorvosi jelentésekből ismert megbetegedési (morbiditási) adatok alapján sem nevezhető megfelelőnek. Minden kiemelt betegségecsoportban nőtt az előfordulások tízezer lakosra jutó száma.

A betöltött orvosi álláshelyek száma 2007-ben háromszázzal csökkent az előző évhez viszonyítva. A legnagyobb csökkenés az aktív fekvőbeteg-ellátás területén volt megfigyelhető, ugyanakkor nőtt az állások száma a járóbeteg-szakellátásban, a gondozást nyújtó intézményekben, illetve a fogorvosi ellátásban. A szakdolgozói állások számát jelentős visszaesés jellemezte.

Az alapellátás területén, a háziorvosok esetében a betegforgalom 17 százalékkal alacsonyabb volt, mint egy évvel korábban, valószínűleg a vizitdíj bevezetésének hatására.

2007-ben a fekvőbeteg-gyógyintézeti ellátás jelentős változáson ment keresztül: 6 kórház kapacitásának és 12 kórház aktív fekvőbeteg-szakellátásának, valamint 33 kórház esetében egy vagy több aktív szakmacsoport közfinanszírozása szűnt meg. Jelenleg összesen 179 kórház működik hazánkban.

Magyarországon 2006-ban az egészségügyi kiadások a GDP 8,3 százalékát tették ki. Az összes egészségügyi kiadás 70,9 százaléka származott az államháztartásból, a többit a magánszektor kiadásai tették ki, melyből a lakossági kiadások aránya 22,6 százalék volt. 2006-ban a lakosság egészségügyi kiadásai (folyó áron) 1,9 százalékkal nőttek.

Az Állami Számvevőszék előzetes becslése szerint a vizitdíj és a kórházi napidíj bevezetése 12,8 milliárd forint bevételt hozott.

Oktatás

Az elmúlt másfél évtizedben kiteljesedett az iskolarendszerű oktatás: a 3–5 éves korosztály 87, a 16 évesek 94, a 20 évesek 53 százaléka vesz részt a nappali oktatásban, képzésben.

A felsőoktatásban részt vevők aránya Magyarországon a 19–20 éves korosztályokban 2005-ben már meghaladta az EU-átlagot, a hallgatók összetételében viszont jelentős különbségek mutatkoznak: a felsőfokú szakképzésben részt vevők aránya rendkívül alacsony, az egyetemi, főiskolai képzés részesedése viszont magasabb, mint az Európai Unió más tagországaiban.

A képzési szerkezet változásának megfelelően a 18 évesek egyre növekvő hányada, 2007-ben 63 százaléka szerzett érettségi bizonyítványt a nappali képzésben, fele-fele arányban gimnáziumban, illetve szakközépiskolában. Az elmúlt években minden korábbi időszakot meghaladó számban és arányban szereztek a fiatalok diplomát: a 22 éves korosztály 21–24 százaléka fejezi be sikeresen felsőfokú tanulmányait.

Az oktatás egyes szintjeiről való kikerülés, lemaradás jellemzője az oktatási rendszer korai elhagyása befejezetlen vagy alacsony szintű iskolai és szakmai végzettséggel. E tekintetben az unión belül meglehetősen nagyok a különbségek, 5 és 37 százalék között szóródik azok aránya, akik legfeljebb alacsonyfokú végzettséggel rendelkeznek és semmiféle további képzésben nem vesznek részt.

Magyarország pozíciója kedvező van e tekintetben: a 18–24 éves férfiak 14, a nők 11 százaléka tartozik e leszakadó csoportba.

2007-ben Magyarországon a 25–64 éves felnőtt népesség 79 százalékanak volt legalább középfokú végzettsége, ugyanez az arány a 20–24 évesek körében 84 százalék volt. Felsőfokú végzettséggel a felnőtt lakosság 18 százaléka rendelkezett, az egyes tízéves korcsoportok között 1–2 százalékpontnyi különbség volt, a fiatalabbak javára.

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők jövedelmi előnye Magyarországon magasabb, mint a legtöbb OECD-országban: a férfiak esetében a diploma kiugróan magas megtérülése mutatkozik (keresetük több mint 2,5 szerese a középfokú végzettségűek jövedelmének), de a nők esetében is csaknem kétszeres az iskolai végzettségből származó többlet. A középfoknál alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők relatív hátránya kisebb mértékű: a viszonyítási csoportnak tekintett középfokú végzettségűekhez képest a férfiaké 76, a nőké 72 százalék körüli.

Az expanzió mellett a tanulás eredményességét mérő felmérés (PISA) szerint a 16 éves tanulók 15–20 százaléka tartozik a legalacsonyabb, ún. „kockázati csoportba” a vizsgált területeken. A tízéves tanulók szövegértési képességeit vizsgáló 2006. évi felmérés (PIRLS) viszont kiemelkedő magyar eredményeket és szignifikáns javulást mutatott az előző felméréshez képest.

A felnőtt lakosság tanulási hajlandóságában (és lehetőségeiben) jelentős különbségek vannak az Európai Unió tagállamai között. Magyarországon 2007-ben a férfiaknak mindössze 3, a nőknek pedig 4 százaléka vett részt valamilyen képzésben, ami – a számbavétel torzító hatása ellenére is – nemzetközi összehasonlításban rendkívül alacsonynak számít.

Foglalkoztatás, munkanélküliség, munkaerő-piaci kirekesztődés

Magyarországon a munkaerő-piaci helyzet az elmúlt években érdemben nem változott, maradt az alacsony foglalkoztatottsági szint, miközben némileg emelkedett a munkanélküliek száma.

2007-ben éves átlagban a 15–64 éves népesség 57,3 százaléka volt foglalkoztatott, ami 2003-hoz képest mindössze 0,3 százalékpontnyi javulást jelent, annak ellenére, hogy a nyugdíjkorhatár folyamatosan emelkedett.

Az összességében alacsony foglalkoztatási ráta iskolai végzettség, kor és nem szerint erősen differenciálódik. A legfeljebb alafokú végzettséggel rendelkező 15–64 éveseknek 27,3 százaléka volt foglalkoztatott 2007-ben, ugyanakkor a felsőfokú végzettségűeknél ez az arány elérte a 80 százalékot.

A 15–64 évesek 4,6 százaléka, 312 ezer fő minősült 2007-ben munkanélkülinek, a munkanélküliek létszámának 2001–2002 óta tartó növekedésének eredményeként.

Az aktív korú népesség jelentős része személyes tapasztalatot szerez arról, mit is jelent munkanélkülinek lenni, a 19–64 év közötti férfiak 31, a nők közel 27 százaléka nyilatkozott 2007 végén úgy, hogy eddigi pályafutása során legalább egy alkalommal volt már munka nélkül.

2007-ben éves átlagban a 19–64 éves korosztályból 2 111 millióan tartoztak az inaktívak közé, melyből nappali tagozaton tanult 19, nyugdíjas volt 51, gyermekgondozási ellátást vett igénybe 13 százaléuk. A fennmaradó 383 ezer főről – a teljes sokaság 18 százalékaról – a következőt lehetett tudni: 75 ezren a munkanélküli-ellátás valamilyen formájában részesültek, 31 ezren ápolási díjat kaptak beteg hozzátartozójuk gondozásáért, 15 ezren tanultak, jóllehet nem nappali tagozaton, s így összességében mintegy 263 ezren voltak azok, akiknek sem tevékenységéről, sem jövedelmi forrásáról nem áll rendelkezésre információ.

A diszkriminációs modul adatai szerint a 19–64 évesek 16,1 százalékát (980,5 ezer főt) álláskeresésnél, elhelyezkedésnél érte már hátrányos megkülönböztetés. A diszkrimináció oka leginkább az iskolai végzettség volt, de súlyát tekintve ettől alig maradt el az életkor.

A munka világának legfontosabb jellemzője az egyén szempontjából a kereset, melynek reálértéke az ezredforduló óta csak 2004-ben nem nőtt, illetve 2007-ben csökkent, 4,8 százalékkal. Ezen belül a versenyszférában 4, míg a költségvetési területen 6 százalékos volt a visszaesés.

2007-ben a szellemi munkakörben dolgozó alkalmazottak rendszeres keresete 93 százalékkal haladta meg a fizikaiakét, ami uniós összehasonlításban is jelentős különbség.

2007-ben a minimálbéren keresők évek óta 8 százalék körüli aránya 2,4 százalékra mérséklődött, mivel ettől az évtől a szakképzett munkavállalókra külön minimálbér érvényes.

A munkahelyváltozás intenzitása alacsony, 6 százalék körüli. Legnagyobb arányban az építőipari vállalkozásokban cserélődnek a munkavállalók, ahol 10 százalék feletti a be- és kilépési intenzitás.

A dolgozói elégedetlenség legradikálisabb formáját jelentő sztrájk gyakorisága hazánkban az uniós átlag alatt van, 2006-ban ezer alkalmazottból 9, 2007-ben 23 vett részt ilyen akcióban. Céljukat tekintve a közvetlen érdekek védelme mellett, az utóbbi időszakban a politikai felhangúak térnyerése is egyre jellemzőbb.

A háztartások életszínvonala

A 2000-es évek első felét jellemző dinamikus reáljövedelem-emelkedés az utóbbi években megtorpant. 2006-ban az előző évhez mérten még némi reáljövedelem-növekedés volt, amelyet 2007-ben már reáljövedelem-csökkenés váltott fel.

A 2007. évi reáljövedelem-csökkenésben a keresetek értékvesztése játszotta a meghatározó szerepet, némileg csökkent a nyugdíjon kívüli egyéb társadalmi jövedelmeké is, míg a nyugdíjak és nyugdíjszerű ellátások reálértéke¹ némileg emelkedett.

Az adó- és járulékszabályok 2007. évi változása az átlag feletti jövedelemmel rendelkezőknél relatíve nagyobb mérvű értékvesztést eredményezett, így a jövedelemegyenlőtlenség némileg mérséklődött.

Nem történt elmozdulás a tekintetben, hogy a jövedelmi szegénységben élők között a munkaerőpiacról kiszorult, társadalmi jövedelmekből élő aktív korúak a háztartásaikban élő gyermekekkel együtt, népességen belüli arányuknál jóval nagyobb hányadot képviselnek.

A fogyasztási kiadások alakulását ugyanazok a tendenciák jellemzik, mint a jövedelmekét, csak némileg csillapítottabban, időben elhúzódva.

A kiadások szerkezete – a nemzetközi tendenciáknak megfelelően – módosult. Így csökkent a háztartásban fogyasztott élelmiszerre fordított (7 év alatt 5 százalékponttal) és nőtt a lakásfenntartási kiadások aránya (7 év alatt 3 százalékponttal).

A vizsgált időszak fogyasztási kiadásainak színvonalát és szerkezetét jelentősen befolyásolta a jövedelmek alakulása mellett az egyes termékek és szolgáltatások ártámogatásának alakulása, de hatott rá egyebek mellett az infokommunikációs eszközök terén bekövetkezett változás és a pénzügyi szféra lakossági szolgáltatásainak növekvő igénybevétele.

Módosultak a lakosság élelmiszer-fogyasztási szokásai. Az élelmiszer-kiadáson belül a házon kívüli étkezés aránya a 2000. évi 8,1-ről 12 százalékra nőtt, háztartásban fogyasztott élelmiszereken belül pedig a saját termelésű fogyasztás a 2000. évi 7/10-ére esett vissza 2007-ben.

A háztartások szubjektív megítélése reálisan tükrözi „objektív” anyagi helyzetüket. A jövedelmekben mért differenciáltságot viszont a ténylegesnél lényegesen kisebbnek, körülbelül 4-szeresnek szeretnék tekinteni a megkérdezettek. E téren az elmúlt években nem történt változás.

A jövedelmileg szegénynek tekintett háztartások lakáskörülményei lényegesen rosszabbak az átlagosnál, napi megélhetési gondjaik mellett eladósodottságuk mértéke is jelentős. Ez visszatükröződik anyagi helyzetük elmúlt évekbeni alakulásáról kialakított véleményükben is, míg a nem szegények anyagi helyzetükben nem láttak érdemi változást, addig a szegények majdnem 2/3-a rosszabbodásról (28 százaléka lényeges romlásról) számolt be.

A gyermekes és gyermektelen háztartások jövedelmi és kiadási színvonalát és szerkezetét befolyásolja az eltérő családszerkezet, de az eltartott gyermekek száma mellett nagy és növekvő szerepe van az iskolai végzettségnek.

---

¹ A globális átlagos éves fogyasztóiár-indexszel számolva: ez 2007-ben az előző évhez képest 108 százalék volt.

Lakás

A népességszám 2007-ben is folytatódó csökkenése már önmagában is a lakásellátottság mutatóinak javulását eredményezi. Ehhez a lakásállomány bővülése is hozzájárul, így a laksűrűség 2007-ben tovább mérséklődött. 2008 elején száz lakásra 235 lakó jutott, kettővel kevesebb, mint egy évvel korábban.

2007-ben a lakásberuházások értéke az összes nemzetgazdasági beruházás 17,7 százalékát tette ki, szemben az egy évvel korábbi 16,6 százalékos aránnyal.

A lakások felszereltségével és minőségével kapcsolatban megállapítható, hogy a rendszerváltás óta megnőtt a pótlólag, a már meglévő lakásokban elvégzett beruházások jelentősége. 2006-ban a megkérdezett háztartások 9 százaléka végzett valamilyen nagyobb bővítést vagy korszerűsítést lakásában.

A lakásépítésben az ezredforduló után megindult fejlődés 2004-ig tartott, azóta enyhe visszaesés következett be mind a kiadott új lakásépítési engedélyek, mind a felépített lakások számában. A fejlődésben fontos szerepet játszó építetők, kivitelezői háttér viszont meghatározó maradt, s ennek nyomán a mennyiségben csökkenő lakásépítés szerkezeti, minőségi jellemzői lényegileg nem változtak.

A lakáshitelezés a 2002-ben és 2003-ban tapasztalt hirtelen és nagyarányú bővülés után 2004–2005-ben visszaesett, majd a 2006. évi 22 százalékos növekedést 2007-ben ismét kisebb csökkenés követte.

A lakáshitel-állományon belül a devizahitelezés térnyerése folyamatos. 2007 végén az összes hitel 47 százaléka devizaalapú.

Infrastrukturális ellátottság

A lakossági infrastruktúra fejlesztésének eredményeként az évtized elejétől főként a vezetékes gázzal és a közüzemi szennyvízelvezetéssel, -tisztítóművel ellátott települések és e szolgáltatásokat igénybe vevő lakások száma növekedett.

A vezetékesgáz-hálózat kiépítése tovább folytatódott, 2007-ben már csupán 291 településnek (9%) nem volt gázhálózata. A lakásállomány 76 százaléka közvetlenül, a központi kazánnal vagy távfűtéssel ellátott tömbházakkal együtt pedig a fennmaradó hányad jelentős része összevontan mérve fogyasztja a gázt. A bekötések száma lassabb ütemben emelkedett az utóbbi két évben, mint az évtized első felében. A távfűtéses lakások száma nem változott. A lakosság villamos energia és vezetékes gáz felhasználása – a 2006. évi emelkedés után – csökkent 2007-ben, az enyhe téli időjárás és feltehetőleg a szolgáltatási díjak emelkedése miatt.

A lakások 95 százalékában fogyasztottak közüzemi hálózatról ivóvizet 2007-ben. (A lakosság fennmaradó hányada közkifolyókon keresztül juthatott ivóvízhez.) Éves szinten – feltehetőleg azért, mert a hosszan tartó nyári hőség és szárazság alatt a kisebb városokban és a községekben többet locsoltak – országosan is nőtt a vízfelhasználás.

A települések 51 százalékán működött 2007-ben közcsatorna-hálózat, melyhez az ország lakásállományának 70 százaléka csatlakozott. A közműolló (az ivóvízvezetékekkel ellátott és a közcsatorna-hálózatra rákötött lakások arányának különbözete) országosan már 25 százalékponton zárult.

A közcsatornán elvezetett szennyvíz egynegyedét legfeljebb csak szűrték és ülepítették 2007-ben, mielőtt visszajutott a környezetbe. A tisztított szennyvíz háromnegyedének szervesanyag-tartalmát biológiai eljárással, mikroorganizmusokkal, ezen belül 36 százalékának nitrogén- és foszfortartalmát fejlettebb (III. tisztítási fokozatú) módszerekkel is tisztították. Az utóbbi módon kezelt szennyvíz aránya még csupán 12 százalék volt az évtized elején.

A városi lakosságra személyenként 18,3 m², ezen belül Budapesten 13,3 m² zöldterület jutott. A zöldterület nagy része közpark.

A települések közötti forgalmat 2007-ben 31 ezer kilométeres országos közúthálózat szolgálta. A gyorsforgalmi úthálózat 2007 végén 1032 km hosszúságú autópályát és autótutat foglalt magában, az évtized első felében 260, az utóbbi két évben pedig 267 kilométerrel gyarapodott.

A települések belterületi helyi úthálózatának még 31 százaléka nem volt szilárd burkolattal ellátva 2006-ban. A belterületi úthálózatnak Pest és Békés megyében több mint 40, Heves és Csongrád megyében viszont mindössze 20–25, a fővárosban pedig 12 százaléka volt kiépítetlen.

Szociális védőháló

2005. évi adatok szerint Svédország költötte a GDP legnagyobb és a balti államok a legalacsonyabb hányadát társadalmi juttatásokra az Európai Unió 27 tagállama közül. Magyarország ráfordításai az EU-27 átlagától jelentősen elmaradtak, viszont a csatlakozott volt szocialista országok közül egyedül Szlovénia előzi meg hazánkat, 1,5 százalékponttal.

A **táppénz** igénybevételét tekintve jelentős különbség van az alkalmazásban állók és a vállalkozások tagjai között. Utóbbiak feltételezhetően csak igen súlyos esetekben maradnak otthon táppénzen, de ekkor állapotuk már nehezebben kezelhető, átlagosan 44 nap kiesést okoz a betegség esetenként, szemben az alkalmazottaknál megfigyelt 28 nappal.

A **közfogyógyellátottak** létszáma jelentősen csökkent, 2005-ben még 532 ezer fő, 2007-ben pedig 399 ezer fő rendelkezett igazolvánnyal. A visszaesés hátterében a jogosultságmegállapítás szabályainak szigorítása áll.

Az **ápolási díj**ban részesülők száma évről évre emelkedik, 2007-re meghaladta az 50 ezer főt. Egy súlyosan fogyatékos vagy tartósan beteg hozzátartozót gondozó személy átlagosan havi 26 ezer forint támogatáshoz jut.

A nyugdíj és nyugdíjszerű ellátásban részesülők között a **rokkantsági nyugdíjasok** aránya 26 százalék (ebből 14% a korhatár alatti), további 8 százaléket tesz ki azok hányada, akik teljes vagy részleges munkaképtelenség miatt jogosultak különféle járadékokra.

A **fogyatékkal élők** napközbeni ellátását szolgáló intézmények számának és befogadóképességének bővülése felgyorsult az elmúlt évben. 2007-ben 160 otthon fogadta a rászorulókat. A bentlakásos ellátás területén megkülönböztetett helyet foglalnak el a lakóotthonok, amelyek 8–14 fő számára biztosítanak jobb minőségű, személyre szabott, családiasabb elhelyezést. 2007-ben a fogyatékkal élők számára 135 lakóotthon állt rendelkezésre.

A pénzbeli ellátások közül 2007-ben **családtámogatásra** a GDP 2,1 százalékát fordította az állam. A családi pótlékot 1,2 millió családnak, 2 millió gyermek után folyósítottak 2007-ben, havonta átlagosan 23 ezer forint összegben.

A **családsegítő szolgálatok** elérhetősége javult, az ellátott települések aránya a 2006. évi 72-ről 2007-ig 87 százalékra nőtt. Az önkormányzatok egyre inkább társulásban próbálják meg ellátni a szociális és gyermekjóléti feladatokat, a családsegítő egységek és az egységeket működtető települések száma csökkent, a szolgáltatásba bevont településeké viszont emelkedett az előző évhez képest.

A **gyermekek veszélyeztetettségének** megelőzésében és megszüntetésében fontos szerepe van annak a jelzőrendszernek, amely a gyermekvédelemhez kapcsolódó területeken (oktatás, egészségügy, bűnmegelőzés) működik. 2007-ben a gyermekjóléti szolgálatok kapcsolatfelvételei minden harmadik esetben a jelzőrendszeren keresztül történtek. A legtöbb jelzést (43%) az oktatási intézmények, a jegyzők (19,2%) és az egészségügyi intézmények (13,8%) küldték.

Az elmúlt évben közel 14 ezer esetben kellett **bántalmazott gyermekeknek** segítséget nyújtani. A bántalmazások 83 százaléka családon belül történt.

A **bölcsődei szolgáltatások** iránti társadalmi igény lényegesen nagyobb, mint az intézmények kapacitása, a beíratott gyermekek száma rendszeresen meghaladja a férőhelyek számát. 2007-ben közel 25 ezer férőhely volt az intézményekben, míg a beíratott gyermekek száma meghaladta a 32 ezer főt, ami 128 százalékos kihasználtságot jelentett.

2007 végén összesen 17 145 gyermek részesült **gyermekvédelmi gondoskodásban**, a gyermekek több mint fele nevelőszülőknél él.

A nyugdíjasok legnagyobb csoportját az **öregségi nyugdíjban részesülők** alkotják. Számuk a nyugdíjkorhatár emelése ellenére 1 716 ezerre emelkedett, ami a nyugdíjbiztosítás történetében regisztrált legmagasabb létszám. A korhatáron túli nyugdíjasok átlagosan 84 700 forintot, a korhatár alattiak 103 ezer forintot kaptak januárban. Ezen belül jelentős a különbség a férfiak és a nők nyugdíja között. A hivatalos korhatárt elért férfiak 18, a fiatalabbak 30 százalékkal (14, illetve 28 ezer forinttal) magasabb összegre voltak jogosultak, mint a hasonló ellátásban részesülő nőtársaik.

Az **időskorúak járadékában** részesített személyek száma 2007-ben tovább csökkent, havonta átlagosan 6 328 olyan időskorú személy részére folyósították az ellátást, aki saját jogú nyugellátással nem, vagy csak nagyon alacsony összegű járadékkal rendelkezett.

A **házi segítségnyújtás** elérhetősége még mindig alacsony szintű, 2007-ben a települések kétharmadán működött. Valamivel kiépültebb az **étkeztetés** hálózata, ami a helységek háromnegyedében rendelkezésre állt. Az ellátottság erősen függ a települések nagyságától, minél kisebb egy település, annál kisebb arányban biztosított a szolgáltatás, tehát éppen az idősök által sűrűbben lakott aprófalvak vannak kedvezőtlen helyzetben.

2007 végén a 60 éven felüli népesség 2,2 százaléka, mintegy 48 ezer ember élt **idősek otthonában**.

A jövedelempótló jellegű **rendszeres szociális segély** vásárló értéke a 2006. évi 34,7 százalékos növekedés után 2007-ben nem változott, ugyanakkor havi 195 ezer főre emelkedett az igénybe vevők száma.

A **lakásfenntartási támogatás** rendszerének reformja 2004-ben kezdődött. 2007-re 357 ezer főre, 2004-hez viszonyítva több mint 80 százalékkal bővült a segélyezettek köre, és két és félszeresére nőtt a támogatási esetek száma.

Magyarországon jelenleg a második legtöbb személyt érintő szociális támogatás az **átmeneti segély**, 2007-ben tízezer lakosból átlagosan 447 fő részére folyósították az ellátást. A hátrányos helyzetű térségekben e mutató jelentősen meghaladta az országos átlagot, így például Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 708 fő volt.

Kultúra

A technikai haladás a kulturális eszközök és szolgáltatások területére is behatolt, azoknak újabb és újabb formáit hozta létre, amelyek a hagyományos eszközöket háttérbe szorítják. A szabadidő eltöltésében jelentős szerepet játszanak ezek az eszközök, és térhódításukat elősegíti, hogy otthoni keretek között is igénybe vehetők. A kulturális intézmények szolgáltatásai iránt csökkent az érdeklődés, amely elkerülhetetlen változások elé állítja az amúgy is nehéz helyzetben lévő intézményeket.

Évek óta tapasztalható tendenciák a kultúra területén – a gazdasági szempontok előtérbe kerülése mellett – az állami szerepvállalás csökkenése a finanszírozásban, a pályázati rendszerek kialakulása, a kulturális cikkek drágulása. A kulturális javak fogyasztási eltérései szoros összefüggést mutatnak az iskolai végzettséggel, a gazdasági aktivitással, illetve a területi elhelyezkedéssel, valamint a felhasználók, fogyasztók igényeivel.

Az infokommunikációs eszközök az utóbbi években hozzáférhetőbbek, megfizethetőbbek lettek. A lakosság digitális megosztottsága ennek ellenére fennmaradt, sőt egyre szembetűnőbbé válik a különbség az ezen eszközöket használók és a nem használók között. Ennek számos oka lehet: hiányzó infrastruktúra és hozzáférési lehetőség, nem megfelelő ösztönzési politika az infokommunikációs eszközök használatára, a szükséges ismeretek és az anyagi feltételek hiánya, generációs különbségek stb. Ezen megosztottságot csökkentő tényezőkké válhatnának a könyvtárak és a közművelődési intézmények (művelődési otthonok, mozik, színházak, múzeumok), mint az infokommunikációs eszközök közvetítői.

A kulturális értékek szerepét vizsgáló nemzetközi összehasonlító felmérés szerint a lakosság meglehetősen kis része vett részt kulturális eseményeken az elmúlt időszakban: leginkább a történelmi emlékhelyeket, emlékeket látogattak, de kiemelkedő a moziba járás is. Minden második EU-polgár évente legalább egyszer eljutott moziba.

A koncertek látogatása, könyvtárlátogatás, színházba járás 32–37 százalékban volt jellemző, míg a balett- és táncszínház-előadáson való részvétel még a 20 százalékot sem érte átlagosan az unió 27 országában.

Civil társadalom, nonprofit szektor

2006-ban is nőtt a nonprofit szektor mérete, az alapítványok száma összesen 22 464, a társas nonprofit szervezeteké pedig 35 778 volt. 2000 óta nem változott érzékelhetően a szektor tevékenység szerinti összetétele.

2006-ban az alapítványok 60 százaléka három (oktatás, szociális ellátás, kultúra) tevékenységi területhez köthető. A társas nonprofit szervezetek körében továbbra is a szabadidős és sportegyesületek, valamint a szakmai érdekképviselések aránya a legnagyobb.

A szervezetek többsége már rendelkezett közhasznúsági fokozattal. Pénzforgalom a szektor 87 százalékánál volt kimutatható, a teljes bevétel összege meghaladta a 896, a kiadás pedig a 908 milliárd forintot. A legjelentősebb bevételi forrásnak 2006-ban is a 40 százalékot meghaladó állami támogatás bizonyult. A szervezetek az év során 128 milliárd forint támogatást osztottak ki.

Több mint 75 ezer fő dolgozott a nonprofit szervezeteknél főállásban, és további 24 ezer személy csökkentett munkaidőben. A szektor emellett mintegy 430 ezer fő önkéntes segítségére is számíthatott. Az általuk teljesített 50 millió munkaóra becsült értéke 42 milliárd forintot tett ki. A társas nonprofit szervezetek taglétszáma meghaladta a 3,7 millió főt. A szervezetek több mint fele rendelkezik ingatlannal, és 70 százalékuk használ számítógépet.

Bűnügyi helyzet

2007-ben az ismertté vált közvédas bűncselekmények száma közel 427 ezer volt, annyi, mint az előző években.

A hazai bűnözésben a vagyon elleni cselekmények vannak többségben. 2007-ben száz bűncselekményből 65-öt követtek el ebben a kategóriában, összesen 276 ezret. A vagyon elleni cselekményeken, de az össz-bűnözésen belül is a legmeghatározóbb cselekményszakma a lopás volt.

A személy elleni bűncselekmények kategóriájában 2007-ben 17 ezer ügyben zárták le a hatóságok a nyomozást.

A gazdasági bűncselekmények száma a 2006. évhez képest jelentősen, 18-ról 14 ezerre csökkent.

A közlekedési morál romlását és az ezzel kapcsolatos büntetőpolitikai intézkedések szigorodását jelzi a közlekedési bűncselekmények emelkedő száma is.

A százezer lakosra jutó bűnözési ráták alapján az élen a közép-magyarországi régió áll, valamint a keleti régiókban magasak az arányszámok. A bűnözés a férfiakra jellemző tevékenység, ugyanis a bűnelkövetők, a jogerősen elítéltek és a fogva tartottak körében az első két esetben 80 százalék körüli, a fegyházi népesítésnél pedig 90 százalékot meghaladó a férfiak aránya.

A fiatalabbak bűnözési potenciálja sokkal magasabb, mint amit a népességbeli arányuk indokolna. A legmagasabb a harmincas éveik elején-közepén járók bűnözési hajlandósága.

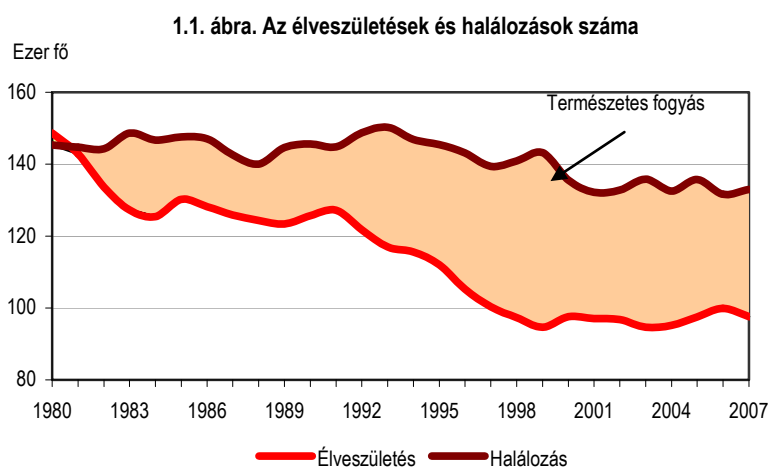
1. Népeség, népesedés, népességstruktúra

1.1. A népesedési folyamatok fontosabb jellemzői

A magyar népesség fejlődése olyan történelmi utat járt be, amely során a kiegyensúlyozott korösszetételű, létszámában alapvetően gyarapodó népességből a fokozatosan előregedő és lélekszámában fogyó népesség lett. A népesség lélekszáma 1980-ban érte el maximumát, 10 709 ezer fővel, azóta változó intenzitással ugyan, de folyamatosan csökken, és 2008. január 1-jén 10 045 ezer főt tett ki. Valamivel több, mint negyed évszázad alatt ez mintegy 664 ezer fős, 6,2 százalékos lélekszámcsökkenést jelent.

Az 1990-es évek gyors és gyökeres társadalmi-gazdasági változásai ellentétes irányú hatást gyakoroltak a két alapvető népmozgalmi folyamatra. A termékenység szintje hanyatlásnak indult, ugyanakkor megtorpanásokkal tarkított, de alapvetően javuló irányzat indult el a mortalitásban. A kibontakozó piacgazdasági viszonyok mellett a családalapítás és gyermekvállalás korábbi gyakorlata lényegesen megváltozott, az egészség megőrzésének jelentősége pedig felértékelődött. Az 1990-es évek során a termékenység szintje mintegy 40 százalékkal csökkent, a teljes termékenységi arányszám 2003-ban esett a történelmi minimumra, 1,28 értékkel, ugyanakkor mindkét nembeli népesség születéskor várható élettartama 1993 és 2007 között 4,3 évvel emelkedett. A férfiak 2007. évi 69,2 éves születéskor várható élettartama az eddig mért maximális értéket jelenti, a nők 77,3 életéve pedig csak alig marad el az eddigi legmagasabb, 2006. évi értéktől. A termékenység és a halandóság közel egy időben kialakult eddigi minimumértékei Magyarországon folyamatos és jelentős természetes fogyással járnak együtt, amit a nemzetközi vándorlás pozitív egyenlege az elmúlt másfél évtizedben hol kisebb, hol nagyobb mértékben ellensúlyozni tudott, de a népességcsökkenés folyamatát megállítani nem volt képes.

A 2007. évi 97,6 ezer születés és 132,9 ezer halálozás mellett a természetes fogyás 35,3 ezer főt tett ki, a nemzetközi vándorlás mintegy 14 ezer főt kitevő pozitív egyenlege 21 ezer főre mérsékelte a népesség tényleges fogyásának mértékét. A természetes fogyás az előző évinél valamelyest nagyobb volt, mert a születésszám 2,3 százalékkal csökkent, a halálozás 0,9 százalékkal nőtt. A nemzetközi vándorlás pozitív egyenlege is kisebb volt, mint 2006-ban.

Az 1980-as évtizedig hazánkban a korai házasságkötés és a fiatalon vállalt anyaság volt jellemző. Ez a magatartási minta az 1980-as években változásnak indult, az azóta eltelt időszakban pedig gyökeresen átalakult. Az 1970-es és 1980-as évekre jellemző házasságkötési viszonyok mellett a

nők 80–90 százaléka legalább egyszer házasságot kötött élete folyamán. Ez az érték csaknem a felére esett az 1990-es években, és az ezredforduló után 45 százalék körül stagnált. 2007-ben erről az alacsony szintről újabb visszaesés történt a házassági mozgalomban. A hivatalos népmozgalmi statisztika elmúlt 130 éves történetében a 2007. évi 40 842 házasságkötésnél csak az első világháború éveiben volt kevesebb esküvő. A házasságkötések visszaesésével egyidejűleg dinamikus emelkedett az élettársi kapcsolatban élők száma, és 1990 és 2005 között csaknem háromszorosára nőtt. 2006 óta a 15 éves és idősebb népesség körében a házasságban élők kisebbségbe kerültek a nem házasokkal szemben, ami az elmúlt évszázadban még soha nem fordult elő.

Az instabil párkapcsolatok, illetve a válással végződő házasságok magas aránya hosszú idő óta sajátos jellemzője a magyar házasságkötési, illetve válási mozgalomnak. A válások gyakorisága az 1980-as évek végén érte el időszakos maximumát, majd az 1990-es évek közepétől újabb emelkedő irányzatot vett. A 2007. évi 25 160 bíróság által felbontott házasság nagyságrendjét tekintve nem mutat lényeges változást az egy évvel korábbihoz képest. A válások magas szinten stagnáló abszolút száma azonban a házasságok stabilitásának gyengülésére utal, különösen akkor, ha ezt a házasságkötések erősen csökkenő számához vagy a házasságban élők jelentősen visszaeső arányához viszonyítjuk. A 2007. évi válási gyakoriságok mellett a házasságok 45 százaléka bomlana fel. Úgy tűnik, hogy a korábbinál jóval kevesebb és későbbi életkorban kötött házasság nem jelent egyben megfontoltabb párválasztást.

A természetes népmozgalmi események (születések, halálozások, házasságkötések és válások) mellett a demográfia mechanikus népmozgalmi eseményként tartja számon a belföldi és nemzetközi vándorlásokat. A vándorlás iránya és nagysága lényegesen módosítja a népességszám születések és halálozások által meghatározott változását. Az utóbbi években nőtt a lakosság országon belüli területi mobilitása, bár ennek mértéke az 1960-as vagy az 1970-es évekhez képest alacsony szintű. A régiók közül Közép-Magyarország, azon belül pedig Budapest vándorlási többlete emelkedik ki, de az elmúlt években Nyugat- és Közép-Dunántúl régiókban szintén pozitív volt a belföldi vándorlási egyenlege. Tovább gyengült Észak-Magyarország és Észak-Alföld népességmegtartó ereje, ezeknél a régiókban számottevő a belföldi vándorlásból eredő népességvesztés. A nemzetközi vándorlás egyenlege váltakozó mértékben ugyan, de bevándorlási többletet eredményezett az elmúlt másfél évtizedben. A külföldi állampolgárok jelenleg az ország népességének 1,7 százalékát teszik ki. Döntő hányaduk Európából, ezen belül Romániából, Ukrajnából, Szerbiából és Németországból érkezett.

1.2. Strukturális változások a népességben

1.2.1. Korösszetétel

A népesség legfontosabb strukturális összetevője a korösszetétel. A korösszetétel magában hordja a múltbeli népesedési folyamatok jellemzőit, a kialakult korstruktúra pedig bizonyos értelemben meghatározza a népesség demográfiai jövőjét. A korösszetétel formálásában mindhárom alapvető népmozgalmi folyamat: a születések, a halálozások és nemzetközi vándorlás szerepet játszik. Ezek közül is kitüntetett szerepe van a születések alakulásának. Egy adott életkorú korosztály számát alapvetően meghatározza, hogy az életkornak megfelelő évvel korábban hány gyermek született. A halálozások, illetve a mindenkor halandósági viszonyok csökkentik, a nemzetközi vándorlás pedig tovább mérsékelheti vagy növelheti az adott életkorban az ország területén élő népesség számát.

A magyar népesség korösszetételének alakulását az elmúlt évtizedek hullámzó születésszáma és a reprodukció tartós hiánya egyaránt befolyásolta. Az 1950-es és az 1970-es években született népesebb számú generációk jelenleg az 50-es, illetve a 30-as éveikben járnak, az 1960-as és az 1980-as években született és jelenleg 40-es és 20-as éveikben járó generációk viszont az

előbbieknél kisebb létszámúak. Az elmúlt másfél évtized csökkenő születésszáma erősen mérsékelte a gyermeknemzedékek létszámát, az időskorú népesség számának alakulásában pedig főleg a halandóságnak van kitüntetett szerepe. A hazai és nemzetközi gyakorlatban általában három kiemelt korcsoportot különböztetnek meg: a 0–14 éves gyermekkorú, 15–64 éves felnőtt (aktív) korú és a 65 éves és ennél idősebb korú népességet. Természetesen e három korcsoport nem alkot homogén népességet, a bölcsődés-, óvodás- vagy iskoláskorúak számának alakulását, valamint a felnőttkorú népességnél a potenciálisan munkaerőforrást jelentő, illetve a ténylegesen munkát vállalók számát tekintve. Az időskorú népességet sem lehet egységesen kezelni az aktív munkára alkalmas, illetve az önálló életvitelre képes vagy ellátásra, gondozásra szorulóak száma szempontjából.

1.1. tábla. A népességszám változása kiemelt korcsoportok szerint

(ezer fő)					
Korcsoport, éves	1990.	2001.	2008.	Különbség	
	január 1.			2008–1990	2008–2001
Népesség					
0–14	2 131	1 692	1 509	–622	–183
15–64	6 870	6 963	6 913	42	–51
65–X	1 374	1 545	1 624	250	79
Összesen	10 375	10 200	10 045	–329	–155
Gyermekek					
0– 2	366	285	294	–73	9
3– 5	372	312	287	–85	–25
6–14	1 392	1 095	929	–464	–166
Idősek					
65–69	530	492	499	–30	8
70–79	584	775	752	168	–23
80–X	260	278	372	112	94

A népességszám egészénél jóval jelentősebb mértékben esett vissza a gyermekkorúak és dinamikusán nőtt az időskorúak létszáma. A gyermekkorúak számában 1990-hez viszonyítva közel 30, 2001-hez képest mintegy 11 százalékos a csökkenés mértéke 2008. január 1-jén. Ezzel párhuzamosan az időskorú népesség száma 20, illetve 5 százalékkal emelkedett. Az aktív korúak száma 1990-hez képest kismértékben nőtt, mert időközben ebbe a korcsoportba léptek az 1970-es évek nagy létszámú nemzedékei, 2001-hez viszonyítva azonban már csökkenés mutatkozik.

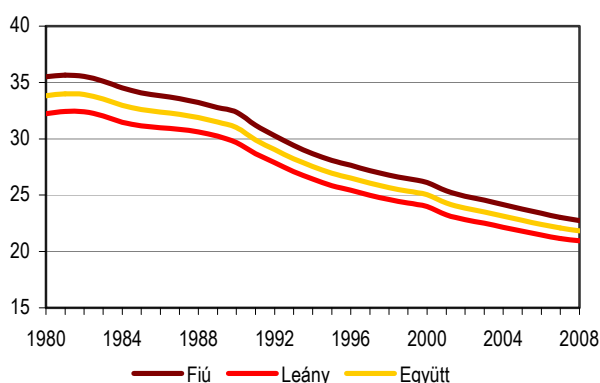
A gyermekkorúakat néhány fontosabb korosztályra bontva hozzávetőleges képet kapunk a bölcsődés- és óvodáskorúak, illetve az általános iskolás gyermekek számának változásáról. A 0–2 éves bölcsődéskorúak száma 1990 óta mintegy 20 százalékkal csökkent, de az ezredfordulót követő kismértékű születésszám-emelkedés miatt, az elmúlt hét évben létszámuk mintegy 3 százalékkal emelkedett. Az óvodás és általános iskolás gyermekeknél mindkét vizsgált időszakban igen jelentős a visszaesés mértéke.

Az időskorú lakosság korösszetételének változását elsősorban a két világháború között született nemzedékek száma befolyásolja. Feltűnő, hogy a 65 év feletti korosztályok növekedésének jelentős hányadát a 80 évesnél idősebb lakosok számának emelkedése teszi ki. Ennek oka az, hogy az ezredfordulót követő években az első világháború után született generációk léptek a 80-as éveikbe, akik jóval népesebbek voltak, mint a világháború éveit alatt született nemzedékek. Ez azt jelenti, hogy a 65 éves és idősebb népesség is előregszik, és nő közöttük a 80 év feletti, egyre inkább segítségre, ellátásra vagy gondozásra szorulóak hányada.

1.2.2. Függőségi (eltartottsági) mutatók

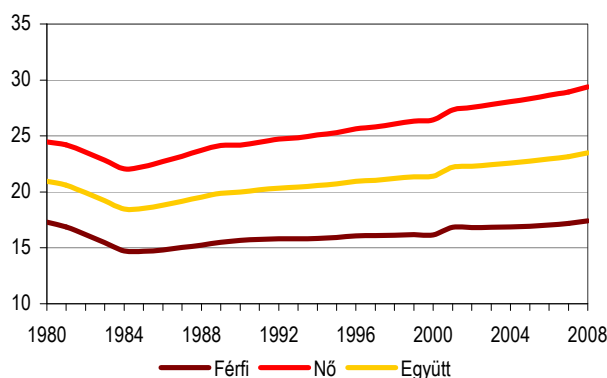
A népesség egyes korcsoportjainak egymáshoz viszonyított aránya fontos jelzőszáma a korösszetétel alakulásának, és ezen keresztül a gazdasági életre, a társadalom egészére nagy jelentőséggel és hatással bír. A függőségi (eltartottsági) indexek azt fejezik ki, hogy a népesség egyes nagyobb korcsoportjai hogyan viszonyulnak egymáshoz, vagy függenek egymástól. A három nagy korcsoport alapján négy függőségi indexet (rátát, arányt) szokás számítani. Ebből három a gyermek-, illetve az időskorúakat viszonyítja az aktív korú népességhez, külön-külön és együttesen (gyermek- és időskorúak együtt), a negyedik az ún. öregedési index pedig az időskorúakat viszonyítja a gyermekkorú népességhez. A mutatók reciprokértékei is értelmezhetők, amelyek gyakran érzékletesebben fejezik ki a függőségi viszonyokat. Ebben az esetben arra kapunk választ, hogy például egy gyermek- vagy időskorú lakosra hány felnőtt (aktív) korú lakos jut. A mutatók tartalma és jelentése alapján a belőlük levonható következtetések és a társadalmi-gazdasági hatásaik is különbözőek.

1.2. ábra. Száz aktív korúra jutó gyermekkorú

A gyermekkorúak aránya az aktív korú népességhez képest folyamatosan csökkent az elmúlt több mint negyed évszázadban. A csökkenés üteme az 1990-es években gyorsult fel, főleg a születésszám jelentős visszaesése miatt. E mutató alapján 1980-ban 3,0, jelenleg viszont 4,6 aktív korú lakos jut egy gyermekkorúra, a gyermekek kevésbé függenek az aktív korúaktól, vagy más szóval csökkent az aktív korúak gyermekekre irányuló eltartási terhe. A fiúk és a leányok között nincs számottevő eltérés, és ez az egyetlen függőségi index, amelyben a fiúk értékei magasabbak a leányokénál (nőkénél). Ennek oka az, hogy a fiúk születési többlete miatt több a gyermekkorú fiú, mint leány, másrészt a nemek közötti halandóság különbségei miatt már az aktív korú férfiak száma is alacsonyabb a nőkénél.

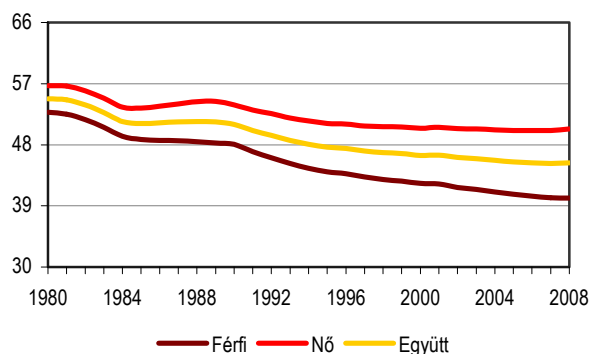
1.3. ábra. Száz aktív korúra jutó időskorú

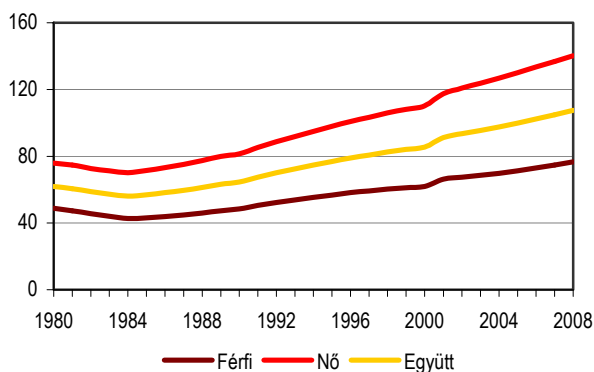
Más a helyzet az időskorúak függőségi indexénél. Ennek értéke az 1980-as évek közepéig csökkent, azóta folyamatosan emelkedik. Az időleges csökkenést az első világháborús születéskiesés okozza, mivel az 1980-as évek első felében a korábbinál jóval kisebb létszámú nemzedékek érték el vagy haladták meg a 65 éves életkort. A népesség hosszú idő óta először időlegesen fiatalodott. E mutató szerint az 1980-as évek közepe óta 5,4-ről 4,3-ra csökkent az egy időskorúra jutó aktív korúak száma. A férfiak és nők között itt már jelentős a különbség, főleg a várható élettartam nemenkénti eltérései miatt. 2008. január 1-jén egy időskorúra a férfiak körében 5,7 aktív korú jutott, a nőknél viszont ez az érték csak 3,4 volt.

1.4. ábra. Száz aktív korúra jutó gyermek- és időskorú

Az elmúlt negyed évszázadban a gyermekek és időskorúak együttes aránya is csökkent az aktív korú népességhez viszonyítva. A csökkenés üteme 1990-től felgyorsult, majd az ezredforduló utáni években inkább stabilizálódni látszik. Ennek magyarázata az, hogy a gyermekkorúak hányada jobban csökkent, mint amennyivel az időskorúak aránya nőtt. Demográfiai indoka pedig az, hogy a termékenység erőteljesebben esett vissza, mint amennyivel a várható élettartam nőtt. Tény, hogy 1980 óta 1,8-ról 2,2-re emelkedett az egy gyermekre és időskorúra jutó aktív korú népesség száma. Ez egy olyan ideiglenes állapot, amikor még lehetőség adódik arra, hogy kihasználjuk azokat a gazdasági és társadalmi lehetőségeket és előnyöket, amelyek felnőtt (aktív), valamint a gyermek- és időskorú (inaktív) népesség kedvező arányából adódik. Az öregedési index (száz gyermekkorúra jutó időskorú) azt jelzi, hogy ez a helyzet hosszabb távon megváltozik.

1.5. ábra. Száz gyermekkorúra jutó időskorú

Az 1980-as évek közepén száz gyermekkorúra 56 időskorú lakos jutott, 2006 óta viszont a 15 év alatti gyermekek kevesebben vannak, mint a 65 éves és ennél idősebb lakosok. Az időskorúak

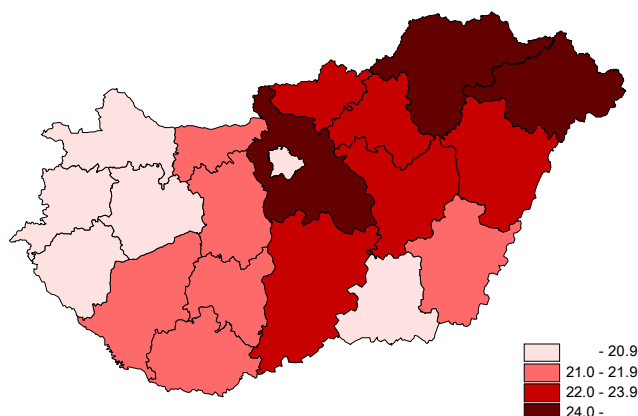
gyermekhez viszonyított arányának emelkedése töretlennek tűnik az elmúlt húsz évben, és – a jelenlegi korösszetételt tekintve – ez a trend a közeljövőben sem változik. Jelenleg már megszülettek azok a gyermekek, akik az elkövetkező tizenöt évben az aktív korúak körébe lépnek, létszámuk azonban jóval elmarad a jelenleg még aktív korú szülői nemzedékekétől. Az aktív korból időskorba lépő generációk létszáma viszont jelentősen emelkedik, részben az 1950-es években született népesebb nemzedékek időskorba lépése miatt, másrészt a javuló halandóság következtében. Ez nemcsak az aktív-inaktív arányt változtatja meg, hanem a munkaképes korú lakosságot is fokozatosan „előregíti”. Az öregedési indexben igen jelentősek a különbségek a férfiak és a nők között. Jelenleg száz leánygyermekre 140 időskorú nő jut, míg a fiúgyermek többségben vannak az időskorú férfiakhoz képest: száz fiúgyermekre 77 időskorú férfi jut. A nők nagyobb aránya az időskorúak között főleg az élettartam-különbségekből adódik, ugyanakkor a női nemzedékekben mutatkozó reprodukciós hiány érzékenyen érintheti a születések számának jövőbeli alakulását.

1.2.3. Területi különbségek

A különböző függőségi mutatók területi eltéréseit a termékenység és halandóság különbségei mellett a belföldi és nemzetközi vándorlás, illetve a vándorlók korösszetétele is befolyásolja. A hazai adatok alapján alacsonyabb termékenység általában magasabb várható élettartammal párosul, és ez előregíti a helyi lakosságot, a vándorlások vonzásterületein viszont a bevándorlók főleg az aktív korú népesség számát növelik. A területi eltérések egyben rámutatnak az egyes függőségi ráták (indexek, arányok) egymás közötti összefüggéseire is. Alacsonyabb gyermekeltartottsági ráták többnyire magasabb időskorú arányokkal és az öregedési index magasabb értékeivel párosulnak. Mindemelt az egyes mutatók értékeiben a területi eltérések közel sem egyformák.

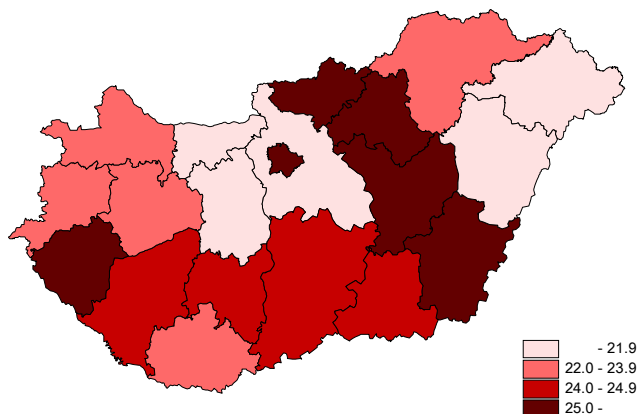
A gyermekkorúaknak az aktív korúakhoz viszonyított arányában csaknem másfélszeres különbségek adódnak a legalacsonyabb és legmagasabb arányt képviselő Budapest és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye között. E mutató szerint a fővárosban 5,5, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 3,8 aktív korú jut egy gyermekkorú lakosra. A legnagyobb különbségek a közép-magyarországi régióon belül vannak, Pest megye átlagosnál jóval magasabb értéke miatt. A Dunától keletre – Békés és Csongrád megyék kivételével – valamennyi megyében az országos átlag felett, Nyugat-Magyarországon pedig – Zala, Vas és Veszprém megyék legalacsonyabb értékeivel – az átlag alatt van a gyermekkorúak aránya.

1.6. ábra. A gyermekkorúak aránya az aktív korú népesség százalékában, 2008. január 1.

Az időskorúak arányában valamivel kisebbek az eltérések a legmagasabb értéket képviselő Budapest és Békés megye és a legalacsonyabb aránnyal rendelkező Pest és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék között. Az előbbieknél 3,7, az utóbbiaknál 5,1 aktív korú lakos jut egy időskorúra. Ennél a mutatónál közel sincsenek olyan egyértelmű különbségek az ország keleti és nyugati térségei között, mint a gyermekkorúak arányában. Erre jó példa Békés megye mellett Heves, Nógrád és Jász-Nagykun-Szolnok megyék átlagosnál magasabb, és ellenpéldaként a közép-dunántúli régiónak az országos átlagnál alacsonyabb értékei az időskorúak arányában.

1.7. ábra. Az időskorúak aránya az aktív korú népesség százalékában, 2008. január 1.

Legkisebbek az eltérések az ország területi egységei között az inaktív/aktív korúak arányában, az országon belüli kelet-nyugati eltérések viszont ismét megjelennek. Legmagasabb az inaktívaknak az aktív korúakhoz viszonyított aránya Borsod-Abaúj-Zemplén, Jász-Nagykun-Szolnok és Békés megyékben, míg a legalacsonyabb a közép-dunántúli régióban és Győr-Moson-Sopron megyében. E mutatót tekintve Budapest a középmezőnyben foglal helyet a területi egységek sorrendjében.

Az öregedési indexben a legjelentősebb, több mint kétszeres a különbség az ország területi egységei között. A főváros kimagasló értéke azt jelzi, hogy az ország leginkább elöregedett területi egysége Budapest, ahol száz gyermekkorúra 147 időskorú lakos jut, szemben Szabolcs-Szatmár-Bereg megyével, ahol az időskorúak még kisebbségben vannak, mivel 73 időskorú jut száz gyermekkorúra. Ebben a mutatóban sem a kelet-nyugati eltérések a dominánsak, mivel a legöregebb és legfiatalabb megyék a Dunától keletre és nyugatra egyaránt megtalálhatók. Budapest mellett Zala, Békés, Heves, Csongrád és Vas megyék lakossága öregedett el leginkább, míg az átlagosnál fiatalabb a lakossága Pest, Hajdú-Bihar, Borsod-Abaúj-Zemplén, Fejér és Komárom-Esztergom megyéknek.

1.2.4. Családi állapot szerinti változások

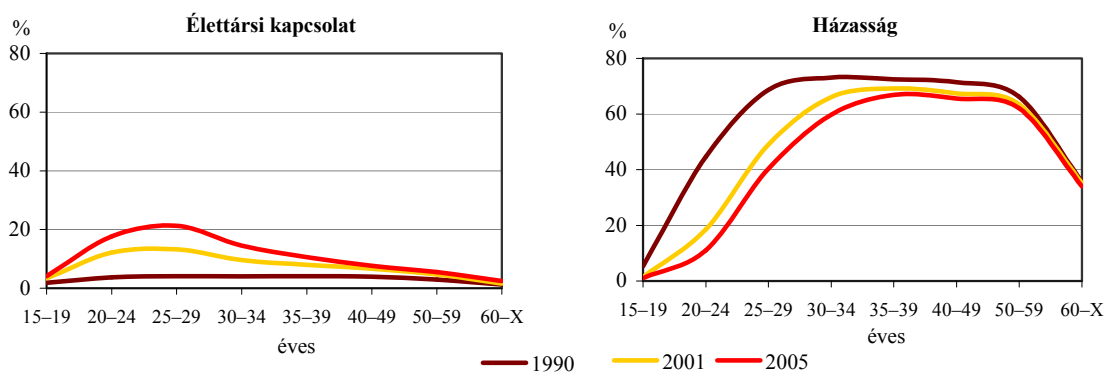
A népesség családi állapot szerinti összetételét a házassági mozgalom, a házasságok stabilitása és a halandóság szintje befolyásolja. Az elmúlt két évtizedben lényegesen átalakult a népesség családi állapot szerinti összetétele, és ebben a házassági mozgalom hanyatlása játszott a vezető szerepet. A házasságban élők száma 1990 óta közel 20, 2001-hez képest mintegy 10 százalékkal csökkent. Ennél jóval jelentősebb a visszaesés mértéke a 40 év alatti korosztályoknál, akiknél az összes házasságkötés mintegy 80 százalékát adják. A nem házas népesség száma valamennyi korcsoportban emelkedett, közöttük a 30 év alattiaknál a nőtlenek, illetve hajadonok, a 70 év felettiéknél az özvegy családi állapotúak vannak többségben. Minden tizedik 15 éves és idősebb lakos elvált családi állapotúként élt 2008. január 1-jén.

1.2. tábla. A 15 éves és idősebb házas és nem házas népesség kiemelt korcsoportok szerint
(ezer fő)

Korcsoport, éves	1990	2001	2008	Különbség	
	január 1.			2008–1990	2008–2001
Házás					
15–39	1 984	1 359	1 096	–888	–263
40–59	2 006	2 031	1 819	–187	–211
60–X	1 052	1 070	1 117	65	48
Összesen	5 042	4 459	4 032	–1 010	–427
Nem házas					
15–39	1 703	2 218	2 505	801	286
40–59	591	821	923	332	102
60–X	908	1 010	1 077	169	68
Összesen	3 203	4 049	4 505	1 302	456

A házas népesség számának és súlyának jelentős csökkenése nem jelenti azt, hogy a párkapcsolatban élők száma is ilyen mértékben esett volna vissza. Az elmúlt két évtizedben ugyanis dinamikus emelkedett a házasság helyett az élettársi kapcsolatot választó párok száma. A népmozgalmi statisztika nem tudja folyamatosan nyomon követni az élettársi kapcsolatok létrejöttét vagy megszűnését, így csak a népszámlálások, a mikrocenzusok, illetve a reprezentatív vizsgálatok eredményeire szorítkozhatunk. Ezek szerint 1990 és 2005 között 125 ezerről 349 ezerre, csaknem háromszorosára emelkedett az élettársi kapcsolatban élő párok száma, és ez az összes párkapcsolatban élők mintegy 15 százalékát jelentette. Korábban főleg az elváltak választották ezt az életformát, jelenleg viszont főleg a nőtlenek, illetve hajadonok között népszerű. Minél fiatalabb az életkor, annál magasabb az első tartós párkapcsolatként a házasság helyett az élettársi kapcsolatot választók aránya. Az élettársi kapcsolatok további terjedésére utal a házasságon kívüli születések folyamatos emelkedése. A házasságon kívül született gyermekek mintegy kétharmadánál a szülők élettársi kapcsolatban élnek.

1.8. ábra. Az élettársi kapcsolatban és házasságban élő nők aránya, korcsoport szerint

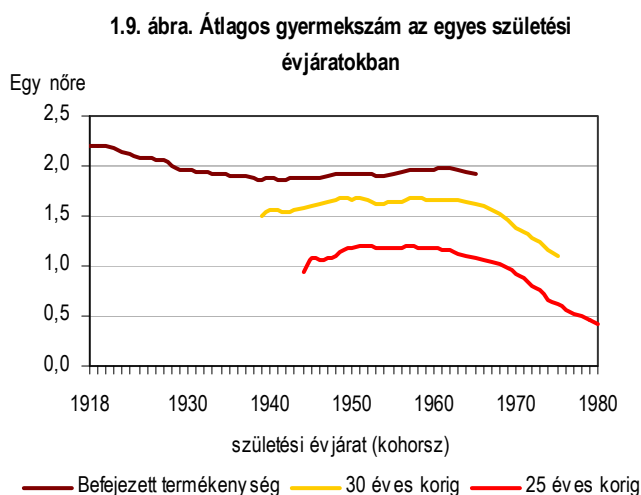

A párkapcsolat-stratégiákban történt változások érzékenyen érintették az általános termékenység szintjét. A gyermekek egyre nagyobb hányada házasságon kívül születik, ugyanakkor fennmaradtak a különbségek a házas és nem házas nők termékenységében. 2007-ben a házas nők termékenységi arányszáma közel 60 ezrelék volt, ami több mint kétszerese a nem házas nők hasonló mutatójának. Emellett az élettársi kapcsolatban élő párok átlagos gyermekszáma is elmarad a házasságban élő nőkéitől. Figyelmet érdemel az a számítási eredmény, amely a szülőképes korú nők családi állapotában történt változások hatását mutatja az éves születésszámra. Ezek szerint a 2007. évi házas és nem házas termékenységi szint mellett a tényleges 97,6 ezer gyermekkel szemben 115,2 ezer gyermek született volna akkor, ha a 2001. évi családi állapot szerinti megoszlások

fennmaradtak volna a szülőképes korú nők egyes korcsoportjaiban. Hasonló számítási módszer alapján az 1990. évi családi állapot szerinti struktúra állandósulása esetén mintegy 156 ezer gyermek született volna a 2007. évi házas és nem házas termékenységi szint mellett. A családi állapot szerinti struktúra változása, de különösen a házassági mozgalom visszaesése számottevően befolyásolja az éves születésszám alakulását.

1.3. Generációs (kohorsz) termékenység

A termékenység naptári éves vagy más néven, keresztmetszeti adatokon alapuló vizsgálata mellett, létezik egy másik megközelítési módja is az elemzésnek. Ebben az esetben nem a naptári éves adatok idősorai alapján végezzük az elemzést, hanem az egyes nemzedékeket, születési évjáratokat figyelembe véve vagy a demográfiában használatos kifejezéssel élve kohorszokként vizsgáljuk a termékenységi magatartásokat. Az elemzés alapja az egyes női nemzedékek, kohorszok halmozott (kumulált) gyermekszáma, ami nem más, mint az életük során a vizsgált, betöltött életkorig szült gyermekek összes száma, illetve az adott kohorsz létszámához viszonyított átlaga. Ezzel az elemzéssel a különböző időszakokban született nemzedékek gyermekvállalási „stratégiája” mutatható ki azzal, hogy hány gyermeknek adtak életet 25 vagy 30 éves korukig, illetve hogy mekkora családnagysággal fejezték be termékeny életciklusukat.

A befejezett termékenység lassú, de folyamatos csökkenése figyelhető meg a két világháború között született generációknál. Az első világháború végén született női nemzedékek még átlagosan 2,2 gyermekkel, az 1940 és 1944 között születettek viszont már ennél jóval alacsonyabb szinten, egy nőre számítva átlagosan 1,87 gyermekkel fejezték be termékeny időszakukat. A második világháború után született nemzedékeknél stabilizálódik, nem csökken tovább a befejezett termékenység szintje, sőt az 1960-as évek elején született kohorszoknál határozott emelkedés tapasztalható. Ezek a nemzedékek, akik jelenleg a 40-es éveik második felében járnak, átlagosan közel két gyermeket hoztak világra életük során, száz nőre számítva mintegy 12–13 gyermekkel többet, mint szüleik, akik a második világháború éveiben születtek. A gyermekvállalási stratégiák változása az 1960-as évek végétől született nemzedékeknél jelentkezik először, azoknál, akik a rendszerváltást követően léptek szülőképes korba és az 1990-es évek közepétől kezdtek gyermeket vállalni. A 30 éves korig vállalt gyermekek számában egy határozott és jelentős csökkenés figyelhető meg az 1965 és 1977 között született nemzedékeknél. Az 1965-ben születettek még átlagosan 1,6 fölötti gyermeket hoztak világra 30 éves korukig, az 1977. évi nagy létszámú nemzedék viszont már kevesebb, mint egy gyermeknek adtak életet hasonló életkorig. Ennél is

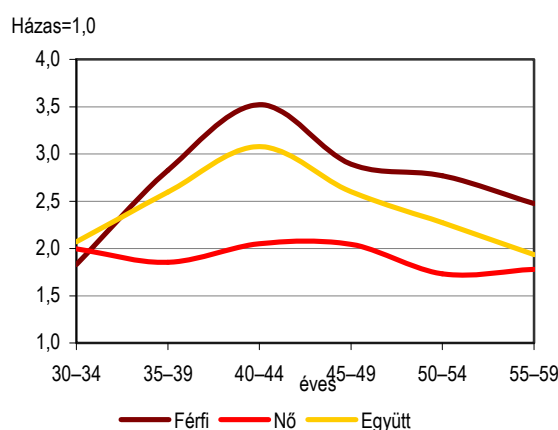
jelentősebb mértékű a visszaesés a 25 éves korig vállalt gyermekek átlagos számában. Az 1960-as években született nemzedékeknek átlagosan több mint egy gyermekük született 25 éves korukig, a jelenlegi hasonló korú fiatal nők viszont kevesebb, mint fele annyi gyermeknek adtak életet eddig az életkorig.

A mai fiatal- és középkorú nemzedékek termékenységi magatartása és gyakorlata alapvetően különbözik a szüleikétől. A gyermekvállalás későbbi életkorra tolódott, ezért a 20-as éveikben járó fiataloknak jóval kevesebb gyermekük születik, mint korábban. Ezt az elmaradást a 30-as éveik során szeretnék bepótolni; erre utal a 30–39 éves nők termékenységének lassú, de tartós emelkedése. Mindezek ellenére a jelenleg 30-as éveik elején járó korosztályok átlagos gyermekszámában jelentős elmaradás mutatkozik, a tíz, tizenöt vagy húsz évvel ezelőtt hasonló életkorú nőtársaikhoz képest.

1.4. Családi állapot szerinti halandóság

A halandóság kor, nem, iskolai végzettség vagy területi egységek szerinti különbségei mellett nem elhanyagolhatóak a családi állapot szerinti eltérések sem. Figyelemre méltó és növekvő mértékű különbségek vannak a házas és nem házas népesség halandóságában. Az eltérések mindhárom nem házas népességekategóriában (nőtlen, illetve hajadon, elvált és özvegy) megfigyelhetők a házas népesség javára. Egyes életkorokban és különösen a férfiak körében több mint háromszor akkora a nem házas népesség mortalitása, mint a házasoké. Ebből a szempontból is a középkorú férfinépesség a legveszélyeztetettebb, a nőknél pedig a 40 és 49 év között a legjelentősebb, mintegy kétszeres a különbség.

1.10. ábra. A 30–59 éves nem házas népesség halandósági többlete a házasokhoz képest, 2007

A népesség családi állapot szerinti változása a halálozások számára is kihat, mivel az átlagosnál magasabb mortalitású nem házasok aránya növekszik a lakosságon belül. A 2007. évi kor szerinti halandóság mellett mintegy 1800 fővel kevesebben haltak volna meg, ha a 15 éves és idősebb népességben fennmaradtak volna az 2001. évi családi állapot szerinti megoszlások. Az 1990. évi családi állapot szerinti struktúra állandósulása esetén pedig mintegy 4500-zal kevesebb lett volna a halálozások 2007. évi száma. A halálozások számára gyakorolt hatás mérsékeltebb, mint a születésekre, mivel az idősebb korú népesség körében (akik közül az elhunytak túlnyomó többsége kerül ki) nem változott olyan jelentősen a családi állapot szerinti összetétel, mint a fiatal- és középkorú népességnél.

Eltérő nézetek vannak a mortalitás családi állapot szerinti különbségeiről. Egyes vélemények szerint eleve azok kötnek inkább házasságot, akik már a párválasztás időszakában is „egészségesebbek” voltak, mások viszont a párkapcsolatok és ezen belül a házasságok védelmező hatásait hangsúlyozzák. Közös viszont bennük az a nézet, hogy a nem házas népesség életmódja, életvitele, szokásai eltérnek a házasokétól, és ez általában nagyobb egészségi kockázattal jár együtt. Ez különösen az elváltakra és megözvegyültekre igaz. Másként fogalmazva a párkapcsolat mint életforma (nem csak a házasság) bizonyos védelmet, anyagi, lelki és egészségi biztonságot jelent a párok számára, ami a mortalitásukban is megmutatkozik. Konkrét halandósági adatok csak a családi állapot jogi formái szerint állnak rendelkezésre, így az élettársi kapcsolatban élők mortalitásáról nincsenek információink. A házas és nem házas mortalitási különbségekre mérséklően hat az élettársi kapcsolatban élők erősen növekvő száma. Mindemellett így sem elhanyagolhatóak a különbségek.

1.5. Vándorlás

1.5.1. Belföldi vándorlás

A belföldi vándorlás iránya és nagysága lényegesen módosíthatja a népességszám születések és halálozások által meghatározott változását az ország különböző területein. Az 1990-es években végbement társadalmi, gazdasági változások a belföldi vándorlásra mennyiségileg és minőségileg is hatottak. 1994-ig a települések közötti vándorlások számában lassú csökkenés figyelhető meg, majd 1995-től napjainkig – kisebb-nagyobb ingadozásokkal tarkított – mérsékelt emelkedés tapasztalható. A lakosság országon belüli területi mobilitása nőtt, bár ennek mértéke az 1960-as vagy 1970-es évekhez képest továbbra is alacsony szintű.

A belföldi vándorlások száma 2007-ben 514 ezer volt, 5 százalékkal haladta meg az előző évit. Ezen belül közel azonos arányú volt az állandó és az ideiglenes lakóhely-változtatások száma. Az állandó vándorlások száma kevesebb mint 1, az ideiglenes vándorlásoké pedig közel 10 százalékkal volt magasabb a 2006. évinél. Az ezer lakosra jutó belföldi vándorlás 2007-ben 51,1 ezrelék volt, ebből 25,4 az állandó és 25,8 az ideiglenes vándorlási arány.

Az elmúlt közel három évtizedben jelentősen módosult a főváros szerepe. Míg 1980 és 1990 között számottevő volt a Budapestre áramlás, addig az 1990-es évek során Budapestről jelentős és növekvő mértékű elvándorlás indult meg. A legnagyobb mértékű elvándorlást 2000-ben regisztrálták, ekkor több mint 18 ezer fő volt a főváros vándorlási vesztesége. Ez a folyamat az utóbbi években fokozatosan mérséklődött, és 2007-ben, az elmúlt tizenöt év folyamán először mutat – elsősorban az ideiglenes vándorlásnak köszönhetően – újra pozitív egyenleget Budapest belföldi vándorlási mérlege. Ezzel együtt Pest megye 1990-es évekre jellemző szerény migrációs nyeresége napjainkra számottevően növekedett, nagy részben a fővárosból az agglomerációba történt kiköltözések miatt. A Budapestet körülölelő agglomerációs „gyűrű” mintegy 80 települése az ország legdinamikusabban növekvő népességű területe. Miközben Budapest lakossága 1990 és 2008 között közel 315 ezer fővel csökkent, az agglomeráció településeinek népessége 551 ezerről 773 ezerre növekedett. Az agglomeráció vándorlási mérlege az elmúlt két évtizedben mindvégig pozitív volt, az 1990-es évek első felében tapasztalható átlagos 4000–5000 fős migrációs nyereség az időszak végére háromszorosára emelkedett.

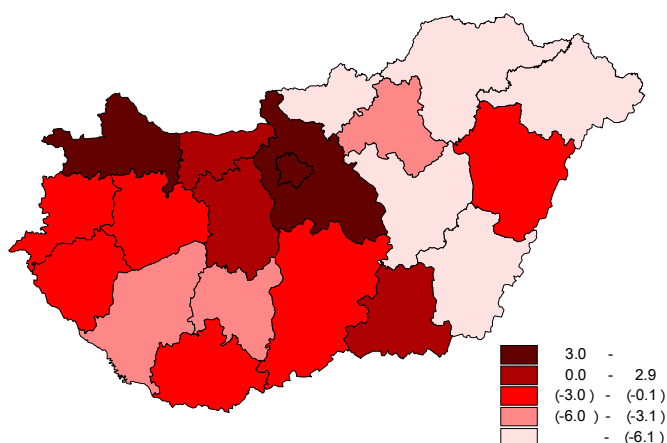

1.3. tábla. A lakónépesség száma Budapesten és az agglomerációs övezetben

Év, január 1.	(ezer fő)	
	Budapest	Agglomerációs övezet
	lakónépességének száma	
1990	2 017	551
2001	1 759	664
2006	1 698	738
2007	1 696	755
2008	1 702	773

A belföldi migrációt tekintve továbbra is jelentős különbségek tapasztalhatók az ország nyugati, illetve észak-keleti régióiban. 2007-ben a régiók közül Közép-Magyarország vándorlási többlete emelkedik ki. Ezen kívül szintén pozitív volt Nyugat-Dunántúl belföldi vándorlási egyenlege. A megyék közül pedig a legvonzóbbak Pest, Győr-Moson-Sopron, Csongrád és Fejér megyék voltak. Tovább gyengült Észak-Magyarország és Észak-Alföld népességmegtartó ereje, ezeknek a régióknak 9,5 ezer, illetve 8 ezer fős volt a belföldi vándorlásból eredő népességszám-csökkenése. A legnagyobb vándorlási veszteséget a megyék közül Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Békés megye szenvedte el. A Dunától keletre egyedül Csongrád megyének volt pozitív belföldi vándorlási egyenlege.

1.11. ábra. Ezer lakosra jutó belföldi vándorlási különbözet, 2007

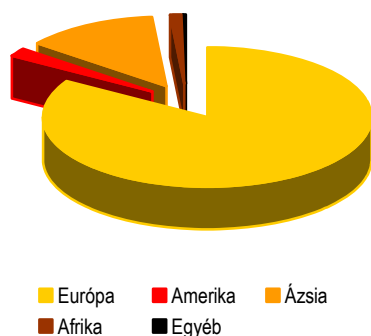
1.5.2. Nemzetközi vándorlás

A nemzetközi vándorlással összefüggő kérdések a világ szinte minden táján egyre inkább az érdeklődés középpontjába kerültek. Az 1990-es évek elejétől Magyarországot is elérte a nemzetközi vándorlás hulláma. A kelet-európai politikai változások következtében a népesség nemzetközi vándorlásának mérete és jellege is megváltozott. Magyarország földrajzi elhelyezkedése, gazdasági változásai, majd európai uniós tagsága megnövelték a tranzit- és célországként való jelentőségét.

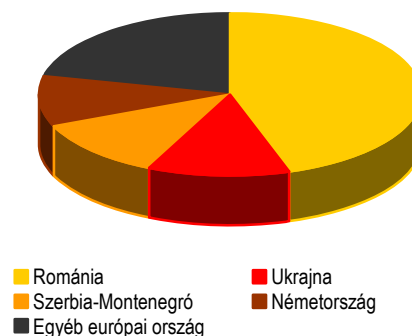
Magyarországon érvényes tartózkodási engedéllyel rendelkező külföldiek száma 2008. január 1-jén 175 ezer fő volt, 9 ezerrel több mint egy évvel korábban. A külföldi állampolgárok jelenleg az ország népességének 1,7 százalékát teszik ki. Ez az arány európai viszonylatban alacsonynak mondható. Döntő hányaduk, 84 százalékuk Európából, ezen belül is Romániából, Ukrajnából, Szerbia-Montenegróból és a régi EU-tagországok közül Németországból érkezett.

1.12. ábra. A Magyarországon tartózkodó
külföldiek megoszlása földrészek szerint,
2008. január 1.

1.13. ábra. Az Európából érkezett
Magyarországon tartózkodó külföldiek
megoszlása származási ország szerint,
2008. január 1.

A migráns népesség demográfiai jellemzői eltérnek a honos népességétől. Átlagos életkoruk alacsonyabb és közöttük legnagyobb arányban (45%) a 20–39 évesek vannak.

1.4. ábra. Az össznépesség és a külföldi állampolgárok megoszlása
főbb korcsoportok szerint, 2008. január 1.

Korcsoport, év	Magyarország	
	össznépessége	Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok
0–19	21,2	12,3
20–39	29,7	45,0
40–59	27,3	28,8
60–X	21,8	13,9
Összesen	100,0	100,0

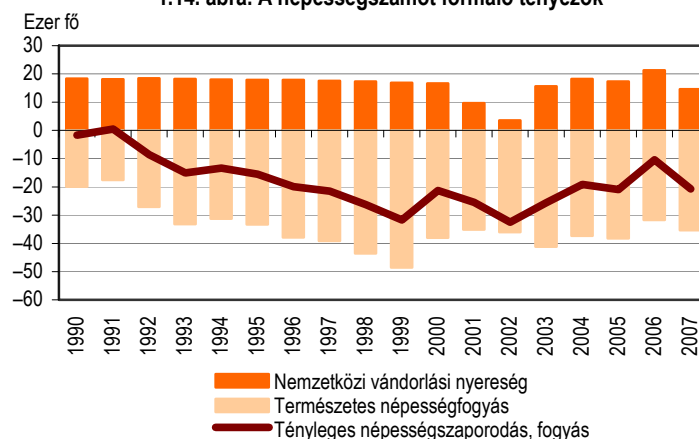
Az ország területén belül Budapestnek meghatározó szerepe van a külföldiek befogadásában. A külföldiek 43 százaléka a fővárosban, 36 százaléka a többi városban, 21 százaléka pedig a községekben él. Budapesten kívül öt megyében számottevő a külföldiek létszáma: Pest megyében 14, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Csongrád megyében 5–6, Hajdú-Bihar és Bács-Kiskun megyében a külföldiek 3–4 százaléka lakik. A többi megye részesedése ennél alacsonyabb.

Az azonos országokból érkezettek erőteljesen koncentrálnak egy-egy földrajzi területen. Az ukránok, illetve Jugoszlávia utódállamainak polgárai a közép-magyarországi régió kívül többnyire a saját államukkal szomszédos határ menti magyar régiókban telepedtek le. A román állampolgárságúak – szemben az előbbiekkal – nem a határ közelében, hanem a fővárosban és környékén koncentrálnak: több mint egyharmaduk Budapesten él, további 22 százaléuk Pest megyében.

A kínaiak döntő többségét, 83 százalékát Budapesten találjuk, esetükben egyéb regionális preferencia nem érzékelhető. Az Európai Unió polgárainak 42 százaléka a közép-magyarországi régióban koncentrálnak, ebből közel 34 százaléuk Budapesten él, további általuk preferált terület Nyugat-Dunántúl.

A nemzetközi vándorlásnak az elmúlt időszakban jelentős szerepe volt a népesség fogyásának mérséklésében. 2001 és 2007 között összességében a 255 ezer fős természetes fogyás mellett – a 100 ezres nemzetközi vándorlási nyereség következtében – Magyarország lakossága 155 ezer fővel lett kevesebb. A természetes népességfogyás 2007-ben 35 ezerre emelkedett, amelyet a bevándorlási többlet 14 ezer fővel tudott ellensúlyozni, így a népesség tényleges csökkenése 21 ezer fő volt.

1.14. ábra. A népességszámot formáló tényezők

Magyarország 1989-ben csatlakozott a genfi menekültügyi konvencióhoz, ettől az időponttól kezdve beszélhetünk menekültként elismert személyekről. Fokozatosan kialakult a megfelelő intézményrendszer és az érintett állami szervek tevékenységét meghatározó jogszabályrendszer.

1988 és 1990 között közel ötvenezen jelentkeztek politikai okokra hivatkozva a menekültügyi hatóságoknál, ők szinte kivétel nélkül román állampolgárok, 90 százalékban magyar nemzetiségűek voltak. 1990-ben több mint 2500 fő – 96 százalékban román állampolgár – kapott menekültstátust, 1991-ben a román állampolgárságú menekültek száma már csak 500 fő volt, a szám az évtized folyamán tovább csökkent, 1994 után már 10 fő alatt volt egy-egy évben. A menedékesként érkezettek egy része átáramlott a tartósan hazánkban élők soraiba, a migráns népesség létszámát növelve, mások magyar állampolgárrá lettek.

A menekültek összetétele az 1990-es évtized során megváltozott: az évtized első felében már a délszlávok alkották a meghatározó csoportot, akik szintén politikai konfliktus következtében kényszerültek hazájuk elhagyására. 1991-ben a menedéket kérők 90 százaléka jött az akkori Jugoszláviából. A délszláv háború befejezésével többségük elhagyta az országot, továbbment másik országba, hazatért vagy letelepedett Magyarországon.

1990 és 1999 között összesen 5208-an kaptak menekültstátust, akiknek több mint fele (2867 fő) román állampolgár volt. A második legjelentősebb csoportot, az összes menekültstátussal rendelkezők egynegyedét a volt Jugoszláviából érkezők alkották (1317 fő). 1998 márciusa óta Magyarország Európán kívülről is befogad menekülteket, így jelentős számban érkeznek politikai konfliktusok következtében menekültek Európán kívüli államokból, elsősorban Afganisztánból és Irakból.

2000 óta 34 913 személy érkezett Magyarországra azzal a céllal, hogy itt menekültként elismerjék. Többségük (több mint 80 százalékuk) illegálisan lépte át a határt. 2002 után hirtelen csökkent a Magyarországra menekülők száma, majd 2005-től kismértékű növekedés következett be. Állampolgárság szerinti megoszlásukat az egyes országok politikai helyzete befolyásolja, így nem mutathatók ki hosszú távú trendek. A 2000-es évek elején afgán, bangladesi, iraki és a volt Jugoszláviából érkezett állampolgárok alkották a menekültek többségét. Az évtized közepétől nagyobb arányban jöttek vietnámi, kínai és grúz állampolgárok, miközben az addigra már szerbiai-montenegrói állampolgárok többsége megmaradt. Az afrikai országok közül az évtized során egyenletesen nagy számban érkeztek menekültek Nigériából. A szómáliai és a szudáni menekültek száma viszont 2003 után jelentősen visszaesett.

1.5. tábla. A Magyarországra érkezett menekültek állampolgárságuk szerint

Állampolgárság	(fő)	
	2000–2003	2004–2007
Menekültek összesen	26 168	8 745
Ebből:		
Afgán	9 313	108
Bangladesi	3 553	144
Iraki	4 259	258
Nigériai	404	357
Szerbiai-montenegrói ^{a)}	1 115	1 718
Szómáliai	776	166

a) 2004. január 1-jéig a jugoszláviai állampolgárokat tartalmazza.

A menekültként érkezőknek 2000 és 2007 között mindössze 3,3 százalékát, 1167 főt ismerték el menekültként, további 10 százalékuk befogadott státust kapott, a többi kérelmet elutasították. A kérelmek elfogadása 2006-ig csökkenő trendet mutat, 2007-ben azonban ismét megnövekedett. A menekültstátusúak döntő többsége (58%) ázsiai országból érkezett, elsősorban iraki és afgán állampolgárok, 19 százalékuk afrikai, 15 százalékuk európai állampolgár. Az összes hazánkba érkezett menekült számához viszonyítva legnagyobb arányban a kubai, az iraki, a szudáni és az afgán állampolgárok kapták meg a menekültstátust. 2007-ben ezeken felül nagy arányban ismerték el a szómáliai menekülteket.

A menekültstátussal rendelkezők demográfiai jellemzői – hasonlóan a többi migráns csoporthoz – eltérnek a hazai népességtől. A menekültek között jóval magasabb a férfiak aránya (62%), mint a nőké (38%). Korösszetételüket tekintve sokkal fiatalabbak a magyar lakoságnál, 76 százalékuk 40 év alatti és csak 2 százalékuk 60 év fölötti. Többségük (58%) nőtlen, illetve hajadon, 38 százalékuk házas és csak 2–2 százalék özvegy, illetve elvált családi állapotú.

1.6. tábla. A menekültek száma és aránya

Megnevezés	1989–1999		2000–2007	
	összesen	évek átlaga	összesen	évek átlaga
Menekültként érkezett, fő	155 105	14 100	34 913	4 364
Menekültstátust kapott, fő	4 986	453	1 167	146
Menekültstátust kaptak a kérelmezők százalékában	3,2	3,2	3,3	3,3

1.5.3. Új magyar állampolgárok

A rendszerváltást megelőzően kevés külföldi állampolgár kérte honosítását. Számuk az 1990-es évek elejéig nem haladta meg az évi 1000 főt. A kérelmezők túlnyomó többsége korábban külföldre távozott magyar volt, aki a nyugdíjaskor elérésekor kívánt hazatérni. Az 1990-es évek elejétől a térség országainak politikai és gazdasági átalakulása következtében – a megnövekedett vándorlással együtt – emelkedett azok száma is, akik magyar állampolgárságot kaptak.

A Magyarországon huzamosabb ideje itt tartózkodó külföldi állampolgárok jelentős része magyar állampolgárságot szerez. Döntő többségük magyar nemzetiségű vagy magyar állampolgárságú felmenőkkel rendelkezik, illetve visszahonosítható. A magyar állampolgárságról szóló alaptörvény² ezekben az esetekben egy éven át tartó Magyarországon való tartózkodást ír elő az igénylés alapvető

² A magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény.

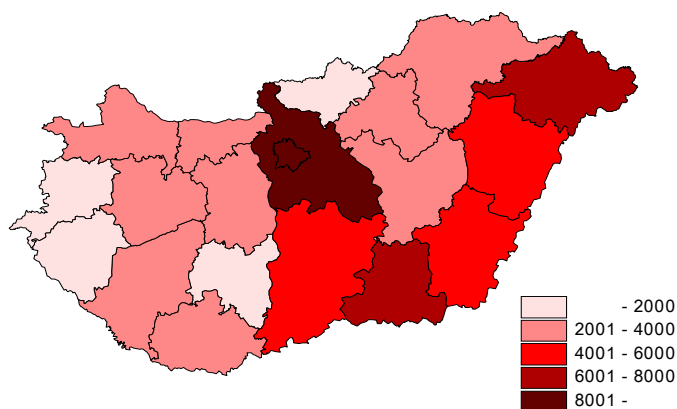
feltételének (de vannak más kritériumok is, mint például a büntetlen előélet, megélhetés biztosítása stb.). Ezzel együtt átlagosan 6,5 év telik el, amíg egy Magyarországra érkező külföldi állampolgár magyar állampolgárságot szerez. Elmondható tehát, hogy a bevándorlók nagy arányban igényelnek állampolgárságot, de nem azonnal, amint lehetőség adódik rá, hanem egy megfontolt döntés következményeként.

1993 és 2006 között 106 778 ember kapott magyar állampolgárságot. Többségük a szomszédos országok magyar nemzetiségű lakosaiból kerül ki. 2006-ban közel 71 százalékuk román állampolgár volt, 9 százalékuk ukrán, 7 százalékuk szerbiai-montenegrói. Összességében a szomszédos országokból érkezik az új állampolgárok több mint 90 százaléka.

Az új, magyar állampolgárságot kapott népesség demográfiai jellemzői némileg eltérnek az országban élő honos lakosságtól. Sajátos a korösszetételük annyiban, hogy több mint 40 százalékuk a 25–39 éves korcsoportba tartozik, és ez csaknem kétszeres arányt jelent az országoshoz képest. Az új magyar állampolgárok között jóval kisebb a nyugdíjkorhatárhoz közeli 50–59 évesek és a 25 éven aluliak aránya, mint az országos népességben. A 60 éven felüliek hányada viszont lényegében megegyezik az országossal. Ezek alapján érthető, hogy a magyar állampolgárságot kapottak több mint fele aktív kereső, ami erőteljesen felülmúlja a magyar átlagot. A korösszetétel jellegzetességeiből adódóan közöttük több a házassági állapotú.

Lakóhelyüket tekintve főleg a közép-magyarországi régióban koncentrálódnak. Majdnem egyharmaduk a fővárosban és 19 százalékuk pedig Pest megyében él. A közép-magyarországi régió kívül még a keleti-déli határ mentén elhelyezkedő Csongrád, Békés, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Bács-Kiskun és Hajdú-Bihar megyék számítanak kedvelt célpontoknak.

1.15. ábra. Az 1993 és 2006 között állampolgárságot szerzett személyek területi eloszlása

Fogalmak

Lakónépesség: az adott területen lakóhellyel rendelkező, és másutt tartózkodási hellyel nem rendelkező személyek, valamint az ugyanezen területen tartózkodási hellyel rendelkező személyek együttes száma.

Természetes szaporodás (fogyás): az élveszületések és a halálozások különbözete.

Tényleges szaporodás (fogyás): a természetes szaporodás (fogyás) és a vándorlási (belföldi és nemzetközi) különbözet (+,-) összege.

Gyermeknépesség eltartottsági rátája: a gyermeknépesség (0–14 éves) a 15–64 éves népesség százalékában.

Idős népesség eltartottsági rátája: az idős népesség (65–X éves) a 15–64 éves népesség százalékában.

Eltartott népesség rátája: a gyermeknépesség (0–14 éves) és az idős népesség (65–X éves) a 15–64 éves népesség százalékában.

Öregedési index: az idős népesség (65–X éves) a gyermeknépesség (0–14 éves) százalékában.

Házasságkötés: a hivatalosan eljáró anyakönyvvezető előtt – két tanú jelenlétében – kötött házasság.

Válás: a jogerőre emelkedett bírói ítélettel felbontott vagy érvénytelenített házasság. Jogerőre az a házasságot felbontó vagy érvénytelenítő ítélet emelkedett, amely ellen további jogorvoslatnak helye nincs.

Élveszületés: (az ENSZ ajánlása szerint) olyan magzat világrajövedele, aki az életnek valamilyen jelét (mint légzés vagy szívműködés, illetőleg köldökzsinór-pulzáció) adja, tekintet nélkül arra, hogy mennyi ideig volt az anya méhében és mennyi ideig élt.

Teljes termékenységi arányszám: azt fejezi ki, hogy az adott év kor szerinti születési gyakorisága mellett egy nő élete folyamán hány gyermeknek adna életet.

Halálozás: az élet minden jelének végleges elmúlása az élveszületés megtörténte után bármikor, azaz az életműködésnek a születés utáni megszűnése, a feléledés képessége nélkül.

Csecsemőhalálozás: az élveszületést követően az egyéves kor betöltése előtt bekövetkezett halálozás. A halvaszületett és a születésének évfordulóján meghalt gyermek nem csecsemőhalott.

Várható átlagos élettartam: azt fejezi ki, hogy a különböző életkorúak az adott év halandósági viszonyai mellett még hány évi élettartamra számíthatnak.

Állandó vándorlás: az a lakóhely-változtatás, amikor a vándorló lakóhelyét elhagyva más településen levő lakást jelöl meg lakóhelyéül. Az elvándorlás helye a vándorló korábbi lakóhelye, míg az odavándorlás helye a vándorló új lakóhelye.

Ideiglenes vándorlás: az a településhatárt átlépő lakásváltoztatás, amikor a vándorló lakóhelyét fenntartva változtat lakást, s új lakását tartózkodási helynek jelöli meg, valamint akkor is, ha egyik tartózkodási helyről másik tartózkodási helyre költözik. Az elvándorlás helye a vándorló lakóhelye vagy korábbi tartózkodási helye, az odavándorlás helye pedig a tartózkodási vagy az új tartózkodási helye.

Belföldi vándorlási különbözet: egy adott közigazgatási egységbe állandó vagy ideiglenes jelleggel bejelentkezők és visszavándorlók, és az onnan más közigazgatási egységbe állandó vagy ideiglenes jelleggel bejelentkezők és visszavándorlók számának különbözete.

Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgár: az a tartózkodási, letelepedési vagy bevándorlási engedéllyel rendelkező külföldi állampolgár, aki a vonatkozó évi január 1-jén Magyarországon tartózkodott.

Menekültként érkezett személy: az a külföldi állampolgár vagy hontalan személy, aki faji, vallási okok, nemzeti hovatartozás, meghatározott társadalmi csoporthoz tartozás, esetleg politikai meggyőződése miatti üldözése, az üldözéstől való megalapozott félelme miatt a Magyar Köztársaság területén tartózkodik, feltéve, hogy az érintett menekültstátusért folyamodott a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal Menekültügyi Igazgatóságán.

Menekültstátust kapott személy: az a menekültként érkezett személy, akit kérelmére a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal Menekültügyi Igazgatósága menekültként elismert.

Magyar állampolgárságot kapott személy: aki honosítással (külföldi állampolgárként született), vagy visszahonosítással (korábbi magyar állampolgársága megszűnt) vált magyar állampolgárrá.

2. Egészségi állapot, egészségügyi ellátórendszer

2.1. Életkilátások, várható élettartam

A várható élettartam a halandósági viszonyok legfontosabb mutatója. A demográfiában használt más mutatókhoz hasonlóan a várható élettartam is hipotetikus mutató, amely nem arra utal, hogy például az adott évben született gyermekek ténylegesen hány életévet fognak leélni, hanem azt jelzi, hogy hány életévet remélhetnek az újszülöttek akkor, ha a megfigyelt év halandósági viszonyai életük során tartósan megmaradnának. Mivel a halandósági viszonyok évről évre változnak, ennek megfelelően a várható élettartam is emelkedik, stagnál vagy esetleg csökken.

Az életkor előre haladásával a már leélt évek száma és a még várható élettartam együttes hossza egyre inkább meghaladja a születéskor várható élettartamot. Ennek magyarázata az, hogy egy bizonyos életkort elért emberek már túlélték azokat a rizikófaktorokat, ami miatt mások e kor elérése előtt elhunytak. Így például a 2007. évi halandósági viszonyok mellett egy 50 éves nő 29,5 évet, egy 60 éves 21,2 évet, összességében tehát 79,5, illetve 81,2 életévet remélhetett, miközben születéskor várható élettartama 77,3 év volt.

Az elmúlt másfél évtizedben, ingadozásokkal tarkítva ugyan, de emelkedett a születéskor várható élettartam. Az 1990-es évek elejének halandósága hosszú évtizedek óta a legkedvezőtlenebbnek számított. A férfiak 64,5 éves születéskor várható élettartama azonos volt az 1950-es évek második felében mért értékkel, egy 30, 40 vagy 50 éves férfi pedig kevesebb élettartamot remélhetett még, mint hasonló korú társa hatvan évvel korábban, a gazdasági világválság idején. Innen történt egy jelentős előrelépés az elmúlt tizennégy évben. A férfiak 2007. évi, 69,2 éves születéskor várható élettartama az eddig mért maximális értéket jelenti, a nők 77,3 életéve pedig csak alig marad el az eddigi legmagasabb, 2006. évi értéktől. 1993 óta a férfiak élettartam-emelkedése (4,7 év) jelentősebb mértékű volt, mint a nőké (3,5 év), így a korábbi 9,3 évről 8,2 évre mérséklődött a születéskor várható élettartam két nem közötti különbsége. A férfiak mortalitásának a nőkénel kedvezőbb irányzata, főleg a középkorú férfiak korábban igen kedvezőtlen, de az elmúlt évtizedben jelentősen javuló halandóságával magyarázható. Ugyanakkor figyelmet érdemel, hogy 1993 óta emelkedett a nemek közötti különbség a 60 éves korban várható életévek számában. Ez azt jelenti, hogy az elmúlt másfél évtizedben az időskorú női népesség mortalitásának javulása jelentősebb mértékű volt, mint a hasonló életkorú férfiaké.

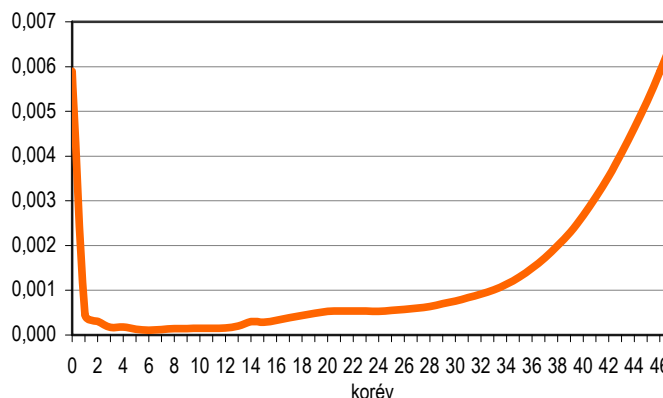
2.1. tábla. Az egyes életkorokban még várható átlagos élettartam

Év	(év)								
	Férfi			Nő			Nő és férfi közti különbség		
	0	40	60	0	40	60	0	40	60
	éves korban várható élettartam						éves korban		
1990	65,1	28,8	14,7	73,7	36,1	19,0	8,6	7,2	4,3
1993	64,5	27,9	14,5	73,8	36,0	19,2	9,3	8,1	4,7
2000	67,1	29,6	15,3	75,6	37,2	20,0	8,5	7,6	4,8
2007	69,2	31,0	16,3	77,3	38,5	21,2	8,2	7,5	4,9

2.2. A halandóság kor és nem szerinti jellemzői

Az élethesélyek és a születéskor várható élettartam szempontjából fontos szerepe van a csecsemőhalandóságnak. Ennek az a magyarázata, hogy az első életév egy olyan kritikus életszakasz az emberek életében, amit már a magzati élet fejlődése és a születés körülményei erősen befolyásolnak. Jól jellemzi a csecsemőhalandóság jelentőségét az a tény, hogy az egyéves életkor betöltése előtti halandóság nagyságrendjét tekintve hasonló mértékű, mint a 46 évesek halandósága, és csak az ennél idősebb korúak mortalitása múlja felül tartósan a csecsemőhalandóság értékét.

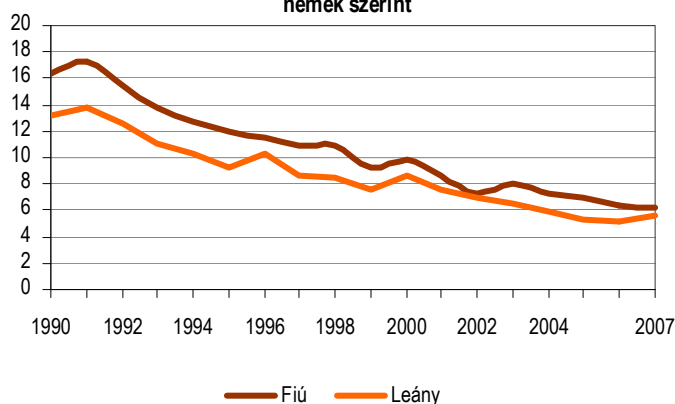
2.1. ábra. A 0–47 évesek halálozási valószínűsége, 2007 *

* A 2007. évi halandósági tábla alapján mindkét nembeli népességre.

A csecsemőhalálozás hosszú idő óta alapvetően csökkenő irányzatot mutat, és 2006-ban süllyedt az eddigi legalacsonyabb szintre. 2007-ben a csökkenő trend megállt, és az előző évi 5,7-ről 5,9 ezrelékre emelkedett az egy éven aluli meghaltak aránya. Figyelemre méltó, hogy nemek szerint eltérő volt a változás iránya. Míg a fiú csecsemők halandósága továbbra is csökkenő irányzatot mutat, addig a leányoknál 0,5 ezrelékpontos növekedés történt. Ennek eredményeként lényegesen szűkült az újszülöttek mortalitásának nemek közötti különbsége. 2007-ben a csecsemőhalálozás aránya 6,2 ezrelék volt a fiúgyermekeknél és 5,6 ezrelék az újszülött leányoknál. Ez a fiúk körében mintegy 10 százalékos többlethalálozást jelent, míg 1990-ben 25 százalékos volt a különbség mértéke.

2.2. ábra. Az ezer élveszületésre jutó egy éven aluli meghalt nemek szerint

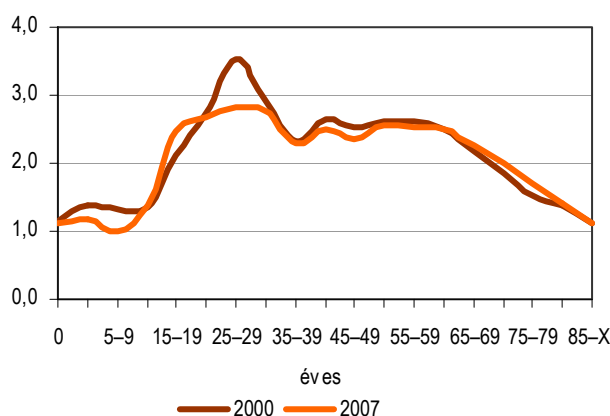
Forrás: Demográfiai évkönyvek.

A gyermekhalandóság alapvetően csökkenő irányzatát egy-egy év növekvő számú balesetei vagy váratlan közlekedési katasztrófái szakíthatják meg időlegesen. A fiatal- és középkorú nemzedékek

(15–59 évesek) mortalitása is alapvetően csökkenő irányzatú, de náluk már gyakrabban előfordul megtorpanás, stagnálás vagy időleges emelkedés is egy-egy korcsoportban. Lényegében hasonlóan jellemezhető az időskorú generációk halandósága is. A 2007. évi halálozás korcsoport és nem szerinti jellemzői közül említésre méltó, hogy tovább mérséklődött a középkorú férfiak mortalitása, az idősebb korosztályoké viszont emelkedett. A nőknél azonban ennek az ellenkezője történt, a középkorú, 35–49 éves nők halandósága emelkedett, az idősebb korcsoportoké pedig tovább javult az előző évhez viszonyítva. A születéskor várható élettartam különbségének csökkenése ellenére továbbra is számottevő a különbség a férfiak és a nők mortalitásában. A férfiak halandósága valamennyi korcsoportban magasabb, és a különbségek figyelemre méltó görbét írnak le. A 15 és 74 év közötti férfi halandóság több mint kétszerese a nőkének, ezen belül a 25–34 éves fiataloknál csaknem háromszoros, a 50–64 éves férfiaknál pedig, több mint 2,5-szeres mortalitási többlet mutatkozik. A különbségek tehát változatlanul jelentősek, bár az időtávlatot tekintve mérséklődtek, de nem minden korcsoportban.

2.3. ábra. A férfiak halandósági többlete* korcsoportok szerint

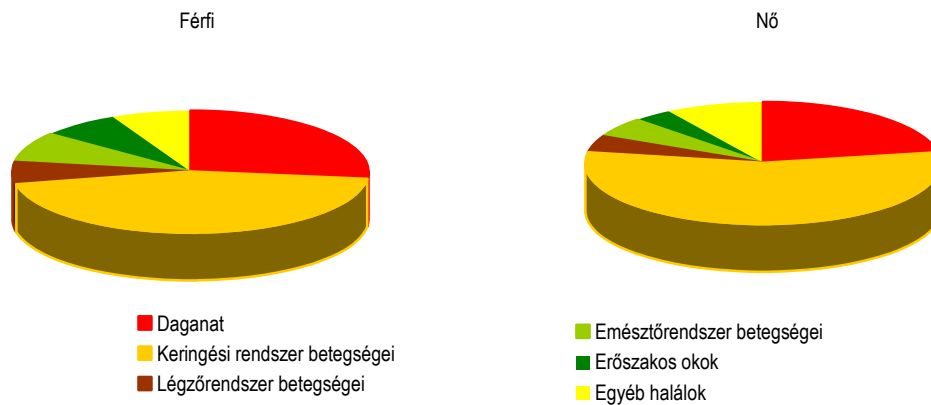

* Női mortalitás=1,0
Forrás: Demográfiai évkönyvek.

2.3. Meghatározó halálokok

A kiemelt halálokok összetételében és sorrendjében nem történtek lényeges változások az elmúlt másfél évtizedben. Az összes halálozás fele a keringési rendszer betegségeiből adódik, egynegyede pedig a daganatos megbetegedések miatt következik be. Az emésztő- és a légzőrendszer betegségei a halálozások mintegy 11 százalékáért felelősek, minden 14-ik haláloset pedig erőszakos halálokok következménye. A jelentősebb arányú halálokokat tekintve 2007-ben a következő változások történtek az előző évhez viszonyítva; csökkent az ischaemiás szívbetegségek, a cukorbetegségek, a máj, epehólyag rosszindulatú daganata és a motorosjármű-balesetek okozta halálozás, emelkedett viszont a magas vérnyomás, a gége, légcső, tüdő rosszindulatú daganata, valamint a hörghurut, tüdőtágulat és asztma okozta halálozás százezer lakosra jutó száma.

2.4. ábra. Halálozások gyakoribb halálokok szerint, 2007

Természeteszerű, hogy a kor és nem szerinti halálozások ennél sokkal differenciáltabb képet mutatnak az egyes halálokok szerepét és súlyát illetően. A fiatal férfiaknál az erőszakos halálozás a vezető halálok, ezen belül is főleg öngyilkosság és motorosjármű-baleset következtében hunynak el a leggyakrabban. A fiatal nőknél viszont a daganatok vezetnek a halálokok között, igaz nem sokkal előzik meg az erőszakos halálkokat, amelyek közül főleg motorosjármű-balesetek szedik áldozataikat. A középkorú nemzedékeknek mindkét nem esetében a daganatos halálozások szerepelnek a vezető helyen. A férfiak esetében ettől nem sokkal maradnak el a keringési rendszer betegségei okozta halálozások, amelyek viszont időskorban, mindkét nem esetében a leggyakrabban szedik áldozatukat.

2.2. tábla. Meghaltak aránya korcsoport és kiemelt halálteki főcsoport szerint, 2007

Halálteki főcsoport	0–14	15–39	40–59	60–X	Összesen
	éves				
Százeezer megfelelő korú férfira jutó halálozás					
Daganatok	3,2	15,1	397,8	1 522,8	384,2
Keringési rendszer betegségei	1,0	14,9	392,0	2 995,9	641,4
Légzőrendszer betegségei	2,1	2,7	53,0	366,5	80,5
Emésztőrendszer betegségei	0,6	12,4	200,4	316,6	115,9
Erőszakos okok	9,8	62,7	150,3	217,6	105,5
Egyéb halálok	43,1	14,0	82,5	378,4	101,8
Összesen	59,8	121,8	1 276,0	5 797,9	1 429,3
Százeezer megfelelő korú nőre jutó halálozás					
Daganatok	3,4	15,6	228,7	807,4	272,7
Keringési rendszer betegségei	0,8	6,3	122,8	2 537,4	680,2
Légzőrendszer betegségei	1,1	1,7	25,7	187,9	55,4
Emésztőrendszer betegségei	0,5	3,4	71,0	164,1	62,1
Erőszakos okok	4,6	13,4	36,3	120,0	45,5
Egyéb halálok	42,2	7,7	37,9	355,4	109,1

2.4. Egészségesen várható élettartamok

Magyarországon a születéskor várható egészségben eltöltött élettartam a férfiak esetén 55,3, a nőknél 58,0 év. A férfiak életük 80 százalékát egészségesen élik le, míg a nők csak 75 százalékát. A különbség a még egészségesen várható életévek számát illetően a későbbi életkorokban már csökken.

2.3. tábla. Egészségben várható élettartam

(év)

Életkor	2006		2007		Különbség (nő-férfi)	
	férfi	nő	férfi	nő	2006	2007
Születéskor	54,7	57,5	55,3	58,0	2,8	2,7
35 éves korban	22,4	24,7	22,8	25,3	2,3	2,5
65 éves korban	5,0	5,6	5,3	5,9	0,6	0,6

A születéskor várható egészségben eltöltött élettartam hazánkban az EU-átlagnál alacsonyabb, viszont növekvő tendenciát mutat. A növekedés üteme a várható élettartamokénál kissé magasabb minden életkorban. Ez azért nagy jelentőségű, mivel a népesség előregedésével párhuzamosan az élet hossza helyett mind inkább az egészségesen (korlátozottságmentesen) leélt életévek jelentik az igazi értéket az egyén és a társadalom számára.

2.4. tábla. Egészségben várható élettartam nemek szerint, 2005

(év)

Ország	Férfi		Nő	
	születéskor	65 éves korban	születéskor	65 éves korban
Ausztria	57,8	6,7	59,6	6,6
Belgium	61,7	9,1	61,9	9,5
Ciprus	59,5	6,7	57,9	4,8
Csehország	57,9	6,5	59,9	6,9
Dánia	68,4	13,1	68,2	14,1
Nagy-Britannia	63,2	10,3	65,0	11,1
Finnország	51,7	6,2	52,4	6,5
Franciaország	62,0	8,2	64,3	9,4
Görögország	65,7	9,5	67,2	9,9
Hollandia	65,0	10,4	63,1	10,9
Írország	62,9	9,1	64,1	9,9
Lengyelország	61,0	8,3	66,6	10,1
Málta	68,5	10,5	70,1	11,1
Magyarország^{a)}	55,3	5,3	58,0	5,9
Németország	55,0	6,5	55,1	5,9
Olaszország	65,8	9,4	67,0	9,7
Portugália	58,4	6,2	56,7	5,1
Spanyolország	63,2	9,6	59,9	9,1
Svédország	64,2	10,5	63,1	10,9
Szlovákia	54,9	4,8	56,4	5,3
Szlovénia	56,3	7,4	59,9	8,5

a) 2007. évi adat.

Forrás: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction>

Az Eurostat adatai szerint az egészségesen várható élettartam a férfiak esetében átlagosan 15, a nőknél 19 évvel rövidebb a születéskor várható élettartamnál, ami azt jelenti, hogy egy átlagos EU állampolgár férfi életének 80 százalékát, egy nő pedig 77 százalékát éli le egészségesen, azaz korlátozottságmentesen. Dánia, Nagy-Britannia, Svédország, Hollandia polgárai (nők és férfiak egyaránt) még 65 éves korban is több mint tíz egészségesen leélt életévre számíthatnak, míg Magyarországon és Szlovákiában csak körülbelül öt évre.

A napi életvitelben való korlátozottság, illetve a nem egészségesen leélt életévek egyre növekvő terhet jelentenek a társadalmi ellátórendszerekre, közvetve az egész nemzetgazdaságra nézve. A hosszan tartó ápolás és az egészségügyi kiadások növekedése egy bizonyos határon túl már igen nehezen finanszírozható. Az EU egészségpolitikájának kiemelt fontosságú célkitűzése az egészségesen várható élettartam növelése, az elkerülhető megbetegedések és a sérülések megelőzése révén.

2.5. Egészségmeghatározó tényezők, szubjektív egészség

Az egészséges **táplálkozás** jelentőségével egyre több ember van tisztában Magyarországon a népegészségügyi programok, az egészségügyi felvilágosítás, ismeretterjesztés nyomán, a túlsúlyosak és elhízottak magas aránya – férfiak 58,5 és a nők 47,8 százaléka³ – valamint a zöldség- és gyümölcsfogyasztás viszonylag alacsony értéke azonban mégsem erre utal. Bár az élelmiszerfogyasztási kiadások aránya a háztartási fogyasztáson belül csökkenő tendenciát mutat 2000 és 2006 között (26,8-ról 21,0 százalékra), a napi tápanyagfogyasztás kismértékben emelkedett (13 387 kJ-ról 13 719 kJ-ra) és jóval magasabb az ideálisnál (10 886 kJ/fő/nap), a tápanyag-összetétel szempontjából továbbra is kedvezőtlen. A tápanyagfogyasztás felét még mindig a cereáliák és a zsiradékok teszik ki. A zöldség-, gyümölcs- és burgonya fogyasztás együttesen is csak a napi energiabevitel 13 százalékát adja. A fogyasztási szokások némileg elmozdultak az egészségesebb táplálkozás felé, ami a csökkenő zsír-, cukor- és cereália fogyasztásban nyilvánul meg, emellett azonban a zöldség-, gyümölcs- és tejfogyasztás továbbra is alacsony. Mindezekkel párhuzamosan az egy főre jutó alkoholfogyasztás évek óta változatlan; évente mintegy 11 liter.⁴

A **fizikai aktivitás** hiánya, a mozgásszegény életmód is jellemző a magyar lakosságra. A viszonylag hosszú munkaidő, a civilizáció nyújtotta kényelem következtében a nagy többség nem mozog rendszeresen. A nők 40, a férfiak 32 százaléka soha vagy a heti gyakoriságnál ritkábban végez testmozgást.⁵ A rendszeresen sportolók aránya mindössze 15 százalék. A sportolásra, testedzésre fordított idő naponta átlagosan 127 perc a sportolók körében. A népesség 85 százaléka egyáltalán nem sportol rendszeresen. Az év egy átlagos napján a 20–74 év közötti férfiak 5,3 százaléka, a nők 3,3 százaléka végez sporttevékenységet. Ez az arány az unió országaiban átlagosan 10 százalék körüli, de a skandináv országokban 15 százalék feletti. Norvégiában a naponta sportoló férfiak és nők aránya egyaránt 19 százalék körüli.

A **dohányzás** a legtöbb elkerülhető megbetegedés és halálozás bekövetkezésének elsődleges oka, a legfőbb kockázati tényező a szív- és érrendszeri betegségek, a krónikus bronchitis és az emphysema, tüdőrák és számos egyéb betegség esetén. Magyarországon a dohányzás a törvényi szigorítások, cigarettaár-emelések és felvilágosító kampányok ellenére is népszerű maradt. A dohányzás évi 30 ezer ember halálát okozza. Egy 2008. évi kutatás⁶ szerint a magyar lakosság 36 százaléka (nők 28, a férfiak 41 százaléka) dohányzik, ez a vizsgált négy ország (Csehország, Lengyelország, Szlovákia, Magyarország) közül a legmagasabb érték.

A dohányzásra való rászakas már a középiskolás korban kezdődik. Egyes felmérések szerint a 15–18 évesek között 30 százalék a dohányzók aránya. Különösen aggasztó, hogy emelkedik a dohányzás előfordulása a lányok körében. A különböző korcsoportokban jelentősen eltér a dohányzás gyakorisága: a 30–39 éveseknek csaknem fele (49%), a 40–49 éveseknek is 44 százaléka dohányzik, míg az 50 év felettieknek kevesebb mint negyede (23%). Az egészségkárosodás azonban már a születés előtt elkezdődik. 2000-ben a terhes anyáknak még több mint 14 százaléka dohányzott, 2007-ben 12

³ OLEF 2003.

⁴ Abszolút alkoholtartalomra átszámítva.

⁵ OLEF 2000.

⁶ Cigaretta, szünet nélkül. A TÁRKI és az Image Factory kutatási jelentése. Társadalmi Klíma Riport 6.

százalékuk. A kis súlyú és koraszülött csecsemők aránya az összes újszülött közül 8,2 százalék, a dohányzó anyák körében azonban a nemzetközi szakirodalom szerint gyakoribb a koraszülés, a kis súlyú vagy fejlődési rendellenességgel születő gyermekek aránya.

A dohányosok döntő többsége (91%) rendszeresen, azaz minden nap rágyújt. Európai összehasonlításban a mindennap dohányzók aránya Magyarországon a legmagasabb. A rendszeresen dohányzók 29 százaléka több mint egy doboz cigarettát szív el naponta. A jelenleg dohányzók mellett igen jelentős azok aránya is, akik valaha dohányoztak, de már leszoktak: a felnőtt népesség 18 százaléka. Összességében tehát a felnőtt lakosság több mint fele (54%) hódolt vagy jelenleg is hódol a dohányzás szenvedélyének.

Egyes kutatások szerint a dohányzással kapcsolatos betegségekben elhunytak élete 17 évvel lehetett volna hosszabb, ha nem dohányoznak.⁷ A passzív dohányzás is jelentős veszélyforrás. Az EU-25 országaiban 79 500-en haltak meg a passzív dohányzás következtében évente. Egy 2006. évi becslés szerint a dohányzás okozza a világon az összes halálozás 8,8 százalékát.⁸ A dohányosok aránya az Európai Unió országaiban még ma is magas, a lakosság 32 százaléka.⁹ A megbetegedések és halálozások mellett a dohányzás okozta balesetek száma is jelentős. Az Európai Unió országaiban az őrizetlenül hagyott cigaretták miatt keletkezett tüzek száma évente 11 ezer, az ebből eredő halálozások száma 520, a sérülések száma 1 600 és az anyagi kár mintegy 14 millió euróra tehető.¹⁰

Megelőzés, csecsemő-, és terhesgondozás: A csecsemőhalandóság nemzetközi összehasonlításban jónak mondható, az adatokból folyamatos javulás tükröződik. Egyre kevesebb (8,2%) a kis (2500 gramm alatti) születési súlyúak és a koraszülöttek aránya az újszülöttek között. A terhes nők nyilvántartásba vétele és védőnői gondozása az esetek 82 százalékában már a 12. hét előtt megkezdődik, védőnői tanácsadason egy várandós nő átlagosan 4 alkalommal vesz részt. A védőnők gondozottaikat szintén átlagosan négyszer keresik fel a terhesség során.

Az anyatejes táplálás jelentőségét egyre több kismama felismeri. A csecsemők 62 százaléka 3 hónapos kor alatt kizárólag anyatejet kap, és még a 4–5 hónaposaknak is 43 százaléka. Az egy év alattiak több mint fele vegyes táplálkozás mellett még 6 hónapos kora után is kap anyatejet, sőt az egy éven felüliek 32 százaléka is.

Az *egészségi állapottal való elégedettség* fontos eleme az egészségtudatos életmódnak egészségmagatartásnak. Egészségével a felnőtt lakosság 71,4 százaléka elégedett (ezen belül a férfiak 74, a nők 69 százaléka)¹¹. A férfiak ritkábban fordulnak betegségükkel orvoshoz, mint a nők, vagyis kevesebb férfi veszi igénybe a táppénzt, de a halálozási adatokból arra következtethetünk, hogy az egészségmegőrzésre, prevencióra is kevesebbet gondolnak. Az egészségi állapot az életkor előrehaladtával általában romlik. Az ötven éven felüliek mintegy 40 százalékának van kisebb-nagyobb korlátozottságot jelentő problémája. Az 50 évesnél fiatalabbak korcsoportjában ez az arány még csak 20 százalék körüli, a 70. életévüket betöltöttek körében a saját bevallásuk szerint korlátozottságmentesen élők aránya már alig több mint 30 százalék. A lakosság saját egészségéről alkotott véleményét a morbiditási és mortalitási adatok nem támasztják alá. Az egészségtudatosság és a kockázatkerülő életmód Magyarországon még nem igazán terjedt el. A népesség 14 százaléka akkor sem megy el orvoshoz, mikor szüksége lenne rá, 10 százalék pedig a fogorvosi ellátást sem veszi igénybe. Ezt különböző okokkal indokolják, melyek közül leggyakoribb az, hogy hátha a betegség magától is elmúlik, valamint az időhiány, fogorvosi ellátás esetében viszont legtöbbször az anyagi ok (a költséges kezelések), valamint a fogorvostól való félelem játszik szerepet.

⁷ www.mnsza.hu

⁸ WHO Health Database.

⁹ Eurobarometer, Attitudes of Europeans Towards Tobacco, 2007.

¹⁰ A DG SANCO adatai szerint (14 tagállam + Norvégia és Izland).

¹¹ „Nincs olyan egészségi problémája, mely mindennapi tevékenységében korlátozná.” VÉKA-SILC felmérés 2007. KSH.

2.6. Tartósan betegek, rokkantak, fogyatékosok

A felnőtt lakosság 37 százaléka tartós betegség, egészségprobléma miatt korlátozottan érezte magát a mindennapi életvitelben, a megkérdezettek 13 százaléka ítélte súlyosnak a korlátozottság mértékét, 16 százaléka pedig enyhének minősítette azt. Vélhetően vannak olyanok, nem is kevesen (körülbelül 9%), akiknek krónikus betegségük van, de ez semmilyen téren nem korlátozza őket.

2.5. tábla. Az egészségi állapotuk miatt korlátozottak aránya

Év	Súlyosan korlátozott			(%)
	Súlyosan korlátozott	Kissé korlátozott	Nem korlátozott	
2005	14,8	18,5	66,6	
2006	13,4	16,2	70,5	
2007	12,7	15,9	71,4	

Forrás: EU-SILC.

A lakossági vélemények alapján az önmagukat korlátozottan vallók többen vannak, mint a regisztrált testi, szellemi fogyatékosok, csökkent munkaképességűek, azaz azok, akik számára egészségi állapotukra való tekintettel különféle ellátásokat folyósítanak.

A rokkantsági, fogyatékosági ellátások közül legtöbben a rokkantsági nyugdíjban részesülnek. A rokkantnyugdíjasok száma 2007 januárjában 802,5 ezer volt, akiknek 56 százaléka még nem érte el a nyugdíjkorhatárt. A rokkantnyugdíjasok száma – az ellátórendszer szabályainak szigorítása miatt – évről évre csökken. Az adminisztratív adatok szerint¹² a tízezer munkavállalási korúra jutó új rokkantak száma az elmúlt tíz év alatt jelentősen (73,9-ről 51,5-re) mérséklődött.

2007-ben az orvosi bizottságok által megvizsgált új rokkantak száma 33 886 volt, ez 1,3 százalékkal kevesebb, mint az előző évben. Az új igénylők száma 9,8 százalékkal csökkent 2006-hoz képest. Az igénylők 55,4 százalékát elutasították, de az előző évben ennél nagyobb arányú (59,2%) volt az elutasítás.

2.6. tábla. A véleményezett új rokkantak száma

Év	Vizsgálatok száma	Rokkantak + járadékosok		Elutasítottak		Új rokkant összesen
		száma	aránya, %	száma	aránya, %	
1980	66 699	47 664	71,5	19 035	28,5	41 622
1990	118 472	64 766	54,7	52 553	44,4	63 892
2000	115 851	50 140	43,3	65 711	56,7	47 755
2004	102 131	40 579	39,7	61 552	60,3	39 191
2005	95 511	38 077	39,9	57 434	60,1	36 930
2006	86 892	35 484	40,8	51 408	59,2	34 319
2007	78 377	34 985	44,6	43 392	55,4	33 886

Forrás: ORSZI.

A rokkantsági ellátásokra jogosultak száma (felülvizsgált tartósan rokkantak és az új igénylők együtt) 2006-ban 122 707 volt, 2007-ben ennél 5,5 százalékkal kevesebb, 115 864 fő. A felülvizsgáltak egy részét újra munkaképesnek minősítik. A jelenlegi szabályozás értelmében a pénzbeli

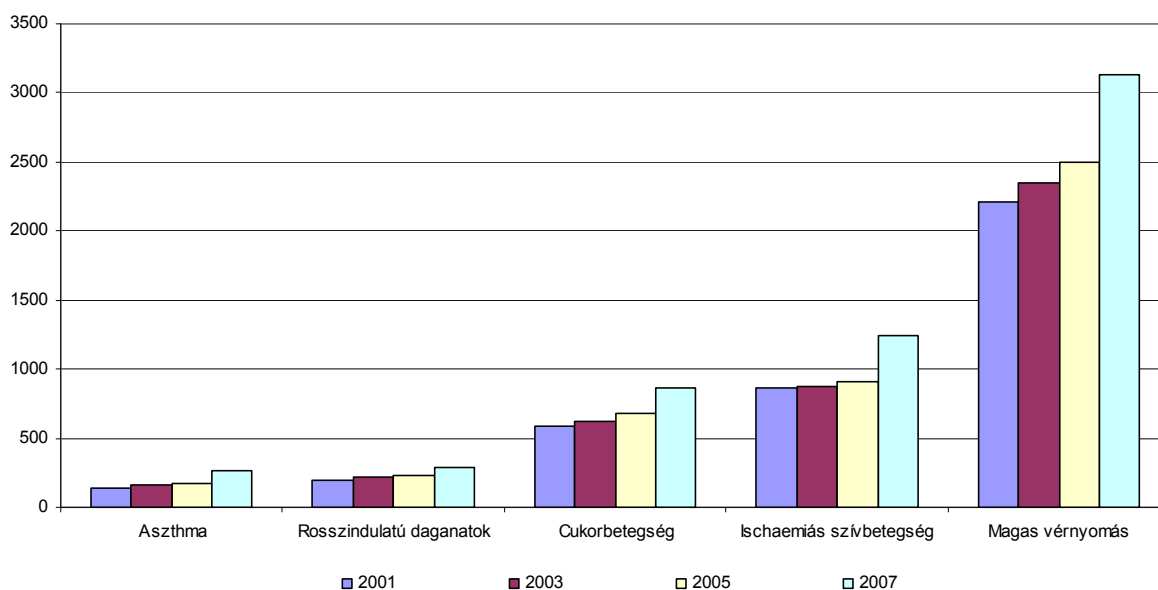
¹² ORSZI = Országos Rehabilitációs és Szociális Szakértői intézet, Statisztikai Jelentés, 2008.

juttatásokon kívül komplex rehabilitációs lehetőségekkel segítik a megváltozott munkaképességűek, rokkantak munkaerő-piaci részvételét.

2.7. Megbetegedések

A háziorvosoktól származó jelentések szerint a megfigyelt betegségcsoportok mindegyikében emelkedik az előfordulások tízezer főre számított gyakorisága.

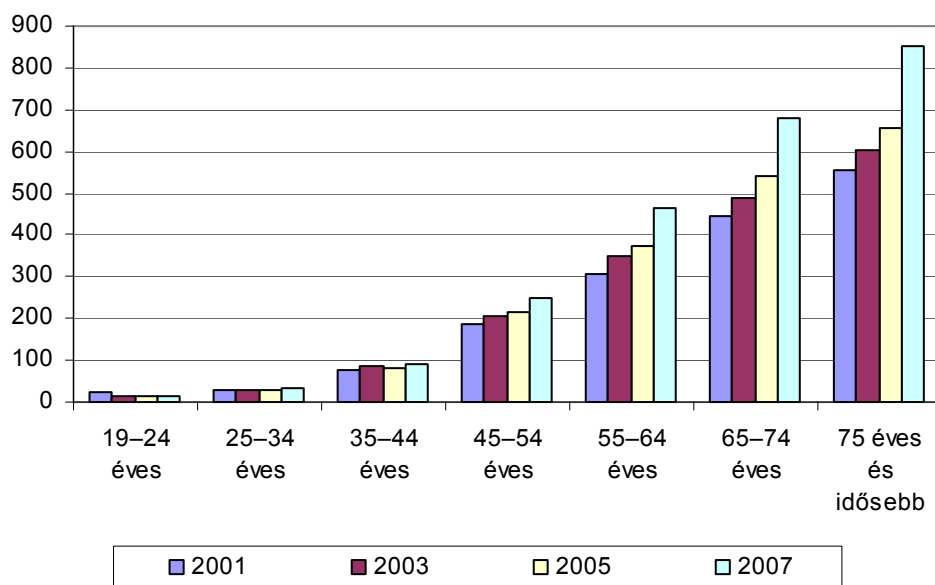
2.5. ábra. Egyes megbetegedések tízezer lakosra jutó számának alakulása a 19 éves és idősebb népességben

A morbiditás terén korcsoportok szerint eltérő tendenciák jelentkeztek. A megbetegedések mindinkább a 35 éven felüli korcsoportokra koncentrálódnak a szív- és érrendszeri megbetegedések, a cukorbetegség és az agyérbetegségek esetén. A csonttritkulás is főleg az 55 év feletti korosztályokat sújtja. Ez a tendencia nem jellemző a magas vérnyomásra és a daganatos megbetegedésekre: itt már a 25–34 éves korcsoportban is emelkedik a megbetegedések száma.

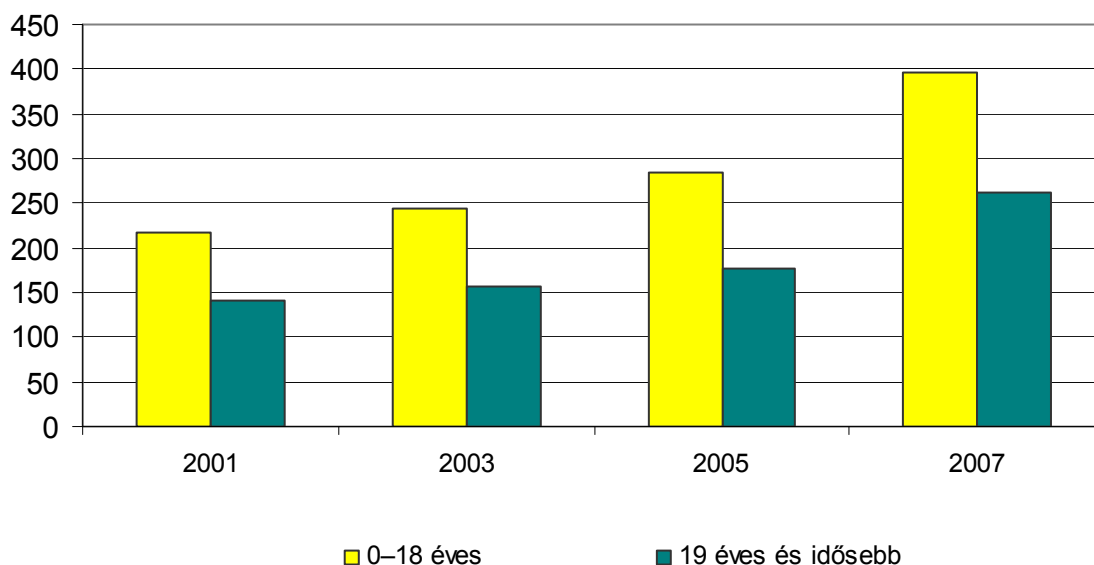
A hátgerinc elváltozásaiból adódó egészségproblémák száma összlakossági szinten és a fiatalabb életkorokban emelkedik, a 35 éven felüliek korcsoportjaiban kis mértékű csökkenés tapasztalható.

2.6. ábra. Rosszindulatú daganatos megbetegedések tízezer lakosra jutó száma a 19 éven felüliek körében

Az asztmás megbetegedések előfordulása, – bár leginkább a gyermekekre jellemző, – fiatal- és felnőttkorban is folyamatosan növekszik. A növekedés üteme 2005 óta gyorsuló tendenciát mutat a 19 éven aluliak és a 19 év felettek körében egyaránt.

2.7. ábra. Asztmás megbetegedések tízezer lakosra jutó száma

2001 óta több mint kétszeresére nőtt a pajzsmirigy, valamint több mint másfélszeresére a vér- és vérképző rendszer, illetve az immunrendszer megbetegedéseinek tízezer lakosra jutó aránya minden korcsoportban. A megbetegedések egy része ugyan a korszerű gyógyszerekkel jól karbantartható, tünetmentessé tehető, de a betegek évről évre emelkedő aránya mégis a népesség egészségének romlását jelzi.

2.8. Egészségügyi ellátórendszer és tartós ápolás, gondozás

Hazánkban a betöltött orvosi álláshelyek (vagyis nem az orvosként dolgozó személyek, hanem az orvosi státusok) száma 2007-ben 36 262 volt, ami háromszázzal kevesebb, mint az előző évben. Az egészségügyi ellátórendszer átszervezése következtében az álláshelyek ellátási terület szerinti összetétele is átalakult. A legtöbb orvosi álláshely még mindig az aktív fekvőbeteg-ellátás területén található (10 859), bár 2006-hoz képest számottevő, több mint hétszázas csökkenéssel. Mintegy kétszázzal csökkent az egyetemi oktatói álláshelyek, százzal a háziorvosi állások száma, és a járóbeteg gondozóintézeti ellátására hivatott orvosi állások száma is 15 százalékos csökkenést mutat. Több területen viszont emelkedés figyelhető meg: az előző évhez viszonyítva csaknem 650-nel nőtt a járóbeteg-szakellátásban található, majdnem kétszázzal a fogorvosi állások száma, és a rehabilitációt, utókezelést és gondozást nyújtó fekvőbeteg-ellátás, illetve a krónikus fekvőbeteg-ellátás területén is összességében több mint másfélszáz álláshelynyi növekedés történt.

Az orvosi állásokat betöltők 40 százaléka vállalkozó volt. Ez az arány különösen magas a háziorvosok (84,4%), a fogorvosok (66%), illetve a foglalkozás-egészségügyi orvosok (58,5%) körében, de a mentőorvosok egyharmada (34,4%) is vállalkozóként dolgozott (2006-ban még csak a negyedük).

Az orvosok mellett 2007-ben csaknem százezer szakdolgozói álláshely működött a magyar egészségügyi ellátórendszerben. Az egy évvel korábbi adatokhoz viszonyítva ez több mint ötezres csökkenést jelent, amely változás többek között a szülésznői 20, a mentőápolói, illetve a laboratóriumi asszisztensi 15, a csecsemő- és gyermekápolói 13 százalékos álláshelycsökkenésből fakad. A szakdolgozói állásokat csak elenyésző arányban (2,9%) töltötték be vállalkozóként.

Ha az egészségügy területén dolgozó személyek teljes létszámát vizsgáljuk, akkor megállapítható, hogy – nem szétválasztva az alap-, illetve a szakellátást – ezer lakosra 2005-ben 3 dolgozó orvos és 8,8 szakdolgozó jutott Magyarországon (ez a szám megegyezik az OECD átlagával). Az ezer orvosra jutó frissen végzett orvosok száma 2005-ben 38,4 volt, valamivel az OECD-átlag felett¹³. 2007-ben ez a szám 36,7 volt (az összehasonlításhoz még nem állnak rendelkezésre nemzetközi adatok).

Az ellátórendszer egyes szintjeit különválasztva, az alapellátás területén Magyarországon 2007-ben 4967 háziorvos, valamint 1556 házi gyermekorvos dolgozott. A magyar lakosság 86 százaléka jelentkezett be valamelyik háziorvos, 14 százaléka pedig valamelyik házi gyermekorvos praxisába (a 18 év alattiak közül több mint félmillióan nem gyermekorvosnál, hanem a felnőtteket és gyermekeket is ellátó vegyes praxisokban dolgozó háziorvosoknál regisztrálták magukat). Egy háziorvosra átlagosan 1744, míg egy házi gyermekorvosra átlagosan 938 bejelentkezett lakos jutott. 2006-ban egy háziorvosra jutó éves betegforgalom átlagos nagysága 12 295 fő volt, azaz egy-egy hétköznapon csaknem ötven beteget látott el egy-egy háziorvos. 2007-ben az egy évvel korábbiakhoz képest jelentősen mérséklődött az orvos-beteg találkozások száma: az egy háziorvosra jutó betegforgalom éves szinten 10 223 fő volt, azaz 17 százalékkal kevesebb, mint 2006-ban. Mivel a gyermekorvosoknál nem mutatható ki hasonló visszaesés (ugyanis mindössze 3 százalék a változás mértéke), ezért joggal feltételezhető, hogy a felnőtt háziorvosok esetében a 2007. február 15-én bevezetett (és 2008. április 1-jétől megszűnt) vizitdíj játszott kiemelkedő szerepet az orvos-beteg találkozások csökkenésében.

Az alapellátáshoz szorosan kapcsolódva 2007-ben összesen 5348 védőnői állást töltöttek be Magyarországon.

2.8.1. Szakellátás

A járóbeteg-szakellátás területén 2007-ben 67,7 millió megjelenési eset fordult elő; az esetszám az előző évhez képest mintegy 17 százalékkal visszaesett. Egy magyar lakosra évente átlagosan több

¹³ Forrás: Health at a Glance 2007-OECD Indicators.

mint hat megjelenés jut. A szakellátás területén az esetszámot tekintve kiemelkedik a laboratóriumi diagnosztika (2007-ben 11 millió eset, az előző évinél több mint 2 millióval kevesebb) és a fizioterápia (több mint 6 millió eset). Szintén a kiemelkedő területek közé tartozott még a tüdőgyógyászat, a belgyógyászat, reumatológia, a röntgendiagnosztika, és a szülészeti-nőgyógyászat 3–3,5 millió éves esetszámmal.

A szakellátásban fontos szerepet játszanak a különböző gondozóintézetek is. Magyarországon 2007-ben 162 tüdőgondozó intézet, 125 bőr- és nemibeteg-gondozó, 145 pszichiátriai gondozó, 36 gyermek- és ifjúsági pszichiátriai gondozó és 126 addiktológiai gondozó működött, jelentős betegforgalommal.

A 2007. január 1-jén hatályba lépett, az egészségügyi ellátórendszer fejlesztéséről szóló törvény szabályozása alapján a fekvőbeteg-gyógyintézeti ellátás jelentős változáson ment keresztül. A szerkezetátalakítás során 6 kórház kapacitásának, 12 kórház aktív fekvőbeteg-szakellátásának, valamint 33 kórház esetében egy vagy több aktív szakmacsoport közfinanszírozása szűnt meg. Jelenleg összesen 179 kórház működik Magyarországon, többségük (116) önkormányzati fenntartású, de vannak köztük – többek között – állami, alapítványi, egyházi és az Országos Egészségpénztár finanszírozásban részesülő magánkórházak is.

Az említett törvény rendelkezései szerint a kapacitások felosztásával egyidejűleg került sor az egyes fekvőbeteg-szakellátó intézetek ellátási területeinek meghatározására is. Az ellátási területeket úgy kellett meghatározni, hogy azok átfedés- és hézagmentesen lefedjék az adott régió területét, a korábbi gyakorlat szerinti többszörös hozzárendeléssel szemben, amikor is az egyes települések az egyes szakmákban több szolgáltató ellátási területében is szerepeltek.¹⁴

2007. április 1-jétől az aktív fekvőbeteg-szakellátás területén a kórházi ágyak száma 25,2 százalékkal csökkent. A kapacitás egy részét átcsoportosították a krónikus fekvőbeteg-szakellátásba. A krónikus – rehabilitációs – ápolási ágyak száma összességében mintegy 36 százalékkal növekedett. Az ágykihasználtság egyébként az aktív betegellátásban 69,2, míg a krónikus osztályokon 75,5 százalékos volt. Az átlagos ápolási időtartam az aktív betegellátásban 5,6 nap, a krónikus ellátásban 27 nap volt. Nemzetközi összehasonlításra csak a szerkezetváltást megelőző időszakból van lehetőség, a rendelkezésre álló legfrissebb nemzetközi adatok ugyanis 2005-ből származnak. Az aktív ellátásban ekkor Magyarországon átlagosan 6,3 ápolási nappal kellett számolni, ez pontosan megfelelt az OECD-átlagnak (1990-ben még 9,9 volt ez az szám, szemben az OECD 8,7 százalékos átlagával). A magyar értéknél magasabb volt az ápolási napok átlagos száma – többek között – Csehországban, Németországban, Svájcban, Szlovákiában és Portugáliában, ugyanakkor alacsonyabb volt Franciaországban, Nagy-Britanniában, Görögországban és Ausztriában. A magyarországi szerkezetváltást követően, 2007 második félévében az aktív fekvőbeteg-szakellátásban az átlagos ápolási idő jelentősen, 5,5 százalékkal csökkent, az előző félévi állapothoz képest. Az összes kórházi esetszám 2007 második félévében a félévvel korábbihoz viszonyítva 8,8 százalékkal csökkent. Az ellátott összes biztosított száma ehhez képest jelentősebb mértékben, 13 százalékkal mérséklődött. A változáson belül 35,3 százalékkal emelkedett a krónikus ellátásban megjelent betegek száma.

A szakellátás területén rendelkezésre álló erőforrások hatékonyabb kihasználását elősegíthetné a műtéti beavatkozásokon belül az egynapos műtétek arányának emelkedése. Svédországban, Norvégiában, Dániában, Hollandiában és az Nagy-Britanniában az egynapos sebészeti beavatkozások aránya 50–55 százalék az összes műtétet viszonyítva, ugyanakkor Kelet-Európa országaiban csak néhány százalékosak: Lengyelországban 2,4, Magyarországon 2,1, Szlovákiában 7 százalék. Magyarországon az elmúlt évben mintegy 88 ezer egynapos beavatkozást végeztek, ez az előző évihez képest jelentős, másfélszeres emelkedést mutat.¹⁵

¹⁴ Forrás: az egészségügyi miniszter által benyújtott „Jelentés az Országgyűlés Egészségügyi Bizottsága részére az egészségügyi ellátórendszer működéséről” Budapest, 2008. május.

¹⁵ Forrás: OEP

A szakellátások között jelentős szerepet tölt be az otthoni szakápolás is: 2007-ben 23 866-an szorultak szakápolásra, rajtuk kívül pedig még 23 180-en részesültek szakirányú terápiás szolgáltatásban (gyógytorna, fizioterápia, logopédia).

Szorosan kapcsolódik a szakellátás területéhez a *mentési tevékenység* is. 2007-ben a mentési feladatokat az Országos Mentőszolgálat (OMSZ) 224 állomása, 915 mentőjárművel látta el. A mentőállomások hálózata 40 százalékkal gyarapodott az 1980-as évek óta, bár a futó gépkocsik száma egyötödével csökkent. A magánmentők az 1990-es évektől jelentek meg az országban, és 1995-ben az Országos Mentőszolgálaton kívüli 65 cég létrehozta a Mentők és Betegszállítók Országos Egyesületét (MBOE), mely mára több mint húsz új céggel tovább gyarapodott MBOE 450 mentőkocsival rendelkezik. 2008. január elsejétől az OMSZ és a MBOE elkülönítetten végzik a mentési és a betegszállítási feladatokat. A magáncégek kizárólag betegszállítással foglalkozhatnak, azokat a feladatokat végzik, ahol nincs szükség orvosra vagy ápolóra. Az OMSZ fő feladata a mentés, de súlyos beteg szállításával, külföldi szállítással, rendezvények biztosításával és légi mentéssel továbbra is csak ők foglalkozhatnak.

2.8.2. Finanszírozás

Magyarországon 2005-ben az egészségügyi kiadások a GDP 8,5, 2006-ban a 8,3 százalékát tették ki. A konvergencia programban lefektetett irányelveknek megfelelően az egészségügyi közkiadások a GDP arányában 2007 és 2009 között összesen 0,6 százalékponttal csökkennek.¹⁶

2006-ban, akárcsak 2005-ben az összes egészségügyi kiadás 70,9 százalékát az államháztartás, a többit a magánszektor ráfordításai tették ki, melyből a lakossági kiadások aránya 22,6 százalék volt. 2006-ban a lakosság egészségügyi kiadásai (folyó áron) 1,9 százalékkal növekedtek. 2006-ban a legdinamikusabban fejlődő területet – az összkiadásoknak még csak az 1,3 százalékát adó – egészségpénztárak jelentették, a kiadások 27,3 százalékos bővülésével. A 2006. évi egészségügyi kiadások 45,4 százalékát gyógyító ellátásra költötte az állam, az egészségügyi termékekre (gyógyszerek, gyógyászati segédeszközök) a 32,9 százalékát, prevencióra és közegészségügyi ellátásra a 3,8 százalékát.

2006-ban¹⁷ a lakosság egy főre jutó egészségügyi kiadása 26 600 forint volt, folyó áron csaknem kétszerese a 2000. évinek. Reálértékben is majdnem negyedével növekedtek a lakosság egészséggel összefüggő ráfordításai. A lakosság egészségügyi kiadásainak 65 százalékát kitevő gyógyszerekre 2006-ban, az árváltozás kiszűrésével harmadával, gyógyászati segédeszközökre másfélszer többet költöttek a háztartások, mint hat évvel korábban.

A lakossági kiadások közül érdemes kiemelni további két területet: a vizitdíj és a hálapénz (egymástól nem független) problematikáját.

A vizitdíj és a kórházi napidíj bevezetésének a forrásteremtés mellett deklarált célja volt a hálapénzfizetés visszaszorítása. Az Állami Számvevőszék előzetes jelentése szerint a vizitdíj bevezetése utáni első félévben az időarányos bevételi tervek alig 35 százaléka teljesült, éves szinten 55 százalékos teljesüléssel számolhatunk, ami 12,8 milliárd forintot jelentett összességében.

A hálapénzfizetéssel kapcsolatban 2007 novemberében országos reprezentatív kutatás készült a felnőtt magyar lakosság körében.¹⁸ A felmérés eredményei szerint a megkérdezettek 25 százaléka szokott háziorvosának hálapénzt adni, ami a 2003-as adathoz képest (21%) kismértékű növekedést mutat. Ugyanakkor sokkal többen (55%) gondolják azt, hogy mások szoktak hálapénzt adni a háziorvosnak. A szakellátásban eközben a megkérdezettek szerint szinte valamennyi szakma esetében általánosan elterjedt, jóllehet itt is volt némi mérséklődés. Különösen gyakori, s alig csökken a hálapénzadás gyakorlata a szülészeti és a sebészeti eseteknél.

¹⁶ Forrás: Állami Számvevőszék Fejlesztési és Módszertani Intézet: Értékelő tanulmány a 2008. évi költségvetési törvényjavaslat makrogazdasági megalapozottságának néhány összefüggéséről. 2007. október.

¹⁷ Háztartási költségvetési felvétel, KSH.

¹⁸ Forrás: TÁRKI&Image Factory Társadalmi Klíma Riport. 2007 december.

Fogalmak

Várható átlagos élettartam: azt fejezi ki, hogy a különböző életkorúak az adott év halandósági viszonyai mellett még hány évi élettartamra számíthatnak.

Csecsemőhalálozás: az elveszületést követően az egyéves kor betöltése előtt bekövetkezett halálozás. A halvaszületett és a születésének évfordulóján meghalt gyermek nem csecsemőhalott.

Csecsemőhalálozási arányszám: ezer elveszülettre jutó egy éven aluli meghalt.

Halálok: mindazon betegség, kóros állapot vagy sérülés, amely vagy eredményezte, vagy hozzájárult a halálhoz (halálozáshoz), valamint olyan baleset vagy erőszak körülménye, amely halálos sérülést okozott.

A halálok szerinti csoportosítás a Betegségek Nemzetközi Osztályozása X. Revíziója – BNO-X. – részletes listája (A00–Y98) alapján készült. A visszatekintő adatokat a BNO-X. revízió alapján átdolgoztuk.

A korábbi gyakorlatban a halál alapokának kiválasztása, illetve a halálokoknak a megfelelő BNO-kategóriába történő besorolása hagyományos, ún. kézi úton történt. A 2005. évi haláloki feldolgozások során áttértünk az automatikus, ún. gépi feldolgozásra.

Egészségesen várható élettartam: Az egészségben várható élettartam egy olyan komplex mutató, mely a halálozási és a morbiditási viszonyokat is tekintetbe veszi, és amit széles körben elfogadottan használnak az életminőség jellemzésére. Az egészség nem kizárólag a betegség hiányát, hanem a betegségből vagy fizikai állapotból eredő **korlátozottság nélküli állapotot** jelenti ebben az esetben.

A mutató számítása két komponensen alapul az Európai Unió országaiban: a halálozási adatok felhasználásával és a korlátozottság (disability) önértékelése alapján (a 2005-ben indított VÉKA-SILC reprezentatív lakossági felvételből). A feltett kérdés arra vonatkozik, hogy a megfigyelt személyt tartósan korlátozza-e a mindennapi tevékenységében valamilyen egészségügyi probléma. Azokat tekintik egészségesnek, akiket egészségi ok nem korlátoz a mindennapi életvitelében. A számítás a halandósági táblákban használatos Sullivan-módszerrel történik.

Vélt egészség: a lakossági felvételekben a megkérdezettek öt fokozatú skálán jellemzik általános egészségi állapotukat.

Változó életkörülmények adatfelvétel (VÉKA): Az adatfelvétel célja a társadalmi egyenlőtlenségek bemutatása, melyen belül vizsgálják a jövedelmi helyzet, a megélhetés, a lakókörülmények, a munkaerőpiaci helyzet, az iskolázottság és az egészségi állapot alakulását. A felmérés egy nemzetközi adatgyűjtési program (*EU-SILC, Statistics on Income and Living Conditions*) része, amely az Európai Unió minden tagállamára kiterjed.

Magyarország 2005-ben kapcsolódott be az adatgyűjtési programba: az adatfelvétel első hullámát 2005 tavaszán a Mikrocenzussal és a Jövedelemfelvétellel egy időben hajtották végre, az ezt követő években a VÉKA önálló felvétel volt.

Rokkant: az a munkavállalási korú aktív kereső, akinek munkaképessége egészségromlás, testi vagy szellemi fogyatékoság miatt legalább 67 százalékban vagy szilikózis miatt 50 százalékban romlott. A rokkantságot hivatalosan az Országos Rehabilitációs és Szociális Szakértői Intézet szakértői bizottságai állapítják meg illetve vizsgálják felül a 212/2007. (VIII.7.) Korm. Rendelet előírása szerint.

Rokkantsági járadékos az a személy, aki nyugellátásra, baleseti nyugellátásra nem jogosult, de munkaképessége 25 éves kora előtt 100 százalékosan csökkent, és ennek alapján rendszeres pénzbeni ellátásban részesül.

Háziorvosi és házi gyermekorvosi morbiditási adatok: Egy személy különböző betegségeivel többször is szerepelhet. Az adatok nem a személyek számát, hanem az egyének betegségeinek számát jelentik. Az arányszámokat megfelelő nemű és korú lakosra számoltuk.

Egészségügyi szakszemélyzet: orvosi, fogorvosi, higiénikus, gyógyszerész diplomával, egészségügyi főiskolai karon nyert szakoklevéllel, alsó fokú, illetve középfokú egészségügyi szakképesítéssel rendelkező dolgozók, valamint azon személyek, akik nem egészségügyi diplomások (pszichológus, biológus stb.).

Betöltött állás: a kinevezett dolgozók állásainak száma (kivéve a külső helyettesítést) az év végén, a teljes munkaidőben foglalkoztatottak munkaidejére átszámítva. Betöltötnnek minősülnek a mellékfoglalkozásban és másodállásban alkalmazottak által ellátott állások is.

Alapellátás: a beteg lakóhelyén, illetve annak közelében biztosított, választása alapján igénybe vehető, hosszú távú, személyes kapcsolaton alapuló, nemétől, korától és betegsége természetétől független, folyamatos egészségügyi ellátás.

Szakmai területei: a háziorvosi, a házi gyermekorvosi és az ügyeleti szolgálat, valamint a védőnői, az iskola-egészségügyi, a foglalkozás-egészségügyi ellátás, a család- és nővédelmi gondozás.

Otthoni szakápolás: az otthoni szakápolási tevékenységről szóló 20/1996. (VII. 26.) NM rendelet szerint az otthoni szakápolás a biztosított otthonában vagy tartózkodási helyén, kezelőorvosának rendelésére, szakképzett ápoló által végzett tevékenység. A rendelet 2. § (3) bekezdése külön szabályozza a *szakirányú terápiás szolgáltatások* nyújtásához szükséges sajátos képesítéseket (gyógytornász, fizioterápiás asszisztens, logopédus végzettség).

Járóbeteg-szakellátás: szakorvosi rendelőintézetben, fekvőbeteg-ellátó intézet ambulanciáján egészségügyi szakképesítéssel rendelkező személyzet végzi szakvizsgálatra beutalt vagy önként jelentkezett betegek vizsgálatát, kezelését.

Beavatkozásszám: egy megjelenés során a beteg részére végzett szolgáltatás(ok) száma.

Az adatok az OEP tételes járóbeteg-szakellátásra vonatkozó nyilvántartásából származnak. A járóbeteg- és a fekvőbeteg-ellátó intézetek, valamint a gondozóintézetek járóbeteg-szakellátás terén végzett tevékenységének OEP által finanszírozott eseteit és beavatkozásait tartalmazzák.

Gondozóintézetek: a gondozó meghatározott, sajátos betegségeken (pulmonológiai, ideg-elme, bőr- és nemi betegségek, daganat stb.) szenvedő járó betegeket ellátó, gyógyító-megelőző egészségügyi intézmény. A gondozók a beutalt, továbbá a szűrővel felkutatott, szakvizsgálatra beutalt vagy önként jelentkezett betegek rendszeres gondozását végzik.

Betegforgalom: tartalmazza a nyilvántartásban szereplő betegek, valamint a prevenció okából megjelent betegeknek az év folyamán történt minden megjelenését a gondozókban, függetlenül attól, hogy orvos, asszisztens vagy védőnő foglalkozott-e velük. A beteg otthonában tett látogatás is itt szerepel.

3. Oktatás

A tanulási arányok, végzettség és a lemaradók, az iskolázottság, az oktatás eredményei, az egész életen át tartó tanulás elemzése előtt tekintsük át az oktatás fő mutatószámait.

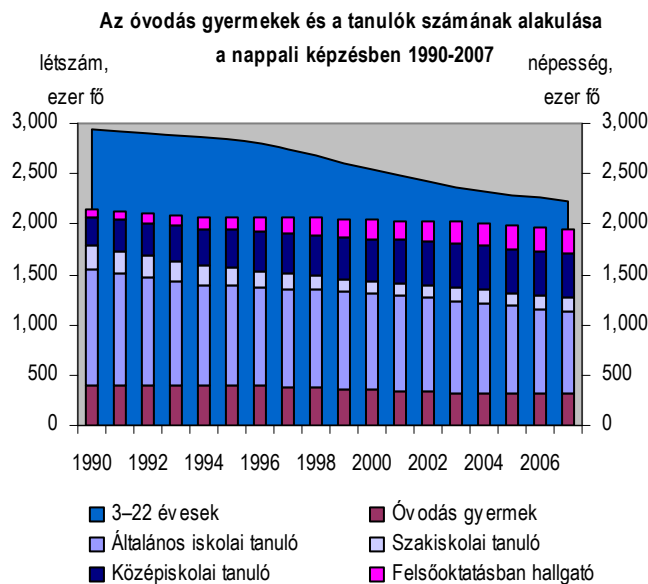
3.1. tábla. Az oktatás fő mutatószámai az Európai Unióban és Magyarországon

Megnevezés	Magyarország		EU-átlag		(%)
	2000	2007	2000	2007	2010-re elérendő cél
Rosszul olvasó 15 éves tanulók aránya	22,7	20,6	21,3	24,1	17,0
Korai, 18–24 éves iskolaelhagyók aránya	13,8	10,9	17,6	14,8	10,0
Legalább középfokú végzettséggel rendelkező 20–24 évesek aránya	83,5	84,0	76,6	78,1	85,0
Felnőttképzésben részt vevő 25–64 évesek aránya	2,9	3,6	7,1	9,7	12,5
Óvodába járó 4 évesek aránya	89,5	90,7	82,8	85,7	90,0
Felsőfokú végzettségű 25–64 évesek aránya	14,0	17,7	19,4	22,9	..
Oktatási kiadások a GDP százalékában	4,50	5,43	4,68	5,09	Növekedés

3.1. Részvétel az oktatásban: tanulási arányok

Az elmúlt másfél évtizedben kiteljesedett az iskolarendszerű oktatás.

A 2007/2008-as tanévben Magyarországon az óvodai nevelésben 324 ezer gyermek részesül, az általános iskolai oktatás nappali képzéseiben 809 ezer, középfokon 575 ezer fiatal, a felsőoktatási intézményekben pedig további 243 ezer hallgató tanul, az érintett korosztály (3–22 éves népesség) 84 százaléka.

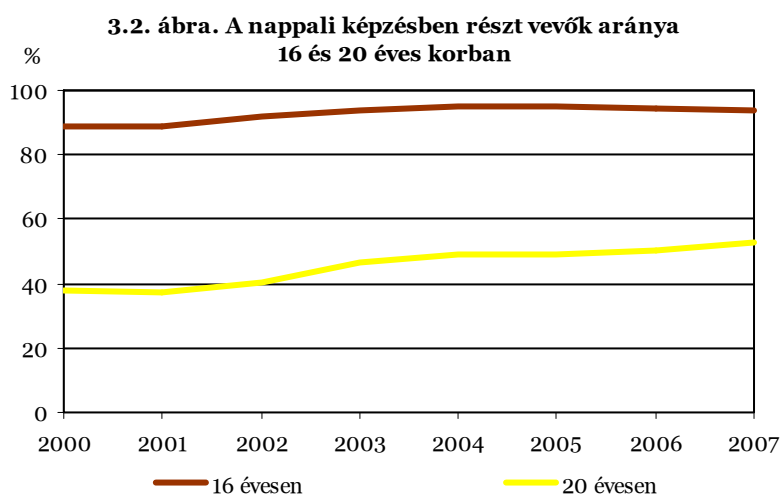
Bár az óvodába beiratkozottak száma – követve a korcsoport létszámának alakulását – hullámzott, a megfelelő korosztály (3–5 évesek) egyre növekvő hányada **óvodás**: 2007-ben 87 százalék az arányuk, amely 5 százalékponttal több az 1990-es évek elején jellemzőnél. Nemzetközi összehasonlításban különösen a 3 és 4 évesek esetében haladja meg az Európai Unió tagországai hasonló mutatójának átlagát (2005-ben csaknem 6 százalékponttal).

Az **általános iskolai** tanulók létszáma – a korosztály fogyó népesedési tendenciájából következően – folyamatosan csökken: jelenleg a nappali oktatásban 809 ezren tanulnak, közel 20 ezerrel kevesebben, mint az előző tanévben. A fogyatékos gyermekeket oktató általános iskolai

osztályokban tanulók, valamint az integrált oktatásban részt vevők aránya mintegy 7 százalék. A 6, illetve 8 évfolyamos gimnáziumok 5–8. évfolyamain 27 ezren tanulnak, a fiatal népesség létszámcsökkenése ebben az iskolatípusban nem érezhető, a létszám stagnál.

A **középfokú oktatásban** a korosztály folyamatosan csökkenő létszáma mellett – a képzési idő hosszabbodásából adódóan – évről évre nő a nappali rendszerű képzésében részt vevők száma és aránya: a 2007/2008. tanévben 575 ezren iratkoztak be, 2,4 ezerrel többen, mint az előző tanévben. A szakmai képzést nyújtó intézmények (szakiskolák, szakközépiskolák) szakképző évfolyamain tanulók száma a nappali oktatásban 132 ezer fő, négyezer tanulóval több az előző tanévinél.

Míg a 1990-es évek elején a 16 évesek alig több mint négyötöde tanult középfokon, 2007-ben ez az arány elérte a 94 százalékot. Még erőteljesebb aránynövekedés figyelhető meg a 20 évesek között: 53 százalékra nőtt a nappali képzésben részt vevők aránya. Ez a középfokú tanulmányok idejének meghosszabbodása mellett a felsőoktatás minden eddigit meghaladó expanziójával magyarázható.

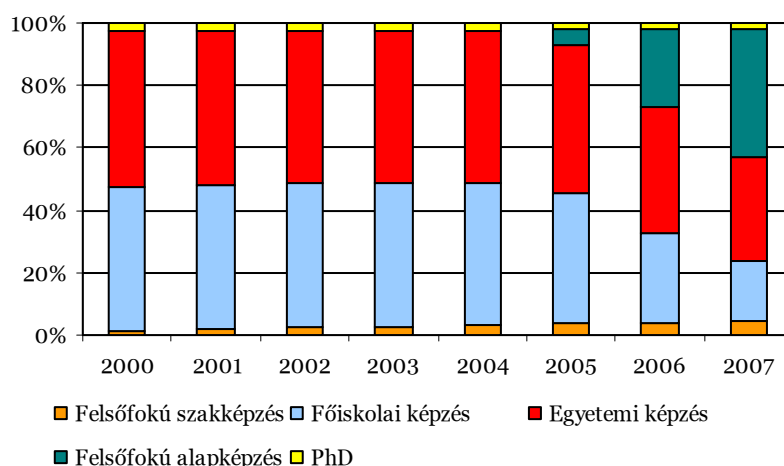
A középfokú oktatás struktúrája átalakult. Szemben az 1990-es arányokkal, amikor 43 százalékos volt a szakiskolai, 33 a szakközépiskolai és 24 százalékos a gimnáziumi részvétel, jelenleg a beiratkozottak 23 százaléka érettségit nem adó szakiskolákban, 42 százaléka szakközépiskolákban és 35 százaléka gimnáziumokban tanul. Ez a megoszlás az elmúlt 4–5 évben stabilizálódott, és az érettségit nyújtó középiskolai képzés felé az 1990-es évek elejétől tartó eltolódás megállt. A szerkezeti átalakulás következtében a nemek közötti különbségek is csökkentek. Míg az 1990-es évek elején a fiúk többsége (53 százaléka) érettségit nem adó szakmunkásképző iskolába járt, 2007-re már 71,5 százalékuk középiskolás, és ezen belül is növekszik a gimnáziumi képzést választók aránya. A lányok esetében ennél kisebb mértékű, de jelentős változás figyelhető meg: egyharmadról 17,6 százalékra esett a szakiskolai képzésben való részvétel, és közel azonos mértékben (7–8 százalékponttal) emelkedett a gimnáziumi, illetve a szakközépiskolai leánytanulók aránya. Mindezek hatására egyre kiegyenlítettebb a két nem középfokú oktatásban való részvétele, de az iskolatípusok közötti eltérések még nem tűntek el teljesen, a gimnáziumban továbbra is a nők, a szakmai képzésekben a férfiak találhatók meg nagyobb arányban.

A közoktatási rendszerből kilépő fiatalok számára két lehetséges út áll nyitva: vagy folytatják tanulmányaikat – belépnek a felsőoktatásba, illetve különböző szakmai képzéseken vesznek részt –, vagy kilépnek a munkaerőpiacra. Magyarországon a **felsőoktatás** rendszere az elmúlt 15 évben gyökeresen átalakult. Lezajlott a szervezeti integráció és a lehetőségek bővülésével jelentősen megnőtt az érettségi után a felsőoktatásban továbbtanulók száma és aránya. Míg 1990-ben a jelentkezők alig 36 százaléka nyert felvételt, addig 2007-ben ez az arány megközelítette a 70 százalékot. A felvettek körében egyre növekszik azoknak a fiataloknak az aránya, akik az adott

évben érettségiztek. Ez azt mutatja, hogy a nappali felsőoktatás expanziója elsősorban a 18–19 éves korosztályt érintette, az idősebb belépők inkább a nem nappali képzéseket részesítették előnyben.

A 2006-tól az ún. **bolognai folyamat** keretében megkezdődött az egységesen egymásra épülő, felsőfokú végzettségi szinteket biztosító többciklusú képzés. Megszűnt a magyar felsőoktatás hagyományos duális szerkezete, ahol – kicsit leegyszerűsítve – a főiskolák többé-kevésbé a mai alapszintű, az egyetemek pedig a mai mesterszintű diplomát nyújtották a tanulmányaikat sikeresen befejező hallgatóknak. Az új szerkezetben a 3., az 5. és a 8. év után kerülhetnek ki a végzettek a munkaerőpiacra, alapképzési, mesterképzési, illetve doktori fokozattal. Az egyes képzési szintek egymásra épülnek, és a különböző intézmények között átjárhatók. A lineáris rendszer bevezetésének egyik alapvető célja az egységes európai felsőoktatási térség létrehozásán túl a munkaerő-piaci esélyek javítása volt. Az elképzelések szerint az alapképzés rövid idő alatt, legtöbbször már bizonyos fokú szakmai gyakorlattal rendelkező fiatalokat bocsát ki a munkaerőpiacra. Az oktatáspolitikusok reményei szerint mindez egyrészt lehetővé teszi a változó munkaerő-piaci igényekhez való gyors alkalmazkodást, másrészt elősegíti a fiatalok képzettségi szintjének növekedését, harmadrészt pedig biztosítja az európai felsőoktatási intézmények közötti átjárhatóságot. Az elképzelések szerint az alpfokú diploma meg fogja teremteni a munkaerőpiac és a felsőoktatás közötti oda- és visszaáramlás lehetőségét, az egész életen át tartó tanulás folyamatába való bekapcsolódást.¹⁹

3.3. ábra. A felsőoktatási intézmények nappali tagozatán tanulók megoszlása oktatási szintek szerint

A felsőoktatásban részt vevők aránya Magyarországon a 19–20 éves korosztályokban 2005-ben már meghaladta az EU-átlagot. A hallgatók összetételében viszont jelentős különbségek mutatkoznak: a felsőfokú szakképzésben részt vevők aránya rendkívül alacsony, az egyetemi, főiskolai képzés részesedése viszont általában magasabb, mint az Európai Unió más tagországaiban.

A közoktatással szemben, amely nagyrészt kötelező és ingyenes szolgáltatás, a felsőoktatás a hallgatók számára is meglehetősen forrásigényes, a választási lehetőségek között egyre nagyobb arányban találhatók költségtérítéssel járó képzési formák. Míg a nappali tagozatosok 76,2 százalékának (egyre csökkenő hányadának) képzését az állam finanszírozta, addig a távoktatásban csak az önköltséges változat létezik.

¹⁹ Berde Éva –Morvay Endre: Külföldi tapasztalatok a bolognai folyamat munkaerő-piaci hatásairól.

Az elmúlt 10–15 év alatt a nappali tagozatos felsőoktatásban a bölcsészettudományi és közgazdasági karokon, továbbá a gazdasági és ügyviteli képzési programok esetében az átlagost jóval meghaladó mértékű létszámnövekedés volt. Ennek következtében 2007-re a képzés szerkezete – főbb területeit tekintve – a humán és a társadalomtudományok mellett a gazdasági ágazat javára tolódott el (19–20%). Az elmúlt tanévhez viszonyítva nőtt a műszaki szakok (17%) és csökkent a pedagógiai képzések (8%) részesedése.

A felsőoktatási képzésben részt vevők arányát a belépési arány mellett a képzésben eltöltött idő is befolyásolja. Magyarországon is és az EU más tagállamaiban is évről évre növekszik a felsőoktatási képzésben töltött várható időtartam, a fiatalok közül egyre többen vesznek fel képzésük ideje alatt – a már meglévő helyett vagy mellett – újabb szakokat. Jellemző, hogy míg 1993-ban az utolsó évesek 98 százaléka szerzett oklevelet a tanév végén, 2007-re ez az arány 54 százalékra csökkent a nappali tagozaton.

A doktori fokozattal rendelkezők alkotják a népesség legképzettebb rétegét, és leginkább ők vesznek részt a tudomány és a technológia fejlesztésében. A 2000-es évek közepén az Európai Unió felsőoktatási intézményeiben tanulók 3 százaléka vett részt doktori programokban. Az európai egyetemek egyre nagyobb kihívásokkal néznek szembe, és jelentős a nemzetközi verseny szerepe is. Az európai doktoranduszok több mint fele három EU-tagállamban tanul: Franciaországban, Nagy-Britanniában és Spanyolországban (Németország nem vett részt a felmérésben).

Magyarországon ugyanezen időszakban évente csaknem 8 ezer fő vett részt a különböző doktori iskolák programjaiban, ez a felsőoktatásban tanulók 1,8 százalékát tette ki. Ebből mintegy 3 ezer fő tanult államilag támogatott képzés keretében, a többi hallgató költségtérítéssel formában finanszírozta tanulmányait.

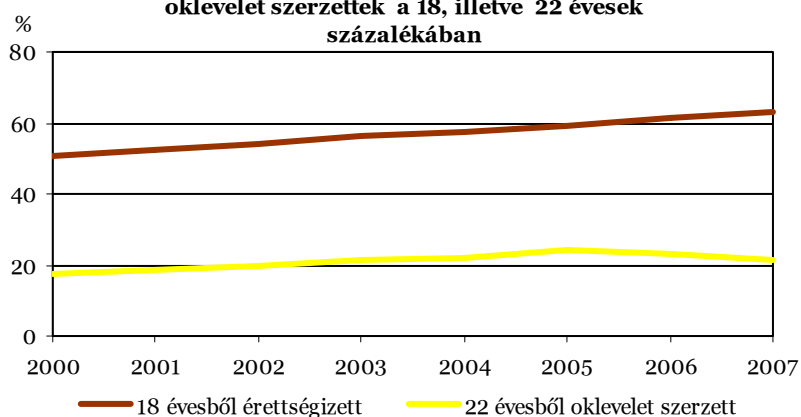
A kutatás-fejlesztés, valamint az innováció területén meghatározó jelentőséggel bírnak a természettudományok, valamint a műszaki tudományok területén magasan képzett szakemberek. Európában a doktori képzésben részesülő hallgatók 37 százaléka tanul a természettudomány vagy a műszaki tudományok területén, míg ez az arány a felsőoktatás alap- és a mesterképzésében csupán 25 százalékot tesz ki. Számottevő eltérés tapasztalható a nemek között. A természettudományok és műszaki tudományok területén az alap-, illetve mesterképzésben részesülő hallgatók között a nők aránya mindössze 30 százalék. A műszaki területeken a férfiak dominanciája még mindig meghatározó: a főiskolai, illetve egyetemi szinten tanuló férfiak 63 százaléka választja a műszaki tudományokat, míg ez az arány a női hallgatók esetén 48 százalék. A doktori képzésben részt vevő nők között ez a ráta 34 százalékra csökkent.

3.2. Kiáramlás az oktatásból: végzetek, lemaradók

Az általános iskolai tanulók számának fogyása következtében évről évre csökken a 8. osztályt befejezettek száma. 2007-ben mindössze 112 ezer nyolcadikos végzett a nappali képzésben, akiknek szinte mindegyike folytatta tanulmányait valamilyen középfokú oktatási intézményben. Kedvezőtlen, hogy évente 4–5 ezer fiatal, az érintett korosztály körülbelül 4százaléka továbbra sem végzi el a 8. osztályt 16 éves koráig. E fiatalok elhelyezkedési esélye a legrosszabb, többségük tartósan munkanélkülivé válik.

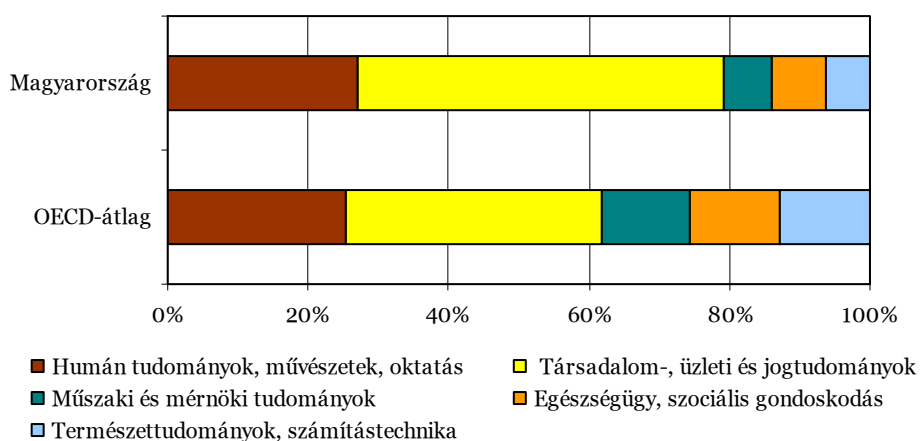
A képzési szerkezet változásának megfelelően a fiatal korosztályok (18 évesek) egyre növekvő hányada, 2007-ben 63 százaléka szerzett érettségi bizonyítványt a nappali képzésben, fele-fele arányban gimnáziumban, illetve szakközépiskolában. Az elmúlt években minden korábbi időszakot meghaladó számban és arányban szereztek a fiatalok diplomát: a 22 éves korosztálynak 21–24 százaléka fejezi be sikeresen felsőfokú tanulmányait.

3.4. ábra. A nappali képzésben érettségizettek és oklevelet szerzettek a 18, illetve 22 évesek százalékában

A felsőfokú végzettséget szerző népesség aránya az egyes országok oktatási rendszereinek magas szintű „tudástermelését” méri. Ebben a tekintetben azok az országok bizonyulnak eredményesnek a munkaerőpiac által megkövetelt magas képzettségű munkaerő képzésében, ahol a ráta magas, feltéve, hogy valóban a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő a képzés szerkezete és színvonala. Az egyetemi, főiskolai szintű felsőoktatásban végzettséget szerzők aránya Magyarországon 2005-ben (36,2%) valamivel magasabb volt, mint az EU-tagországok átlagos mutatója (34,9%). Jelentősebb elmaradás a felsőfokú szakképzés esetében (3,7 szemben 7,7 százalékkal) mutatkozott, a doktori végzettséget szerzők 0,7 százalékos aránya a képzés felfutásának köszönhetően folyamatosan növekszik. A felsőfokú végzettségek képzési terület szerinti nemzetközi összehasonlításában az OECD-országok adatait vizsgálva az informatikai, a társadalom-, üzleti és jogtudományi területekhez tartozó végzettségek aránya nőtt számottevően, és csökkent a humán, a műszaki és természettudományos végzettségüké. Magyarországon feltűnően alacsony a műszaki, valamint a természettudományos és a számítástechnikai végzettségűek aránya, ezzel szemben magas az oktatás-, a társadalom-, üzleti és jogtudományi diplomások részesedése.

3.5. ábra. A felsőoktatásban végzettek képzési terület szerinti megoszlása, 2005

Az elmúlt években az Európai Unióban kiosztott diplomák 2,6 százalékát kapták a doktoranduszok, Magyarországon ugyanez az arány mindössze 1,3 százalék volt. 2007 végéig a magyarországi doktori iskolák mintegy 20 600 hallgatót vettek fel, közülük 8150-en szereztek abszolutóriumot (azaz sikeresen befejezték a doktori képzést), ám csupán 2430-an kapták meg a doktori fokozatot. A

legtöbb hallgatónak nem elég a három év a doktori fokozat megszerzésére: ez általában annak tulajdonítható, hogy az elméleti anyag elsajátítása előtt gyakran szükség van a régebben, a felsőoktatás alacsonyabb szintjein tanított kutatási módszertan alapos ismeretére, csak ezután kezdődhet meg maga a kutatás. A kutatási eredményeket ezután szakmai folyóiratokban is publikálni kell, ami szintén időigényes folyamat. A doktori képzés területén a természettudományok és a műszaki tudományok hagyományosan népszerűek. Az évtized közepén az Európai Unióban a végzettséget szerzett doktori hallgatók 28 százaléka a természettudományok, 14 százaléka pedig a műszaki tudományok területén szerzett fokozatot. Magyarországon ez az arány 19, illetve 4 százalék volt, amely főleg a műszaki tudományok területén jelentősen az uniós átlag alatt maradt. A nők ezeken a tudományterületeken kevesebb doktori fokozatot szereztek uniós szinten: a PhD diplomák 23 százalékát kapták a műszaki tudományok területén, míg ez az arány a természettudományoknál 39 százalék volt. A nők által megszerzett fokozatok aránya általában az egészség tudományok és a neveléstudomány területén magasabb.

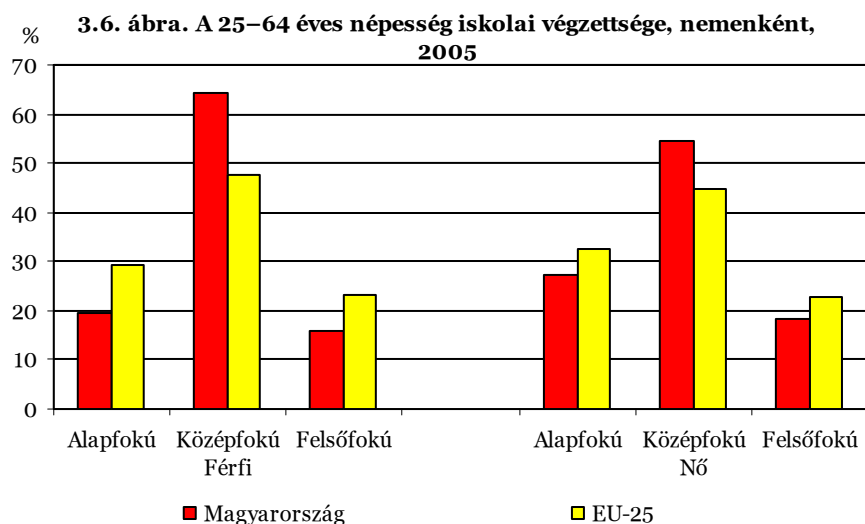
Az oktatás egyes szintjeiről való kikerülés „kevésbé sikeres” módja az oktatásból, képzésből való kilépés befejezetlen vagy alacsony szintű iskolai és szakmai végzettséggel (**korai iskolaelhagyók**). E tekintetben az unión belül meglehetősen nagyok a különbségek, 5 és 37 százalék között szóródik azok aránya, akik legfeljebb alacsony végzettséggel rendelkeznek és semmiféle további képzésben nem vesznek részt. Magyarország pozíciója kedvező: 2007-ben a 18–24 éves férfiak 14, a nők 11 százaléka tartozott a leszakadó csoportba, az arányszám az elmúlt tíz évben összességében kétharmadára csökkent. A nemek között mutatkozó különbség az évek során az 1998. évi 1 százalékponttól 3-ra nőtt.

3.3. Az iskolázottság, az oktatás eredményei

2007-ben Magyarországon a 25–64 éves felnőtt népesség 79 százalékának (EU-átlag: 71%) volt legalább középfokú végzettsége, ugyanez az arány a 20–24 évesek körében 84 százalék (EU-átlag: 78%) volt. Felsőfokú végzettséggel a felnőtt lakosság 18 százaléka rendelkezett, az egyes tízéves korcsoportok között 1–2 százalékpontnyi különbség volt, a fiatalabbak javára. A javulás ellenére továbbra is magas (21%) azon felnőttek aránya, akik legfeljebb az általános iskola 8. évfolyamát végezték el. Az ő elhelyezkedési esélyeik a legrosszabbak, mivel Magyarországon még mindig különösen erős a magasabb végzettség munkaerő-piaci elismertsége. Az uniós viszonylatban igen alacsony magyar foglalkoztatási ráta fő magyarázata is ez: Magyarországon a 15–64 éves alacsony végzettségűeknek csak 27 százaléka minősült foglalkoztatottnak 2007-ben, míg az EU-átlag 48 százalék volt. A középfokú végzettséggel rendelkező aktív korúak 65 százalékos foglalkoztatási rátája már csak 6 százalékponttal maradt el az uniós átlagtól, a felsőfokú végzettségűek esetében pedig még kisebb a különbség (A tagországok ebben a kategóriában sokkal homogénebb képet mutatnak, mint a képzetlenebbek esetében.)

A munkanélküliek aránya a képzettebbek között számottevően alacsonyabb, mint az alacsonyabb végzettségű csoportokban: 2007-ben a diplomásoknál 2,9, a – munkanélküliek több mint felét kitevő – középfokú végzettségűek körében 6,6, míg a legfeljebb alacsony végzettségűeknél 17,5 százalékos volt a munkanélküliségi ráta. Az uniós átlag is ennek a sorrendnek megfelelő: legrosszabb eséllyel az alacsony végzettségűek indulnak a munkaerőpiacon.

A népesség iskolai végzettségi szintjének folyamatos növekedése különösen jellemző a nők esetében. Míg korábban a 25–64 éves korosztályban a felsőfokú végzettségű nők aránya elmaradt a férfiakétól, ma több mint 2 százalékponttal meghaladja azt. (Az Európai Unió tagországaiban is hasonlóan csökkentek a különbségek a férfiak és a nők iskolázottsági szintjében.) A fiatalabb (30–34 éves) korosztályokban még erőteljesebb arányeltolódás következett be a nők javára.

A férfiak és nők iskolai végzettségével összefüggő további jellemzők:

- Folyamatos, jelentős különbség mutatkozik a felsőfokú végzettségek képzési területeiben: sokkal kisebb a nők aránya a műszaki és természettudományos területeken, rájuk leginkább a művészeti és bölcsész tudományi végzettségek jellemzők.
- A felsőfokú végzettségű nők aktivitási rátája még mindig alacsonyabb a férfiakénál, bár a különbség kisebb, mint az alacsonyabb végzettségi szinteken.
- A felsőfokú végzettségű nők a férfiaknál sokkal nagyobb arányban helyezkednek el az oktatás és egészségügy területein.
- A felsőfokú végzettségű nők nagyobb arányban vesznek részt a felnőttképzésben, mint az ugyanilyen végzettségű férfiak.

A magasan képzett szakemberek körében nagyobb a foglalkoztatottság aránya, mint az alacsonyabb képzettségűeknél. Ezt támasztották alá a doktori fokozattal rendelkezők pályáját nyomon követő nemzetközi vizsgálatok²⁰ is. Ausztráliát, Kanadát, Németországot és az Egyesült Államokat vizsgálva, a munkanélküliségi ráta a doktori végzettségű lakosság körében 2–4 százalék volt 2001 és 2004 között, míg ugyanez az arány a teljes népesség körében 5–9 százalékot tett ki.

A PhD-vel rendelkezők foglalkoztatásának másik fontos jellemzője a végzett munka típusa. Németországban, az Egyesült Államokban és Portugáliában a doktori fokozattal rendelkezők több mint 80 százaléka felsőfokú végzettség önálló alkalmazását igénylő munkakörben dolgozik. Kanadában ez az arány valamivel alacsonyabb, 74 százalék, ezzel együtt itt 11,5 százalékuk (az Egyesült Államokban 10,5 százalékuk) dolgozik a gazdasági vezetők, illetve törvényhozók között. A vizsgált országokban a legtöbb doktori fokozattal rendelkező személy tanárként tevékenykedett, Portugáliában az arányuk megközelíti a 80 százalékot. Nem elhanyagolható hányaduk viszont olyan munkakörben dolgozik, amely egyáltalán nem igényel ilyen magas képzettséget: mind Németországban, mind Kanadában a PhD-oklevéllel rendelkezők mintegy 15 százaléka dolgozik ilyen területen. A doktori fokozattal rendelkezők a társadalom legképzettebb rétege, képzésük időigényes, annak finanszírozása költséges függetlenül attól, hogy a társadalom vagy az egyén állja a költségeit. Életpályájuk vizsgálata ezért fontos lehet mind a kutatók, mind pedig a döntéshozók számára.

A képzésbe történő befektetés megtérülésének szempontja a döntéshozók számára növekvő jelentőségű, különösen a közkiadások mérséklésére irányuló törekvések közepette. Az oktatási szektor képviselőinek megbízható érveket és tényeket kell felmutatniuk annak az állításnak az

²⁰ CDH – Careers of Doctorate Holders felmérések.

alátámasztására, hogy az oktatás megtérülő befektetést jelent nem csupán az egyének, de a társadalom egésze számára is, ezért indokolt jelentős költségvetési forrásokat e célra fordítani. Az egyéni és társadalmi szintű megtérülés természetesen inkább csak a mérés szintjén választható szét, a valóságban ezek a tényezők összekapcsolódnak. A magasabb szintű kereset például az egyéni megtérülés fogalmához sorolható, ugyanakkor azonban a magasabb keresetből adódó nagyobb mértékű hozzájárulás a közös kiadásokhoz, azaz a magasabb adó már a társadalmi szinten mérhető megtérülés kategóriájába tartozik.

A kereset képzettség szerinti differenciálása az oktatásba történő egyéni szintű befektetés fontos pénzügyi mérőszáma. Az iskolázottság és a keresetek szintje valamennyi országban pozitív összefüggést mutat, azaz a magasabb szintű iskolázottság magasabb kereseti szinttel társul. Ezen belül a keresetek és az iskolázottság kapcsolatában fontos határvonalat jelez a középfokú végzettség. E felett a szint felett válik jól érzékelhetővé az oktatási befektetések egyéni megtérülése. A felsőfokú és a középfokú végzettséggel rendelkezők között jóval nagyobb a kereseti különbség, mint a középfokú és az annál alacsonyabb végzettséggel rendelkezők között.²¹

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők jövedelmi előnye Magyarországon magasabb, mint a legtöbb OECD-országban: a férfiak esetében a diploma kiugróan magas megtérülése mutatkozik (keresetük több mint 2,5 szerese a középfokú végzettségűek jövedelmének), de a nők esetében is csaknem kétszeres az iskolai végzettségből származó többlet. A középfoknál alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők relatív hátránya kisebb mértékű: a 25–64 év közötti férfiak relatív hátránya – a viszonyítási csoportnak tekintett középfokú végzettségűekhez képest – 76 százalék, a nőké 72 százalék körül mozog.

Az oktatásra fordított kiadásokat az oktatáspolitikai elképzeléseken kívül legnagyobb mértékben a gazdaság mindenkori állapota, a fiatal korosztályok létszáma és az iskolázási, részvételi arányok határozzák meg. A tudásgazdaság követelményeként elterjedő élethosszig tartó, széles bázisú oktatás jelentős anyagi források bevonását igényli. Az oktatási kiadások bruttó nemzeti termékből (GDP) való részesedése kifejezi, hogy a nemzetgazdaság összteljesítményéből mekkora hányadot használnak fel az oktatási intézményekben. Nemzetközi összehasonlításban Magyarország az Európai Unió tagországai átlagánál valamivel többet fordít oktatásra, szakképzésre. 2005-ben az EU-országokban az állami oktatási kiadások jellemzően a GDP 5 százalékát tették ki. Jóval az átlag alatti volt a kiadás Málta, Románia, Luxemburg, Szlovákia és Görögország (4% alatti) esetében, míg Dánia vezeti az országok listáját kiugróan magas 8,3 százalékos aránnyal. Magyarország 5,5 százalékos mutatója az EU-átlagnál (5%) magasabb, Ausztria és Nagy-Britannia arányszámával közel azonos.

A napjainkat jellemző információözönben egyre fontosabbá válnak azok az alapkészségek, amelyek képessé teszik az embereket az ezek között való eligazodásra, az információk értelmezésére és az önálló tanulásra. Az OECD által 1997-ben indított vizsgálatssorozat²² azt kutatja, hogyan állnak tagországai e tekintetben és mekkorák a köztük lévő különbségek. A vizsgálat a matematika, a természettudomány és az olvasás-szövegértés területén végzett összehasonlításokat a 15 éves tanulók körében. A 2006. évi felmérés szerint az OECD-országok 15 éves diákjainak 20,1 százaléka csak alacsony szintű teljesítményt ért el a szövegértés részben. E fiatalok gyakorlatilag funkcionális analfabéták, akik számára alapvető gondot okoz a mindennapi életben előforduló szövegek megértése, értelmezése. Magyarországon a tanulóknak szintén az egyötöde (20,6 százaléka) tartozik e „kockázati csoportba”. A felmérés szerint a természettudományos készségek tekintetében a tanulók 15 százaléka csak rendkívül hiányosan ismeretekkel rendelkezik, illetve korlátozottan tudja azokat alkalmazni, matematikából pedig 21,2 százalékuk csak könnyen érthető kérdésekre tudott válaszolni. Az eredmények gyakorlatilag megegyeztek a 2003. évi értékekkel. A felmérés arra is

²¹ Jelzések az oktatásról (OKI, 2003).

²² Programme for International Student Assessment (PISA).

rámutatott, hogy a magyar iskolarendszer továbbra sem sikeres a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésében, nem képes egyenlő esélyeket biztosítani a hátrányosabb családi háttérű tanulók számára. A középfokú intézmények szegregáltak és az egyes intézmények tanulóinak átlagos eredményei ezzel szoros összefüggést mutatnak. Az egyes iskolákban a szülők szocio-ökonómiai helyzete és a diákok képessége között nincsenek nagy különbségek, az iskolaválasztás a meghatározó.²³

3.2. tábla. A legalacsonyabb képességszinten, illetve alatta teljesítő tanulók aránya (PISA)

(%)

Megnevezés	Szövegértés		Matematika		Természettudományok	
	2003	2006	2003	2006	2003	2006
Magyarország	20,5	20,6	23,0	21,2	14,8	15,0
OECD-átlag	19,1	20,1	21,4	21,3	17,9	19,3

A tízéves tanulók szövegértési képességeit vizsgáló 2006. évi **felmérés**²⁴ kiemelkedő magyar eredményeket és szignifikáns javulást mutatott az előző felméréshez képest, ezenkívül csökkent a korábban fennálló különbség a nemek között, Magyarország esetében a tanulók 14 százaléka érte el a kiváló szintet, és több mint fele legalább magas szinten teljesített, mindössze 14 százalékuk rendelkezett alapszintű vagy annál rosszabb szövegértési képességekkel. Az előző felméréshez képest jelentősen, 4 százalékponttal nőtt a kiváló képességszinten teljesítők aránya, és ugyancsak szignifikánsan nőtt a magas szinten teljesítőké is. A vizsgálat – a szövegértést befolyásoló tényezőket elemezve – rámutatott arra is, hogy a gyakran olvasó magyar tanulók aránya nemzetközi összehasonlításban is magasnak mondható. Ugyanakkor a tanulók olvasás iránti attitűdje csupán átlagos, és olvasói önképük sem tükrözi kiváló eredményeiket. E vizsgálat is igazolta a családi háttér teljesítményt meghatározó szerepét.²⁵

3.3. tábla. Az egyes képességszinteneken teljesítő tanulók aránya (PIRLS2006)

(%)

Megnevezés	Kiváló	Magas	Átlagos	Alacsony vagy alatta
Magyarország	14	39	33	14
Nemzetközi átlag ^{a)}	7	34	35	24

a) A felmérésben részt vevő 40 ország átlaga.

3.4. Az egész életen át tartó tanulás

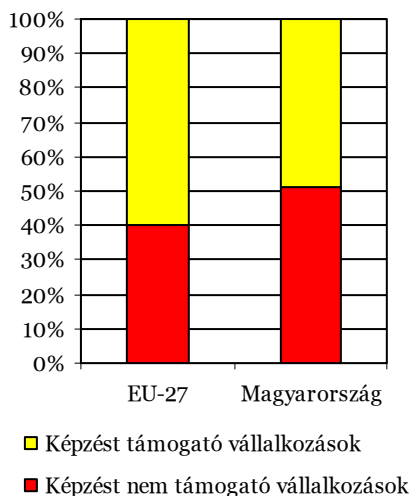
Az alkalmazható tudásnak csak egyik forrása a különböző intézményesült formákban megszerezhető iskolai végzettség, szakképzettség. A munkaerőpiacon értékelt tudásnak további, napjainkban egyre nagyobb jelentőséggel bíró összetevői: a nyelvismeret, a számítógépes készségek, valamint a munkavégzés folyamán összegyűjtött tapasztalatok, továbbá a speciális szakmai tudás. Ez utóbbi gyarapításának magától értetődő módja a munkahelyi képzéseken, tanfolyamokon való részvétel. A 2006. évi **munkahelyi szakmai képzésről (CVTS)** szóló KSH-felmérés szerint Magyarországon a vállalkozások közel fele támogatta 2005-ben munkavállalói szakmai képzését valamilyen formában. Annak ellenére, hogy ez az 1999. évi mutatóhoz képest jelentős, mintegy 12 százalékpontos növekedést jelent, az Európai Unió átlagához (60%) képest még mindig számottevő az elmaradásunk. A vállalkozások nagyobb hányada (41%) élt az egyéb szakmai képzési programok adta lehetőséggel, mint a hagyományos szakmai képzésben (például: tanfolyamokon) való részvétel (34%) támogatásával.

²³ PISA 2006 Összefoglaló jelentés (Oktatási Hivatal).

²⁴ Progress in International Reading Literacy Study (PIRLS).

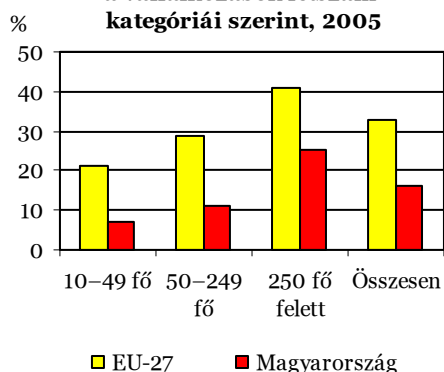
²⁵ PIRLS 2006 Összefoglaló jelentés (Oktatási Hivatal).

3.7. ábra. A képzést támogató és nem támogató vállalkozások aránya, 2005

A foglalkoztatottak folyamatos szakmai képzésének meghatározó jelentősége van a vállalatok fejlődésében és piaci szerepvállalásában. A képzéselérés a képzésben részt vevők összes foglalkoztatotthoz viszonyított arányát jelenti. 2005-ben Magyarországon a foglalkoztatottak 16 százaléka jutott a vállalatok által biztosított hagyományos (tanfolyami) szakmai képzéshez, ami az 1999. évi felmérés hasonló adatához képest 4 százalékpontos növekedést jelent, de továbbra is jelentősen elmarad az EU-átlagtól (33%). A képzéselérésben jelentős eltérés a különböző létszám-kategóriába tartozó gazdasági szervezetekben foglalkoztatottak között mutatkozott. Míg a kisvállalatok munkavállalóinak mindössze 7, a 250 fő feletti vállalkozásoknál dolgozók 25 százaléka jutott 2005-ben szakmai képzéshez. A közepes méretű vállalatokban foglalkoztatottak is sokkal kisebb arányban (11%) vehettek részt tanfolyamokon, mint a nagyobb vállalatoknál dolgozók.

3.8. ábra. Képzéselérési arányok a vállalkozások létszám-kategóriái szerint, 2005

A szakmai képzések egyik fontos mutatója a szakmai képzésre fordított munkaidő-kedvezmény mértéke. A vállalkozás ebben az esetben az eredményt termelő tevékenység alól mentesíti a dolgozót és hosszabb távú céljai érdekében számára szakmai képzésről gondoskodik. Annak ellenére, hogy a szakmai képzésben részt vevők fajlagos munkaidő-kedvezménye – a nagyvállalatok kivételével – csökkent az előző felmérés óta, 2005-ben 37 óra munkaidő-kedvezmény jutott egy főre Magyarországon, 10 órával több, mint az EU tagországaiban, azaz a

magyar munkavállalók hosszabb képzéseken vesznek részt, vagy nagyobb arányban teszik azt munkaidőben.

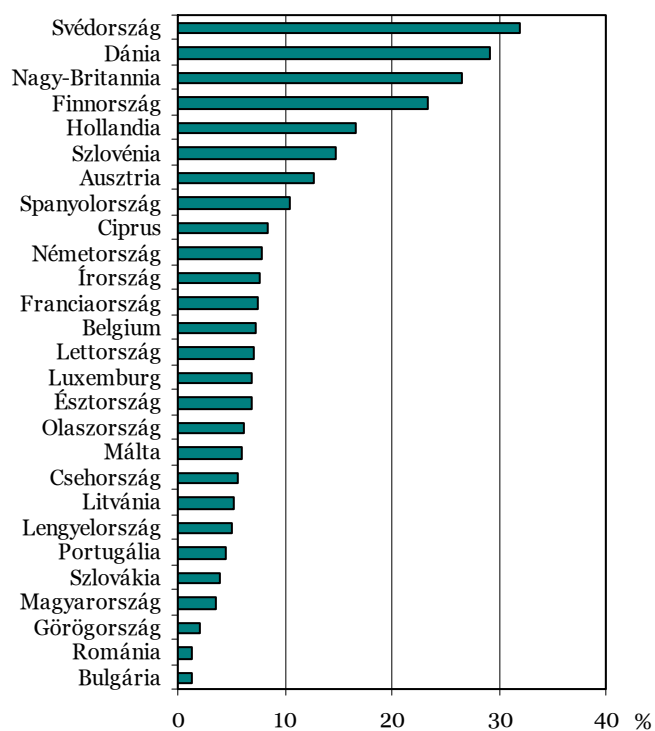
A képzési költségek teljes munkaerőköltségen belüli aránya a vállalkozások humán erőforrás-beruházásainak fontos indikátora. Az összes kiadás a közvetlen ráfordítások (részvételi díjak, utazási hozzájárulások, oktatók, eszközök, berendezések díjai) mellett a munkaidő-kedvezményre jutó munkaerőköltséget, valamint az oktatással kapcsolatos kollektív finanszírozási rendszerekhez való hozzájárulás nettó kiadásait is tartalmazta. A képzési költségeknek a teljes munkaerőköltségen belüli aránya jelentősen (1,2 százalékról 2,6 százalékra) emelkedett 1999 óta, és 1 százalékponttal meghaladja az EU-átlagot is. Ez a növekvő arány viszonylag jól tükrözi a vállalkozások törekvését alkalmazottaik képzettségének növelésére és változtatására, elősegítve a változó gazdasági szerkezethez és piaci viszonyokhoz való alkalmazkodást.

2005-ben a gazdálkodó szervezetek 51 százaléka semmilyen formában sem támogatta alkalmazottai szakmai képzését. Ennek okait vizsgálva – hasonlóan az EU más országaihoz – a válaszadók több mint négyötöde szerint munkavállalóik meglevő jártasságai megfelelnek a vállalat jelenlegi szükségleteinek. Ezen túlmenően a képzés elmaradását új, megfelelően képzett munkatársak felvételével (40%), illetve a magas költségekkel (29%) és időhiánnyal (33%) indokolták.

Nemcsak a vállalkozások képzési igényeiben és támogatási módszereiben, hanem a felnőtt lakosság tanulási hajlandóságában (és lehetőségeiben) is jelentős különbségek vannak. Az Európai Unió tagállamaiban 2007-ben a 25–64 éves népesség átlagosan 10 százaléka vett részt valamilyen képzésben, a férfiak 9, a nők 10 százaléka. Svédországban, Dániában, Nagy-Britanniában és Finnországban kiugróan magas ez az arányszám: a vizsgált korcsoportba tartozó nők egyharmada, a férfiak csak több mint egyötöde tanult a referencia-időszakban. Ausztriában, Hollandiában, Szlovéniában és Spanyolországban szintén az átlagot meghaladó a tanulási hajlandóság, az EU többi tagállamában viszont átlag alatti a felnőttképzésben való részvétel. Különösen igaz ez a nemrég csatlakozott országokra, így például Bulgáriában és Romániában mindössze 1,3 százalék volt a résztvevők aránya. Az uniós átlag alatt maradt azonban több olyan gazdaságilag fejlett állam mutatója is, mint Németország, Franciaország vagy Belgium. Magyarország e téren a sereghajtók között van, 2007-ben a férfiaknak mindössze 3, a nőknek pedig 4 százaléka nyilatkozott úgy, hogy a referencia-időszakot megelőző egy hónapban részt vett valamilyen – iskolarendszerű vagy iskolarendszeren kívüli – képzésben. (Az országonkénti jelentős szóródás mértéke valószínűsíti az oktatásban való részvétel különböző értelmezését, egyes esetekben a fogalomnak a formális oktatásra való leszűkítését.)

3.9. ábra. A 25–64 évesek képzésben való részvétele az Európai Unióban, 2007

Fogalmak

Közoktatás: a közoktatás magában foglalja az óvodai nevelést, az általános iskolai nevelést és oktatást, a szakiskolai, speciális szakiskolai, gimnáziumi, szakközépiskolai oktatást, az alapfokú művészetoktatást, a kollégiumi nevelést.

A felsőoktatás egymásra épülő, felsőfokú végzettségi szintet biztosító képzési ciklusai 2005-től:

- a) az alapképzés,
- b) a mesterképzés,
- c) a doktori képzés.

Felsőfokú alapképzés, BA/BSc (többciklusú): az alapképzésben alapfokozat (baccalaureus, bachelor) és szakképzettség szerezhető. Az alapfokozat az első felsőfokú végzettségi szint, amely feljogosít a mesterképzés megkezdésére. Az alapképzésben szerzett szakképzettség jogszabályban meghatározottak szerinti munkakör betöltésére jogosít. A képzési idő legalább hat, legfeljebb nyolc félév.

Felsőfokú mesterképzés, MA (többciklusú): a mesterképzésben mesterfokozat (magister, master) és szakképzettség szerezhető. A mesterképzésben szerzett szakképzettség jogszabályban meghatározottak szerinti munkakör betöltésére jogosít. A mesterfokozat a második felsőfokú végzettségi szint. A képzési idő legalább két, legfeljebb négy félév.

Doktori képzés, PhD (többciklusú): a doktori képzés a mesterfokozat megszerzését követően a doktori fokozat megszerzésére készít fel. A képzési idő hat félév.

Felnőttképzés:

- a) Iskolarendszeren kívüli képzés, amelynek célja meghatározott képzettség megszerzése, kompetencia elsajátítása, általános, nyelvi vagy szakmai képzés, illetve
- b) ehhez kapcsolódó szolgáltatás.

Az iskolarendszeren kívüli felnőttképzés olyan képzés, amelynek résztvevői nem állnak a képző intézménnyel tanulói vagy hallgatói jogviszonyban.

Egész életen át tartó tanulás: az egész életen át tartó tanulás átfog minden olyan tervszerű tanulási tevékenységet, melynek célja ismeretek szerzése, illetve készségek és kompetenciák fejlesztése. Minden egyes emberre értelmezhető, függetlenül a kortól, munkaerő-piaci státustól, és független a különböző intézményi és társadalmi keretektől.

4. Foglalkoztatás, munkanélküliség, munkaerő-piaci kirekesztődés

4.1. Foglalkoztatási helyzetkép

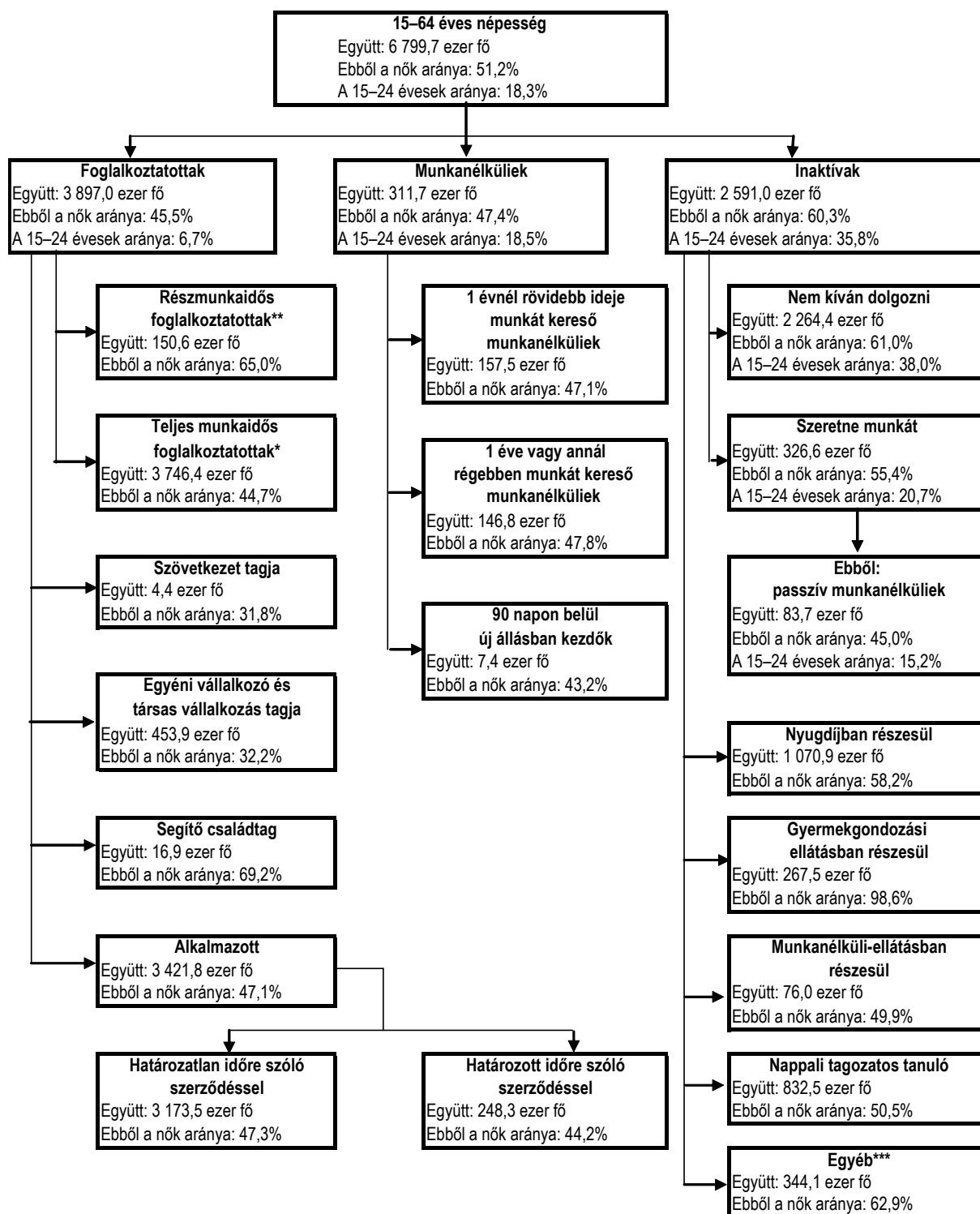
Magyarországon a munkaerő-piaci helyzet az elmúlt években érdemben nem változott, maradt az alacsony foglalkoztatottsági szint, miközben némileg emelkedett a munkanélküliek száma. A 15–64 éves népességen belül az inaktívak aránya nemzetközi összehasonlításban is igen magas, jóllehet az inaktívak korösszetétele némileg megváltozott.

2007-ben, éves átlagban a 15–64 éves népesség 57,3 százaléka volt foglalkoztatott, arányaiban ugyanannyi, mint egy évvel korábban, ami 2003-hoz képest mindössze 0,3 százalékpontnyi javulást jelent annak ellenére, hogy a nyugdíjkorhatár ebben az időszakban folyamatosan emelkedett. A jelenlegi 27 uniós tagország közül 2007 II. negyedévében csak Málta és Lengyelország foglalkoztatási rátája volt alacsonyabb, mint a magyar. Ami azonban még inkább jelzés értékű, az az e téren bekövetkező javulás nemzetközi összehasonlításban is csekély mértéke. Míg az EU jelenlegi 27 tagországában összességében 62,1 százalékról 65,4 százalékra, ezen belül a 15 régi tagországban 63,2-ről 66,9 százalékra nőtt a 15–64 éves népesség foglalkoztatottsága 2000 és 2007 között, addig Magyarország esetében csak 1,7 százalékpontos emelkedés következett be. (Igaz, volt 3 olyan tagország is, ahol csökkent ebben az időszakban a foglalkoztatási ráta.)

A foglalkoztatás jellemzően teljes munkaidőben történik, a részmunkaidőben dolgozók aránya változatlanul alacsony, az összes foglalkoztatott 4,1 százaléka dolgozott ebben a formában 2007-ben. A részmunkaidős munkavállalás a nők, illetve az idősebbek körében gyakoribb, s különösen jellemző a nyugdíj melletti munkavállalásra. A foglalkoztatási státus szerinti megoszlás szintén évek óta többé-kevésbé változatlan, 2007-ben az alkalmazottak aránya 87,6 százalék volt, a többiek vállalkozóként, jellemzően egyéni vállalkozóként, illetve kis arányban segítő családtagként dolgoztak. (A segítő családtagok munkaerő-felmérés szerinti aránya azonos a társadalombiztosításnál ilyen címen bejelentettek arányával, azaz feltételezhetően alulbecsült.)

A 15–64 éves népességből 2007-ben 311,7 ezer fő volt munkanélküli, 2591 ezren pedig inaktív státusúnak minősültek, utóbbiak közül minden harmadik még tanult.

A 15–64 éves népesség munkaerő-piaci státusa 2007. évben*

* A munkaerő-felmérés alapfelvétele alapján.

** Önbesorolás alapján.

***Az ápolási díjban, árvaellátásban részesülőkkel együtt.

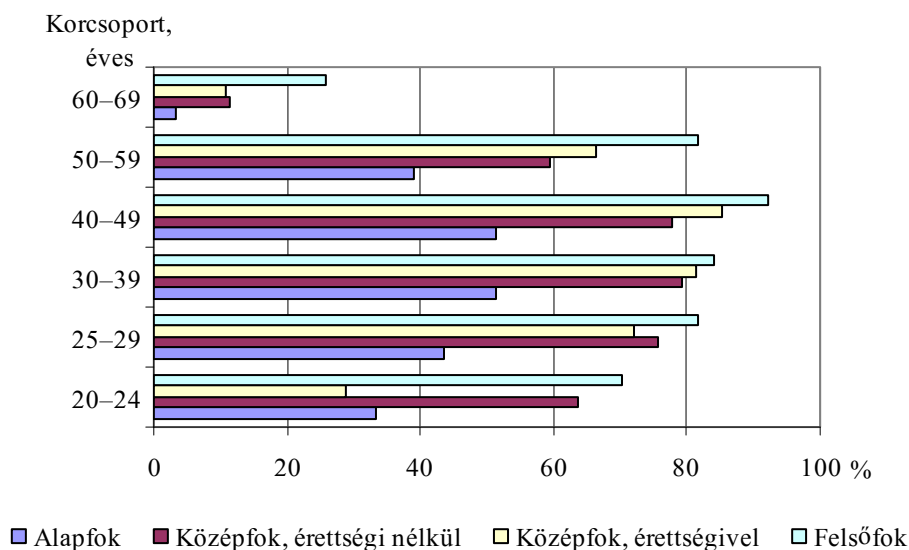
Az utóbbi egy-két évben a foglalkoztatottság alakulására erőteljesen hatottak a költségvetési szférában végrehajtott karcsúsító intézkedések, valamint az, hogy a gazdasági folyamatok kedvezőtlen változása következtében ezt nem ellensúlyozta a versenyszféra létszámának bővülése. Az 5 fős vállalkozásokra és költségvetési szférára kiterjedő intézményi statisztika 2007-ben a köztisztviselői körben 5,4, a közalkalmazottaknál 4,9 százalékos létszámcsökkenést jelzett, a költségvetési szférában pedig összességében 5 százalékkal lett kevesebb a létszám. A munkaerő-felmérés adatai is a költségvetési intézmények uralta területeken, mindenekelőtt a közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás, illetve az egészségügy, szociális ellátás területén jelzik a legnagyobb, 4–5 százalék körüli létszámcsökkenést. A létszámát tekintve legnagyobb nemzetgazdasági ágat, a feldolgozóipart, stagnálás jellemezte 2007-ben, s ez is csak annak köszönhető, hogy összességében enyhe létszámbővülés ment végbe a legkisebb szervezetek körében. A textil-, textiláru-, bőrtermék-, lábbeligyártás területén 2007-ben is folytatódtak az üzembezárások, nehéz helyzetbe hozva így néhány olyan települést, ahol az ilyen típusú üzemek súlya a helyi foglalkoztatásban korábban jelentős volt. Létszámvesztő volt az élelmiszer-feldolgozás is, ahol az uniós mezőgazdasági támogatási rendszer áttételes hatásai, illetve a kereskedelmet mind jobban uraló multinacionális cégek országhatáron átvéelő beszállítási politikája lehetetlenítette el számos tradicionális (bár nem feltétlenül hazai tulajdonú) vállalkozást. Ezzel szemben új gépipari, vegyipari (ezen belül gumipari) kapacitások épültek ki, ami e területeken a létszámnövekedésben is megnyilvánult. A kereskedelem létszámbővülése elmaradt ugyan a korábbitól, de súlyából következően még ez is mintegy 10 ezer új munkahelyet jelentett 2007-ben. Nőtt a foglalkoztatottak száma a pénzügyi tevékenység nemzetgazdasági ágban, valamint az építőiparban is.

Az összességében alacsony foglalkoztatási ráta iskolai végzettség, kor és nem szerint erősen differenciálódik. A legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkező 15–64 éveseknek 27,3 százaléka²⁶ volt foglalkoztatott 2007-ben, ugyanakkor a felsőfokú végzettségűeknél ez az arány elérte a 80 százalékot. A nők esetében a 40–49 évesek foglalkoztatási rátája a legmagasabb (74,7%), mivel a gyermekgondozás igénybevétele erre a korosztályra már nem jellemző. A férfiaknál viszont e korosztály foglalkoztatási rátája – főleg az egészségi állapotban bekövetkező változás miatt – már alacsonyabb, mint a 30–39 éveseké. Az alacsony iskolai végzettség foglalkoztatási rátára gyakorolt kedvezőtlen hatását az átlagértékek összehasonlításánál jobban mutatja az, hogy a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkező 30–39 éves férfiak foglalkoztatási rátája is csak 63,1 százalékot ért el, miközben a hasonló korú diplomás férfiak foglalkoztatottsága gyakorlatilag teljes (97,1%) volt. A 40–49 éves nők közül az iskolai végzettség szempontjából az egyik szélső pólust jelentő alapfokú végzettségűek 49,2 százaléka volt foglalkoztatott, míg a felsőfokú végzettségűeknél 90 százalék feletti volt ez az arány. Még nagyobb az iskolai végzettség hatása az idősök foglalkoztatási esélyeire. A 60–69 évesek közül az alapfokú végzettségűek gyakorlatilag már teljesen hiányoznak a munkaerőpiacról, ugyanakkor még minden negyedik diplomás dolgozik.

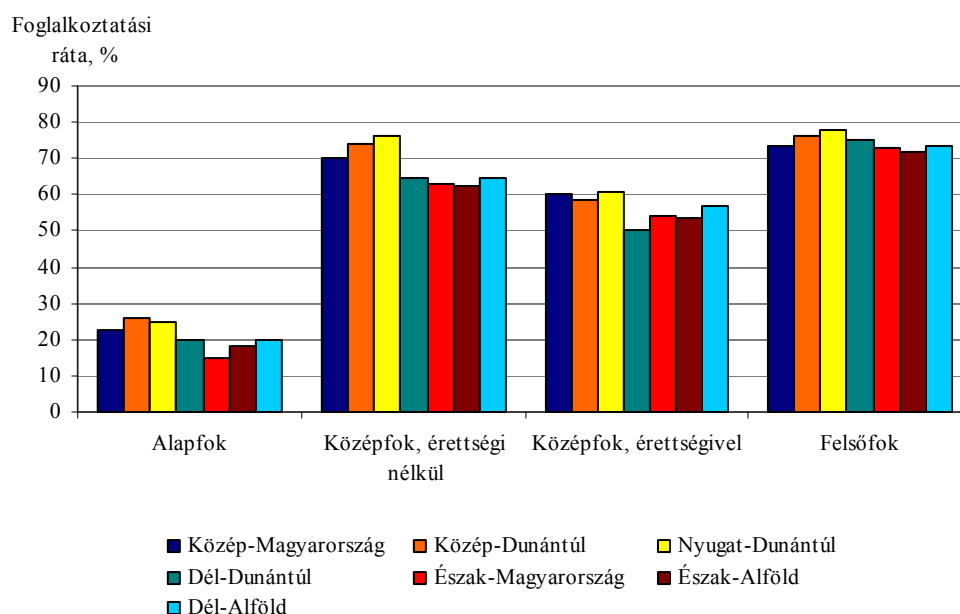
²⁶ A vizsgált korcsoportban jelen vannak azok is, akiknél a tanulási folyamat még nem fejeződött be.

4.1. ábra. A foglalkoztatási ráta legmagasabb iskolai végzettség és korcsoportok szerint, 2007

2007-ben a foglalkoztatási ráta a közép-magyarországi régióban volt a legmagasabb, de ezt az alacsony iskolai végzettségűek alul- és magasabb végzettségűek túltreprezentáltsága magyarázza, ugyanis az egyes végzettségi kategóriákban más és más régiók állnak az első helyen. Az alacsony iskolai végzettségűek legnagyobb arányban a közép-dunántúli régióban találtak munkát, ahol a feldolgozóiparnak jelentős volumenű betanított tevékenységre van szüksége, míg az alapfokúnál magasabb iskolai végzettségűek foglalkoztatottá válási esélyei a nyugat-dunántúli régióban a legkedvezőbbek. A foglalkoztatási ráta regionális eltérése az alacsony végzettségűeknél nagyobb, mint a képzetebbeknél, azaz a konjunkturális jellemzőktől erősebben függ. A csak alapfokú végzettségű 15-74 éveseknek az észak-magyarországi régióban 15,1, a közép-dunántúliban pedig 26,1 százaléka volt foglalkoztatott 2007-ben, a diplomásoknál viszont a régiók közötti különbség csak 6 százalékpontos. (A két szélső érték itt az Észak-Alföld, illetve Nyugat-Magyarország.)

4.2. ábra. A 15-74 évesek foglalkoztatási rátája legmagasabb iskolai végzettség és régiók szerint, 2007

4.2. Munkanélküliség, inaktivitás

A 15–64 évesek 4,6 százaléka, 312 ezer fő minősült 2007-ben munkanélkülinek (azaz nem volt munkája, de keresett munkát és rendelkezésre állt). Ez körülbelül megegyezett az előző évvel, de közel 80 ezerrel meghaladta a gazdasági fordulat óta a legalacsonyabb, 2007. évi munkanélküliségi arányt. A munkanélküliek létszámnövekedése 2001–2002 óta folyamatos, és összefügg azzal is, hogy az aktív álláskeresés (a munkaügyi közvetítő szervezetekkel történő együttműködés) a munkaerő-piaci eszközökre való jogosultság elbírálásánál is egyre hangsúlyosabb. Emellett természetesen ebbe az irányba hat az is, hogy nehezedett a munkaerőpiacról a nyugdíj irányába történő kilépés.

A hazai munkaerőpiacon egyszerre van jelen hiány és felesleg. Kereslet elsődlegesen a gazdaságilag fejlettebb Közép- és Nyugat-Dunántúlon és mindenekelőtt szakmunkásokban van, míg az észak-magyarországi régiókban az alacsony iskolai végzettségűek közül sokan évek óta legfeljebb csak alkalmilag végeznek munkát. Legnagyobb arányú 2007-ben a munkanélküliség Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (14,8%, illetve 13,8%), míg Győr-Moson-Sopron megye 3,7 százalékos értéke még a normálisnak tartott illeszkedési munkanélküliségi szintet sem éri el. Az alacsony végzettségűeknél az elérhető kereset és a szociális támogatás közötti rés túl kicsi ahhoz, hogy az esetleges munka reménye elköltözésre ösztönözzön, de nem segíti a mobilitást az sem, hogy a depressziós területeken található ingatlanok nem, vagy csak igen alacsony áron értékesíthetők, míg a munkahelykínálat egyben magasabb ingatlanárakkal is párosul. A munkanélkülieken belül különösen problémás a tartósan munkanélküliek (azaz a legalább egy éve álláskereső) helyzete, mivel – a szakértők szerint – ennyi idő eltelte után a munkaerő-piaci reintegráció már nehézségekbe ütközik. A tartósan munkanélkülieken belül túlerepresentáltak a községben élők, az alacsony iskolai végzettségűek, a fiatal középkorúak, illetve a férfiak.

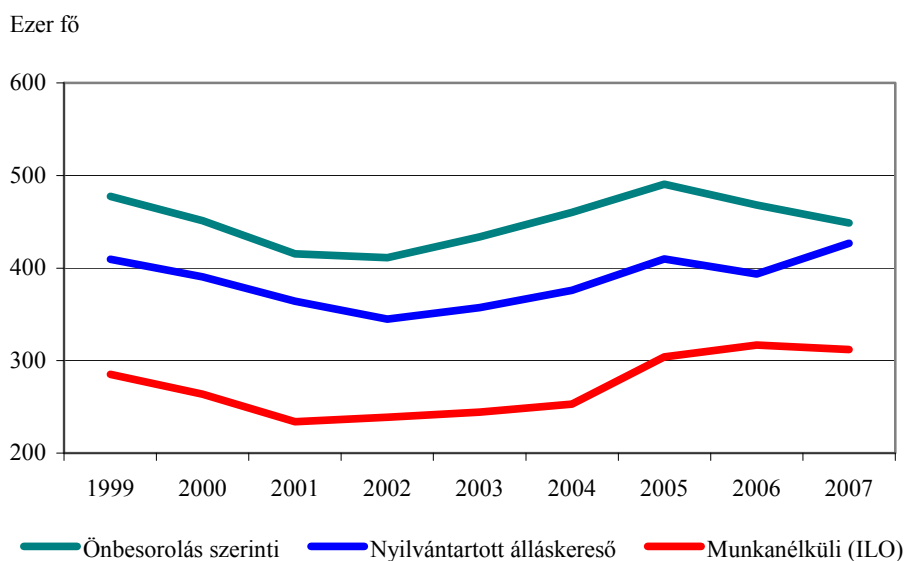
4.1. tábla. A 15–74 éves munkanélküliek megoszlása az álláskeresés hossza szerint, 2007
(%)

Megnevezés	Legfeljebb 1 hónap	1–3 hónap	4–6 hónap	7–11 hónap	12 és több hónap	Összesen
Legmagasabb iskolai végzettség szerint						
Legfeljebb alapfokú	3,9	15,1	12,6	14,6	53,8	100,0
Középfokú, érettségi nélkül	4,8	15,7	14,3	17,4	47,8	100,0
Középfokú, érettségivel	5,7	17,4	15,7	17,3	43,9	100,0
Felsőfokú	4,9	23,6	21,5	17,3	32,7	100,0
Összesen	4,8	16,6	14,7	16,4	47,5	100,0
Lakóhely és korcsoport szerint						
Község	4,9	16,2	14,0	16,4	48,5	100,0
ebből: 20–24 éves	5,8	21,4	16,8	17,1	38,9	100,0
25–29 éves	7,8	14,6	14,6	16,0	47,0	100,0
30–39 éves	3,2	16,1	13,6	15,1	52,0	100,0
40–49 éves	4,7	13,5	11,5	15,4	54,9	100,0
50–59 éves	4,3	12,8	13,7	18,9	50,3	100,0
Város	4,7	18,0	15,6	16,3	45,4	100,0
ebből: 20–24 éves	4,8	22,3	19,1	17,0	36,8	100,0
25–29 éves	3,5	20,4	17,4	15,7	43,0	100,0
30–39 éves	6,9	15,2	15,4	16,5	46,0	100,0
40–49 éves	3,8	17,1	14,9	17,4	46,8	100,0
50–59 éves	3,5	15,2	10,8	13,9	56,6	100,0
Budapest	4,6	12,8	13,6	17,0	52,0	100,0
ebből: 20–24 éves	7,3	13,3	11,4	7,6	60,4	100,0
25–29 éves	4,9	14,5	15,1	23,9	41,6	100,0
30–39 éves	3,7	9,9	15,2	13,5	57,7	100,0
40–49 éves	3,7	13,0	12,9	21,2	49,2	100,0
50–59 éves	3,6	16,0	14,4	14,6	51,4	100,0

2007-ben a munkaerő-felmérésben magukat munkanélküli státusúnak 449 ezren tekintették, míg a regisztrált munkanélküliek éves átlagszáma 427 ezer fő volt. Az utóbbi két évben a háromféle számbavétel eredménye némiképpen közeledett egymáshoz, azaz a trendek korábbi párhuzamos alakulása már kevésbé jellemző.

4.3. ábra. A nyilvántartott álláskereső, az önbesorolás és az ILO* szerinti munkanélküliek éves átlagos száma

* International Labour Office.

Az aktív korú népesség jelentős része személyes tapasztalatot szerzett arról, mit is jelent munkanélkülinek lenni. A megkérdezett 19–64 év közötti férfiak 31, a nők közel 27 százaléka nyilatkozott úgy 2007 végén, hogy eddigi pályafutása során legalább egy alkalommal volt már munka nélkül. Érdekes módon az idősebb korosztályba tartozók között kisebb a munkanélküliséget megtapasztalók aránya, mint a fiatalabbak között. Erre magyarázatul aligha szolgálhat az, hogy az idősebbek életpályája még a teljes foglalkoztatottság időszakában kezdődött, hiszen azóta már csaknem két évtized telt el, hanem sokkal inkább azzal függ össze, hogy a fiatalabb korosztályokban már kevésbé él a munkahely mindenáron való megtartásának igénye, mint az idősebbekben.

A regionális különbségek e téren is igen jelentősek. Győr-Moson-Sopron megyében, Pest megyében és a fővárosban élő 19–64 évesek 72–74 százaléka még soha nem volt munka nélkül, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében csak 54 százalékuk.

A munka nélküli időszak után az érintettek 40,9 százaléka rokoni, baráti segítséggel talált munkát, 25,7 százaléka maga keresett meg munkáltatókat, míg 10 százaléknak a munkaügyi szervezet segített. A munkanélküliség által érintettek 52 százaléka eleve az ismerősi, rokoni, baráti segítséget tartották a munkához jutás legeredményesebb módjának, a második helyre a munkáltatók személyes megkeresését sorolták, míg az állami munkaügyi szervezet segítségét az összes válaszoló 9,1 százaléka értékelte a legeredményesebb módszernek.

A munkaügyi központok segítségére leginkább az alacsony iskolai végzettségűek vannak ráutalva, míg a munkáltatók közvetlen megkeresése a szakmunkásképzőt, a szakiskolát végzettek és a diplomások esetében a legnépszerűbb.

4.2. tábla. A 19–64 éves munkanélküliség által érintett* népesség nemek, legmagasabb iskolai végzettség és aszerint, hogy milyen módon talált munkát, 2007

Legmagasabb iskolai végzettség	A munka megtalálásának módja					Nem talált munkát	19–64 éves munkanélküliség által érintett népesség összesen	
	ismerősök, rokonok, barátok segítségével	a munkaügyi központ kirendeltsége révén	maga lépett kapcsolatba munkáltatókkal	hirdetett, hirdetést olvasott	egyéb			
	%						%	
Férfi és nő együtt								
8 általánosnál alacsonyabb	14,1	18,1	16,0	2,1	7,5	42,2	100,0	11
8 általános	35,7	14,3	24,4	4,5	5,6	15,5	100,0	274
Szakiskola vagy szakmunkásképző	43,8	8,9	27,1	6,6	6,6	7,0	100,0	474
Gimnázium	40,7	9,4	22,2	10,8	7,4	9,5	100,0	107
Szakközépiskola	43,5	8,7	24,4	10,0	7,1	6,3	100,0	274
Egyetem, főiskola	38,3	7,4	29,6	12,3	7,7	4,7	100,0	121
Összesen	40,9	10,0	25,7	7,7	6,7	9,0	100,0	1 261
Férfi								
8 általánosnál alacsonyabb	11,9	23,0	21,3	-	9,8	34,0	100,0	5
8 általános	41,2	14,5	26,3	3,4	5,8	8,8	100,0	124
Szakiskola vagy szakmunkásképző	44,7	8,3	29,1	6,1	6,3	5,5	100,0	306
Gimnázium	40,1	10,3	22,6	14,6	5,5	6,9	100,0	32
Szakközépiskola	44,9	7,3	26,2	9,6	8,9	3,1	100,0	128
Egyetem, főiskola	35,3	5,3	32,6	11,5	11,5	3,8	100,0	52
Összesen	42,8	9,3	27,9	7,1	7,1	5,8	100,0	647
Nő								
8 általánosnál alacsonyabb	16,2	13,2	10,7	4,3	5,3	50,3	100,0	6
8 általános	31,1	14,1	22,9	5,5	5,4	21,0	100,0	149
Szakiskola vagy szakmunkásképző	42,3	9,9	23,5	7,4	7,0	9,9	100,0	168
Gimnázium	40,9	9,0	22,0	9,2	8,3	10,6	100,0	75
Szakközépiskola	42,3	9,8	22,9	10,4	5,6	9,0	100,0	146
Egyetem, főiskola	40,6	8,9	27,5	12,8	4,9	5,3	100,0	70
Összesen	39,0	10,7	23,4	8,4	6,2	12,3	100,0	614

* Munkanélküliség által érintett, jelenleg azonban magát munkanélkülinek nem valló népesség

A munkanélkülivé válással, mint lehetőséggel sajnos együtt kell élni, s nem árt végiggondolni, milyen áldozatot vállalna valaki azért, hogy újra munkába álljon. Természetesen az elképzelés és a valóság nincs mindig összhangban, és könnyebb valamire tét nélkül igent mondani, mint egy esetleges éles szituációban felvállalni az elképzelt lehetőséget. A munkaerő-felmérés mintegy 6091 ezer 19–64 évest reprezentáló válaszolóinak egyenként hat, előre megadott lehetőségről kellett nyilatkozniuk, hogy munkanélkülivé válásuk esetén (vagy ha munkanélküliek, akkor jelen helyzetükben) el tudnák-e képzelni azt munkavállalásukat segítő stratégiaként.

A választható lehetőségek a következők voltak:

- Lakóhely-változtatás belföldön
- külföldi munkavállalás
- ismeretbővítés tanfolyamon
- (újabb) végzettség, szakma megszerzése
- nyelvtanulás
- alkalmi munkák keresése.

A felsoroltak közül az ismeretbővítés támogatottsága volt a legnagyobb, száz 19–64 évesből 55 ezt megoldásként el tudta képzelni. Az ismeretbővítés támogatottsága az életkorral arányosan csökken, s a nők a férfiaknál valamivel nagyobb arányban hajlanak a tanulás felé. Ezt követte 52 százalékos előfordulási gyakorisággal az alkalmi munkavállalás, s ez az egyetlen stratégia, mely kortól, lakóhelytől függetlenül azonos mértékben támogatott, s amelynél az iskolai végzettség is kevésbé meghatározó, mint a többi lehetőségnél. Az elköltözést, illetve a külföldi munkavállalást a 35 évnél fiatalabbak 2–3-szor nagyobb arányban tartják számukra elfogadható stratégiának, mint az ennél idősebbek, s mindkét lehetőség inkább csak a férfiak körében népszerű. A jó gazdasági helyzetű nyugat-dunántúli (Győr-Moson-Sopron, Vas) megyékben és a Budapesten élők az átlagosnál kevésbé hajlandók a belföldi költözésre, ugyanakkor ők tartják leginkább elfogadható lehetőségnek a külföldi munkavállalást, nyilván a földrajzi helyzettől sem függetlenül.

4.3. tábla. A 19–64 éves népességből munkanélkülivé válás esetén az adott stratégiát elfogadhatónak tartók aránya életkor szerint, 2007

Megnevezés	Elképzelhetőnek vélt stratégia előfordulási gyakorisága							19–64 évesek száma (ezer fő)
	elköltözés az ország más részébe, ha ott ajánlanának munkát	külföldi munkavállalás	tanfolyamon, átképzésen részvétel az ismeretek bővítése érdekében	(újabb) végzettség (újabb) szakma szerzése	nyelvtanulás	alkalmi munkavállalás	egyéb	
	előfordulás (%)							
Férfi és nő együtt								
19–24 éves	51,0	56,4	73,4	68,8	65,0	50,8	1,7	734
25–29 éves	37,5	41,1	69,6	59,7	52,9	53,6	1,7	724
30–34 éves	27,7	29,1	67,1	55,1	44,1	56,5	2,3	771
35–39 éves	22,3	23,1	64,2	50,5	37,5	57,9	2,7	718
40–44 éves	17,2	17,7	61,1	45,5	30,5	56,3	2,7	576
45–49 éves	13,2	13,0	51,1	34,8	21,7	54,4	3,1	608
50–54 éves	10,2	9,8	42,9	27,0	16,2	53,4	2,9	786
55–59 éves	7,8	6,7	31,6	18,5	11,5	45,3	3,8	668
60–64 éves	5,6	5,4	23,8	14,7	10,1	34,7	3,5	506
8 általánosnál alacsonyabb	7,7	4,1	9,7	5,8	2,7	48,9	2,7	85
8 általános	14,4	13,4	36,9	26,0	13,1	58,4	2,1	1 145
Szakiskola vagy szakmunkásképző	18,4	20,7	53,6	39,1	21,6	60,0	2,2	1 779
Gimnázium	35,4	39,0	64,9	57,4	52,6	45,1	2,2	741
Szakközépiskola	22,8	23,9	63,5	50,7	40,7	49,7	2,8	1 316
Egyetem, főiskola	29,1	29,6	63,6	50,4	55,7	38,9	4,2	1 026
Összesen	22,3	23,5	55,0	42,8	33,4	52,0	2,7	6 092
Férfi								
8 általánosnál alacsonyabb	9,2	6,2	11,4	8,0	4,2	56,9	1,8	37
8 általános	20,2	20,5	39,4	28,7	14,1	64,3	2,2	474
Szakiskola vagy szakmunkásképző	21,5	26,0	52,3	37,6	21,2	62,7	2,3	1 141
Gimnázium	47,0	52,9	67,9	62,2	59,4	50,3	2,4	259
Szakközépiskola	28,3	31,7	61,6	48,8	40,8	52,5	3,0	613
Egyetem, főiskola	31,7	34,3	60,2	45,2	53,4	38,2	4,4	446
Összesen	26,3	29,7	54,2	41,4	32,1	56,0	2,8	2 970
Nő								
8 általánosnál alacsonyabb	6,5	2,4	8,4	3,9	1,5	42,6	3,4	47
8 általános	10,4	8,5	35,1	24,1	12,4	54,2	2,0	671
Szakiskola vagy szakmunkásképző	12,9	11,2	55,8	41,7	22,5	55,4	2,0	638
Gimnázium	29,1	31,6	63,3	54,9	48,9	42,2	2,1	482
Szakközépiskola	18,1	17,0	65,1	52,4	40,6	47,3	2,7	704
Egyetem, főiskola	27,1	25,9	66,1	54,5	57,4	39,4	4,0	580
Összesen	18,6	17,7	55,8	44,2	34,6	48,1	2,6	3 122

Közismert tény, hogy Magyarország legnagyobb munkaerő-piaci kihívását jelenleg nem is annyira a munkanélküliség elleni küzdelem, mint az alacsony foglalkoztatási ráta növelése jelenti. Ezért kiemelt figyelmet kell fordítani azokra, akik sem munkanélküliként, sem foglalkoztatottként nincsenek jelen a munkaerőpiacon. Tekintettel arra, hogy jelenleg 18 éves korig tart a

tankötelezettség, 65 éven felül pedig jellemzően csak nyugdíj melletti munkavállalás van, s az is csak csekély előfordulással, az inaktívok összetételének vizsgálatánál a 19–64 évesekre kell koncentrálni. Mivel a gyermekgondozási ellátást igénybe vevők inaktívnak számítanak (akkor is, ha van munkahelyük), továbbá mert a férfiak és a nők nyugdíjba vonulási átlagéletkora (a nyugdíjazásra vonatkozó átmeneti rendelkezések miatt) különböző, fontos a nemek szerinti arányok vizsgálata is.

4.4. tábla. A 19–64 éves inaktívok száma nem és élethelyzet szerint, 2007

(fő)									
Kor csoport	Nappali tagozaton tanult	GYED-en, GYES-en, GYET-en van	Nyugdíjas	Munkánélküli ellátásban részesül	Munkánélkülinek vallja magát ellátás nélkül	Beteg étkező	Tanult, de nem nappali tagozaton	Egyéb inaktív	Inaktívok összesen
Férfi és nő együtt									
19–24 éves	354 681	296 32	4 737	7 616	14 266	8 88	10 031	25 568	44 7419
25–29 éves	34 382	77 868	8 354	9 087	12 400	2 081	2 667	19 983	16 6822
30–39 éves	2 128	141 145	38 296	21 514	25 142	6 251	1 469	41 476	27 7421
40–49 éves	1 010	15 402	106 224	19 126	18 925	9 328	308	38 468	20 8791
50–54 éves	39	1 023	163 472	10 304	9 439	6 672	59	22 487	21 3495
55–59 éves	35	3 98	297 606	6 591	7 458	5 549	22	18 128	33 5787
60–64 éves	0	18	451 293	1 207	1 216	2 92	0	7 562	46 1588
Összesen	392 275	2 654 86	1 069 982	75 445	88 846	31 061	14 556	173 672	2 111 323
Férfi									
19–24 éves	170 757	7 37	2 756	3 798	8 618	1 86	3 335	12 094	20 2281
25–29 éves	19 347	3 95	3 950	4 283	6 862	7 80	784	5 982	4 2383
30–39 éves	912	17 12	21 959	10 154	13 478	1 583	290	9 474	5 9562
40–49 éves	340	6 44	52 542	9 227	9 463	1 797	39	8 551	8 2603
50–54 éves	0	1 67	78 046	5 715	5 031	1 714	59	6 189	9 6921
55–59 éves	0	69	108 255	3 897	4 419	9 50	0	3 697	12 1287
60–64 éves	0	0	179 353	6 94	1 117	8 0	0	2 345	18 3589
Összesen	191 356	3 724	446 861	37 768	48 988	7 090	4 507	48 332	78 8626
Nő									
19–24 éves	183 924	28 895	1 981	3 818	5 648	7 02	6 696	13 474	24 5138
25–29 éves	15 035	77 473	4 404	4 804	5 538	1 301	1 883	14 001	12 4439
30–39 éves	1 216	139 433	16 337	11 360	11 664	4 668	1 179	32 002	21 7859
40–49 éves	670	14 758	53 682	9 899	9 462	7 531	269	29 917	12 6188
50–54 éves	39	8 56	85 426	4 589	4 408	4 958	0	16 298	11 6574
55–59 éves	35	3 29	189 351	2 694	3 039	4 599	22	14 431	21 4500
60–64 éves	0	18	271 940	5 13	99	2 12	0	5 217	27 7999
Összesen	200 919	2 61 762	623 121	37 677	39 858	23 971	10 049	125 340	1 322 697

A munkaerő-felmérés alapfelvételéből származó adatok szerint 2007-ben, éves átlagban a 19–64 éves korosztályból 2 111 ezren tartoztak az inaktívok közé, a következő megoszlásban: nappali tagozaton tanult 19, nyugdíjas volt 51, gyermekgondozási ellátást vett igénybe 13 százalékuk. A fennmaradó 383 ezer főről – a teljes sokaság 18 százalékáról – a következőt lehetett tudni: 75 ezren – fele-fele arányban férfiak és nők – a munkánélküli-ellátás valamilyen formájában részesültek. Mintegy 31 ezren étkező díjat kaptak beteg hozzátartozójuk gondozásáért. Közel 15 ezren – többségükben 25 éven aluliak – tanultak, jöllehet nem nappali tagozaton. Összességében mintegy 263 ezren voltak azok, akiknek sem tevékenységéről, sem jövedelmi forrásáról nem áll rendelkezésre információ, ezek egy része magát munkánélküliként határozta meg. E kategóriába tartoznak a „klasszikus” háztartásbeliek, de feltételezhetően vannak közöttük – ha nem is túl nagy számban – illegálisan, alkalmi jelleggel dolgozók, elsősorban abban a 95 ezer, többségében fiatal vagy középkorú férfiakból álló sokaságban, akiknek fele munkánélkülinek tekintette magát, viszont e címen pénzbeni juttatásban nem részesült.

4.3. Munkaerő-piaci diszkrimináció

A munkaerő-felmérés 2007. IV. negyedévi moduljának egyik kérdésblokkja a (szubjektív megítélésen alapuló) diszkrimináció, amely a munkaerő-piaci diszkrimináció által való érintettséggel foglalkozott. Arra kerestünk választ, hogy érte-e hátrányos megkülönböztetés a megkérdezett álláskeresésnél, elbocsátásnál (létszámleépítésnél), illetve hivatalos ügyintézésnél

- származása
- iskolai végzettsége
- egészségi állapota
- neme
- életkora
- családi körülményei miatt.

A 6091 ezer 19–64 évest reprezentáló megkérdezettek 16,1 százaléka (980,5 ezer fő) nyilatkozott úgy, hogy álláskeresésnél, elhelyezkedésnél érte már hátrányos megkülönböztetés. A diszkrimináció megjelölt oka legnagyobb arányban az iskolai végzettség volt, de ettől alig maradt el az életkor megbélyegző jellegét kiemelő vélemények aránya (az előbbi a megfigyelésbe bevontak 7, az utóbbit 6,4 százaléka jelezte). Ezt követte a családi körülmény, ami azonban tipikusan a nők esetében jelentkező hátrány (itt a második legfontosabb, az életkorral csaknem megegyező súlyú tényező), míg a származással összefüggő diszkriminációs tényezőt az adott korú népesség 2 százaléka tapasztalta meg. A válaszok alapján úgy tűnik, az álláskeresésnél a nőket a diszkrimináció erősebben sújtja, ez azonban döntően abból következik, hogy esetükben a családi körülmények „diszkriminációs többletet” eredményeznek, míg az életkor kivételével a többi diszkriminációs ok előfordulása esetükben is megközelítően a férfiakra jellemzővel egyezik meg.

Az, aki munkanélküli, jogosan érzi erősebbnek a munkaerő-piaci diszkriminációt, mint az, aki dolgozik, vagy éppen inaktív. Az első csoportba tartozók így érthetően négyszer olyan gyakran vélelmezték, hogy álláskeresésnél valamely okból hátrányosabb helyzetben voltak, mint azok, akik a felvétel idején dolgoztak és két és félszer gyakrabban, mint az inaktív kategóriába tartozók, emellett több diszkrimináló tényező együttes előfordulása is esetükben volt a legnagyobb arányú.

A diszkrimináció oka szerinti megoszlás a foglalkoztatottak és munkanélküliek esetében hasonló, az iskolai végzettség és az életkor mindkét esetben a két legnagyobb arányban említett diszkrimináló tényező, melyet a családi körülmény követ, míg a származást (etnikai hovatartozást) – mint az álláskeresést negatívan befolyásoló tényezőt – a munkanélküliek nagyobb arányban jelezték, mint a foglalkoztatottak, a gazdaságilag nem aktívaknál viszont az egészségi állapot diszkrimináló szerepe kapott relatíve nagy súlyt.

Álláskeresésnél a diszkrimináció megélésének esélye annál nagyobb, minél alacsonyabb a megkérdezett iskolai végzettsége. A csak alapfokú végzettséggel rendelkezők több mint háromszor gyakrabban nyilatkoztak úgy, hogy ilyen helyzetben diszkriminációt szenvedtek, mint a felsőfokú végzettségűek, és esetükben a diszkrimináció megjelölt oka igen nagy arányban éppen az iskolai végzettség volt. Ugyancsak a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezők között a legmagasabb azok aránya, akik úgy ítélték meg, hogy származásuk miatt érte őket hátrányos megkülönböztetés. Ez összefügg azzal, hogy a származás miatti megkülönböztetés jellemzően a cigány népcsoporthoz tartozást jelenti, mely réteg iskolai végzettségét tekintve eleve számottevő lemaradást mutat a társadalom többi csoportjához képest. Az alacsony iskolai végzettség és a származás miatti diszkrimináció így jellemzően összekapcsolódik. A nemek szerinti diszkriminációt legerősebben a diplomások érzékelték, valószínűleg azért, mert a vezetői posztok betöltésénél a nők még mindig hátránnyal indulnak. A nem önmagában egyébként nem jelentős diszkrimináló tényező, ha azonban a családi kötöttséggel együtt nézzük – amiatt, hogy ez döntően a nőknél jelenik csak meg – az, hogy

valaki nő, és emiatt a háztartási munkamegosztásban sajátos a szerepe, már a legmarkánsabb megkülönböztető okot jelenti.

4.5. tábla. A hátrányos megkülönböztetés előfordulása a 19–64 évesek álláskeresésénél, 2007

Megnevezés	Hátrányos megkülönböztetés érte							Összesen	A 19–64 éves népesség
	számmazás	i iskolai végzettség	egészségi állapot	nem	életkor	családi körülmény	egyéb ok		
Munkaerő-piaci státusz									
Érintett létszám (ezer fő)									
Foglalkoztatottak	44,5	218,6	46,0	63,6	192,6	127,8	39,2	732,3	3 746,8
Munkanélküliek	23,1	65,9	21,3	15,1	66,1	28,7	14,2	234,4	313,6
Inaktívak	54,4	144,0	137,1	44,1	132,6	96,2	17,9	626,3	2 031,0
Összesen	122,0	428,5	204,4	122,8	391,3	252,7	71,3	1 593,0	6 091,5
Előfordulási gyakoriság (%)									
Foglalkoztatottak	1,2	5,8	1,2	1,7	5,1	3,4	1,0	19,5	100,0
Munkanélküliek	7,5	21,0	6,8	4,8	21,1	9,1	4,5	74,8	100,0
Inaktívak	2,7	7,1	6,8	2,1	6,5	4,7	0,9	30,8	100,0
Összesen	2,0	7,1	3,4	2,0	6,4	4,1	1,2	26,2	100,0
Nem									
Érintett létszám (ezer fő)									
Férfi	69,6	210,8	98,6	11,4	159,6	24,7	32,7	607,4	2 969,6
Nő	52,4	217,7	105,8	111,4	231,7	228,0	38,6	985,6	3 121,9
Összesen	122,0	428,5	204,4	122,8	391,3	252,7	71,3	1 593,0	6 091,5
Előfordulási gyakoriság (%)									
Férfi	2,3	7,2	3,3	0,4	5,4	0,8	1,1	20,5	100,0
Nő	1,7	7,0	3,4	3,6	7,4	7,3	1,2	31,6	100,0
Összesen	2,0	7,1	3,4	2,0	6,4	4,1	1,2	26,2	100,0
Iskolai végzettség									
Érintett létszám (ezer fő)									
Alapfok	85,3	219,5	89,1	35,4	94,4	72,0	14,0	609,7	1 229,7
Középfok, érettségi nélkül	20,6	108,0	69,0	26,9	126,2	72,6	25,0	448,3	1 778,8
Középfok, érettségivel	11,0	77,0	36,0	38,0	120,2	78,2	22,1	382,5	2 057,4
Felsőfok	5,1	24,0	10,3	22,5	50,5	29,9	10,2	152,5	1 025,6
Összesen	122,0	428,5	204,4	122,8	391,3	252,7	71,3	1 593,0	6 091,5
Előfordulási gyakoriság (%)									
Alapfok	6,9	17,8	7,3	2,9	7,7	5,9	1,1	49,6	100,0
Középfok, érettségi nélkül	1,2	6,1	3,8	1,5	7,1	4,1	1,4	25,2	100,0
Középfok, érettségivel	0,5	3,8	1,7	1,8	5,8	3,8	1,2	18,6	100,0
Felsőfok	0,5	2,3	1,0	2,3	4,9	2,9	1,0	14,9	100,0
Összesen	2,0	7,1	3,4	2,0	6,4	4,1	1,2	26,2	100,0

A munkahelyi létszámleépítésnél, elbocsátásnál a diszkrimináció előfordulási gyakoriságát az álláskeresésre jellemzőnek mintegy felére tették a válaszolók (az összes 19–64 éves 7,8 százaléka jelezte, hogy érte megkülönböztetés), de a magyarázó ok szerinti megoszlás hasonló, azaz az életkor

és az iskolai végzettség került itt a rangsor elejére. Ezt követte az egészségi állapot, mely utóbbi minden végzettségi szinten fontosabb diszkrimináló tényezőnek bizonyult. Kiugróan erős hátrányos tényezőnek tartották elbocsátáskor az életkort a felsőfokú végzettségűek. Ez valószínűleg összefügg azzal, hogy az életkor és a kereset között esetükben van a legszorosabb összefüggés, így az idősök elbocsátása jobban szolgálja a munkáltató rövid távú gazdasági érdekeit, mint az alacsonyabb végzettségűeknél, illetve ők azok, akik leginkább ragaszkodnak – viszonylag idősen is – munkájukhoz.

4.6. tábla. A hátrányos megkülönböztetés előfordulása a 19–64 éveseknél elbocsátáskor, 2007

Iskolai végzettség	Hátrányos megkülönböztetés érte							Összesen	A 19-64 éves népesség
	származás	iskolai végzettség	egészségi állapot	nem	életkor	családi körülmény	egyéb ok		
	miatt								
Érintett létszám (ezer fő)									
Alapfok	44,0	107,4	55,9	18,5	44,1	33,8	8,4	312,1	1 229,7
Középfok, érettségi nélkül	9,2	39,8	40,0	10,6	56,9	28,7	14,7	199,9	1 778,8
Középfok érettségivel	3,9	30,4	23,6	17,5	54,8	31,9	9,7	1 711,4	2 057,4
Felsőfok	1,0	6,5	5,4	7,3	22,3	9,7	3,6	55,8	1 025,6
Összesen	58,0	184,2	125,0	53,9	178,0	103,8	36,3	739,1	6 091,5
Előfordulási gyakoriság (%)									
Alapfok	3,6	8,7	4,5	1,5	3,6	2,7	0,7	25,4	100,0
Középfok, érettségi nélkül	0,5	2,2	2,2	0,6	3,2	1,6	0,8	11,2	100,0
Középfok érettségivel	0,2	1,5	1,1	0,9	2,7	1,6	0,5	83,2	100,0
Felsőfok	0,1	0,6	0,5	0,7	2,2	0,9	0,4	5,4	100,0
Összesen	1,0	3,0	2,1	0,9	2,9	1,7	0,6	12,1	100,0

4.4. Helyzetkép a munka világából

2007-ben a bérből és fizetésből élők száma elérte a 3,4 milliót, ebből 2,8 millióan a versenyszféra 5 fős és nagyobb vállalkozásainál, valamint a költségvetési intézményeknél álltak alkalmazásban, jellemzően teljes munkaidőben foglalkoztatottként. Magyarországon e körben közel minden 4. munkavállaló még ma is költségvetési intézménynél dolgozik annak ellenére, hogy az utóbbi években e szférában létszámcsökkenés ment végbe. (Ez azonban részben „virtuális” volt, mert egyes nem alaptevékenység jellegű tevékenységek kiszervezése állt mögötte.) A még meglévő többségi állami tulajdonú vállalatoknál (Magyar Posta, MÁV, MVM stb.) 2007-ben további mintegy 168 ezer fő dolgozott.

Az ipar – 2007. évi mintegy 23 százalékos arányával – a legtöbb alkalmazottat foglalkoztató ágazat, súlya azonban 2000 óta közel 3 százalékponttal csökkent. A második helyen a kereskedelem áll 14 százalékkal. A konjunkturális viszonyok által erősen befolyásolt építőipar súlya nőtt, s jelenleg 7,7 százalék körüli. A három költségvetés uralta nemzetgazdasági ág a közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás, az oktatás, illetve az egészségügy, szociális ellátás évek óta a 7–9 százalék körüli mezőben mozog. Ezen belül a közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás nemzetgazdasági ág relatív súlya csak a kiszervezés és átsorolás miatt lett valamivel kisebb.

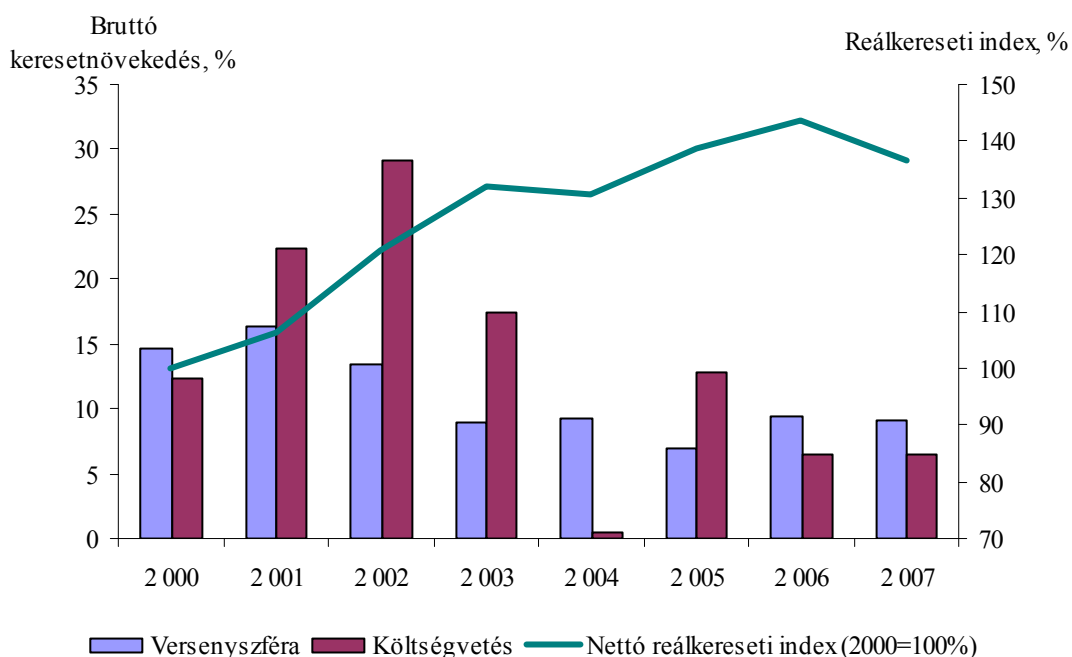

4.4.1. Keresetalakulás

A foglalkoztatás a munka világában az egyén szempontjából a kereset, illetve annak változása az egyik legfontosabb mutató. A 2000-es években az 1980-as évek végét, az 1990-es évek elejét jellemző visszaesést követően a nettó keresetek a fogyasztóiár-indexet meghaladó ütemben nőttek, s 2007-ben a reálkereset összességében 37 százalékkal volt magasabb a 2000. évinél.

Az időszakon belül a keresetek reálértéke csak 2004-ben nem nőtt, illetve az időszak végén – 2007-ben –4,8 százalékkal csökkent. 2007-ben a bruttó átlagkereset 8 százalékkal, a nettó kereset viszont ennél jóval szerényebb mértékben, 3 százalékkal emelkedett a 2006 szeptemberében, illetve 2007-től életbe lépett, a munkavállalói járulékkulcs növekedését eredményező intézkedések következtében. A versenyszférában az átlagosnál kevésbé (4 százalékkal), míg a költségvetési területen nagyobb mértékben (6 százalékkal) csökkent 2007-ben a keresetek reálértéke. A versenyszférában a béralku és a gazdasági racionalitások határozzák meg az átlagkeresetek alakulását, a központi érdekegyeztetés során legfeljebb ajánlás születik annak mértékére. Ugyanakkor a közsféra keresetalakulására az utóbbi néhány évben a központi bérintézkedések erősen rányomták a bélyegüket. Ezek közül a legfontosabbak: 2001. július 1-jén hatályba lépett a köztisztviselői illetményrendszer módosítása, majd 2002 szeptemberében a közalkalmazotti alapilletményeket átlagosan 50 százalékkal emelték. 2003-ban lépett életbe a köztisztviselői illetményemelés második üteme. 2004-ben ugyan nem került sor a közsféra kereseteit érintő „érdemi” intézkedésre, a külön egyhavi juttatás kifizetésének 2005. januárra történő átütemezése miatt viszont a keresetek reálértéke a közsférában 5, a nemzetgazdaság szintjén pedig 1 százalékkal csökkent. 2005-ben a közsféra kereseti adatában szerepelt az egyhavi különjuttatás, a bázisban viszont nem, így a reálkereset növekedési üteme 9,7 százalék volt, s ezzel már nemcsak havi, de éves szinten is nehezen átláthatóvá vált az átlagkeresetek tényleges alakulása, illetve az csak évesnél hosszabb időszakban értékelhető reálisan.

4.4. ábra. A bruttó és a reálkeresetek változása

A 2006. áprilisi – köztisztviselők illetményalapját és a közalkalmazotti illetménytábla bértételeit egyaránt érintő – emelés 2007 márciusáig éreztette hatását a költségvetési szféra kereseti indexeiben.

2007-ben ugyanakkor – a közszolgálati szakszervezetek által megalakított sztrájbizottsággal kötött megállapodás alapján – júniustól a költségvetési intézményeknek havonta a jogszabályilag garantált egyhavi külön juttatás egytizenkettedét illetményelőlegként kellett folyósítaniuk munkavállalóik számára. Így éves szinten a januárban kifizetett külön egyhavi juttatáson kívül további 6 havi arányos részt is tartalmaz a közsféra kereseti indexe. A költségvetési szférát érintő intézkedések torzítják a nemzetgazdasági szintű kereseti indexeket is.

Hasonló, bár jóval kisebb mértékű elmozdulások a versenyszférában is vannak, amikor egyes területeken a nem rendszeres kifizetések aránya, időbeli ütemezése egyik évről a másikra jelentősen változik. Ez jellemezte például 2007-ben a pénzügyi közvetítés nemzetgazdasági ágát, ahol a bruttó átlagkereseten belül a nem rendszeres kifizetések aránya 18 százalékra csökkent, szemben az előző évi 24 százalékkal. (Ez azonban így is kiugrónak tekinthető, több mint kétszerese a versenyszféra átlagának.) Az ok, hogy e gazdasági ágban számos pénzintézet 2008-ra időzítette a 2007. évi teljesítésekhez kötött jutalmak kifizetését.

4.7. tábla. A nem rendszeres kifizetések aránya a bruttó átlagkeresetből

Év	(%)			
	Versenyszféra		Költségvetés	
	összesen	ebből: szellemi foglalkozá- súak	összesen	ebből: szellemi foglalkozá- súak
2003	8,3	11,2	12,2	12,8
2004	8,8	12,0	8,8	9,2
2005	8,6	11,6	12,9	13,4
2006	9,3	12,9	12,3	12,8
2007	8,1	10,8	15,7	16,2

A költségvetési szférában összességében 3–4 százalékponttal magasabb a nem rendszeres keresetelemek aránya, mint a versenyszférában. Ennek elsődleges oka a foglalkoztatási struktúra eltérése: a közsférában alkalmazottak kétharmada, míg a versenyszférában a munkavállalóknak csak egyharmada szellemi foglalkozású. A nem rendszeres kifizetésekből a szellemi foglalkozásúak nagyobb arányban részesülnek, s esetükben mindkét szférában hasonló (12–13%) a prémium, jutalom, egyhavi külön juttatás éves átlagkereseten belüli aránya.

2007-ben a szellemi munkakörben dolgozó alkalmazottak rendszeres keresete 93 százalékkal haladta meg a fizikaiakét. Ez a különbség mintegy 3 százalékkal volt kisebb, mint 2006-ban. A magyarhoz hasonló a kereseti különbség az újonnan csatlakozó országok közül Romániában, a régi tagállamok közül pedig Portugáliában, míg a skandináv országokban (például Finnország, Svédország) 48–55 százalék, Szlovákiában és Németországban pedig mintegy 73 százalék a szellemi foglalkozásúak kereseti előnye.

A munkáltató mérete és a keresetek nagysága között pozitív korreláció van, 2007-ben viszont csökkent a nagyobb és kisebb létszámú gazdálkodók kereseti különbsége. A kisebb méretű megfigyelt vállalkozásoknál (5–9 fővel, 10–19 fővel, de a 20–49 fővel gazdálkodó vállalkozásoknál is) a kereset növekedési üteme negyedévente 10–15 százalékponttal haladta meg a nagyobb vállalkozások hasonló mutatóját, amiben vélhetően a 2006 második felében hatályba lépett ún. minimum járulékalap-megállapítási szabály játszott szerepet, azaz így a minimálbérnél nagyobb átlagkereseteket jelentettek az addig jellemzően a minimálbérrel megegyező bérszínvonalú kisvállalkozások. (A járulékalap – külön nyilatkozat nélkül – a minimálbér kétszerese.) A jövedelmek kifehérítését szolgáló intézkedések hatását a 8 százalékos bruttó keresetnövekedésen belül mintegy 2 százalékpontnyira becsülik az elemzők²⁷.

²⁷ Jelentés az infláció alakulásáról (időközi felülvizsgálat), 2007. augusztus, MNB.

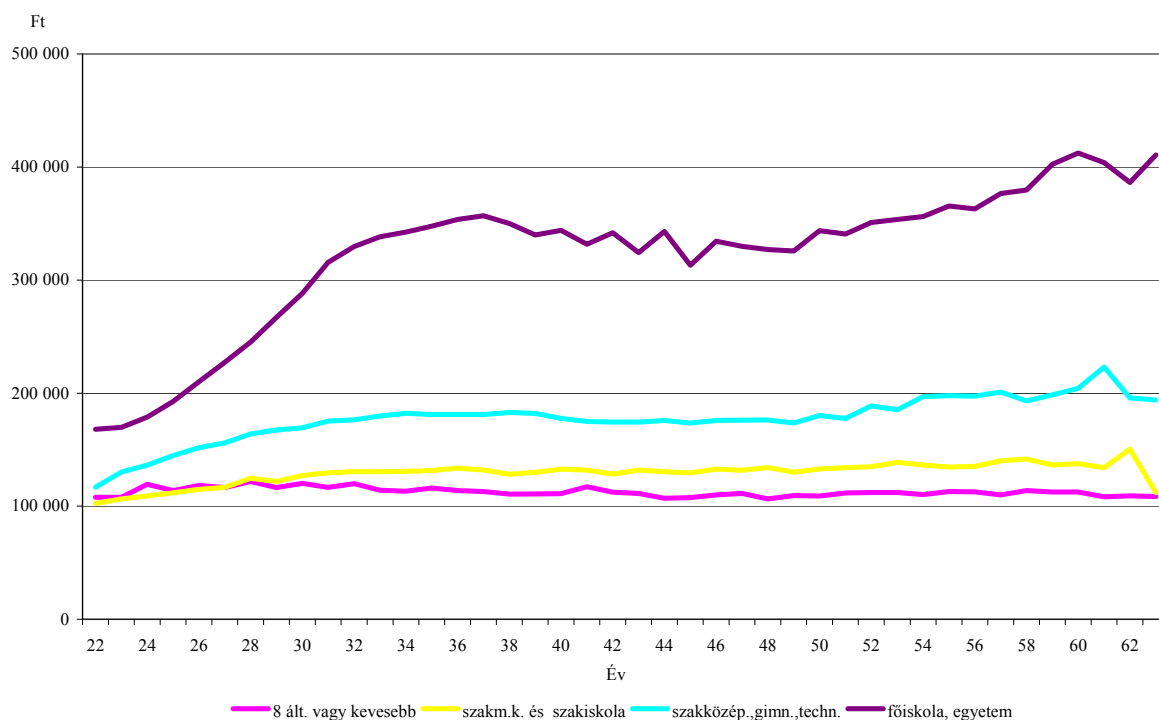
2007-ben a minimálbéren (65 500 forint) keresők évek óta 8 százalék körüli aránya 2,4 százalékra mérséklődött. Ennek oka, hogy 2007. január 1-jétől a szakképzettséggel rendelkező munkavállalók minimálbére 15 százalékkal magasabb, mint az általánosan érvényes 65 500 forint. 2007-ben mintegy további 6 százalékra tehető azok aránya, akik a minimálbérnél többet, de legfeljebb a „szakmunkás minimálbérrel” megegyező keresetet kaptak.

A legfelső és a legalsó decilisbe tartozók keresete közötti különbség 2007-ben főként a már említett szakképzett minimálbér bevezetésével valamelyest mérséklődött, de továbbra is több mint négyszeres (4,3). A kereseti különbségekben kifejezésre jut az adott munkakört betöltő egyén szakképzettsége is. Az iskolai végzettség szintjének emelkedése nemcsak az elhelyezkedési esélyt növeli jelentősen, de anyagi előnnyel is jár. A legmagasabb iskolai végzettség – az egyetemi diploma – bérhozádék 2007-ben a legfeljebb általános iskolai végzettségűek átlagkeresetét tekintve egynek, 3,7-szeres. A diploma „hozádék” függ a munkavállaló életkorától is. A keresetek az életkor előrehaladtával emelkedő tendenciát mutatnak, ami természetes, hiszen egyre több tapasztalatot szerez a munkavállaló, illetve speciális szaktudásra tehet szert, amit kamatoztat munkavégzése során. A kereseti profil továbbélése esetén a legalacsonyabb iskolai végzettségűek 26–30 éves korukra érik el a maximális keresetet, utána fizetésük már alig változik, sőt csökken, mivel a fizikai jellegű munkakörökben dolgozók teljesítőképessége életkoruk előrehaladtával romlik, amit itt a nagyobb szakmai gyakorlat nem feltétlenül kompenzál. A szakmunkás férfiak 30-as éveik közepére, az érettségivel rendelkezők egy-két év késéssel érik el az iskolai végzettségükre jellemző átlagkeresetet. A középfokú végzettségűek közül az 57 évnél idősebbek keresete kiugró, amit feltehetően az magyaráz, hogy erre az életkorra a gyengébb munkaerő-piaci pozícióval rendelkezők (s így alacsonyabb keresetűek) már nyugdíjba mentek. A felsőfokú végzettségűek kereseti profilja különösen a férfiak esetében alakul érdekesen. A 36–38 éves diplomások kereseti előnye a legjelentősebb és abszolút értelemben is az ezen életkorúak átlagkeresete a legmagasabb. Ez elsősorban a versenyszférában dolgozó férfiakra jellemző, a költségvetési szférában ugyanis a diplomások életkeresete egyenletesen emelkedik az életkort preferáló előmeneteli rendszernek megfelelően. Egyes kutatók szerint²⁸ a rendszerváltás során a legnagyobb nyereséget (a diplomások átlagához viszonyított relatív bérben mérve) azok a diplomások érhették el, akik a rendszerváltás idején 20–25 évesek voltak – tehát ma 37–42 évesek –, azaz éppen az intenzív gazdasági szerkezetváltozás éveiben léptek a munkaerőpiacra. (Egyébként a középiskolai végzettségűeknél is – szerényebb mértékű, de hasonló – generációs előnyt mutattak ki a kutatók.) Ugyanakkor az idősebbek, a ma 52–57 évesek majdnem negyedével kerestek kevesebbet az ezredfordulón, mint amire a rendszerváltáskor érvényes életkor kereseti profil továbbélése esetén számíthattak volna. A 2007-ben a 37–42 évesekre jellemző átlagkereseti „lokális csúcs” feltételezhetően majd az egyre magasabb életkorúakra tevődik át.

---

²⁸ Kertesi Gábor–Köllő János: Ágazati bérkülönbségek Magyarországon. Bp.: OFA, 2001. 145 p. Bibliogr.: p. 143–145.

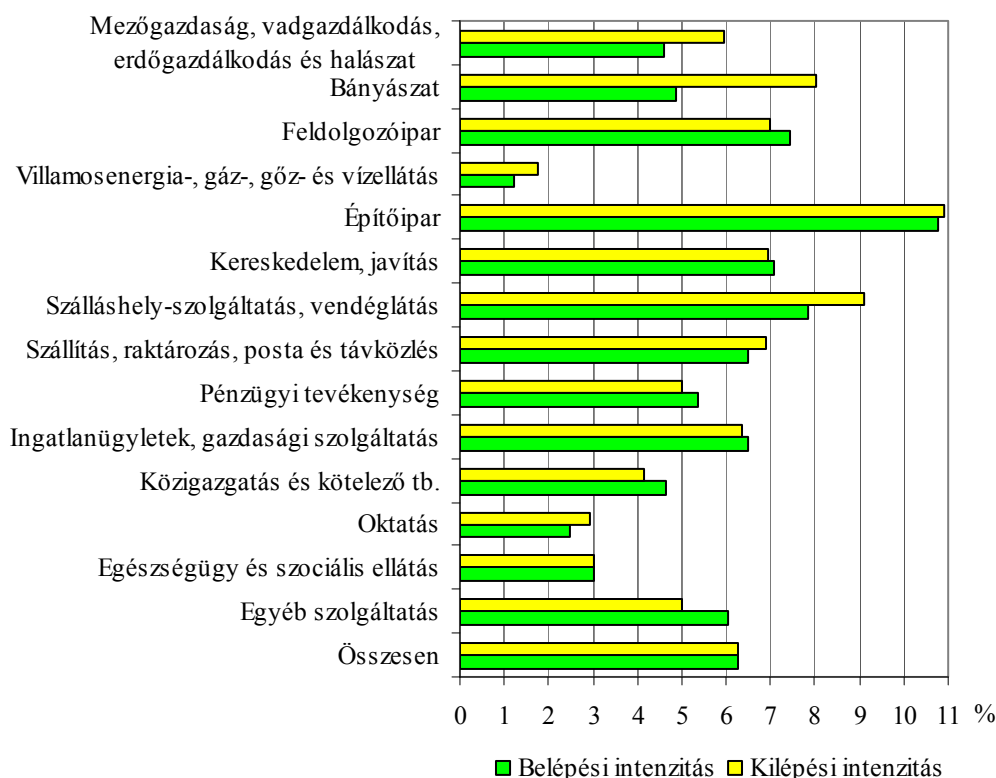
4.5. ábra. Életkeresetek a nemzetgazdaságban legmagasabb iskolai végzettség szerint, 2007

4.4.2. Munkaerő-forgalom

A munkával való elégedettség jelzője lehet a munkahelyváltás intenzitása is. A hazai munkaerőpiacot az alacsony szintű mobilitás jellemzi. A munkahelyváltás intenzitása – az utolsó ilyen célfelvétel évében – 2006-ban alig haladta meg a 6 százalékot. Az egyes gazdasági ágak foglalkoztatottaihoz viszonyítva legnagyobb arányban az építőipari vállalkozásokban cserélődtek a munkavállalók, ahol közel 11 százalékos volt a be- és kilépési intenzitás, ami a munka egy részének szezonális jellegével, s így a rövid távú munkaszerződéssel foglalkoztatottak gyakoribb állásváltoztatásával magyarázható. Hasonló oka van a kereskedelemre jellemző 7 százalékos intenzitási mutatónak is, de itt szerepet játszott az is, hogy ezen a területen jelentősek a vállalatdemográfiai mozgások: évről évre sok új kis- és mikrovállalkozás alakul, illetve szűnik meg. Az átlagosnál nagyobb munkahely-változtatási arány jellemezte a feldolgozóiparban dolgozó munkavállalókat is (7%). Átlag alatti volt viszont a munkahelyet változtatók aránya a villamosenergia-iparban, s a döntően költségvetésből finanszírozott közszolgáltató ágazatokban (közigazgatás, oktatás, egészségügy), ezen területek speciális képzettségi igényével magyarázhatóan.

4.6. ábra. A munkahely-változtatás intenzitása gazdasági ágak szerint, 2006

2006-ban a legnagyobb létszámú ágazatban – a feldolgozóiparban – évek óta először többen találtak munkát, mint ahányan kiléptek onnan. A közigazgatást elhagyó munkavállalók száma viszont jelentősen meghaladta az oda belépőket a közsféra „karcúsító” intézkedéseinek hatására.

A közigazgatási reform kapcsán állásukat elvesztő köztisztviselők közül csak minden negyediknek sikerült ismét elhelyezkednie, az újból elhelyezkedők kétharmada a köztisztviselői jogállást megtartva csak munkáltatót váltott. A munkavállalók relatíve nagy számban hagyták el az egészségügyi területeket is, és egyenlegében mintegy 3 ezer álláshely ismételt betöltésére nem volt lehetőség vagy igény 2006-ban.

A kilépők, illetve belépők között a munkahelyet változtatók átlagosan 50 százalékot meghaladó aránya nemzetgazdasági áganként kisebb-nagyobb szórást mutat. Általában jellemző, hogy munkahely-változtatás esetén az új munkahely jellegében megegyezik a korábbival, ami elsősorban a nemzetgazdasági ágak speciális képzettségi igényével magyarázható. Az állás megtalálásánál továbbra is kitüntetett jelentősége van a személyes ismeretségnek. 2006-ban már minden ötödik belépő a különböző munkáltatók személyes megkeresését, illetve pályázást jelölte meg az új munkához jutás módjaként.

2006-ban a foglalkoztatott státus elhagyására kényszerülők legnagyobb számban a feldolgozóiparból és a közigazgatásból kerültek ki. A kilépők közel 40 százalékának munkahelye, munkaköre szűnt meg, és minden ötödik érintett a nyugdíjszerű ellátás valamely formáját választotta a munkanélküli státus helyett. Ez utóbbi körbe tartoztak azok a „közszolgák” is, akik számára törvény biztosította az öregségi nyugdíjkorhatár elérése előtt igénybe vehető, ún. „prémiumévek” programban való részvételt.

Bár a munkaügyi központok nagy erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy a munkájukat elvesztők mielőbb ismét állásba kerüljenek, a munkát találók mindössze 5 százaléka nyilatkozott úgy, hogy részt vett általuk szervezett tréningen, többségük szerint azonban az nem segítette elhelyezkedésüket.

Részben a vállalkozások gyakori megszűnése, újak alakulása, másrészt az atipikus foglalkoztatási formák térnyerése következtében nőtt az éven belül többszöri munkahely-változtatás gyakorisága. 2006-ban a belépők ötöde az év során legalább kétszer váltott munkahelyet, de tekintélyes azok aránya is, akik ezt ennél többször is megtették.

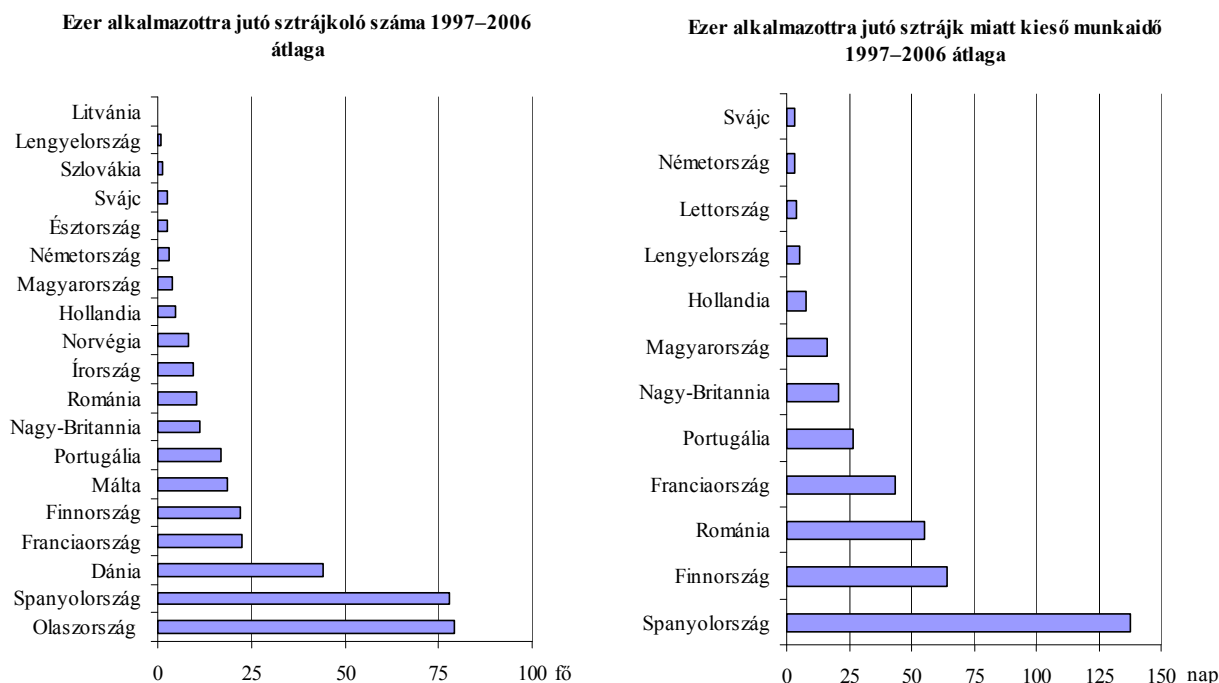
Hasonlóan a korábbi évekhez, az alkalmazásnál a munkáltatók 2006-ban is elsősorban a fiatalabb korosztályokat részesítették előnyben, ezen belül is a 20–35 éveseket, míg az idősebb korosztályokba tartozó álláskeresőknél a munkaerő-piaci reintegrációra már nagyon csekély esélyük van.

A fővárost is magába foglaló közép-magyarországi régióban van a legintenzívebb mozgás, itt találnak a legtöbben munkát, de itt is vesztik el legtöbben az állásukat. A munkaerő-forgalmi esetek mintegy negyede itt ment végbe 2006-ban. A korábbi évekhez hasonlóan továbbra is kiugróan magas a kilépések száma Észak-Magyarország és Észak-Alföld térségeiben, bár a belépők száma mindkét régióban némileg meghaladta a kilépőket.

4.4.3. Sztrájk okozta munkabeszüntetések

A sztrájk több munkavállaló által közösen végrehajtott munkabeszüntetés a foglalkoztatóra történő nyomás gyakorlása érdekében. A munkavállalói érdekérvényesítés végső eszköze, amelyet a dolgozók gazdasági és szociális érdekeik biztosítására jogszerűen kezdeményezhetnek. Az 1997 és 2006 között eltelt tíz év átlaga alapján az ezer alkalmazottra jutó sztrájkoló száma szerint Olaszország, Spanyolország vezeti az európai listát közel 80 fővel, míg a sor végén lévő, elsősorban közép-kelet európai országokban 1–5 között van a sztrájkolók száma ezer alkalmazottra vetítve.

4.7. ábra

Forrás: New Cronos.

Az országonkénti különbségeknek egyrészt kulturális és történelmi okai vannak, másrészt ott, ahol a munkaügyi jogszabályok lehetővé teszik azt, hogy a tárgyalásos módszer felé terelődjön a konfliktusok megoldása, a sztrájkok száma alacsonyabb. Az egyes évek adataiban ugyanakkor sokszor nem ez tükröződik, s gyakoriak a szélsőséges értékek, mely mögött gyakran egyetlen

esemény, s nem pedig egy általános tendencia húzódik meg. Így került az élbolyba például Finnország a 2005-ben lezajlott ipari sztrájkjal, vagy Dánia, ahol 1998-ban a közsféra sztrájkja volt jelentős. Ezenfelül azt is figyelembe kell venni, hogy a sztrájkhajlandóság nemcsak időben, de az ágazatok között is egyenetlenül oszlik meg. Leggyakrabban az iparban és a közlekedésben fordulnak elő sztrájkok, ritkábban a közsférában, bár az itt lezajló sztrájkok mérete mindig jelentős, mind a résztvevők, mind a kieső órák számát tekintve. (Például az említett 1998. évi dán vagy a 2006. évi német közalkalmazotti sztrájk, továbbá a finn ápolónők 2007-ben lezajlott munkabeszüntetése.)

A vizsgált időszakban Magyarországon ezer dolgozóból átlagosan 4 sztrájkolt, ami európai összehasonlításban viszonylag alacsony érték. Ennek oka lehet az alacsony szervezethez tartozó szint, az, hogy az érdekvégyesítésnek éppúgy nincs kultúrája, mint a részben a munkavállalói, részben pedig a munkáltatói oldalt jellemző nagyfokú kompromisszumkészségnek. Ez utóbbit bizonyítja, hogy a sztrájkfelhívások, illetve sztrájkfenyegetések száma minden évben többszöröse a ténylegesen munkabeszüntetéssel járó munkaügyi konfliktusok számának. A tízéves átlag mögött a szórás igen nagy, míg 1997-ben, 1998-ban, 2005-ben az egy főt sem éri el az ezer alkalmazottra jutó sztrájkolók száma, 1999 és 2001 között és 2006-ban 6 és 10 fő közötti volt az aktivitási arány. A kiugró értékek a közlekedés, szállítás, hírközlésben, az oktatásban és az egészségügyben lezajlott sztrájkoknak tulajdoníthatók. A követelés legtöbbször béremelés, a munkahelyek biztonsága vagy a munkakörülmények romlásának elkerülése volt, ezek a célok jellemzik egyébként az európai sztrájkokat is, míg a másik vonulat a privatizáció ellenzése volt, az időszakot jellemző gazdasági, társadalmi változások miatti sajátos magyar cél.

Az utolsó két évben az átlagot meghaladó volt a sztrájkaktivitás. 2006-ban közel 9, 2007-ben 23 résztvevő jutott ezer alkalmazottra. Általános tapasztalat, hogy ahol magasabb az életszínvonal, ott a sztrájk miatt kieső jövedelem kevésbé rázza meg a dolgozókat, ami magyarázza, hogy Nyugat-Európában általában tovább képesek kitartani a sztrájkolók, és egy-egy sztrájk jelentős munkaidő-kiesést is okoz. Talán ennek tulajdonítható, hogy a magyarországi sztrájkok többsége ún. figyelmeztető sztrájk, amelynek hossza nem haladja meg a 2 órát. Itt is érvényesül azonban, hogy egy-egy kiugró esemény, mint például az 1999-ben, 2000-ben szervezett több napig tartó közlekedési sztrájk hatása a tíz év átlagában is megmutatkozik, és az ezer alkalmazottra jutó, sztrájk miatt kieső munkanapok száma az időszak alatt elérte a 16 napot. Az elmúlt két évben nem került sor a sztrájkolók nagy többségét érintő hetekig tartó sztrájkra, ezért a résztvevők számát tekintve átlag felettinek számító évek az ezer alkalmazottra vetített kieső napok számát nézve nem azok, 2006-ban 2, illetve 2007-ben 10 volt a munkabeszüntetés miatt kieső fajlagos munkanap. A korábbi időszak bérjellegű és munkakörülmények romlásának elkerülése miatti követelésekhez képest sajátos célja volt a munkabeszüntetésnek a patikaprivatizáció, illetve a posta liberalizációja elleni fellépés, mely az utóbbi esetben Magyarország az EU tervezett ágazati piacnyitásának megakadályozását célzó nemzetközi felhíváshoz csatlakozott, az előbbi pedig az egészségügy tervezett reformja elleni tiltakozó akciók része volt.

Fogalmak

Keresetek: részét képezi a kifizetés hónapjában az alapbér, valamint a más jogcímen fizetett kereseti elemek, így a bérpótlék, a kiegészítő fizetés, a prémium, a jutalom, valamint a 13. havi és további havi fizetés is.

Foglalkoztatott: aki az adott héten legalább egyórányi, jövedelmet biztosító munkát végzett, vagy rendelkezett munkával, de abban átmenetileg (betegség, szabadság, ideértve a szülési szabadságot is) nem dolgozott.

Munkanélküli: aki az adott héten nem dolgozott, és nincs is olyan munkája, amelytől csak átmenetileg volt távol, a kikérdezést megelőző négy hét folyamán aktívan keresett munkát, a kikérdezés időpontjában rendelkezésre állt, azaz két héten belül munkába tudna állni, ha megfelelő állás kínálkozna számára, illetve már talált munkát, ahol 90 napon belül dolgozni kezd.

Gazdaságilag aktívak: a foglalkoztatottak és a munkanélküliek.

Gazdaságilag nem aktívak: azok, akik nem sorolhatók sem a foglalkoztatottak, sem a munkanélküliek csoportjába. Ide tartoznak többek között a tanulók, a nem dolgozó nyugdíjasok, a háztartásbeliek, az idénymunkások az idényen kívül, ha nem kerestek munkát, a gyermekgondozási ellátást igénybe vevők.

Munkanélküliségi ráta: a munkanélkülieknek – az azonos korú – gazdaságilag aktívakhoz viszonyított aránya.

Aktivitási arány: a gazdaságilag aktívak (foglalkoztatottak és munkanélküliek) – azonos korú – népességén belüli aránya. Általában a munkavállalási korú népességre szokták számolni, ami az Európai Unióban a 15–64 éves népességet jelenti.

Foglalkoztatási ráta: a foglalkoztatottak – azonos korú – népességén belüli aránya

Sztrájk: a munkavállalók tényleges munkabeszüntetésével járó olyan tiltakozó megmozdulások, amikor a munkabeszüntetés ideje alatt a sztrájkban részt vevő nem kap munkabért. A létszám és a kiesett munkaidő a sztrájkban közvetlenül részt vevőkre vonatkozik.

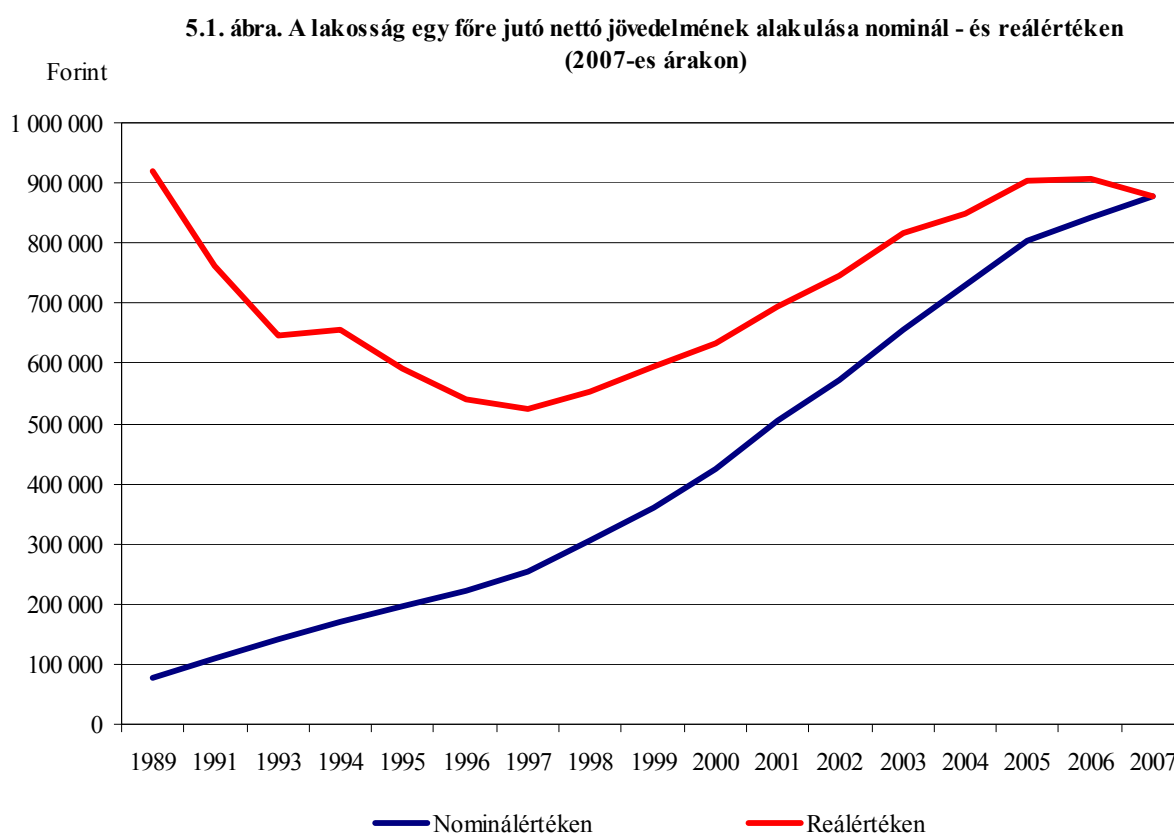

5. A háztartások életszínvonala

5.1. A háztartási jövedelmek színvonala és szerkezete

2000 és 2005 között a lakossági jövedelmek színvonala dinamikusan emelkedett, a jövedelmek az 1990-es éveket jellemző jelentős értékvesztése bepótlódott. (A 2005. évi reáljövedelem elérte az 1990-es évek eleji szintet.)

2006-tól a lakosság reáljövedelmének alakulásában – összhangban a gazdaság főbb mutatóival – fordulat állt be. 2006-ban az előző évhez mérten még némi, 1 százalék alatti reáljövedelem-emelkedés volt regisztrálható, 2007-ben azonban már reáljövedelem-csökkenést jeleznek a háztartási költségvetési felvétel adatai.

Forrás: 1989–2006: háztartási költségvetési felvétel éves kikérdezés, 2007: havi naplóvezetés adatai.

A jövedelmek alakulását befolyásolta:

- *A népesség demográfiai összetétele.* 2006–2007-ben a népesség kormegoszlásában érdemleges változás nem történt, tovább folytatódott – a korábbinál azonban lényegesen kisebb mértékben – a 15 év alattiak arányának csökkenése (15,4–15,0%) és a 60 évesek és idősebbek hányadának emelkedése (21,4–21,9%). Háztartási szinten valamelyest javult az eltartási ráta, miután 2000-hez képest némileg tovább csökkent a 20 év alatti eltartott gyermeket nevelő háztartások aránya, s napjainkban az összes háztartás körülbelül egyharmadát teszik ki. A gyermekes háztartásokon belül említést érdemlő változás az egy- és kétgyermekes házaspáros háztartások arányának csökkenése, a gyermeküket egyedül nevelő háztartások hányadának emelkedése.

- *A népesség gazdasági aktivitás szerinti összetétele.* 2000 és 2004 között a saját jogú nyugdíjasok számának a nyugdíjba vonulási korhatár növekedése miatti csökkenését főképpen a foglalkoztatottak számának emelkedése ellensúlyozta. (Ebben az időszakban a munkanélküliek száma viszonylag változatlan maradt.) 2006–2007-ben a foglalkoztatottak száma stagnált, miközben nőtt a munkanélküliek száma.
- *Az egyes jövedelemforrások színvonala.* A két legnagyobb súlyú tételt a munkajövedelmeken belül a keresetek, a társadalmi jövedelmeken belül a nyugdíjak jelentik. Így a keresetek, illetve nyugdíjak alakulását jellemző tendenciák az összjövedelem alakulása szempontjából is meghatározóak.

A kereset a jövedelemforrások közül arányaiban a legjelentősebb, a lakosság bruttó jövedelmének több mint fele származik ebből a forrásból. 2006–2007-ben a 3,9 millió foglalkoztatott körülbelül 87–88 százaléka rendelkezett keresettel (2000-ben még csak 85 százaléka).

A teljes munkaidőben alkalmazásban állók – a részmunkaidősek aránya néhány százalék, s ők is jelentős részben valamely társadalombiztosítási ellátás, jellemzően nyugdíj mellett dolgoznak – átlagos *bruttó keresete* a 2000. évi havi 87,6 ezer forintról 2007-re 185 ezer forintra emelkedett, nominálértéken a növekmény 2,1-szeres, reálértéken 41 százalékos volt. (Az éves átlagos növekedési ütem a vizsgált években 5,1 százaléknak felelt meg.) A viszonylag magas ütem részben a közszféra 2001 és 2003 között végrehajtott illetménynövelő intézkedéseinek következménye, részben az időszak elején végrehajtott minimálbér-emeléseknek köszönhető²⁹.

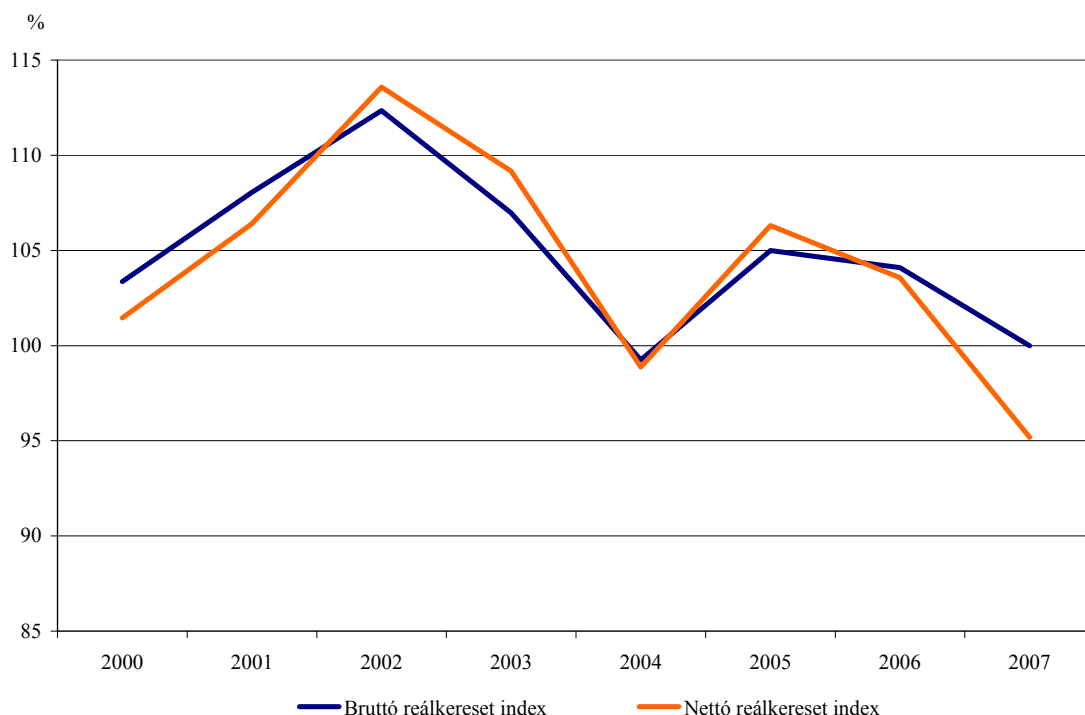
2000 és 2003 között a bruttó keresetek reálértékének éves átlagos növekedési üteme 9,1 százaléknak felelt meg. Ezt követelően mind a közszféra központi bérintézkedései, mind a kifizetés céljait szolgáló minimum járulékalap bevezetésének közvetetten keresetnövelő hatása, illetve a szakmunkás minimálbér bevezetése csak jóval szerényebb (évente átlagosan 2 százalékos) emelkedést idézett elő a bruttó átlagkereset reálértékében.

A nettó reálkereseti index egyes években meghaladta, más években – az adó- és járulékfizetési szabályok változása miatt – pedig nem érte el a bruttó reálkereseti indexet.

- *A bruttó átlagkeresetek emelkedésénél gyorsabb nettó keresetemelkedés oka (2002–2003-ban és 2005-ben)* az adóalapot és az adót csökkentő tételek körének kiterjesztésében (például alkalmazotti, családi adókedvezmény), a minimálbér deklarált adómentességének biztosításában, a társadalmi jövedelemmel rendelkezők keresőtevékenységéből származó jövedelmeinek csak keresetet érintő adóztatásában keresendő.
- Az előbbiekkal ellentétes tendencia érvényesült 2006–2007-ben, amikor *a havi bruttó átlagkeresetek reálértéken mért növekedési üteménél kisebb mértékben emelkedett, illetve csökkent a nettó reálkereset.* A munkából származó átlagos nettó jövedelmeket 2006-ban a járulékfizetési kulcsok emelése, illetve a családi adókedvezmény megszűnése (az 1–2 gyermekeseknél), illetve mérséklődése (a 3 és több gyermekeseknél) csökkentette, amit a személyi jövedelemadó felső kulcsának 38-ról 36 százalékra mérséklése nem tudott ellensúlyozni. 2007-ben az átlagos bruttó jövedelem terheinek növekedését okozta a minimálbér adómentességének megszűnése (csak 63 ezer forint alatti bérjövdelem esetén jár alap- és kiegészítő adójóváírás), a nyugdíj mellett foglalkoztatottak keresetére vonatkozó adó- és járulékfizetési szabályok változása (keresetek után járulékokat kell fizetni, adóztatásuk a nyugdíj feletti sávban történik), a szellemi tevékenység utáni adókedvezmény megszűnése és a 4 százalékos különadó bevezetése a magas jövedelműeknél.

²⁹ A minimálbér a 2000. évi 25 ezerről 2002-re 50 ezer forintra nőtt.

5.2. ábra. A bruttó és nettó reálkereseti indexek alakulása

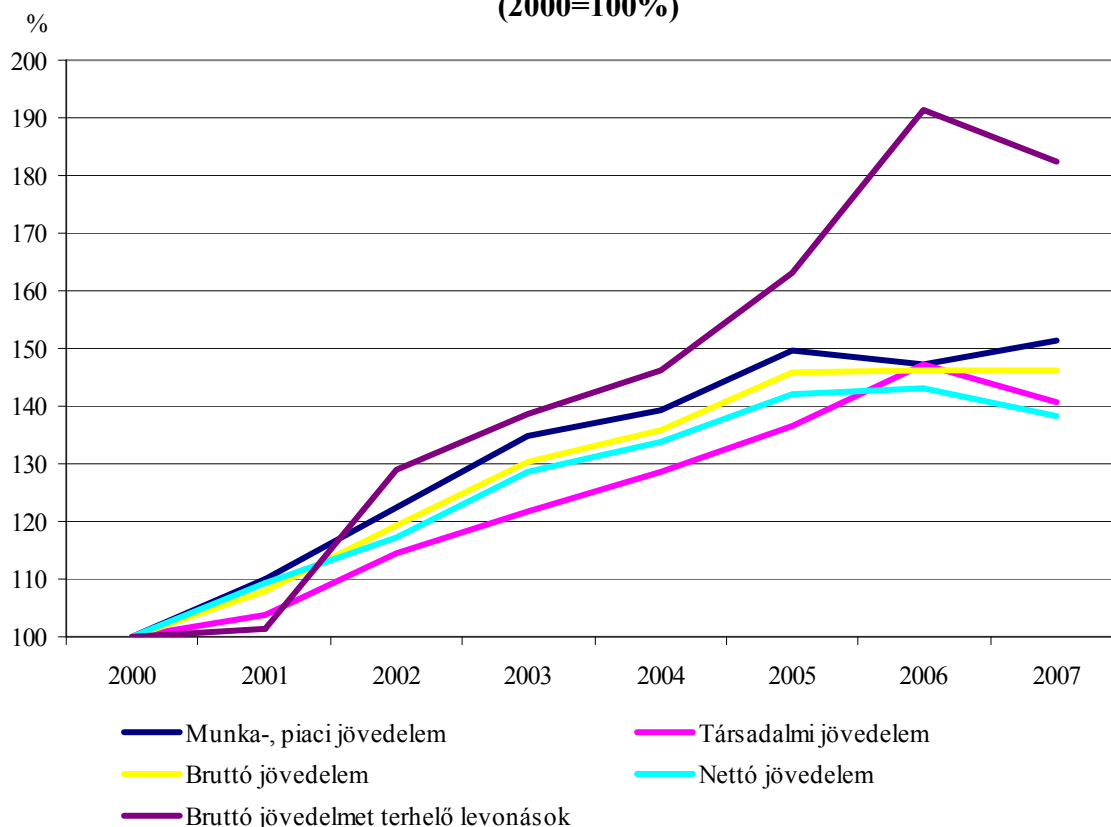
A társadalom jelentős hányadát érintő jövedelmi tétel a *nyugdíj- és nyugdíjszerű* ellátás. 2007-ben az ellátottak átlagos száma 3,025 millió fő volt, amely 80 ezres (3 százalékos) csökkenést jelent 2000-hez képest. Az érintett körbe tartozók közül átlagosan minden harmadik személy két vagy több jogcímen részesült ellátásban (az ellátások átlagos száma így 4,065 millió). Az egy ellátottra jutó havi *összes ellátás 2007-ben átlagosan 76,3 ezer forintnak felelt meg*, azaz a nettó átlagkereset 67 százaléka volt. Ezen belül a nyugellátásban részesülők összes ellátása ennél némileg magasabb (79,3 ezer forint volt), a járadékosoké pedig a felét sem érte el az átlagos összegnek.

A nyugdíjreform 2007. évre vonatkozó módosításai a *nyugdíjasok megélhetésének javítását* célozták meg. A nyugdíjak és nyugdíjszerű ellátások reálértéken azoknál a nyugdíjasoknál jelentettek érdemben is érzékelhető életszínvonal-javulást, akiknek saját jogú nyugdíja vagy időskori járadéka életkoruk miatt elértéktelenedett (minimum 75 évesek), vagy özvegyi állandó nyugdíjban részesültek.

A minimálnyugdíj 27 130 forintra emelése nominálértéken 5,2 százalékos növekedést, reálértéken azonban értékvesztést jelentett. Ez azoknak az ellátásoknak az értékállandóságát is hátrányosan érintette, melyek a minimálnyugdíjhoz kötöttek.

Az előbbiek egyaránt hatással voltak az egy főre jutó jövedelmek színvonalára és szerkezetére. A *bruttó jövedelem* 2000 és 2007 között reálértéken 46, éves átlagban 5,6 százalékkal emelkedett. Ezen belül a *piaci jövedelmek* reálértéke (munkaerőpiacon részt vevők keresetei és a tőkepiacon részt vevők tőkehozadécai: kamat, osztalék stb. típusú jövedelmei) éves átlagban ennél nagyobb mértékben (6,1 százalékkal), a *társadalmi jövedelmek* (társadalombiztosításból származó és szociális jövedelmek) ennél kisebb mértékben (5,0 százalékkal) növekedtek. A *bruttó jövedelmeket terhelő levonások* reálértéken éves átlagban 9 százalékkal emelkedtek, ami az egy főre jutó *nettó jövedelmek* reálértékének 4,7 százalékos növekedését eredményezte.

**5.3. ábra. Az egy főre jutó jövedelmek reálértékének alakulása
(2000=100%)**

A *jövedelemegyenlőtlenség* az 1990-es évek közepe óta összességében stabil, az egyes években csak kisebb ingadozás tapasztalható. A felső 10 százalékbba tartozók egy főre jutó nettó jövedelme körülbelül 7,5–7,6-szer magasabb, mint az 1. decilisbe tartozóké.

Valószínűsíthető, hogy 2007-ben a jövedelemegyenlőtlenség valamelyest csökkent a gazdaságpolitikai reformcsomag egyensúlyjavító intézkedéseinek hatására. A reáljövedelem-csökkenés az adó- és járulékfizetési szabályok változása következtében az átlagnál nagyobb piaci és munkajövedelemmel rendelkezőknél, az ún. felső középosztállynál érzékelhető legnagyobb mértékben, kisebb mértékű csökkenés valószínűsíthető a nyugdíjasok jelentős részénél, a nyugdíjon kívüli egyéb társadalmi jövedelmekből élőkénél, míg a nagyon idős, illetve alacsony nyugdíjjal rendelkező ellátottak jövedelmeinek reálértéke nőtt, ami előrevetíti a jövedelemegyenlőtlenség némi csökkenését.

Az alsó decilisben jellemzően a nyugdíjon kívüli egyéb társadalmi jövedelmekből élő, főként gyermekes háztartások vannak, továbbá azok az aktív keresős gyermekes családok, ahol a keresők nem rendelkeznek rendszeres keresettel (például alkalmi munkások) vagy részmunkaidősök. A rendszeres, de alacsony keresettel rendelkező vagy több gyermeket eltartó aktív keresős háztartások a mediánjövedelem alatt, a nyugdíjasok döntő hányada a jövedelmi skála közepe táján, a munkaerőpiacon keresett szakmával és szakképesítéssel rendelkező gyermektelen háztartások pedig a legfelső decilisben találhatók.

A jövedelemszerző tevékenység fajtáját és az elérhető jövedelem nagyságát nagyban befolyásolja az iskolázottsági szint. 2007-ben az alsó decilisbe tartozók mindössze 3 százalékanak volt felsőfokú, további 11 százalékanak középfokú végzettsége, míg ugyanezek az arányok a legfelső decilisben élőkénél 46 és 32 százalékot értek el. Az alsó és felső decilisbe tartozó háztartások

körében lényeges eltérések vannak a területi elhelyezkedésben is. Az alsó decilisbe tartozó háztartások között alig található budapesti, de arányuk más nagyvárosokban is alacsonyabb az országosnál, a felső decilisbe tartozóknál fordított a helyzet.

5.2. A kiadások színvonala és szerkezete

A fogyasztási kiadások színvonala és annak alakulása a lakosság egyik legfontosabb életszínvonal mutatója. Jellemzője, hogy általában együtt mozog a jövedelmek alakulásával, de a növekedése vagy csökkenése csillapítottabban, időben elhúzódva jelentkezik. A lakossági felmérésekben kimutatott fogyasztási kiadás nagyságára hat:

- az adott évi jövedelmek mellett a múltbéli megtakarítások fogyasztásra fordított része, az igénybe vett hitelek és a hitelfelvételi lehetőségek változása,
- a dotált, támogatott termékek körének nagysága és változása, a fogyasztást segítő szociális támogatások körének kiterjesztése vagy szűkítése, az áfa és indirekt adók köre és mértéke, ennek változása,
- a fogyasztóiár-index; árváltozások alkalmával a termékek, szolgáltatások egymással való helyettesíthetőségének lehetősége, ezek jövedelem- és árrugalmassága,
- a háztartások fogyasztói szokásainak, preferenciáskálájának módosulása.

A háztartási költségvetési felvétel adatai szerint 2007-ben 2000-hez képest az egy főre jutó kiadás volumennövekedése összességében 24, évi átlagban 3,2 százalékos volt. 2007-ben az egy főre jutó éves 706 ezer³⁰ forintos kiadás reálértéken már 2–3 százalékkal alacsonyabb volt az előző évinél. (2006-ban az előző évhez mérten még 0,7 százalékos volt a volumennövekedés.)

Az 1990-es évek utolsó harmadától megindult életszínvonal-emelkedést 2000 és 2003 között – a jövedelmek növekedési üteménél ugyan alacsonyabb mértékű, de – egyre erősödő fogyasztásnövekedés kísérte. A lakosság részéről a korábban elhalasztott vásárlások miatt fellépő fogyasztási türelmetlenséget támogatta a fogyasztást élénkítő gazdaságpolitika, a hitelfelvételi kondíciók kedvezőbbé válása. Így a *2000-es évek első harmadában* az átlagos éves lakossági fogyasztás reálértéken 6 százalékot meghaladó mértékben nőtt. A megnövekedett belső kereslet jelentős egyensúlyzavarokat okozott a gazdaságban (nőtt az import, romlott a fizetési mérleg egyensúlya stb.), amely *2004-től az egyensúly helyreállítását célzó intézkedéseket vont maga után*. Az intézkedéssorozat a kiadások minden területét érintette:

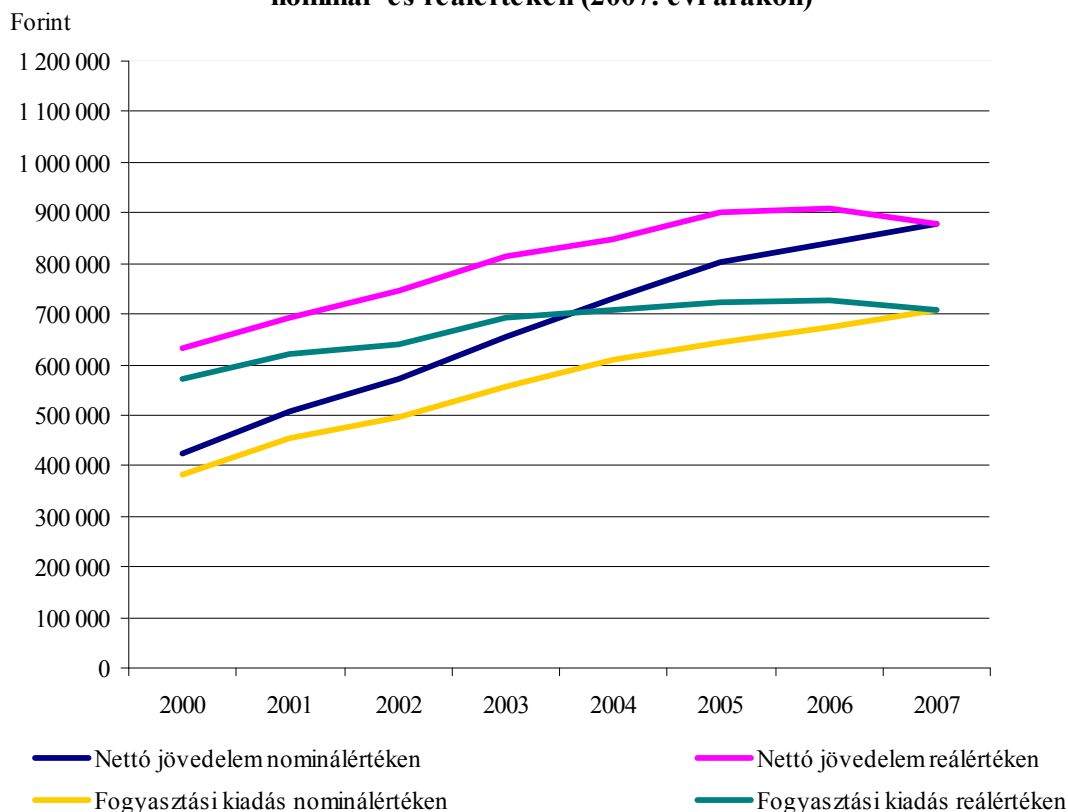
- 2004–2005-ben a fogyasztást visszafogó gazdaságpolitika 2–3 százalékra mérsékelte a kiadások reálértéken mért éves növekedés ütemét (2004-ben az áfa és jövedéki adó változások elsősorban a szolgáltatásokra koncentráálódtak),
- 2006-tól a költségvetési hiány csökkentésére irányuló intézkedéssorozat a jövedelmek, illetve a kiadások reálérték-növekedési ütemének jelentős lassulását, majd 2007-ben csökkenését eredményezte. 2006-ban a volumenében még az előző évi szintnél némileg magasabb kiadás 3,9 százalékos fogyasztóiár-emelkedés mellett következett be. (Az áremelkedés mértékét jelentősebben az élelmiszerek, az üzemanyag és a vezetékes gáz árának emelése, valamint az áfakulcsok 20 százalékos szinten való egységesítése befolyásolta. Januárban a 25 százalékos áfakulcs 20%-ra mérséklése elsősorban a tartós fogyasztási cikkek és a szolgáltatások árindexét csökkentette, a szeptemberi 15-ről 20 százalékra emelkedő áfakulcs pedig az élelmiszerek és a háztartási energia árindexét növelte.)
- 2007-től a korábbinál nagyobb mértékben folytatódtak a fogyasztást mérséklő, a keresletet visszaszorító intézkedések. A kiadások volumenének csökkentése a támogatási rendszerek,

---

³⁰ Előzetes adat.

dotációk leépítésével³¹ (társadalombiztosítási, közlekedési, energia) és az árak emelésével ment végbe. Ennek következtében például a gyógyszerek és egészségügyi szolgáltatások ára átlagosan 20,7, a távolsági vasúti közlekedése 41,5, a gázé 31,5, a melegvíz- és hőszolgáltatásé 38,5 százalékkal emelkedett. Az élelmiszerek közül a kenyér és cereália ára 20,5 százalékkal nőtt, majd az év közepén jelentősen drágultak a zöldségek és gyümölcsök is. (Az átlagos infláció az előző évhez képest 8 százalékos volt.). Ennek következményeként a háztartási költségvetési felvétel havi adatai alapján a kiadások a 2005. évi szintre estek vissza.

5.4. ábra. Az egy főre jutó évi nettó jövedelem és fogyasztási kiadás alakulása nominál- és reálértéken (2007. évi árakon)

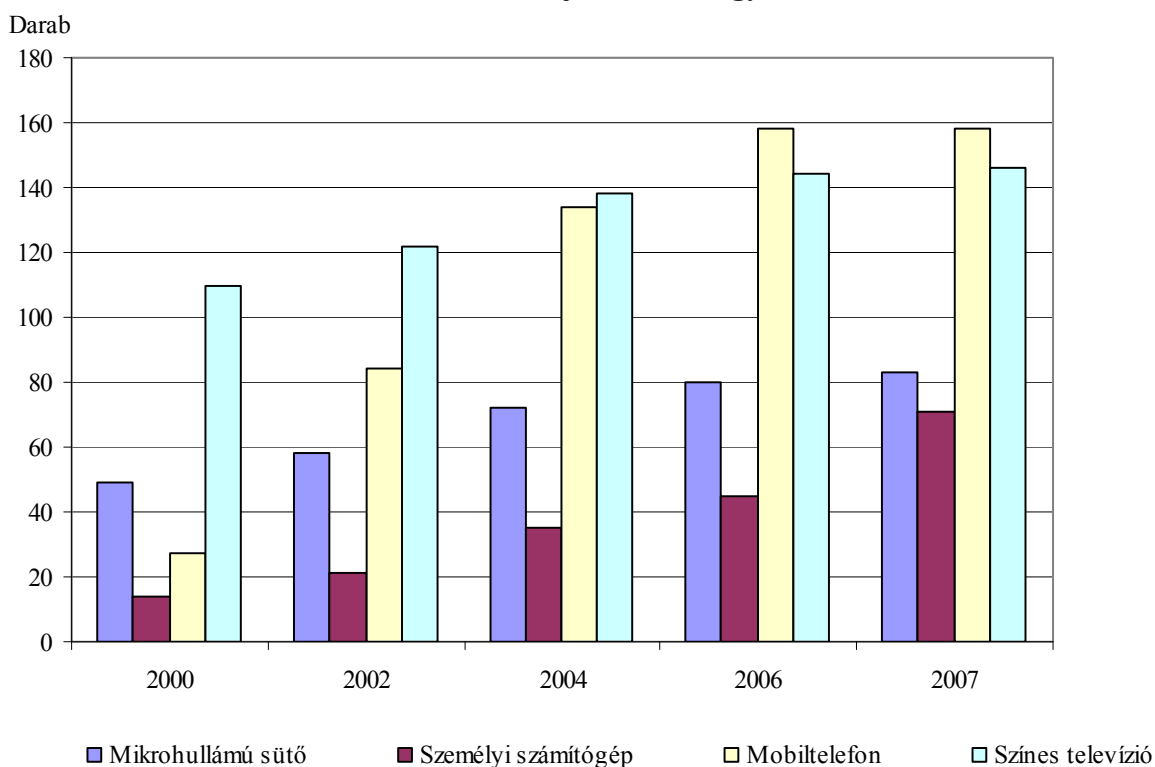
A 2000-es években a kiadásokon belül folyamatosan *csökkent* a saját termelésű fogyasztás, folyó áron mért értéke 2007-ben 7/10-ét, összehasonlítva a felét sem érte el a 2000. évinek, míg a vásárolt kiadások reálértéken 28, éves átlagban 4 százalékkal emelkedtek. A saját termelésű fogyasztás összes kiadáson belüli aránya a 2000. évi 5,9-ről 2,3 százalékra mérséklődött. *Nőttek* a tartós fogyasztási cikkekre fordított kiadások. Folyó áron 2,3-szer, reálértéken 2,5-szer többet költött a lakosság 2006-ban e termékekre, mint 2000-ben. (A fogyasztóiár-indexük 2006/2000-ben 96,0% volt.) A kiadás volumennövekedése hatással volt a háztartások ellátottsági mutatóinak alakulására is. Különösen a mobiltelefonnal (amelynek árindexe az időszak eleji felére csökkent) és az informatikai eszközökkel való ellátottság nőtt dinamikusán, de javultak a háztartások egyéb lakásfelszereltségi, tartós fogyasztási cikkekkel való ellátottsági mutatói is.

³¹ A támogatott termékek és szolgáltatások körének és mértékének általános szűkítésével egyidejűleg korlátozott feltételek között és differenciált mértékben ezek bővítése, kiterjesztése is végbement. Például a sokgyermekesek, gyermeküket egyedül nevelők részére biztosított ingyenes vagy kedvezményes tankönyvvásárlás, étkeztetés, bizonyos jövedelemhatárok alatti lakásfenntartási, illetve gázártámogatás stb. Ezek az érintettek folyó áras kiadásainak színvonal-emelkedését mérsékeltek, így az összkiadás alakulására is kihatottak.

5.1. tábla. A saját termelésű fogyasztás és a vásárolt fogyasztási kiadás összes fogyasztáson belüli aránya

	(%)						
Megnevezés	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Vásárolt fogyasztási kiadás	94,1	94,8	94,8	96,4	97,0	97,3	97,4
Ebből:							
tartós termékek	6,0	5,4	5,7	7,8	7,6	9,2	8,1
Saját termelésű fogyasztás	5,9	5,2	5,2	3,6	3,0	2,7	2,6
Összes fogyasztási kiadás	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

5.5. ábra. Száz háztartásra jutó tartós fogyasztási cikk

A rendeltetési főcsoportok szerint összességében csökkent a háztartásban fogyasztott élelmiszer- és alkoholmentes italokra fordított kiadás. Ez azonban nem jelenti az élelmiszerekre és alkoholmentes italokra történő kiadások volumencsökkenését, hanem inkább – az előbb említett vásárolt és saját termelésű fogyasztás közötti arány változása mellett – ezek házon kívüli fogyasztásának növekedését, legalábbis erre utal, hogy a vendéglátás és szálláshely-szolgáltatási kiadás volumene 7 év alatt 34 százalékkal nőtt.

Volumenében alig emelkedtek a ruházatra és lábbelire, illetve az egészségügyre fordított kiadások. Amíg azonban 2007-ben ruházatkodásra folyó áron is alig fordítottunk valamivel többet, mint 2000-ben, addig az egészségügyi ellátottsági szint megőrzését fajlagosan kétszer akkora összegből lehetett csak biztosítani.

2000 és 2007 között reálértéken a lakásslolgáltatás és háztartási energia főcsoportban, annak ellenére volt 20 százalékos kiadásemelkedés, hogy 2000 és 2007 között 79 százalékkal emelkedett a fogyasztóiár-index (ebből 2007-ben 15,1%). A kiadásnövekedést itt a magasabb ellátottsági szint magyarázza, amely egyaránt kifejeződik a háztartások lakásainak nagyobb alapterületében, illetve a kedvezőbb felszereltségi, ellátottsági mutatókban.

Hírközlésre 2007-ben mind folyó áron, mind változatlan áron 2,3-szer többet fordítottak a háztartások, mint 2000-ben, döntően a telefonálási szokások változásával összefüggésben.

Az *oktatási* kiadások 2000 és 2007 közötti reálértéken 2,4-szeres emelkedésében éppúgy közrejátszott az oktatási részvétel növekedése, mint az, hogy a korábban állam által finanszírozott oktatási kiadások egyre nagyobb része a lakosságra hárul.

A kiadások volumene átlag felett nőtt még a *közlekedés és szállítás*, valamint az *egyéb termékek és szolgáltatások* főcsoportokban, ez utóbbi főképpen a pénzügyi szolgáltatások növekvő igénybevételének a következménye.

5.2. tábla. A fogyasztási főcsoportok volumenindexének alakulása

(2000 = 100,0)					
Főcsoportok	2003	2004	2005	2006	2007
Élelmiszerek és alkoholmentes italok	106,6	103,6	100,8	99,1	96,6
Szeszes italok, dohányárúk	112,3	103,8	105,0	95,9	98,6
Ruházat és lábbeli	120,8	123,3	122,2	124,2	104,0
Lakásszolgáltatás, víz, villamos energia, gáz és egyéb tüzelőanyag	113,4	119,0	119,3	121,0	120,4
Lakberendezés, lakásfelszerelés, rendszeres lakáskarbantartás	132,2	136,5	133,7	137,3	140,5
Egészségügy	125,6	128,2	128,1	123,1	105,5
Közlekedés és szállítás	148,4	155,9	184,8	179,4	159,2
Hírközlés	154,5	171,8	188,5	224,5	228,4
Szabadidő és kultúra	145,5	152,6	159,1	159,3	129,6
Oktatás	224,6	227,7	218,4	228,0	237,4
Vendéglátás és szálláshely-szolgáltatás	123,5	125,9	114,6	122,6	133,7
Egyéb termékek és szolgáltatások	115,9	125,2	128,9	129,4	154,3
Összes kiadás	121,0	123,6	126,4	127,3	123,6

Forrás: 2000–2006: háztartási költségvetési felvétel éves feldolgozásának, 2007: háztartási költségvetési felvétel havi feldolgozásának adatai.

Mindezek átalakították az összes kiadás szerkezetét is. Legnagyobb mérvű változás e téren a háztartásban fogyasztott élelmiszerek és alkoholmentes italoknak a vizsgált évek alatt bekövetkezett 5 százalékos aránycsökkenése jelenti, melyből alapvetően a *lakásszolgáltatás, víz, villamos energia, gáz és egyéb tüzelőanyag, a közlekedés és szállítás, a hírközlés és az egyéb termékek és szolgáltatás* főcsoport profitált.

5.3. tábla. A fogyasztási kiadások szerkezete rendeltetés szerinti főcsoportok szerint

(folyó áron számítva, %)

Főcsoportok	2000	2003	2004	2005	2006	2007
Élelmiszerek és alkoholmentes italok	29,1	25,6	24,1	22,6	23,0	23,9
Szeszes italok, dohányárúk	3,7	3,8	3,6	3,6	3,2	3,4
Ruházat és lábbeli	5,8	5,5	5,3	5,0	4,8	3,9
Lakásszolgáltatás, víz, villamos energia, gáz és egyéb tüzelőanyag	18,5	18,1	19,3	19,4	19,8	21,6
Lakberendezés, lakásfelszerelés, rendszeres lakáskarbantartás	5,3	5,3	5,0	4,7	4,5	4,5
Egészségügy	3,6	4,0	4,0	4,1	3,9	3,9
Közlekedés és szállítás	10,6	11,7	12,0	14,1	13,6	11,9
Hírközlés	5,3	6,2	6,3	6,5	7,1	6,7
Szabadidő és kultúra	7,1	8,4	8,4	8,5	8,3	6,6
Oktatás	0,4	0,8	0,9	0,8	0,9	1,0
Vendéglátás és szálláshely-szolgáltatás	2,9	3,4	3,5	3,2	3,4	3,9
Egyéb termékek és szolgáltatások	7,6	7,2	7,5	7,5	7,4	8,8
Összes kiadás	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: 2000–2006: háztartási költségvetési felvétel éves feldolgozásának, 2007. havi feldolgozásának adatai.

5.2.1. Kiadások jövedelmi decilisenkénti alakulása

A háztartások kiadásainak³² színvonala és szerkezete a rendelkezésre álló jövedelmek függvényében eltérő. A havi rendszeres jövedelmek alapján képzett legfelső decilisbe tartozók kiadása 2007-ben 4,1-szer haladta meg az 1. decilisbe tartozókét. Ennek ellenére az 1. decilisbe tartozók majdnem 29 százalékkal többet költöttek fejenként, mint amennyi jövedelem az adott hónapban rendelkezésükre állt. (A 10. decilisben 37% körüli megtakarítás mutatkozott.) 2000-ben némileg kisebb – 3,9-szeres – volt a kiadásokban mért egyenlőtlenség, a legszegényebbek „túlköltekezése” viszont 38, a leggazdagabbak „megtakarítása” 17 százalékos volt.

A jövedelmi skála két szélén lévők tartós fogyasztási cikkekre fordított kiadási színvonalában – még a havi adatok alapján is – 12-szeres a különbség. A magasabb jövedelmi színvonal adta lehetőségek és szükségletek a fogyasztási kiadások rendeltetés szerinti főcsoportjaiban is kimutathatók: 9,0–8,6-szeres eltérések voltak a *pihenés és kultúra* és a *vendéglátás, szálláshely-szolgáltatások* főcsoportokban, de majdnem 7-szeres eltérés mutatkozott a közlekedésre és a pénzügyi szolgáltatásokra fordítottak terén is.

Legkisebbek az eltérések az alapvető szükségletek esetén: a háztartásban fogyasztott élelmiszerekben 2,2-szeres eltérés volt a fejenkénti, a lakásfenntartási, háztartási energiakiadásokban pedig 1,4-szeres a háztartásonkénti (mivel ez utóbbi ugyanis inkább háztartási szinten értelmezhető) havi kiadásokban mind 2000-ben, mind 2007-ben. Amíg azonban az e két főcsoportra fordított kiadás az 1. decilisbe tartozók összes fogyasztási kiadásainak 57, addig a 10. decilisbe tartozókénak 35 százalékát tette ki (2000-ben az arányok: 59%, illetve 36% voltak).

³² A következőkben az adatok a háztartási költségvetési felvétel havi feldolgozásából készültek.

**5.4. tábla. Egy főre jutó havi jövedelem és fogyasztási kiadás
az 1. és 10. decilisben és átlagosan**

Megnevezés	1. decilis		10. decilis		Átlagosan	
	2000	2007	2000	2007	2000	2007
Háztartások átlagos taglétszáma, fő	3,76	3,91	2,08	1,96	2,64	2,59
Egy főre jutó havi jövedelem, forint	11 891	21 777	75 907	181 908	33 486	73 059
<i>Egy főre jutó havi fogyasztási kiadás, forint</i>	16 353	28 179	63 181	114 361	30 598	58 844
Havi kiadás a havi jövedelem százalékában	137,5	129,4	83,2	62,9	91,4	80,5

A havi kiadás szerkezete

Élelmiszerek és alkoholmentes italok	38,0	32,0	21,4	17,3	31,0	23,9
Szeszes italok, dohányárúk	5,5	4,8	3,2	3,2	3,9	3,4
Ruházat és lábbeli	4,8	4,1	7,3	4,9	6,1	3,9
Lakásszolgáltatás, víz, villamos energia, gáz és egyéb tüzelőanyag	20,7	25,1	14,5	17,7	18,1	21,6
Lakberendezés, lakásfelszerelés, rendszeres lakáskarbantartás	4,5	3,5	6,6	5,6	5,3	4,5
Egészségügy	2,3	3,0	3,3	3,3	3,3	3,9
Közlekedés és szállítás	5,8	8,0	14,4	14,6	9,0	11,9
Hírközlés	5,2	5,5	5,6	6,7	5,5	6,7
Szabadidő és kultúra	4,8	4,0	8,9	8,9	6,8	6,6
Oktatás	0,5	0,8	0,5	1,0	0,4	1,0
Vendéglátás és szálláshely-szolgáltatás	3,0	2,8	4,6	5,9	3,2	3,9
Egyéb termékek és szolgáltatások	4,9	6,4	9,8	11,0	7,2	8,8

Forrás: háztartási költségvetési felvétel havi feldolgozásának adatai.

Társadalmi csoportonként az alapvető szükségleteken kívüli javak és szolgáltatások terén jelentkező mennyiségi és színvonalbeli eltérés határvonala a sokgyermekes, szegény családok és a munkaerőpiacon kedvező pozícióval rendelkező iskolázottabb rétegek között húzódik.

Összességében elmondható, hogy a jövedelmi skála két szélén elhelyezkedők között az alapvető létfenntartási szükségletekre fordított kiadásoktól eltekintve jelentős a különbség, legfőképpen a nem a mindennapi élethez nélkülözhetetlen ún. magasabb rendű szükségletek kielégítése terén. A fogyasztási szerkezet azonban nemcsak a jövedelmektől, hanem a családszerkezettől is függ. A legalsó jövedelmi tizedbe tartozóknál háromszor annyi gyermek van, mint felnőtt, továbbá befolyásoló tényező a háztartásban lévő gyermekek kora, a háztartás felnőtt tagjainak gazdasági aktivitása. (A legalsó jövedelmi tizedben van például a gyermekgondozási ellátásban részesülők, továbbá a munkanélküliek túlnyomó része.) Ez magyarázza azt, hogy szükségleteik más irányba mozdulnak, mint a magasabb jövedelműeké, s kiadásaik szerkezete is eltérő.

5.2.2. Az élelmiszer-fogyasztás alakulása

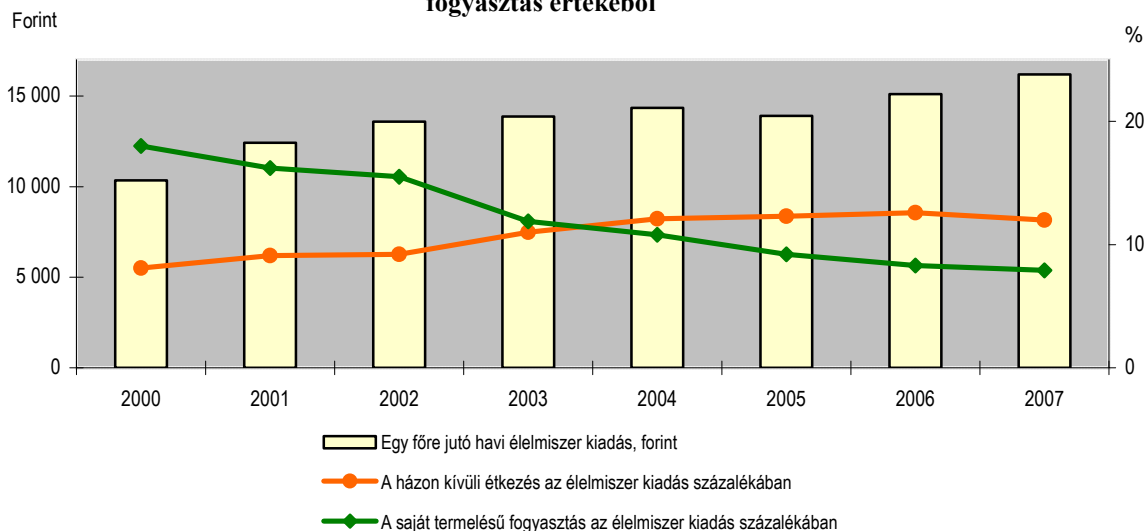
A fogyasztáson (kiadásokon) belül kiemelt jelentősége van az élelmiszer-fogyasztásnak mint a lakossági életszínvonal-alakulás egyik legérzékenyebb mutatójának, ami azonnal reagál a jövedelmek és az árak alakulására, valamint jelzi a fogyasztói magatartás folyamatos változását.

Az élelmiszer-fogyasztás³³ az összes kiadás 27 százalékát tette ki 2007-ben, mely arány az utóbbi években folyamatosan csökkent. Az élelmiszerre fordított kiadás három részből áll: kiemelkedő

³³ Tartalmazza az előző részben található fogyasztás rendeltetés szerinti (COICOP) osztályozás a 01-es főcsoportjának élelmiszerekre, továbbá a 11-es főcsoport vendéglátóhelyi és a 12 főcsoport szociális étkezésre fordított kiadásait.

súlyú a háztartásban vásárlásból történő fogyasztás, míg csökkenő tendenciájú, ám még mindig számottevőnek mondható a saját termelésből származó fogyasztás. Évről évre nőnek a házon kívüli étkezésekre fordított kiadások, jelezve az ilyen típusú étkezések felértékelődését, amiben közrejátszik a jellemzően fiatalok által látogatott gyorsétermek növekvő kedveltsége éppúgy, mint jellemzően az idősebbek által igénybe vett szociális melegbéd-szolgáltatási hálózat kiépülése, valamint az ételek házhoz szállításának fokozódó népszerűsége. Ezek eredményeként az összes élelmiszer-fogyasztásból a házon kívüli étkezés 2007-re már 12 százalékot képviselt.

5.6. ábra. A háztartások egy főre jutó havi élelmiszer-kiadásai*, valamint a házon kívüli étkezés és a saját termelésű fogyasztás aránya az élelmiszer-fogyasztás értékéből

* Háztartásban fogyasztott vásárolt élelmiszerek és alkoholmentes italok, házon kívüli étkezés, szociális étkezés, valamint a saját termelésű élelmiszerek összessége.

A háztartásban fogyasztott élelmiszereknek a fogyasztási szokások változásából adódó volumen-csökkenése mellett jelentős szerkezeti módosulások is történtek. Visszaesett a tejfogyasztás, de csökkent a kenyér, péksütemény és cukor fogyasztása is. A hús és húskészítmények fogyasztása az utóbbi években 57–58 kg körüli értéken stabilizálódott.

A *húsféléken* belül az otthoni sertéshús-fogyasztás csökkent, míg a baromfihúsé nőtt, a halfogyasztásunk – a tengeri halak megnövekedett kínálata ellenére – továbbra is jelentéktelen maradt

Tejfogyasztásunk mennyisége, amely – európai mércével – nem minősül magasnak, 2000 és 2007 között közel 16 százalékkal visszaesett. Az egy főre jutó havi átlagos fogyasztás 2000-ben 5,67 míg, 2007-ben mindössze 4,67 liter/hó volt. A tejfogyasztás csökkenésében szerepet játszott a tej árának az átlagos árszínvonalat meghaladó emelkedése mellett a fogyasztási szokások változása a tovább feldolgozott tejtermékek, valamint a különféle üdítőitalok és az ásványvíz fogyasztása irányába történő elmozdulás.

A *tojásfogyasztás* az árváltozások hatására visszaesett, 2000-ben még 15, 2007-ben azonban már csak 13 darab/hó volt. A termékek többségénél a fogyasztás évről évre az azonos negyedévekben hasonló tendenciát követ, és kimutathatók a nagyobb ünnepek fogyasztásnövelő hatása is. Így a tojásfogyasztás a II. negyedévben, a húsféléké a IV. negyedévben nő meg.

A fogyasztói szokások átalakulása a csökkenő *zsiradékfogyasztásban* is jelentkezik. Az arányváltás következtében a belső struktúra átalakult, csökkent a sertésszár és vaj, vajkrém fogyasztása, ugyanakkor emelkedett az étolaj- és margarinfogyasztás.

A *cereáliák* fogyasztásán belül a kínálat bővülésével a kenyérfogyasztás csökkent, a péksütemény fogyasztása pedig nőtt, ám a jövedelmi helyzet függvényében eltérően. A péksütemény fogyasztása főképp a magasabb jövedelműekre jellemző, a felső jövedelmi decilisben élők havi átlagának a legszegényebbek csupán 60 százalékát fogyasztották.

Az egy főre jutó *cukorfogyasztás* csökkent a vizsgált időszakban, az évi 13–14 kg-ra mérséklődő fogyasztásban a saját részre történő zöldség-, gyümölcsstermelés jelentős visszaesése is közrejátszott, hiszen így egyre kevesebb háztartásban tartósítanak saját termelésű gyümölcsöt.

5.5. tábla. A háztartásokban fogyasztott élelmiszerek egy főre jutó havi mennyiségei negyedévenként

Termékek	2000.					2007.				
	I.	II.	III.	IV.	I-IV.	I.	II.	III.	IV.	I-IV.
	negyedév									
Hús, hal és készítményeik, kg	4,78	4,99	4,99	5,42	5,05	4,67	4,73	4,75	5,07	4,81
Tojás, db	14,83	16,74	15,20	14,17	15,23	12,32	13,04	12,78	11,99	12,53
Tej, liter	5,61	5,72	5,86	5,48	5,67	4,66	4,78	4,97	4,61	4,76
Sajt és egyéb tejtermékek, kg	1,17	1,30	1,34	1,21	1,26	1,45	1,52	1,45	1,42	1,46
Cereáliák, kg	8,27	8,54	8,82	8,65	8,57	7,17	7,17	7,54	7,45	7,33
Cukor, kg	1,22	1,49	1,77	1,44	1,48	0,95	1,13	1,25	1,19	1,13
Burgonya, kg	2,99	2,67	4,32	4,52	3,62	2,74	2,26	3,08	3,54	2,90
Friss és tartósított zöldség, kg	2,51	3,66	8,65	3,82	4,66	2,59	4,12	5,57	3,22	3,87
Friss és tartósított gyümölcs, kg	3,68	3,65	8,22	4,58	5,03	4,57	4,58	6,99	4,50	5,16

Az élelmiszer-fogyasztási kiadások a jövedelmek mentén is eltérnek. Míg az alacsonyabb jövedelmi szinten élők körében a táplálkozás-élettanilag kevésbé jónak minősülő termékek, így a kenyér és cereáliák, az állati zsiradékok egy főre jutó mennyisége a magasabb, addig a 10. decilisbe tartozóknál a zöldség, gyümölcs, olaj, valamint a sajt és egyéb tejtermékek fogyasztása haladja meg jelentősen az alsó jövedelmi kategóriában élőkét.

5.6. tábla. Néhány élelmiszerfajta fogyasztásának egy főre jutó havi mennyisége az 1. és a 10. jövedelmi tizedbe tartozók körében és átlagosan, 2007

Megnevezés	1.	10.	Átlagosan	10. decilis az
	decilis			1. decilis százalékában
Kenyér, kg	4,53	3,54	3,84	78,1
Péksütemény, kg	2,60	3,82	0,88	146,9
Sertéshús, kg	0,90	1,43	1,32	158,9
Baromfihús, kg	1,15	1,45	1,40	126,1
Tojás, db	8	13	13	155
Tej, l	3,54	5,00	4,76	141,2
Sajt és egyéb tejtermékek, kg	0,73	2,19	0,33	300,0
Friss zöldség, főzelék, kg	2,21	4,91	3,68	222,2
Friss gyümölcs, kg	0,78	2,57	3,54	329,5

Amíg az alsó jövedelmi kategóriákban az élelmiszer-fogyasztás nagyságát jellemzően a jövedelmi és demográfiai helyzet határozza meg, addig a felsőbb jövedelmi kategóriába tartozók fogyasztásában már egyre jobban érvényesülnek olyan, viszonylag újonnan megjelenő tényezők is, mint az egészségtudatosság, az élelmiszer-biztonság, a „kényelmi” termékek (készételek, házhoz szállítás, házon kívüli étkezések stb.). Ez az eltérés visszatükröződik az élelmiszer-fogyasztási kiadásokon belül a vásárolt és saját termelésű fogyasztás, valamint a háztartásban és a házon kívüli fogyasztás arányában is.

5.7. tábla. A házon kívüli étkezési, a saját termelésű fogyasztási és a háztartásban fogyasztott vásárolt „kiadások” aránya az összes élelmiszer-fogyasztási kiadás százalékában, 2007 (%)

Megnevezés	1.	10.	Átlagosan
	decilis		
Házon kívüli étkezés	6,7	22,1	12,0
Saját termelésű fogyasztás	7,6	5,4	8,2
Háztartásban fogyasztott vásárolt élelmiszer	85,7	72,5	79,8
Összesen	100,0	100,0	100,0

5.3. A szegénység néhány dimenziója

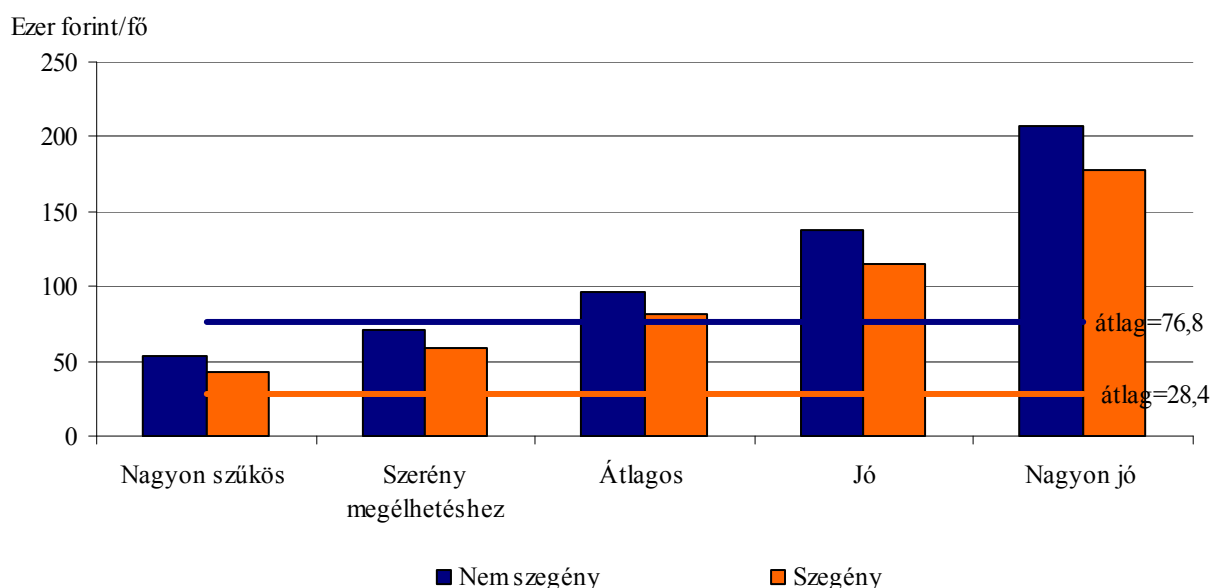
Köztudott, hogy az alacsony jövedelemmel rendelkező háztartások az élet több más területén is hátrányos helyzetben vannak, mely – többek között – a jövedelemelvárások, a lakhatás, a szolgáltatásokhoz való hozzáférés és az életminőség néhány egyéb mutatójában is megnyilvánul. Jövedelmi szegénységnek a nemzetközi összehasonlításban általában azokat tekintik, akik az egy fogyasztási egységre jutó³⁴ nettó jövedelem mediánjának 60 százaléka alatti jövedelemből élnek. 2007-ben Magyarországon a népesség 12,6 százaléka (1 260 ezer fő), a háztartások 12,2 százaléka (460 ezer háztartás) volt ilyen.

5.3.1. Jövedelemelvárás és tényleges jövedelmi helyzet

A háztartások anyagi helyzete és jövedelemelvárásai nem függetlenek egymástól. Jóllehet a szegények, illetve a nem szegények esetében az ún. *elvárt jövedelmi szint görbéje* (a szegények esetében alacsonyabb szintről indulva) *azonosan alakul*. Ez az egyes megélhetési szintekhez szükségesnek tartott jövedelmek relatív voltára utal, ugyanis a két réteg jövedelemelvárásai *arányaiban* (azaz az eggyel magasabb megélhetési szinthez szükséges jövedelem növekményének mértékében) nem különbözik.

³⁴ OECD2 skála szerint, ahol a háztartás első felnőtt tagja 1,0, a további felnőttek 0,5, és a gyerekek 0,3 egységet képviselnek.

5.7. ábra. A megélhetéshez szükséges egy főre jutó havi elvárt jövedelem és átlagjövedelem megélhetési szintenként, 2007

Forrás: Változó életkörülmények adatfelvétel, 2007.

A szegények és nem szegények közötti különbség a legalsó és a legfelső szint között a „nagyon szűkös” kategóriára jellemző 10 ezer forintról 30 ezer forintra nő, de mindkét csoportnál a „nagyon szűkös”, illetve a „nagyon jó” megélhetéshez köthető összegek között a különbség hasonlóan közel négyszeres (3,9; illetve 4,2).

Az elvárt jövedelmekben a különbség minden elvárési szinten alacsonyabb, mint a két réteg tényleges jövedelmei közötti különbség, azaz a valós (jövedelmi és) társadalmi különbségek nagyobbak, mint az elvart.

A *jövedelmi szegények* esetében a tényleges (bevallott) jövedelem a nagyon szűkös megélhetési szinthez elvart jövedelem alatt marad. Az általuk átlagos szinthez társított jövedelem mindazonáltal szinte pontosan megegyezik a nem szegények jövedelmeinek valós átlagával (81 ezer forint a 76 ezerhez viszonyítva), azaz a jövedelmi szegény réteg is reálisan érzékeli, hogy mekkora jövedelemmel kellene rendelkeznie. A nem szegény háztartások bevallott jövedelmének átlaga mintegy 50 ezer forinttal haladja meg a szegényekét, ami azonban az általuk a szerény megélhetési szinthez társított összegnél alig magasabb.

5.3.2. Lakáskörülmények jellemzői, szolgáltatásokhoz való hozzáférés

Az alacsony jövedelmek rányomják bélyegüket a lakáskörülményekre is. A lakhatással kapcsolatos mutatók négy csoportba sorolhatóak, melyek közül az első kettőbe (komfort, lakótér) tartozók közvetlenül a lakást jellemzik, míg az utóbbiak (környék, szolgáltatások) a lakóhely környezetét. A szegény háztartások gyakorlatilag minden tekintetben rosszabb helyzetben vannak, mint a nem szegények, de a közvetlenül a lakásra vonatkozó mutatók esetében a különbségek nagyságrendiek.

A villanyvilágítás lényegében minden háztartás számára elérhető. Nem rendelkezik viszont vezetékes vízzel a szegény háztartások 11 százaléka, míg fürdőszobával közel ötöde, szemben a nem szegényekkel, akiknél százból csak 3–4 esetben hiányzik. Vízőblítéses WC hiánya a szegény háztartásokban kétszer olyan gyakori, mint a nem szegényekben.

5.8. tábla. Lakhatási problémák előfordulása, 2007

(%)

Megnevezés	A háztartás		Összes háztartás
	jövedelmi szegény	nem szegény	
Komforttényezők hiánya			
Villany	1,2	0,1	0,2
Vezetékes víz	11,1	1,9	3,0
Lakáson belüli fürdő/tusoló	18,1	3,5	5,2
Lakáson belüli vízöblítéses WC	25,7	12,9	14,4
Közcsonatorna	50,3	25,1	28,1
Lakótérrel kapcsolatos problémák			
A lakás zsúfolt	9,5	2,7	3,6
Nem elég világos a lakás	17,4	9,8	10,7
A lakás műszaki állapota nem megfelelő	33,0	18,4	20,1
Télen nem tudja megfelelően fűteni (anyaghiányból)	24,4	9,9	11,7
Lakókörnyezeti problémák			
Rossz közbiztonság	17,8	12,2	12,8
Ipari zaj, környezetszennyezés	13,1	13,7	13,6
Zajos szomszédok vagy utca	17,7	14,6	15,0
Szolgáltatásokhoz való nagyon nehéz hozzáférés			
Alapvető élelmiszerek	1,5	1,6	1,6
Egészségügyi alapellátás	4,5	2,6	2,8
Általános iskola (ha van általános iskolás)	2,3	1,4	1,5
Tömegközlekedés	6,3	4,4	4,7
Postai szolgáltatás	4,0	3,3	3,4
Banki szolgáltatás	11,6	6,6	7,2

Forrás: Változó életkörülmények adatfelvétel, 2007.

A szegény háztartások csaknem egynegyede anyagi okból nem engedheti meg magának, hogy lakását télen megfelelően fűtse, bár a nem szegény lakosság egytizede is e téren takarékosra kényszerül. A nem elég világos vagy rossz műszaki állapotban levő lakásokban lakók aránya a szegények között jelentősen meghaladja a jobb anyagi helyzetben lévőkre jellemzőt. Zsúfoltság főként a szegényekre jellemző probléma; itt minden 10. háztartásban egy szobára kettőnél több személy jut.

A környezeti tényezőknél a különbség nem ennyire szembetűnő, jóllehet a szegények némileg nagyobb arányban élnek rosszabb közbiztonságú környéken, és a szomszédsággal is több gondjuk van. Ez nyilvánvalóan összefügg azzal, hogy a rosszabb lakásállománnyal rendelkező övezetekben kisebb-nagyobb mértékű slumosodási folyamat indul be, ami előmozdítja az egyéb társadalmi problémák koncentrációját is. Úgy tűnik viszont, hogy a zajterhelés, illetve a környezetszennyezés mint ártalom független a jövedelmi hátránytól, mivel itt nem mutatható ki lényeges különbség szegények és nem szegények között.

Lényegében ugyanez mondható el a különböző szolgáltatásokhoz való hozzáférésről is, az utóbbi jellemzők inkább a földrajzi elhelyezkedéshez és a településtípushoz kötődnek, semmint a társadalmi egyenlőtlenséghez.

5.3.3. Lakásfenntartási költségek és egyéb rendszeres kiadások, törlesztések

A népesség jelentős része számára megterhelőek a lakhatással kapcsolatos egyre emelkedő költségek, s különösen igaz ez a jövedelmi szegénységben élőkre, akiknek több mint fele nagyon megterhelőnek ítélte ilyen kiadásait 2007-ben, szemben a nem szegény népeiséget jellemző 29 százalékkal.

5.9. tábla. A háztartások megoszlása a lakásfenntartási költségek és egyéb hitelek terhei szerint, 2007

			(%)
Megterhelés szintje	A háztartás		Összes háztartás
	jövedelmi szegény	nem szegény	
Lakásfenntartási költségek ^{a)}			
Nagyon megterhelő	50,4	28,8	31,4
Időnként megterhelő	45,1	61,1	59,2
Egyáltalán nem megterhelő	4,5	10,0	9,4
Összesen	100,0	100,0	100,0
Lakáshiteleken kívüli törlesztés			
hitellel rendelkező háztartások százalékában			
Nagyon megterhelő	47,7	27,3	29,8
Időnként megterhelő	50,2	61,2	60,0
Egyáltalán nem megterhelő	2,1	11,5	10,2
Összesen	100,0	100,0	100,0

a) Tartalmazza a lakáshitel-törlesztéseket is.

Forrás: Változó életkörülmények adatfelvétel, 2007.

Lakáshitelen kívüli egyéb (például fogyasztási) hitelei a háztartások mintegy egyharmadának voltak 2007-ben. A hitelfelvevők aránya csaknem azonos a szegény és nem szegény háztartások esetében. Feltehető, hogy a szegény háztartásokban élők a mindennapi megélhetés biztosítására vagy a felhalmozott adósságok törlesztésére vettek fel hitelt, mivel tényleges jövedelmük a szükséges megélhetést biztosító jövedelem átlaga alatt volt.

A lakással kapcsolatos kiadások, hitelek, továbbá az egyéb kölcsönök törlesztése összességében csak a lakosság 9–10 százalékának nem okoz megterhelést, a szegény háztartások felének és a többi érintett háztartás csaknem 30 százalékának viszont megterhelést jelent.

Mivel a lakásfenntartás költsége a szegény háztartások felénél problémát okoz, miközben mintegy 30 százalék egyéb hitellel is rendelkezik, így a jövedelmükben vagy törlesztési feltételekben bekövetkező kedvezőtlen változás is lakhatási biztonságukat fenyegeti.

5.3.4. Anyagi helyzet egyéb mutatói

Az unió valamennyi tagországában az anyagi jólétről azonosan feltett kérdésekre adott válasz a magyar háztartásokról meglehetősen sötét képet fest. Így a háztartások közel 66 százaléka nyilatkozott úgy, hogy nem engedheti meg magának, hogy legalább 1 hetet olyan nyaralással töltsön, amelyért fizetnie kell. A szegény háztartások körében ez az arány jóval magasabb, csaknem 90 százalék volt. A nyaralás hiánya azonban nem kiemelkedő differenciáló tényező. A mindkét csoport esetében magas arányszám inkább azt mutatja, hogy a szabadidő ilyen tervezett és egyszeri nagy költséggel járó eltöltése a társadalom széles rétegeinek elérhetetlen.

5.10. tábla. Anyagi jólét mutatói, 2007

(%)

Nem engedheti meg, hogy	A háztartás		Összes háztartás
	jövedelmi szegény	nem szegény	
Nyaraljon ^{a)}	89,4	62,2	65,5
Váratlan, nagyobb összegű kiadást a saját forrásaiból fedezzen	87,5	58,4	61,9
Húst egyen (legalább 2 naponta)	48,7	23,8	26,9

a) Megengedheti-e magának, hogy egy hetet nyaralással töltsön az otthonától távol, amiért fizetnie kell?

Forrás: Változó életkörülmények adatfelvétel, 2007.

A jólét egyik kiválasztott mutatója, hogy a háztartás megteheti-e, hogy gyakran (legalább 2 naponta) húst vagy ha vegetáriánus, azzal egyenértékű élelmiszert fogyaszthasson. Dacára annak, hogy a hazai élelmiszer-fogyasztás mennyiségi szempontból megfelelő, a szegény háztartások 49 százaléka (szemben a nem szegény háztartások 24 százalékával) ezt még mindig nem engedheti meg magának.

Feltételezett szükségletként értékelve egy váratlan nagyobb összegű kiadást a háztartások kevesebb mint 40 százaléka nyilatkozott úgy, hogy ezt ki tudná fizetni, s a különbség a jövedelmi szegény és nem szegény háztartások között 3,3-szeres. A jövedelmi szegénységben élők 88 százaléka – érthető módon – nem volna képes egy hirtelen felmerülő költséget fedezni.

5.3.5. Az anyagi helyzet változásának megítélése

A jövedelmi helyzet megítélése mellett a háztartások *szubjektíven érzékelt anyagi helyzetét* jelzi az is, hogy hogyan ítélik meg megélhetési lehetőségeiket, illetve az anyagi helyzetükben bekövetkezett változásokat.

5.11. tábla. Anyagi helyzet megítélése, 2007

(%)

Hogy ítéli meg, hogyan tud megélni az Ön háztartása?	A háztartás		Összes háztartás
	jövedelmi szegény	nem szegény	
Nagy nehézségekkel	34,5	10,8	13,6
Nehézségekkel	34,5	25,6	26,7
Kisebb nehézségekkel	26,0	46,2	43,7
Viszonylag könnyen	3,7	14,4	13,2
Könnyen	1,0	2,8	2,5
Nagyon könnyen	0,5	0,3	0,3
Összesen	100,0	100,0	100,0

Forrás: Változó életkörülmények adatfelvétel, 2007.

A jövedelmi szegény háztartások túlnyomó többsége (70%) csak nehezen vagy nagyon nehezen tud megélni, szemben a nem szegény háztartások 36 százalékával, s különösen a nagy nehézségek árán megélő háztartások esetében jelentős (három és félszeres) az eltérés.

Míg a nem szegény háztartásoknak közel 60 százaléka valamelyik középső (kisebb nehézség, és viszonylag könnyen) kategóriába sorolta magát, a szegényeknél e válaszok aránya mindössze mintegy 30 százalék volt.

Ez azt mutatja, hogy az objektíven szegény háztartások élethelyzeteiket is szegényként, nehezebbnek definiálják a társadalmi átlagnál.

A háztartások több mint fele (nem szegény 50%, szegény 63%) helyzetének valamilyen mértékű romlását érezte az elmúlt évekhez képest.

5.12. tábla. Anyagi helyzet változása, 2007

Az Önök anyagi helyzete az elmúlt 3 évben milyen irányban változott?	A háztartás		Összes háztartás
	jövedelmi szegény	nem szegény	
Lényegesen romlott	27,9	14,9	16,5
Kissé romlott	35,2	35,7	35,6
Nem változott	30,7	38,9	37,9
Kissé javult	6,0	9,7	9,3
Lényegesen javult	0,2	0,8	0,7
Összesen	100,0	100,0	100,0

(%)

Forrás: Változó életkörülmények adatfelvétel, 2007.

A szegények és nem szegények között e romlás mértékében van igazán jelentős különbség, amennyiben lényegesen romlónak a szegények közel egyharmada (28%) vélte helyzetét, s ez közel kétszerese a nem szegény háztartásokra jellemzőnek. Javuló élethelyzetről a háztartásoknak csak szűk csoportja számolt be, arányuk 10, illetve 6 százalék, míg változatlanul vélte helyzetét a háztartások 38, illetve 30 százaléka.

5.4. A gyermekes családok jövedelmi és fogyasztási szerkezete

Magyarországon – a fejlett ipari országokhoz hasonlóan – az elmúlt évtizedekben a népesedési folyamatok kedvezőtlenül alakultak.

A gyermekvállalási trendek vizsgálatánál nem szabad elfelejteni, hogy az 1990-es évek elején a felsőoktatási intézmények kapuinak szélesre tárásával megváltozott a társadalomban a különböző háztartástípusok aránya. E tendenciával megváltozik a háztartástípusok fogyasztási szerkezete, hiszen a fiatalok hosszabb ideig maradnak a szülői háztartás tagjai, illetve az eddiginél többen élnek – még diákként – önálló, egy- vagy többszemélyes háztartásokban. (Mindkét megoldás a szülők számára az eddiginél nagyobb anyagi megterhelést jelent.) Ezért a fiatalok később alapítanak családot, és kevesebb gyermeket nevelnek fel. A fogyasztási szokások a diplomások számának növekedésével változnak, mert a magasabb végzettséghez más fogyasztási attitűd társul. Bár az ilyen jellegű kutatások azt mutatják, hogy az önkéntes gyermektelenség mint életstratégia nálunk még nincs jelen, de kérdés, hogy a fentiekből következően a mai 30 év alatti generáció ténylegesen mennyire valósítja meg gyermekvállalási elképzeléseit.

Magyarországon 2006-ban az összes háztartás 36 százalékában neveltek gyermeket³⁵. Az összes háztartás 10–10 százalékában nevel két szülő egy, illetve két gyermeket, és mindössze 3,9 százalékában három vagy több gyermeket. Az összes háztartás 3,8 százalékában egy szülő egyedül neveli a gyermekét (gyermekét), az egyéb gyermekes háztartások pedig 8,3 százalékos arányt képviselnek az összes háztartásból, ezek azok a hagyományos háztartások, ahol különböző korosztályok élnek együtt.

A falvakban még ma is sok helyen őrzik a hagyományos, tradicionális értékeket, így a hagyományos családképet, a több gyermek nevelésének és a különböző korosztályú generációk együttélésének szokását. Ezt mutatja az is, hogy a községekben az országos átlagot meghaladó arányban élnek gyermekes háztartások. Magasabb ez az arány az egyéb gyermekes háztartásoknál, a három és több gyermeket nevelő, valamint a két gyermeket nevelő házaspáros háztartásoknál. Budapesten viszont sokkal inkább fellelhetők a mai társadalmi értékeknek megfelelő atomizált városi élet és családkép jellemzői. Ezt mutatja az is, hogy a Budapesten élő háztartásokban az

³⁵Gyermekek háztartások, ahol a 25 év alatti tanuló, munkanélküli vagy egyéb inaktív gyermek(ek) legalább egy szülőjükkel együtt élnek a háztartásban.

országos átlagnál magasabb az egyszemélyes háztartások, a gyermek nélküli házaspárok és az egy szülő gyermekkel típusúak aránya.

A továbbiakban arra a mintegy 2 490 ezer háztartásra összpontosítunk, ahol a háztartásfő 65 évnél fiatalabb és nem nyugdíjas. Ez 1 180 ezer nem gyermekes és 1 310 ezer gyermekes háztartást jelent. A gyermekes háztartásokban összesen 5 156 ezer, a nem gyermekesekben pedig 2 625 ezer személy élt 2006-ban. A gyermekes háztartásokban az átlagos létszám 3,9, a nem gyermekesek háztartásaiban pedig 2,2. A gyermekes háztartások közül a gyermekeit egyedül nevelő szülők háztartásaiban átlagosan 2,7-en, a 3 vagy több gyermeket nevelő házaspárosokban átlagosan 5,4-en és az egyéb háztartásokban átlagosan 4,8-en élnek.

A nem gyermekes háztartások ekvivalens nettó jövedelme éves szinten 1 311,7 ezer forint volt, 35 százalékkal magasabb, mint a gyermekes háztartásokra jellemző 971,4 ezer forint. A nem gyermekes családok Budapesten 41,5, a városokban 27,6 és a községekben 29,2 százalékkal magasabb jövedelemből gazdálkodhatnak, mint a gyermekes háztartások.

5.13. tábla. A gyermekes és gyermeket nem nevelő háztartások éves egy fogyasztási egységre* jutó éves nettó jövedelme a lakóhely településtípusa szerint, 2006

Háztartástípus	(ezer forint)			
	Budapest	Város	Község	Összesen
Egy szülő gyermekkel	1 061,2	891,2	757,0	902,7
Házaspár 1 gyermekkel	1 221,5	1 078,3	949,5	1 064,0
Házaspár 2 gyermekkel	1 124,2	1 003,9	875,6	974,2
Házaspár 3 és több gyermekkel	1 063,2	826,4	677,1	796,2
Egyéb gyermekes házaspárok	1 351,6	990,5	938,9	1 001,5
Gyermekek háztartások összesen	1 177,6	985,9	874,1	971,4
Gyermekek nem nevelő háztartások	1 666,6	1 258,1	1 129,5	1 311,7
Mindösszesen	1 411,4	1 091,0	953,8	1 099,8

*Itt és a továbbiakban OECD1 skála szerint számolva.

A gyermekes háztartások között a gyermekek számának növekedése és a fővárostól való „távolság” növeli a jövedelmi különbségeket. E két hatás együttes eredményeként egy Budapesten élő nem gyermekes háztartás átlagos ekvivalens jövedelme közel kétszerese egy községben élő három- vagy többgyermekes háztartásnak.

A gyermekes családok is jelentősen polarizáltak, a fővárosi egy gyermeket nevelő házaspár és a községben élő három- vagy többgyermekes házaspár között a jövedelmi különbség majdnem kétszeres (180,4%). Budapesten kisebb jövedelmi hátrányt jelent a több gyermek nevelése, mint a községekben. Míg Budapesten 14 százalékkal magasabb az egy gyermeket nevelő házaspárok jövedelme a három vagy több gyermeket nevelőknél, addig a falvakban 40,2 százalék ez a különbség.

Tovább árnyalja a jövedelmi helyzetről alkotott képet a háztartásban élő szülők iskolai végzettsége. Minél képzetlenebb és minél több gyermeke van egy házaspárnak, annál inkább alacsonyabb az ekvivalens jövedelem a háztartásban. A képzettség sokkal nagyobb mértékben meghatározza a háztartások rendelkezésére álló jövedelmét, mint a gyermekek száma, és az, hogy milyen településtípusban élnek. Az egyetemi, illetve főiskolai végzettségű, gyermeket (még a 3 vagy több gyermeket) nevelő háztartások is az országos átlagnál magasabb jövedelemmel rendelkeznek. (A felsőfokú képzettségű, egy gyermeket nevelő házaspárnak már 2,4-szer több a bevétele, mint az alacsonyabb végzettségű nagycsaládos háztartásnak.)

5.14. tábla. A háztartások egy fogyasztási egységre jutó éves nettó jövedelme a párkapcsolatban élők közös iskolai végzettsége szerint*, 2006

(ezer forint)

Háztartástípus	Alapfokú	Középfokú	Felsőfokú	Összesen
	iskolai végzettség			
Házaspár 1 gyermekkel	812,2	1 038,3	1 423,4	1 064,0
Házaspár 2 gyermekkel	780,3	928,0	1 295,6	974,2
Házaspár 3 és több gyermekkel	588,3	866,5	1 296,6	796,2
Egyéb gyermekes házas párok	879,6	995,6	1 172,0	1 001,5
Gyermekek háztartások összesen	770,8	969,5	1 287,7	971,4
Gyermekek nem nevelő háztartások összesen	1 035,8	1 280,2	1 820,3	1 311,7
Mindösszesen	855,9	1 072,2	1 456,7	1 099,8

* Közép-, illetve felsőfokú végzettségűnek tekintjük azt a háztartást, ahol legalább az egyik szülő iskolai végzettsége közép-, illetve felsőfokú. (Alapfokú végzettségűek közé soroltuk az általános iskola 8 osztályánál kevesebbet és a 8–10 évfolyamot elvégzőket, illetve a szakiskolai végzettségűeket. Felsőfokú végzettségnek a főiskolai, az egyetemi és a PhD, DLA képzettséget tekintettük.).

A három vagy több gyermeket nevelő háztartások jövedelmi helyzetében tapasztalható kétpólusúság a szülők iskolai végzettsége szerint is jelentős. Míg az egyes háztartásoknál a legképzettebbek nettó jövedelme 1,6–1,8-szer több az alapfokú végzettségűekénél, addig a nagy családoknál ez a különbség már 2,2-szeres. A többgenerációs együttéléseknek a segítő, támogató funkción túl gazdasági előnyei is megmutatkoznak abban, hogy csökken a képzetlenebbek jövedelmi hátránya (1,3-szeres a különbség), illetve abban, hogy az alapfokú végzettségű gyermekes háztartások közül az egyéb gyermekes háztartások jövedelme a legmagasabb.

5.15. tábla. A háztartások egy fogyasztási egységre jutó éves fogyasztási kiadása a település típusa szerint, 2006

(ezer forint)

Háztartástípus	Budapest	Város	Község	Összesen
Egy szülő gyermekkel	967,2	801,9	691,1	817,1
Házaspár 1 gyermekkel	1 048,7	918,2	798,3	904,4
Házaspár 2 gyermekkel	982,4	860,5	754,2	839,0
Házaspár 3 és több gyermekkel	909,5	681,0	574,2	667,8
Egyéb gyermekes házas párok	861,8	722,6	693,2	722,5
Gyermekek háztartások összesen	965,9	810,4	710,3	795,1
Gyermekek nem nevelő háztartások összesen	1 276,6	1 003,1	879,6	1 028,4
Mindösszesen	1 111,6	884,1	762,7	882,3

A fogyasztás a jövedelmekhez hasonlóan alakul: a gyermekes és gyermektelen háztartások között a legnagyobb a különbség Budapesten (32,1%), kisebb a városokban (23,7%) és a legkisebb a falvakban (22,8%). A különböző gyermekszámú háztartások kiadásaiban ugyanez a település szerinti hierarchia érvényesül.

5.16. tábla. Az egy fogyasztási egységre jutó éves élelmiszer- és lakásfenntartási kiadások aránya az összes fogyasztásból, háztartástípusonként, 2006

Háztartástípus	Országos összesen		Ebből:			
			Budapest		község	
	ezer forint	%	ezer forint	%	ezer forint	%
Élelmiszerek és alkoholmentes italok						
Egy szülő gyermekkel	179,8	22,0	186,0	19,2	175,1	25,3
Házaspár 1 gyermekkel	194,5	21,5	191,7	18,3	183,1	22,9
Házaspár 2 gyermekkel	183,2	21,8	180,7	18,4	175,4	23,3
Házaspár 3 és több gyermekkel	164,8	24,7	165,3	18,2	153,8	26,8
Egyéb gyermekes házaspárok	168,3	23,3	167,8	19,5	162,5	23,4
Gyermekek háztartások összesen	178,7	22,5	179,8	18,6	168,9	23,8
Gyermekek nem nevelő háztartások összesen	215,7	21,0	213,1	16,7	208,7	23,7
Mindösszesen	192,6	21,8	196,1	17,6	181,4	23,8
Lakásfenntartás, háztartási energia						
Egy szülő gyermekkel	181,6	22,2	206,3	21,3	167,8	24,3
Házaspár 1 gyermekkel	163,2	18,1	178,8	17,0	153,5	19,2
Házaspár 2 gyermekkel	141,2	16,8	153,3	15,6	132,7	17,6
Házaspár 3 és több gyermekkel	119,5	17,9	160,2	17,6	106,9	18,6
Egyéb gyermekes házaspárok	129,5	17,9	156,5	18,2	122,5	17,7
Gyermekek háztartások összesen	142,6	17,9	167,9	17,4	130,2	18,3
Gyermekek nem nevelő háztartások összesen	198,3	19,3	258,4	20,2	169,5	19,3
Mindösszesen	163,4	18,5	210,8	19,0	142,4	18,7

A budapesti háztartások magasabb életszínvonalát jelzi az is, hogy bár mindegyik háztartástípusban többet költenek élelmiszerre és lakásfenntartásra, mint a községekben élők, de ezen kiadási főcsoportok aránya az összes fogyasztásukból átlagosan 6,2 százalékponttal kisebb, mint a községekben élőkénél. A három- vagy többgyermekes családok között e téren is jelentősek a különbségek, a falvakban élők költenek élelmiszerre jövedelmükből a legtöbbet (26,8 százalékot), ami jelentősen, 8,6 százalékponttal nagyobb arány, mint ami a budapesti hasonló háztartásokra jellemző. Míg a községekben élő háztartásoknál a gyermekek számának növekedésével növekszik az élelmiszerre fordított kiadások aránya, Budapesten a magasabb jövedelmi szint miatt ez a tendencia nem érvényesül.

A falvakban élő gyermekes és nem gyermekes háztartások egyaránt fogyasztási kiadásuk közel egynegyedét fordítják élelmiszerre. Ez 6–7 százalékponttal magasabb, mint a Budapesten élő háztartások élelmiszerre fordított kiadásainak aránya, amely a fogyasztás ötödét sem éri el. Bár a falvakban élő többgyermekes háztartások jövedelmük több mint egynegyedét élelmiszer-vásárlásra fordítják, az mégis kevesebb (164,7 ezer forint), mint az összes gyermekes háztartásra jellemző (178,8 ezer forint) érték. A jövedelemkülönbségekből adódóan a budapesti nem gyermekes háztartásoknál fordított a helyzet, ők jövedelmük kisebb részét (16,7%) költik élelmiszerre, de fogyasztásuk az összes gyermekes háztartásénál 20 százalékkal magasabb (213,1 ezer forint.) A gyermekeket nevelő háztartásokban az élelmiszerárak további várható növekedése gondot okoz, s az élelmiszer-fogyasztási szerkezetében az egészséges táplálkozást megtestesítő élelmiszerek fogyasztásának csökkenésére számíthatunk.

5.17. tábla. A saját termelésű élelmiszer-fogyasztás aránya az összes élelmiszer-fogyasztásból, 2006

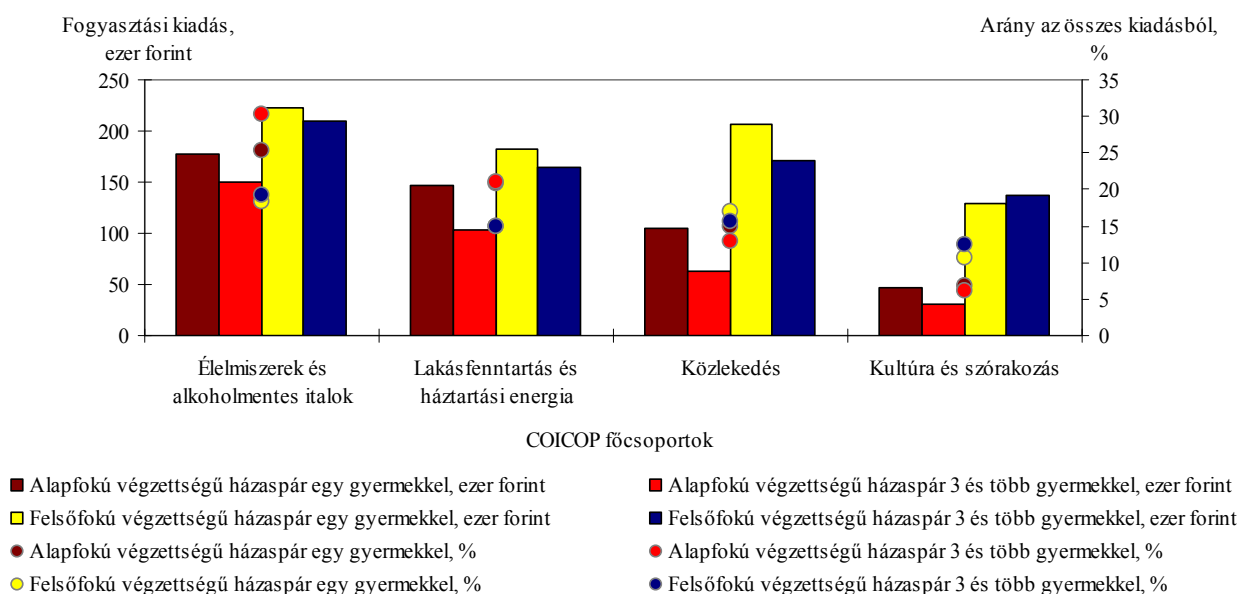
Háztartástípus	Országos összesen	Ebből: (%)	
		Budapest	község
Gyermekek háztartásai összesen	10,4	1,4	16,8
Gyermekek nem nevelő háztartásai összesen	11,4	1,6	22,7
Mindösszesen	10,8	1,5	18,9

A mezőgazdasági termelés csökkenése, s különösen az egyéni gazdálkodás és a saját termelés háttérbe szorulása azt eredményezte, hogy a községekben élők is egyre nagyobb arányban vásárolják az élelmiszert, jóllehet a községekben élők még mindig élelmiszer-szükségletük közel ötödét saját termelésből fedezik. Az olcsó élelmiszerek importja a saját termelésre történő fogyasztást egyre gazdaságtalanabbá teszi. Így az élelmiszer-fogyasztásban a városi és falusi háztartások között ma már egyre kisebbek a különbségek.

A gyermekes háztartások közül a gyermeküket egyedül nevelő szülőknek jelenti a legnagyobb terhet a lakás fenntartása. Nekik a legmagasabb (206,3 ezer forint) az ilyen kiadásuk, illetve az átlagosnál 2,9–5,6 százalékponttal nagyobb az az arány, amit e kiadásokra fordítanak. A budapesti háztartások minden háztartástípusban többet költenek lakásfenntartásra és háztartási energiára, mint a községekben élők. E különbségeket a jövedelem-színvonalon kívül magyarázhatja a lakás típusa, nagysága és a lakás felszereltsége. Bár Budapesten kisebb az átlagos lakásnagyság, mégis nagyobb a lakásfenntartási költség, ami a drágább fenntartású (panel, társasházi) lakásállománnyal, illetve a magasabb felszereltséggel (szórakoztató elektronikai készülékek, számítógép, légkondicionáló berendezés stb.) magyarázható.

Az alacsony iskolai végzettségű gyermekes és nem gyermekes háztartások esetében egyaránt a kiadások közel felét teszi ki az élelmiszerre és a lakásfenntartásra (élelmiszerre az összes kiadás 26,8%, lakásfenntartásra és háztartási energiára 20,3%) fordított kiadás, szemben a felsőfokú végzettségű háztartásoknál tapasztalható egyharmados aránnyal (17,8% és 15,3%).

5.8. ábra. Az egy- és háromgyermekes háztartások fogyasztási kiadása és azok aránya az összes fogyasztásból a párkapcsolatban élők közös iskolai végzettsége szerint, 2006

Kiemelten fontos a 30 év alatti önálló háztartásban élő fiatalok fogyasztása, s az, hogy fogyasztási szerkezetük mennyire tér el a gyermekes háztartások fogyasztásától és annak szerkezetétől. Az önálló háztartásokban élő fiatalok ebben a korosztályban a legjobb anyagi helyzetben lévők, mivel a náluk rosszabb körülmények között élő egyedülállók még a szüleik háztartásában élnek, vagy közösen tartanak fenn önálló háztartásokat, s jellemzően egyre inkább önálló, saját fogyasztási mintát követő réteget alkotnak.

Az egyedül élő fiatalok minden fogyasztási tételre többet költenek, és havonként 52,6 ezer forinttal többől (havi 118,9 ezer forintból) gazdálkodhatnak, mint a gyermekes háztartások (66,3 ezer forint). Ebből a többletből a lakásfenntartásra (18,4 ezer forint), a kultúrára és szórakozásra (8,6 ezer forint), illetve a vendéglátásra és szálláshely-szolgáltatásra (9,5 ezer forint) költenek, lényegesen többet a gyermeket nevelőknél.

A fiatalok fogyasztási szerkezete azonban több szempontból különbözik a gyermekes háztartások fogyasztási szerkezetétől. Négy fogyasztási főcsoportnál – ezek a közlekedés (20,6%), az élelmiszer (16,7%), az egészségügy (10,5%) és a lakásberendezés (5,2%) – a fogyasztásuk bár magasabb, mint a gyermekes háztartások fogyasztása, de az eltérés kisebb az átlagos 80 százaléknál. Szeszes italokra és dohányárúkra, oktatásra, lakásfenntartásra, kultúrára legalább kétszer, vendéglátásra viszont majdnem ötször többet költenek, mint a gyermekes háztartások.

A lakásfenntartás kiadásai jelentik számukra a legnagyobb terhet, azért, mert jellemzően nem saját tulajdonú lakásban élnek, és a lakásbérlet költségei megemelik e kiadási tételt. Az összes kiadásaik egynegyed részét ez a tétel teszi ki. A többi említett különbség pedig – az oktatás kivételével – azt mutatja, hogy ezeknek a fiataloknak a gyermeket/gyermeket nevelő fiatalokhoz képest több idejük és pénzük van arra, hogy fiatalos, önálló és szabad életet éljenek. Mindebből arra következtethetünk, hogy a 30 év alatti önálló háztartásban élő fiatalok nem feltétlenül szűkös anyagi körülményeik miatt nem nevelnek gyermekeket.

Fogalmak

Deciliseloszlás: egy ország (vagy egy részének, társadalmi rétegének) jövedelmi helyzetét leíró x változó (egy főre, egy háztartásra, egy fogyasztási egységre jutó bruttó vagy nettó jövedelem) deciliseloszlásán a megfigyelt egységek az x változó értéke szerint sorba rendezett tizedeinek az összjövedelemből való részesedését értjük.

Fogyasztási egység (ekvivalencia-skála): a különböző nagyságú és eltérő összetételű háztartásokban élő személyek jövedelmének és fogyasztásának összehasonlítására szolgáló viszonyszám. Kifejezi, hogy egy adott háztartás jövedelmi-fogyasztási szükséglete hányszorosa a referencia-háztartás hasonló szükségletének. OECD1 szerint a háztartás első felnőtt tagját 1,0 egységgel, a második és további felnőttet 0,7 egységgel, a gyermekeket pedig 0,5 egységgel veszik figyelembe.

OECD2 szerint a háztartás első felnőtt tagját 1,0 egységgel, a második és további felnőttet 0,5 egységgel, a gyermekeket pedig 0,3 egységgel veszik figyelembe.

Folyó fogyasztási kiadás: a negyedéves feldolgozásból származó adat nem tartalmazza a nagy értékű tartós javak vásárlását és a lakásberuházásra fordított összegeket.

Fogyasztási kiadások: A magyar háztartás-statisztikai számbavétel a személyes fogyasztás elvén alapul, amelyen belül megkülönbözteti a vásárolt, illetve a saját termelésből származó és a természetben kapott javak fogyasztását. Az utóbbiak helyi felvásárlási árakon számított értéke bekerül a háztartás összes kiadásába, akár maga fogyasztotta el, akár elajándékozta.

Fogyasztási kiadások csoportosítása: a COICOP (Classification of Individual Consumption by Purpose): a lakossági fogyasztás rendeltetés szerinti osztályozásának nómenklatúrája alapján. Ez a *kiadási nemek* tartalmi osztályozásában harmonizált, tízes számrendszerű, négy szintű osztályozási rendszer, amely a lakossági felmérésekben ajánlott nemzetközi előírás.

Az **élelmiszer-fogyasztás** vizsgálatánál eltértünk a fenti csoportosítástól. Így ez tartalmazza a 01-es főcsoport összes kiadásait, továbbá a 11-es főcsoport vendéglátásra és a 12 főcsoport szociális étkezésre fordított kiadásait.

Gyermekek háztartás: Jelen elemzésben gyermekes háztartásoknak tekintjük azokat a háztartásokat, ahol van 25 éven aluli gyermek családi állású eltartott (nappali tagozaton tanuló vagy munkanélküli vagy egyéb inaktív) személyeket.

Jövedelmek: az ún. személyes célú jövedelmek a természetbeni társadalmi juttatások (egészségügyi ellátás, oktatás stb.) értéke nélkül.

A háztartási költségvetési felvétel a jövedelmet a jövedelemszerző személyek szempontjából veszi számba. Így a bruttó jövedelmek az alábbi tételekből állnak:

- a háztartás tagjai által az adatszolgáltatási időszakban keresetként, egyéb munkavégzés, vállalkozás ellenértékeként vagy más címen (például költségtérítésként) kapott munkajövedelmek;
- a mezőgazdasági jövedelmek (a mezőgazdasági bevétel plusz saját termelésű fogyasztás, vagy a saját termelésből más háztartás részére adott ajándék piaci értéke mínusz a mezőgazdasági termelési ráfordítások);
- társadalmi jövedelmek, azaz nyugdíj, gyermekellátási juttatások és támogatások (gyes, családi pótlék, árvaellátás stb.), valamint egyéb szociális jövedelmek;

- egyéb jövedelmek, azaz vagyomból, külföldről kapott jövedelmek;
- más háztartásoktól kapott, illetve más háztartásnak adott készpénz vagy áruk értékének egyenlege;
- térítés nélküli és természetbeni (például étkezés) szociális ellátás értéke, ha az „kvázi” fizetőeszközként (utalvány, csekk) jelenik meg.

A bruttó jövedelemből az érvényes adószabályok figyelembevételével levonva a személyi jövedelemadót, az egészségbiztosítási, a nyugdíjjárulékot és a munkavállalói járulékot adódik a **nettó jövedelem**.

Piaci (munka-)jövedelem: a munkaviszonyból, másodállásból, egyszeri megbízáson alapuló munkavégzésből, vállalkozásból, egyéb önálló tevékenységből, mezőgazdaságból származó jövedelem.

Társadalmi jövedelem: a nyugdíj- és egyéb társadalombiztosításból származó, valamint a szociális jövedelem (táppénz, gyed, gyes, családi pótlék, születési és nevelési segélyek, egyéb rendszeres és alkalmi szociális segélyek, munkanélküli juttatások, árvaellátás stb.).

Szegények: Az egy fogyasztási egységre jutó (OECD2 skála szerint) nettó jövedelem szerint sorba rendezett népesség mediánjövedelmének 60 százaléka alatti jövedelemmel rendelkezők.

6. Lakás

6.1. A lakáshelyzetre ható népesedési és makrogazdasági folyamatok

A lakáshelyzet értékeléséhez nélkülözhetetlen a lakásszektor iránt megfogalmazódó igények, a szükségleteket alakító népesedési és a gazdasági folyamatok figyelembevétele.

A népességszám 2007-ben is folytatódó csökkenése már önmagában is a lakásellátottság mutatóinak javulását eredményezi. Ehhez a lakásállomány bővülése is hozzájárul, így a laksűrűség 2007-ben tovább mérséklődött. 2008 elején száz lakásra 235 lakó jutott, kettővel kevesebb, mint egy évvel korábban.

A lakáshelyzet szempontjából legalább ennyire mérvadó háztartásszám ugyanakkor növekedett (2001 és 2005 között 139 ezerrel), ami egyúttal azt is jelenti, hogy az átlagos háztartás egyre alacsonyabb taglétszámú.

A háztartások további elaprózódására lehet következtetni a háztartások számát és nagyságát közvetlenül alakító népmozgalmi folyamatokból is. 2007-ben ismét nőtt a válások száma, miközben mind az elveszületések, mind pedig a halálozások száma rosszabb képet mutat az egy évvel korábbinál. Összességében valószínű, hogy a lakásszektorban hosszabb távon is egyre több alacsony taglétszámú háztartás lakásigényével kell számolni. A kis háztartások között is speciális kategóriát képeznek az egyedülállók, ők 2005-ben az összes háztartás 29,1 százalékát jelentették. Ezek az egyedülállók egyre kevésbé csak az idősek közül kerülnek ki, a fiatal egyedülállók lakáskereslete pedig a lakáspiacon is újfajta igényeket jelent. (2005-ben a lakásukban egyedül élők 16 százaléka volt 40 év alatti.)

Az említett mutatókkal jellemezhető népesedési folyamatok mellett a lakáshelyzet alakulásában kiemelt jelentősége van a vándorlásnak. A nemzetközi vándorlás mértéke továbbra is alacsony, a Magyarországon élő külföldiek aránya nem éri el a 2 százalékot, így lakáspiaci jelenlétük és hatásuk e folyamatokra is csekély. Ugyancsak alacsony, de a korábbi évekhez képest nőtt a belföldi vándorlás mértéke, különösen az ideiglenes vándorlása (12,1%) de az állandó költözéseké is (ami 4,7 százalékkal magasabb, mint 2006-ban). 2007-ben 265 ezer állandó és 264 ezer ideiglenes lakhelyváltogatás történt, ezeknek a költözéseknek pedig általában van valamilyen lakáspiacot érintő vonatkozása is. Új jelenség a belföldi vándorlásban, hogy évek óta először, 2007-ben Budapesten vándorlási többlet alakult ki.

Az elmúlt években a lakásberuházások értéke 2004-ben volt a legmagasabb, ezután a folyó áron számított érték évről évre csökkent. 2007-ben a lakásberuházások összértéke ismét nőtt: 773-ról 849 milliárd forintra. Ez az összes nemzetgazdasági beruházás 17,7 százalékát tette ki, szemben az egy évvel korábbi 16,6 százalékos aránnyal.

Az elmúlt években a lakásberuházások értéke 2004-ben volt a legmagasabb, ezután a folyó áron számított érték évről évre csökkent. 2007-ben a lakásberuházások összértéke ismét nőtt: 773-ról 849 milliárd forintra. Ez az összes nemzetgazdasági beruházás 17,7 százalékát tette ki, szemben az egy évvel korábbi 16,6 százalékos aránnyal.

6.2. A lakásállomány minősége

A lakások felszereltségével és minőségével kapcsolatban megállapítható, hogy a rendszerváltás óta megnőtt a pótlólag, a már meglévő lakásokban elvégzett beruházások jelentősége. Ezt mutatja, hogy 2006-ban a háztartások 9 százaléka végzett valamilyen nagyobb bővítést vagy korszerűsítést lakásában. A lakások felszereltségéről információt nyújtó lakossági összeírások szerint 2006-ban a

háztartások 97 százalékában volt vezetékes víz, 71 százalékában közcsonna, további 26 százalékában házi szennyvízelvezetés. A közcsonna-hálózat kiépítésében a legnagyobb lemaradás továbbra is az Alföldön tapasztalható: az észak-alföldi régióban 55, a Dél-Alföldön 51 százalékot ér el a csatornázott lakások aránya, míg Közép-Magyarországon, valamint Közép- és Nyugat-Dunántúlon ez az arány 80 százalék fölött van.

A háztartások 87 százalékában egy, további 8 százalékában több fürdőszoba is van. A fürdőszoba-ellátottság terén a régiók közötti különbségek minimálisra csökkentek, a legrosszabb helyzetű Észak-Magyarország ellátottsága is megközelíti a 90 százalékot (89%). Jelenleg a háztartások 76 százaléka vezetékes gázzal ellátott, közel 60 százalékukban gázt használnak a fűtéshez is. A gázzal fűtött lakások aránya a legmagasabb Közép-Magyarországon és a Dél-Alföldön (65%), míg a legalacsonyabb a Dél-Dunántúlon (47%). A vezetékesgáz-használat mellett továbbra is számottevő a palackos gáz részesedése is (16%), így a háztartásoknak mindössze 8 százaléka egyáltalán nem használ gázt.

6.1. tábla. A lakások fűtése, 2006

Fűtési mód	Háztartás, %
Távfűtés	18,3
Központi kazán gázzal	2,4
Központi kazán egyéb anyaggal	0,8
Cirkó- etázhűtés gázzal	27,6
Cirkó- etázhűtés egyéb anyaggal	6,6
Egyedi helyiségfűtés gázzal	28,6
Egyedi helyiségfűtés villannyal	1,2
Egyedi helyiségfűtés szénnel, fával vagy olajjal, vagy nincs fűtés	14,5

Forrás: Háztartási költségvetési felvétel.

Valamilyen központos fűtési megoldást alkalmaz a háztartások több, mint fele (56%), ebből a távfűtéses lakások aránya 18 százalék.

Vízmelegítésre a legtöbben villany-, illetve gázbojlert használnak (41 és 33%). A háztartások 6 százalékában nincs meleg folyóvíz, ebből a szempontból Észak-Magyarországon a legrosszabb a helyzet, ott a lakások 11 százalékában nincs meleg víz.

A lakásállomány minőségének folyamatos javulása egyrészt az új lakások magasabb minőségi színvonalának, másrészt a régi lakásokban végzett korszerűsítéseknek, felújításoknak köszönhető. Ugyanakkor a hosszú évtizedek óta meglevő területi különbségek, bár mérséklődtek, továbbra is számottevőek.

6.3. Lakásépítés

A lakásépítésben az ezredforduló után megindult fejlődés 2004-ig tartott, azóta enyhe visszaesés következett be mind a kiadott új lakásépítési engedélyek, mind a felépített lakások számában. A fejlődésben fontos szerepet játszó építetők, kivitelezők háttér viszont meghatározó maradt, s ennek nyomán a mennyiségében csökkenő lakásépítés szerkezeti, minőségi jellemzői lényegileg nem változtak.

A lakásépítésnek 2000 után a vállalkozói lakásépítés adott lendületet, s az építetők körben a természetes személyek építkezéseihez hasonló, meghatározó szerepe lett. 2007-ben már több mint ötször annyi lakást építettek, mint 2000-ben, **2005 óta évente több mint 40 százalékát adják a**

lakásépítésnek. Önkormányzati építkezések lényegében nincsenek, az utóbbi három évben alig 1300 új lakás épült így fel.

A kivitelezésben még gyorsabb volt a változás üteme, s ennek eredménye egy gyökeresen megváltozott kivitelezői háttér. A profi építőipar súlyának növekedése már az ezredforduló után 3 évvel a maga javára fordította az arányokat a házilagos kivitelezéssel szemben, s azóta a fölénye még inkább nőtt. 2007-ben az **új lakások több mint 70 százalékát építőipari vállalkozások építették,** és mindössze 23 százaléka készült a lakosság házilagos kivitelezésével.

Míg 2004 előtt az uralkodó építési forma a családi ház volt – évente a lakások több mint fele családi házakban épült –, ezt követően már csak 2006-ban fordult elő ilyen magas arány. **A többszintes, többlakásos építkezések** mind gyakoribbá váltak, és a lakóparki építkezésekkel együtt az utóbbi három évben **44–47 százalékos arányt jelentettek.**

A családi házakban kétszer akkora lakások épülnek, mint a többlakásos épületekben, így az építési formák közötti arányváltozás egyben a kisebb lakások növekvő számát és az átlagos lakásnagyság csökkenését is eredményezi. **2004 után az új lakások átlagos alapterülete 90 m² alatt maradt; 2007-ben 87 m² volt.**

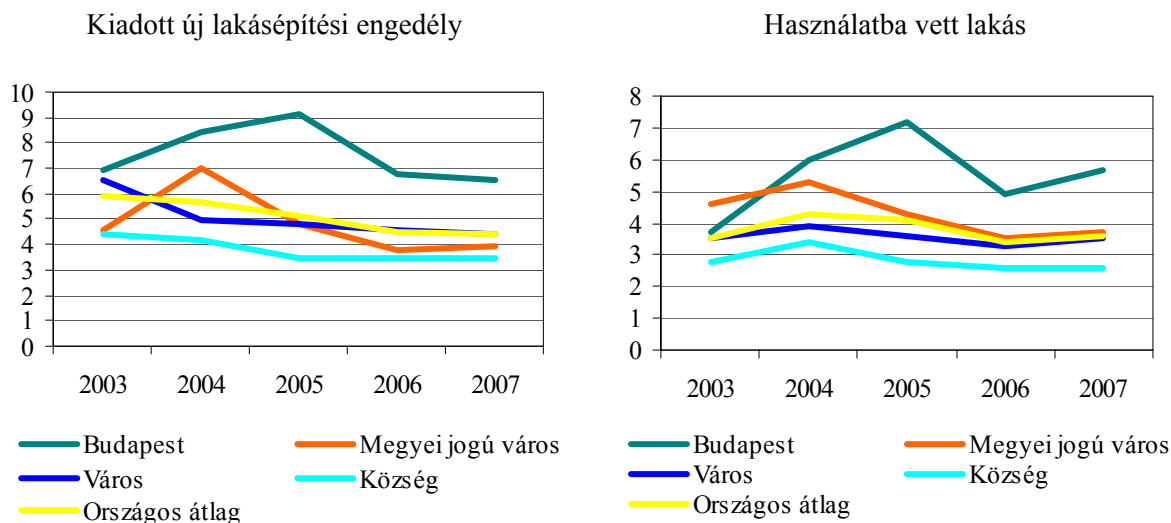
A lakásépítés terén egy mindinkább polarizálódó területi szerkezet van kialakulóban, melynek két fő meghatározója **a főváros 2003–2004 utáni megnövekedett szerepe és a lakásépítésben érintett települések számának csökkenése.**

6.3.1. A lakásépítés területi szerkezete

A **községeket** alacsony szinten **stagnáló lakásépítés** jellemzi, a változások eredője a **városi építkezések** alakulása. Az 50 ezer főnél kisebb városokban az építési kedv a 2003. évi hirtelen fellendülés után gyorsan visszaesett a korábbi szintre, s mérsékelt ütemben csökken azóta is. Az átmeneti fellendülés nem érezte a hatását a befejezett lakásoknál.

Az 50 ezer főnél népesebb nagyvárosokban egy év eltolással ment végbe ugyanaz a folyamat, csak a nagyobb mértékű fellendülés nagyobb visszaesséssel párosult, ami 2006-ig tartott. A nagyvárosi építkezések – rövid átfutási idővel épülő nagy lakóépületek – jellegéből következik, hogy amikor a legtöbb új építési engedélyt adták ki, abban az évben vették használatba a legtöbb új lakást is. A megyei jogú városokban ez 2004-ben volt, a fővárosban 2005-ben. A fővárosban azóta az építési szándék csökken – 2006 után már mérsékeltebben –, a befejezett lakások száma a 2006-os erőteljes visszaesés után 2007-ben ismét emelkedett.

6.1. ábra. Az ezer főre jutó kiadott, új lakásépítési engedélyek és használatba vett lakások száma településtípusonként

Az elmúlt 3 évben a **fővárosi** lakásépítés volumenétől, jellemzőitől függött leginkább a lakásépítés országos alakulása. A népességszámra vetített lakásépítések és építési engedélyek mutatói másfél-kétszeres különbséget jeleznek a főváros javára a vidéki településekkel összehasonlítva. 2005 óta a fővárosban adták ki az új lakásépítési engedélyek 27 százalékát, és ugyanilyen arányban vették használatba itt a felépült új lakásokat.

A budapesti lakásépítés több mint 80 százalékát a vállalkozói építkezések adják, túlnyomó részben többszintes, többlakásos és lakóparki épületekben, az országos átlagnál 22–25 m²-rel kisebb területű lakásokkal.

Az ország nagy részén kisebb ütemű lakásépítés folyik, más építési formák előtérbe helyezésével, nagyobb lakások építésével, a lakosság nagyobb szerepvállalásával. A közép-magyarországi régió kivételével többségében természetes személyek beruházásaként, családi házas formában 90 m² körüli és annál nagyobb új lakások épülnek.

6.2. tábla Használatba vett lakások, 2007

Megnevezés	Budapest	Többi település	Összesen
Épített lakások aránya, százalék	27	73	100
Ezer főre jutó lakásépítés	6	3	4
Átlagos alapterület, m ²	64	96	87
Épített lakások aránya, százalék			
Családi házakban	10	61	47
Többszintes, többlakásos épületekben	76	28	41
Természetes személyek által	15	65	52
Vállalkozások által	83	33	46
Építőipari kivitelezéssel	87	66	72
Házilagos kivitelezéssel	7	29	23

2004-ben az ország településeinek nagyobbik hányadában (56 százalékában) folyt lakásépítés; adtak ki új építési és használatbavételi engedélyt is, 3 év múlva 230 településsel kevesebb, 1500 település tartozott ebbe a körbe (a települések 48 százaléka). Ezen kívül 750 településen (a települések 24 százalékában) vagy csak elkezdett vagy csak befejeződött lakásépítés volt 2007-ben. Elsősorban az agglomerációkon kívüli településeken maradt abba, szűnt meg a lakásépítés, a fejlődés pedig inkább az agglomerációk, agglomerálódó térségek központon kívüli területeire koncentrálódik.

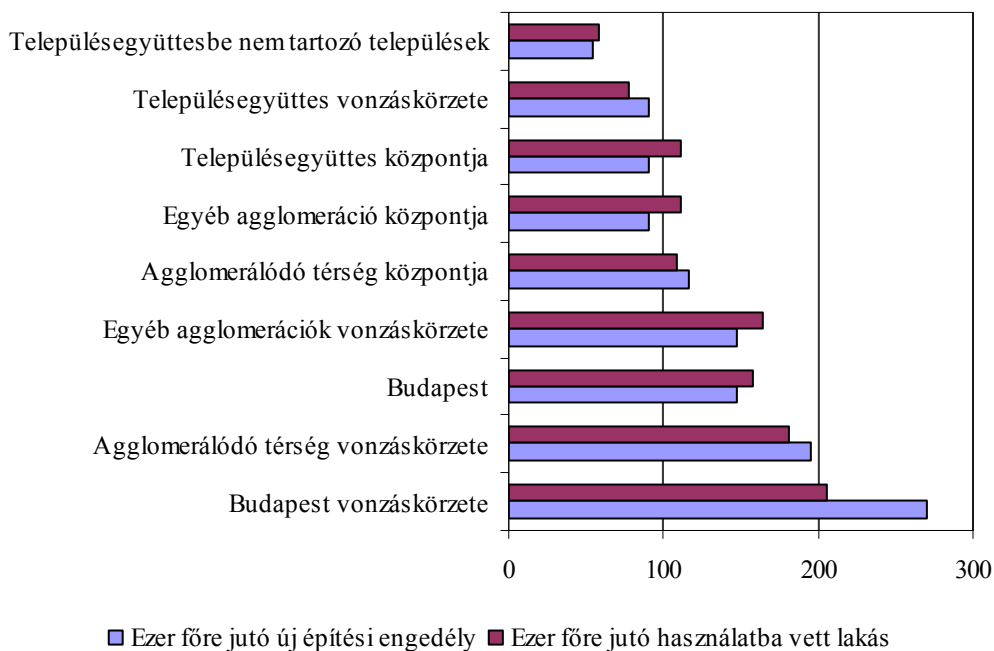
Az utóbbi 4 évben – 2004 és 2007 között – 380 településen egyetlen új lakásépítési engedélyt sem adtak ki, 430 településben pedig a vizsgált időszakon belül csak az egyik évben fordult elő engedélyeztetés. Néhány település kivételével ezek mind kívül esnek az agglomerálódó térségeken. Míg az agglomerációs települések háromnegyedében minden évben legalább 2 új lakás építése kezdődött el 2004 óta, az ezen kívüli településeknek csak egynegyedére jellemző ugyanez.

A befejezett építkezéseket tekintve 500–500 olyan település van, ahol a 4 év egyikében sem, vagy csak egyetlen évben került sor új lakás használatbavételére. A fentiekhez hasonlóan, ezen települések döntő többsége is kívül esik az agglomerálódó térségeken.

A megyék közül Baranya, Békés és Zala megyében található legnagyobb arányban olyan települések, ahol 4 év alatt nem vagy legfeljebb csak az egyik évben adtak ki új lakásépítési engedélyt, illetve vettek használatba befejezett, új lakást. Baranyában a települések felében – a befejezett lakásokat tekintve 60 százalékában – nem volt lakásépítés. Békésben és Zalában is 40 százalék feletti ez az arány.

Az építési kedv országos visszaesése mellett a főváros vonzáskörzetében 2005 óta nőtt az új építkezésekhez kért engedélyek száma. A 2007-es adatok alapján ezer lakosra számítva háromszor annyi új lakás felépítését tervezik, mint országos átlagban, ötször annyit, mint az agglomerációkba³⁶ nem tartozó települések átlagában. Egyéb agglomerációs területek és agglomerálódó térségek központokon kívüli településeiben is az országos átlag másfélszeresét-kétszeresét jelenti a kiadott új lakásépítési engedélyek fajlagos száma.

6.2. ábra. A megkezdett és a befejezett építkezések az országos átlag százalékában, 2007

³⁶ Az agglomeráció meghatározását lásd a módszertanban.

Nagyok a különbségek megyei szinten is: 2007-ben ezer lakosra számítva Pest megyében több mint hatszor annyi új engedélyt adtak ki, mint Tolnában. Régiós átlagban több mint háromszoros a különbség Dél-Alföld, Észak-Magyarország, valamint Közép-Magyarország között az utóbbi javára.

Ugyancsak háromszoros a különbség a településnagyság szerint az ezer fő alatti települések és a főváros között. Nincs egyenes arányban a népességszám nagysága és az új engedélyezések fajlagos száma; a 10-30 ezer fős városok kategóriájában (egyötöde budapesti agglomerációs település) nagyobb építési kedv mutatkozik, mint az ennél nagyobb városokban.

A 2007-ben befejezett lakásoknál is a fent említett régiók állnak a sor két végén, ugyancsak több mint háromszoros különbséggel.

A befejezett lakásokra is érvényes, hogy az agglomerációk, agglomerálódó térségek vonzáskörzetében intenzívebb a lakásépítés, mint a központokban. Alacsony lakásépítési mutató nemcsak az agglomerációkon kívüli településekre jellemző (a 3,6-es országos átlag 56 százaléka, 2 új lakás/ezer lakos), hanem a legalacsonyabb agglomerációs fokozatot jelentő településegységek vonzáskörzetére is (az átlag 78 százaléka, 2,8 új lakás/ezer lakos) Ez utóbbiak azon megyeszékhelyek körüli települések, amelyek nem tartoznak agglomerálódó térségekhez.

6.3. tábla. A megkezdett és befejezett építkezések alakulása

Megnevezés	Ezer főre jutó			
	új lakásépítési engedély		befejezett lakások száma	
	2004	2007	2004	2007
Országos átlag	5,7	4,4	4,3	3,6
A megyénkénti mutató tartománya	1,9 - 8,9	1,4 - 9,3	1,7 - 7,2	1,4 - 5,9
Megyék száma, ahol átlag feletti a mutató	6	4	9	5

A lakásépítés mindkét mutatója úgy csökkent az utóbbi 4 évben, hogy egyre kevesebb megye éri el az országos átlagot. Az új engedélyezések területén még nőtt is a különbség, ami arra utal, hogy a megyék között, valamint az agglomerálódás ütemétől függően a jövőben további polarizálódásra lehet számítani.

Az új engedélyekből az építési formák további arányváltozására, a 3 és többlakásos épületek további terjedésére is lehet következtetni. 2007-ben a befejezett lakásoknál a 30 ezer főnél népesebb városokban mutatkozott ezen lakásépítések túlsúlya, az építési szándék szerint a jövőben már a 10 ezer fő feletti településeken is erre kell számítani.

6.4. Lakáspiac, lakáshitelezés

A lakáspiaci változások megfigyelésében azokra a piaci értékbecslésekre támaszkodunk, melyeket reprezentatív háztartási felmérésekben a lakások lakóitól kérünk. Ezek a becslések azt mutatják, hogy egy lakás átlagos ára a 2003. évi 9,3-ról 2005-re 10,3 millió forintra nőtt, majd 2006-ban az áremelkedés megállt (10,2 millió Ft). Az áremelkedés megtorpanását a nagyobb városokban élők jobban érzékelték. Az ő értékelésük alapján számított becslések 0,5–0,7 millió forinttal el is maradnak a korábbi év átlagától.

6.4. tábla. Átlagos lakásárak településtípus szerint

(millió forint)

Településtípus	1999	2003	2005	2006
Budapest	5,0	13,4	14,5	14,0
Megyei jogú város	3,9	9,9	11,3	10,6
Többi város	3,5	8,8	9,7	9,8
Község	3,0	6,8	7,3	7,7
Összesen	3,7	9,3	10,3	10,2

Az egyes lakástípusok árának alakulásában is kimutathatók eltérések: míg a családi házak átlagára változatlan maradt (10,5 millió forint) és a társasházaké kissé nőtt (10,5-ről 11,1 millió forintra), addig a lakótelepi lakások átlagos ára 9-ről 8,7 millió forintra csökkent.

A lakáshitelezés a 2002-ben és 2003-ban tapasztalt hirtelen és nagyarányú bővülés után 2004–2005-ben visszaesett, majd a 2006. évi 22 százalékos növekedést 2007-ben ismét kisebb csökkenés követte. 2007-ben eközben a hitelek összege némileg nőtt. Ebben az évben összesen 131 ezer lakáshitelt hagytak jóvá a pénzintézetek, 768 milliárd forint összértékben.

6.5. tábla. Engedélyezett lakáscélú hitelek

Év	Száma	Összege, millió forint	Ebből: államilag támogatott lakáshitelek	
			száma	összege, millió forint
2001	76 319	155 266	21 877	82 697
2002	151 859	487 902	79 419	367 111
2003	196 671	835 765	133 620	713 685
2004	124 216	511 758	63 419	314 640
2005	121 134	537 882	39 584	192 245
2006	148 799	746 755	32 456	180 330
2007	130 655	767 718	19 067	99 291

2007-ben is folytatódott az államilag támogatott lakáshitelezés visszaszorulása: az összes lakáshitelnek ekkor már csak a 15 százaléka támogatott hitel. Ezzel összefüggésben tovább nőtt viszont a devizahitelezés súlya. A devizaalapú hitelek állománya egy év alatt, 2007 végéig 59 százalékkal nőtt, miközben a teljes lakáshitel-állomány összege 16 százalékkal lett magasabb. Így 2007 végén a 3 109 milliárd forintot kitevő teljes lakáshitel-állománynak már 47 százaléka a deviza-alapú hitel (1 458 milliárd forint).

Fogalmak

Használatba vett lakások: a települési önkormányzat építésügyi feladatot ellátó szervétől használatbavételi engedélyt kapott lakások, ezek alapján történik az épített lakások statisztikai számbavétele.

Lakásépítési engedély: a települési önkormányzat építésügyi feladatot ellátó szerve által új lakás építése céljára kiadott engedély. A statisztikai számbavétel nem az engedélyek, hanem az ezeken szereplő épületek/lakások számára vonatkozik.

A lakáscélú hitelek és támogatások számbavétele a lakáscélú állami támogatásokról szóló 12/2001. (I. 31.) Korm. rendeletének struktúráján alapszik. Államilag támogatott hitelek alatt a jelzálog típusú és a kiegészítő kamattámogatásos hitelek együttesen értendők (12/2001. (I. 30.) Korm. rendelete, 12. és 13. §.).

A hitelek és támogatások céljai az alábbiak lehetnek:

- építés: új lakás felépítése, családi vagy ikerház tetőterének emeletráépítésnek minősülő beépítése, három vagy annál több gyermeket eltartó épített esetén a tetőtér-beépítés is;
- új lakás vásárlása: értékesítés céljára újonnan épített lakás megvásárlása;
- használt lakás vásárlása: nem újonnan épített, hanem a másodlagos lakáspiacon kínált lakás megvásárlása;
- korszerűsítés, bővítés: a korszerűsítés következtében a lakás komfortfokozata növekszik, a bővítéssel pedig legalább egy lakószobával növekszik a lakás alapterülete;
- áthidalás: értékesíteni kívánt ingatlan eladásából származó bevétel megelőlegezésére másik ingatlan vásárlásához;
- hitelkiváltás: korábbi lakáscélú hitel visszafizetése egy új hitelformával;
- egyéb: a fent felsoroltak egyikébe sem tartozó lakáscélok.

Az agglomerációk olyan településstruktúrák, amelyeken belül a központ és a közvetlen közelében fekvő települések között sokrétű funkcionális kapcsolatok jönnek létre. Ezek intenzitásától függően három fokozatot különböztetünk meg: agglomeráció, agglomerálódó térség, nagyvárosi településeggyüttes. Az egyes települések különböző agglomerációs típusokba (agglomeráció, agglomerálódó térség, nagyvárosi településeggyüttes) való besorolását a KSH elnökének 9001/2008. (SK 1.) KSH-közleménye határozza meg.

A budapesti agglomeráción kívüli egyéb agglomerációk: Győr, Miskolc, Pécs térsége.

Agglomerálódó térségek: Balaton, Eger, Szombathely, Zalaegerszeg térsége.

Településeggyüttesek: a többi megyeszékhely, valamint Sopron térsége.

7. Infrastrukturális ellátottság

7.1. Energiaellátás

A közüzemi **villamosenergia-hálózat** az ország minden településére kiterjed. Az ezredforduló után is egyre több villamos energiát igényelt a lakosság, annak ellenére, hogy egyes elektromos háztartási készülékek (például mosógépek, hűtők) újabb típusai ebben az időszakban általában már energiatakarékos kivitelűek voltak. 2007-ben 5 millió 37 ezer háztartási fogyasztó összesen 10 945 millió kWh villamos energiát használt fel. (A fogyasztók száma az utóbbi két évben 2 százalékkal növekedett, felhasználásuk viszont a 2006. évi emelkedés után csökkent, és a 2005. évihez hasonlóan alakult.) A háztartási villamosenergia-fogyasztók emelkedő száma részben a lakásállomány növekedésével, részben pedig az elektromos hálózat külterületi terjeszkedésével, üdülők, hétvégi házak, településeket övező kiskertek épületeinek bekötésével magyarázható. A lakossági villamosenergia-felhasználás 2007. évi csökkenése feltehetőleg a szokatlanul enyhe téli időjárásnak és a lakossági áramdíj emelkedésének a következménye. (Az elektromos energia fogyasztói ára 2006 szeptemberében 15, 2007 márciusában pedig további 5 százalékkal emelkedett.)

7.1. tábla. A háztartási fogyasztók villamosenergia-felhasználásának főbb adatai

Év	Háztartási fogyasztók száma, ezer	Háztartási villamosenergia-felhasználás		
		összesen, millió kWh	az országos felhasz- náláson belül, %	egy fogyasztóra, kWh/hó
2000	4 728,0	9 786	31,7	173,3
2005	4 921,2	10 918	32,6	184,9
2006	4 982,9	11 077	31,9	185,3
2007	5 037,3	10 945	31,4	181,0

A fajlagos felhasználás növekedése 2000 óta a háztartásonkénti elektromos készülékek számának növekedésével és használatának változásával függ össze. Megnőtt a készenléti állapotban áramot fogyasztó készülékek: távirányítós televíziók, számítógépek, internetmodemek száma. Elterjedtek a mosogatógépek, és az utóbbi néhány évben egyre népszerűbbé vált a légkondicionáló készülékek használata. (Ugyanakkor a vezetékesgáz-szolgáltatás terjedése miatt villamos energiával egyre kevesebben, bár a nagyobb erőművek közelében még mindig jelentős arányban fűtenek.)

A háztartási villamos energia egy fogyasztóra jutó felhasználása a gazdaságilag legfejlettebb Közép-Magyarországon a legmagasabb. E mutató megyei rangsorát nagyban meghatározza, hogy az erőművek dolgozói és nyugdíjasai jelentős áramdíjkedvezményt élveznek, emiatt közülük sokan lakásfűtésre is használják az áramot. A rangsorban a paksi atomerőművet működtető Tolna megye áll az első helyen, melyet a százhalombattai hőerőművet üzemeltető Pest megye és a visontai hőerőművet, valamint a kiskörei vízi erőművet befogadó Heves megye követ. A felhasználás országos átlag feletti a Bács-Budapest tengelyen fekvő, fejlett gazdaságú Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megye is, ahol az oroszlányi, valamint a tatabányai hőerőművek működnek.

A világ villamosenergia-termelésének mintegy 90 százaléka fosszilis energiaforrásokból származik. Hazánkban ez az arány kisebb. A Magyar Villamosművek Zrt. adatai szerint az ország 2007. évi

villamosenergia-termeléséhez felhasznált fosszilis energiahordozók aránya 57,8 százalék volt, az atomenergiáé 36,8 százalékot tett ki, a fennmaradó 5,4 százalék pedig megújuló energiaforrásokból (ezen belül biomasszából 3,7, vízenergiából 0,5, szélenergiából 0,3, egyéb megújuló és hulladékenergiából pedig 0,9%) származott.

Az Európai Unió tagállamainak energiafelhasználása az elmúlt évtizedben hatékonyabbá vált, de az energiafogyasztás abszolút értékben továbbra sem csökkent. A fenntartható fejlődés egyik fő célkitűzése a megújuló energiafajták arányának növelése, amelynek eléréséhez a villamosenergia-felhasználást is mérsékelni kellene.

Vezetékes gázzal a települések 91 százaléka volt ellátva 2007-ben. A gázvezetékek nagy részét az 1990-es években építették ki, amikor 445-ről 2508-ra, ezután 2007-ig 2861-re emelkedett a gázszolgáltatással rendelkező települések száma. A még ellátatlan 291 település háromnegyede dunántúli (közülük az aprófalvas térségekben 107 baranyai, 45 somogyi, 22 vasi és 18 zalai), egynegyede pedig észak-magyarországi (ebből 62 Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kistelepülés). Az Alföldön mindössze 2 településen nincs gázszolgáltatás. Az ezredforduló óta a lakossági és a kommunális felhasználás aránya az országos vezetékesgáz-fogyasztásban 44-ről 58 százalékra növekedett.

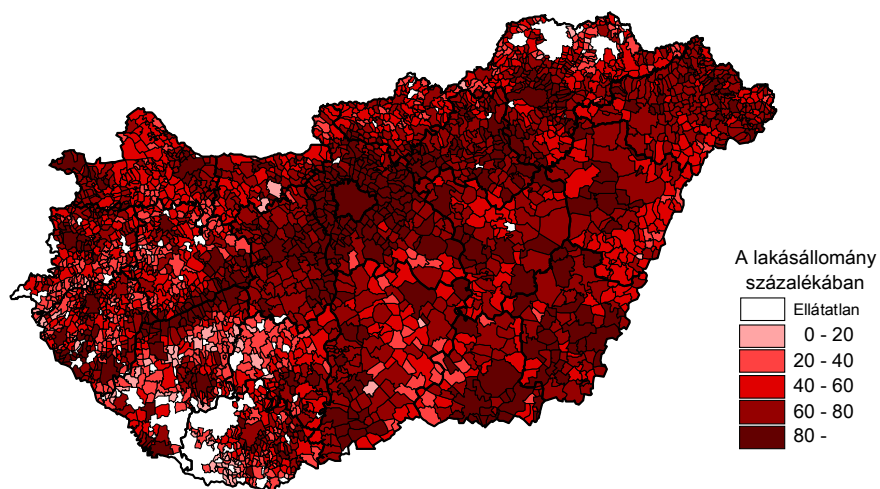
2007-ben 3 millió 260 ezer háztartási fogyasztó 3,8 milliárd m³ földgázt használt fel. 2000 óta a háztartási vezetékesgáz-fogyasztók száma 15, ezen belül a fűtési célra fogyasztóké 19 százalékkal növekedett. A központi kazánnal és távfűtéssel ellátottakat is figyelembe véve a háztartások döntő hányadában a földgáz a fűtés fő energiaforrása. A háztartásoknak értékesített földgáz mennyisége azonban mindössze 9 százalékkal volt több 2007-ben, mint 2000-ben. Az egy háztartási fogyasztóra jutó felhasználás ugyanis az utóbbi két évben csökkent. A változás fő oka, hogy 2006-ban kevésbé volt hideg a februári-márciusi időjárás, mint az igen kemény tél 2005-ben, november–december pedig jóval enyhébb volt, mint egy évvel korábban. 2007-ben a januári középhőmérséklet megdöntötte minden korábbi melegrekordot, és a februári-márciusi hőmérséklet is lényegesen melegebb volt a sokévi átlagnál. Mindemellett a gázzal való takarékoskosságra ösztönözte a lakosságot az is, hogy a vezetékes gáz fogyasztói ára 2006. szeptemberben 28,9, októberben további 6,3, 2007. februárban pedig ismét 22,5 százalékkal emelkedett, miközben a szén és a tűzifa ettől lényegesen elmaradó mértékben drágult.

7.2. tábla. A háztartási vezetékesgáz-fogyasztás főbb adatai

Év	Ellátott települések		Fogyasztók		Fűtési célra fogyasztók		A háztartásoknak értékesített gáz	
	száma	az összes település százalékában	száma, ezer	a lakás-állomány százalékában	száma, ezer	a lakás-állomány százalékában	összesen, millió m ³	egy fogyasztóra, m ³ /hó
2000	2 508	80,0	2 823,7	69,5	2 293,2	56,5	3 466,4	103,7
2005	2 845	90,5	3 158,1	75,0	2 626,4	62,4	4 599,6	121,4
2006	2 847	90,5	3 215,1	75,9	2 683,9	63,3	4 416,6	114,5
2007	2 861	90,8	3 260,1	76,3	2 732,8	64,0	3 794,4	97,0

A háztartási gázfogyasztók lakásállományhoz viszonyított aránya különösen magas a budapesti agglomerációban, Heves, Fejér és Békés megye településein, a Szegedet és Hódmezővásárhelyet, valamint a Baját övező településeken és a Balaton környékén. A mutató értéke általában alacsonyabb a Dunántúl más tájain és Észak-Magyarország hegyvidéki településein.

7.1. ábra. A háztartási gázfogyasztók aránya a lakásállományból településenként, 2007

A **távhőszolgáltatás** több mint másfél millió ember kényelmét szolgálja a lakások fűtésével és melegvíz-ellátásával. Távfűtést 2007-ben a fővároson kívül további 98 településen vett igénybe a lakosság. A Magyar Villamos Művek Zrt. elemzése szerint javult a villamos erőművi hulladék-hőenergia hasznosításának aránya.

A hálózatok zömét korábbi évtizedekben alakították ki, az 1990-es évektől az építések során a családi igényeket jobban kiszolgáló egyedi lakásfűtés terjedt el. 2007-ben 653 ezer lakás volt távfűtéses, melyek 92,3 százaléka (a fővárosban 94,5 százaléka) részesült melegvíz-szolgáltatásban.

A távfűtésbe bekapcsolt 99 település között megtalálható majdnem minden megyeszékhely (kivéve Békéscsabát és Zalaegerszeget). A bekapcsolt lakások közül 241 ezer (37%) budapesti volt. A távfűtött lakások számának településenkénti csökkenő rangsorában a fővárost követő 11 város ért el összevontan a budapestihez hasonló arányt.

A távfűtött lakások aránya a Közép-Dunántúlon és Közép-Magyarországon számottevően meghaladja más országrészekét, az Alföldön viszont lényegesen alacsonyabb. Az utóbbi két évben már alig változott a távfűtött lakások száma. Eközben a lakásállomány 1,4 százalékkal bővült, így a távfűtöttek aránya 15,5-ről 15,3 százalékra módosult. A távfűtés kíméli a lakókörnyezetet, mert a távfűtött városrészek levegőjét a keletkező égéstermékek nem szennyezik. Hátránya viszont, hogy a felhasználás lakásonként általában még nem szabályozható és nem mérhető, díja pedig tetemesen meghaladja az egyedi gázfűtés költségét.

7.2. Ivóvízellátás, szennyvízelvezetés és -tisztítás

Közütemi ivóvízvezeték-hálózattal (egy község kivételével) 2000-től már minden település rendelkezik. (1990-ben még a települések egyötödében nem volt vezetékes ivóvíz-szolgáltatás.) A hálózatba 2007-ben 4 millió 45 ezer lakás (94,7%) volt bekötve. A fennmaradó mintegy 225 ezer lakást az ott élők – többnyire alacsony jövedelmük vagy egyéb ok miatt – nem csatlakoztatták a közütemi ivóvízhálózatra, de ivóvízellátásban többnyire közkfolyón keresztül részesülnek. A vízhálózat néhány külterületi lakott helyen nincs kiépítve, mert lakásonként túl nagy összegű beruházást igényelne.

Az ország kedvező hidrogeológiai adottságainak köszönhetően a közütemi célra kitermelt és szolgáltatott víz több mint 90 százaléka felszín alatti eredetű, és csak kevesebb mint 10 százaléka származik felszíni vízbeszerzésből. Felszíni vízkivétel a nagy folyókból, csatornákból, tavakból, völgyzárógátas tározókból történik (Duna, Tisza, Keleti-főcsatorna, Balaton, észak-magyarországi tározók). A közütemi ivóvízművek termelésének mintegy 65 százaléka sérülékeny környezetű vízbázisból származik. Az ivóvíz európai összehasonlításban jó minőségűnek ítéltető. Néhány térségben az alacsony jódtartalom miatt jódozott konyhasó használata javasolt, és 2007-ben 6 településen volt szükség – a közegészségügyi szempontból nem megfelelő vezetékes víz miatt – átmeneti ivóvíz-kiszállításra.

A közütemi vízellátás Magyarországon elsősorban az ivóvízigény kielégítését jelenti, de működik néhány ipari vízmű is, az ivóvízellátásból kikapcsolt vízbázisokra alapozva. A vízi közművek nemcsak a lakosságot, hanem a települési közintézményeket és a vezeték-hálózat mentén megtelepedett ipari üzemeket is ellátják ivóvízzel. A közütemi célra kitermelt víz fogyasztása – a víz- és csatornadíjak emelkedése miatt – az utóbbi másfél évtizedben fokozatosan csökkent. A szolgáltatott ivóvíz mennyisége 2007-ben 517 millió m³ volt, 8 százalékkal kevesebb, mint 2000-ben. A 43 millió m³ csökkenésből 11 millió m³ megtakarítást a háztartásokban sikerült elérni. Ehhez a korszerűbb, víztakarékos mosógéptípusok és mosogatógépek elterjedése, a lakáson belüli egyéb vízpazarlás mérséklése (például a vízöblítéses WC-k és a vízcsapok szivárgásának megszüntetése), továbbá a kertlocsolás visszaszorulása is hozzájárult. 2000 és 2007 között 293 ezerrel növekedett a vezetékes ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások száma, évi vízfogyasztásuk azonban eközben háztartásonként egytizeddel, így összesen is 3 százalékkal mérséklődött. (Annak ellenére, hogy 2007-ben – feltehetőleg a hosszan tartó nyári hőség és szárazság miatti locsolás következtében – a kisebb városokban, a községekben és összességében is nőtt a vízfelhasználás.)

7.3. tábla. A vezetékes ivóvíz-szolgáltatás főbb adatai

Év	Vezetékes ivóvízzel ellátott				A háztartások vezetékes ivóvíz felhasználása		
	települések		lakások				
	száma	az összes település százalékában	száma, ezerben	az összes lakás százalékában	összesen, millió m ³	egy fogyasztó háztartásra, m ³ /év	az összes ivóvíz felhasználás százalékában
2000	3 131	100,0	3 751,8	92,0	388,1	103	69,3
2005	3 144	100,0	3 956,2	94,0	371,2	94	71,3
2006	3 144	100,0	3 996,2	94,3	370,2	93	72,2
2007	3 151	100,0	4 045,2	94,7	375,7	93	73,0

Az ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya 2000 és 2007 között országosan 92,1-ről 94,7 százalékra növekedett. A mutató régiónkénti sorrendje nem változott lényegesen, a Dunántúl régióiban és Közép-Magyarországon az országos átlagot meghaladja. A vezetékes ivóvízzel ellátott lakások aránya Észak-Alföldön nőtt a leginkább, 3,9 százalékponttal, és ennek hatására már megközelítette az országos átlagot, melytől Észak-Magyarország és Dél-Alföld továbbra is számottevően elmaradt.

Az ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya 2007-ben az országos átlagnál kedvezőbben alakult mindegyik dunántúli megyében és Jász-Nagykun-Szolnok, továbbá Hajdú-Bihar megyében. A mutató értéke 98–99 százalék közötti volt a fővárosban, valamint Győr-Moson-Sopron és Veszprém megyében, viszont mindössze 87–89 százalékot ért el Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén és Nógrád megyében. Az országostól elmaradók közül az átlagosnál gyorsabb ütemben fejlődött 2000 óta Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén és Pest megyében a lakások vezetékes ivóvízellátása.

A közüzemi szennyvízelvezető-hálózat kiépítése az 1990-es évtized közepe után felgyorsult. A keletkező szennyvíz elvezetése közcsatornán addig általában csak a nagyobb településeken, főként a városok sűrűn lakott központi részein társult a vezetékes ivóvízhálózat kiépítéséhez. 1990-ben még mindössze 429 település (a települések 14 százaléka) rendelkezett közüzemi szennyvízcsatorna-művel, melyek nagy lakosságuk miatt az ország lakásállományának 42 százaléka volt csatornázva.

Az EU-csatlakozási tárgyalások során a teljes körű csatornázottság követelménye (a közműolló zárása) volt az egyik környezetvédelmi szempont, amelynek érvényesítéséhez haladéktól kaptunk, de a gyors ütemű fejlesztés egyébként is szükséges. Az egészséges ivóvízellátás ekkor kidolgozott kormányprogramja a sérülékeny vízbázisok védelmét, a csatornázás fejlesztését is célozta. Nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az elmúlt években a közműves szennyvízelvezetés és a szennyvíztisztítás intenzíven fejlődött. Külön kormányintézkedések segítik a főváros és a megyei jogú, valamint az 50 ezer főnél nagyobb lakónépességű városok szennyvíztisztítását. Az üzemelő csatornaművek döntő részben önkormányzati, kisebb hányadban pedig (főként a regionálisak) állami tulajdonban vannak.

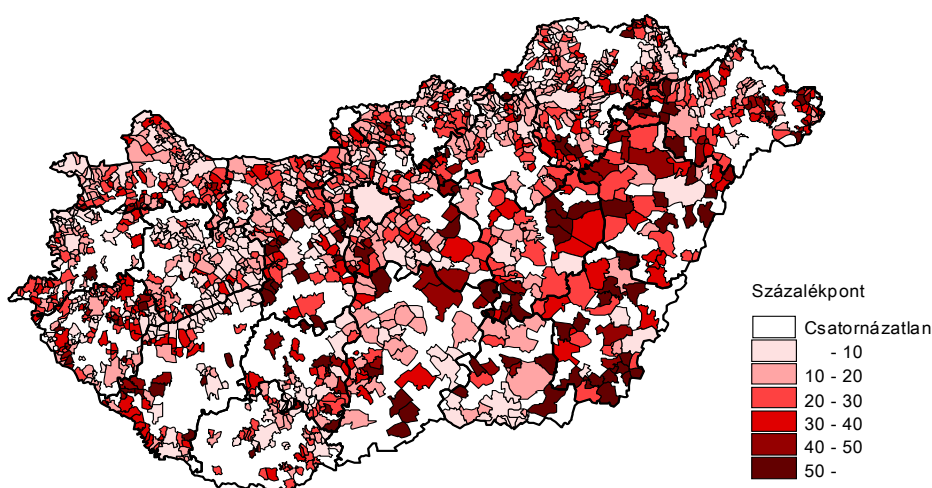
2007-ben már a települések 51 százalékán működött közcsatorna, mely sok esetben nem fedte le a csatornázott település teljes területét. Az ország lakásállományán belül ekkor már 70 százalék (2 millió 979 ezer) volt a közcsatorna-hálózatba bekapcsoltak aránya. 2000 és 2007 között Budapesten 92-ről 98 százalékra, a megyei jogú városokban 75-ről 87, a többi városban 44-ről 70 százalékra, a községekben pedig 15-ről 40 százalékra javult a lakásállomány csatornázottsága. Ennek hatásaként a közműolló (az ivóvízvezetékkel ellátott és a közcsatornához csatlakozó lakások arányának különbözete) országosan 41-ről 25 százalékpontra zárult, de az európai 20 százalékpontos átlagtól még elmaradt.

7.4. tábla. Szennyvízcsatornával ellátott települések és lakások

Év	Települések		Lakások	
	száma	az összes település százalékaiban	száma, ezer	az összes lakás százalékaiban
2000	854	27,2	2 078,8	51,0
2005	1 471	46,8	2 733,9	64,9
2006	1 545	49,1	2 857,1	67,4
2007	1 607	51,0	2 980,3	69,8

A közüzei vízvezetékkel ellátott lakásoknak a fővárosban már csaknem mindegyike, az Alföldön viszont még kevesebb mint hattizede (sőt Bács-Kiskun megyében kevesebb mint fele) volt 2007-ben szennyvízcsatorna-hálózatba csatlakoztatva. Az Alföldön az arány szinte változatlanul alacsonyabb, mint a korábban is kedvezőbb mutatójú Közép-Dunántúlon és Nyugat-Dunántúlon. A kertes, családi házas jellegű, nagy területen fekvő alföldi településeken feltehetően a csatornázás egy lakásra jutó magas költsége is nehezíti a további fejlesztést. Más országrészek aprófalvas térségeiben (Észak-Magyarországon, Nyugat- és Dél-Dunántúlon) általában a lakosság alacsony jövedelme (előregedése vagy nagyarányú munkanélkülisége) további gátló tényező.

7.2. ábra Közműolló* településenként, 2007

*A vezetékes ivóvíz-, illetve a szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakások arányának különbözete.

A közműolló záródása főként a nagyvárosokban és vonzáskörzetükben jellemző. A Dunántúlon általában, elsősorban a fejlett gazdaságú térségekben (például az osztrák határ és a Bécs–Budapest tengely mentén, valamint a Balaton-parton) a lakások nagy része már csatornázott. Fejér, Somogy, Tolna és Baranya megyében viszont még vannak egybefüggő, viszonylag nagy kiterjedésű, nem kellően csatornázott térségek. Pest megye kivételével az Alföld területének nagy része kevésbé csatornázott, melyet kedvezően ellátott nagyobb városok és azokat övező községek foltjai tarkítanak.

Az egyesített (csapadékvíz is befogadó) és az elválasztó rendszerű szennyvízelvezető-hálózat hossza 2000 és 2007 között mintegy 16 ezer km-rel nőtt, meghaladta a 40 ezer km-t, azonban egy km ivóvízvezeték-hálózatra így is csak 620 m szennyvízcsatorna-hálózat jut országosan.

A szennyvízcsatorna-hálózat kihasználtságát rontja, hogy kiépítését követően a lakosság egy része nem csatlakoztatja rá a lakását, mert magasnak tartja a csatornahasználati díjat. A rákötést ösztönzi a néhány éve bevezetett talajterhelési díj.

Nem közvetlenül közcsonán keresztül (általában tartálykocsikkal) további 10,9 millió m³ települési folyékony hulladékot gyűjtötték be és ártalmatlanítottak 2007-ben. (A települési folyékony hulladék mennyisége a csatornázottság növekedésével csökken.)

A települési szennyvíztisztító-kapacitások kiépítése során fontos teendő a biológiai és a III. fokozatú (elsősorban a nitrogén- és foszfortartalom eltávolítására irányuló) szennyvíztisztítás arányának további növelése, az ún. másodlagos közműolló zárása, mely egyúttal EU-követelmény is.

A közcsonna-hálózat 2007-ben 533,9 millió m³ szennyvizet vezetett el, a lakásokban és egyéb vízfogyasztóknál keletkezett szennyvizen kívül néhány településen (főleg a fővároson belül) a csapadékvíz egy részét is befogadva. Az utóbbi másfél évtizedben a vezetékes ivóvíz-felhasználás mérséklődő tendenciáját követve egyre kevesebb szennyvíz keletkezett. Az elvezetett szennyvíz egynegyedét még 2007-ben is legfeljebb csak szűrték és ülepítették, mielőtt visszajutott a környezetbe. Ennek zömét a fővárosi tisztítatlan, illetve a befogadóba csak rácson, homokfogón keresztül eljuttatott mennyiség teszi ki. Az elvezetett szennyvíz háromnegyedének szervesanyag-tartalmát biológiai eljárással (mikroorganizmusokkal), ezen belül az összes szennyvíz 37 százalékanak nitrogén- és foszfortartalmát III. fokozatú módszerekkel is tisztították.

7.5. tábla. A közcsonán elvezetett és a tisztított szennyvíz

Év	Elvezetett szennyvíz, millió m ³	Ebből: a tisztítatlan aránya, %	Tisztított szennyvíz, millió m ³	Ebből:		
				csak mechanikailag	biológiaiilag	III. tisztítási fokozattal is
2000	530,5	9,7	479,2 ^{a)}	35,2	52,8	12,0
2005	588,6	6,6	551,7	29,6	44,0	26,4
2006	567,3	6,1	535,9	28,5	46,6	24,9
2007	534,0	4,9	510,9	25,1	38,8	36,1

a) A közvetlenül tisztítótelepre szállított nélkül.

A csatornázás szempontjából is nagy múltú Budapesten az elvezetett szennyvíz több mint kétharmada legfeljebb mechanikailag tisztított és 16 helyen ömlik a Dunába. A jelenleg üzemelő két tisztítómű (észak- és dél-pesti) a város szennyvizének egyharmadát fogadja be. Jelentős javulás várható az évtized vége előtt, mert 2007-ben elkezdődött a központi szennyvíztisztító telep kivitelezése a Csepel-szigeten. A Duna medre alatt lefektetett ikercsővezetékeken fogadja majd az érintett budai és pesti kerületekből a fővárosban keletkező szennyvíz felét. (A későbbre tervezett dél-budai szennyvíztisztító megépítése teszi majd teljessé a 2010-es évtizedben Budapest szennyvizének korszerű kezelését.)

7.3. Zöldterület

A lakosság közérzetét is nagyban meghatározó közegészségügyi tényező a települések tisztasága, gondozottsága, melynek fontos eleme a zöldterület-gazdálkodás. A zöldterületek szerepe városrészenként eltérő. A sűrűn lakott városrészekben a megfelelő méretű és szépen gondozott közparkok, közterek, játszóterek, köztereken kialakított kisebb zöldfelületek szabadidő-eltöltési

lehetőséget kínálnak, és a mikroklímát javítják (kánikulában a hőségérzetet csökkentik). Emellett kiszűrjük a port és egyéb szilárd szennyező anyagokat a levegőből, védenek a forgalom zaja ellen. A városokhoz csatlakozó erdők a kirándulás és sportolás lehetőségét teremtik meg. Az építésügyi szabályzat szerint az önkormányzatoknak zöldfelületi rendszert kell kialakítani és fenntartani a települések klimatikus viszonyainak javítása végett.

Az utóbbi másfél évtizedben a folyamatos városközpont rekonstrukcióknak is köszönhetően egynegyeddel növekedett a parkok területe. A városi tulajdonú erdőké több mint egyharmaddal gyarapodott. A városi tulajdonú zöldterületek 85 százalékát gondozták 2007-ben.

Régióként jelentősen eltér az önkormányzati tulajdonú zöldterületek nagysága és jellege. A legzöldebb városok a dél-dunántúli és a közép-magyarországi régióban vannak. A dél-dunántúli településekhez tartozik a legjelentősebb erdőterület is, míg Közép-Magyarország városaiban a parkterület jellemzőbb. Észak-Alföld városaiban van a legkisebb zöldfelület.

Nagyvárosaink közül Budapest és Pécs rendelkezik a legnagyobb önkormányzati tulajdonú zöldfelülettel. A fővárosban jellemzően a közpark és a közkert (73, illetve 16%) képviseli a zöldfelületet, míg Pécsen a Mecsek benyúló erdei adják a zöldfelület 60 százalékát. Ugyancsak nagyarányú erdőterületei vannak Kecskemétnek (56%), Miskolcnak és Debrecennek (34, illetve 23%), bár a két utóbbi nem tűnik ki a többi város közül összes zöldfelületének nagyságával.

7.6. tábla. A városok önkormányzati* tulajdonban lévő zöldterületei, 2007

Megnevezés	Összes zöldterület, ezer m ²	Ebből:			A gondozott zöldterület aránya, %	Az egy lakosra jutó	
		közpark	közkert	erdő		zöld- terület, m ²	park- terület, m ²
Budapest	22 560	16 517	3 645	2 398	91,6	13,3	9,7
Debrecen	1 842	1 384	38	420	90,2	9,0	6,8
Győr	2 037	1 493	526	18	99,2	15,9	11,6
Kecskemét	3 997	1 156	584	2 257	54,7	36,4	10,5
Miskolc	3 203	2 128	–	1 075	86,5	18,6	12,3
Nyíregyháza	1 930	1 338	74	518	67,3	16,6	11,5
Pécs	10 633	2 174	2 100	6 359	95,5	67,9	13,9
Szeged	3 370	2 855	435	80	85,6	20,4	17,3
Székesfehérvár	2 733	2 706	17	10	95,7	26,9	26,6
A többi város	70 964	45 580	14 641	10 743	82,8	18,2	11,7
Összesen	123 268	77 331	22 061	23 876	85,2	18,3	11,5

*Városi és megyei.

Az összes zöldterületből a városi lakosságra személyenként 18,3 m² jut, aminek a nagy része park (11,5 m²/fő). A budapesti lakosokra átlagosan 13,3 m² zöld-, és ezen belül 9,7 m² parkterület jut. Az előbbi mutató alig háromnegyede, az utóbbi több mint négyötöde a városok országos átlagának. Székesfehérváron és Szegeden jutott egy lakosra a legnagyobb parkterület, mely mindössze Debrecenben volt a fővárosihoz hasonlóan alacsony.

7.4. Úthálózat

Magyarország közúthálózata 2007 végén mintegy 196 ezer kilométer hosszúságú volt. A települések közötti forgalmat 31 ezer km-es országos közúthálózat szolgálta.

Az országos közúthálózat a teljes közúti forgalomnak mintegy 75 százalékát, településeken áthaladó szakaszain a helyi forgalomnak is jelentős hányadát bonyolítja le. Az országos közutakon több mint 6,9 ezer hídon, 1,8 ezer közúti-vasúti keresztezésen, ezen kívül 8,0 ezer közúti csomóponton és 3,5 ezer szintbeli gyalogos átjárón haladtak keresztül 2007 végén. Az országos közutakból ekkor 7,8 ezer km gyorsforgalmi út vagy főút volt, melyből 2,1 ezer km "E" út, vagyis az európai úthálózatnak is része volt.

A Budapest-központú közúthálózat hosszadalmassá és nehézkesé teszi egyes dél-alföldi, észak-magyarországi, dél- és nyugat-dunántúli térségek megközelítését. Gyorsforgalmi úthálózatunk sűrűsége alig fele az EU-15 átlagának. Ennek további fejlesztése és emellett az utak terhelhetőségének növelése érdekében mintegy 1000–1200 km-en a burkolat megerősítése is szükséges. További feladat minél több település elkerülő utakkal történő tehermentesítése az átmenő forgalomtól, mivel az országos főutak közel 30 százaléka lakott területen halad át, rontva az ott lakók életminőségét.

A gyorsforgalmiút-hálózat 2007 végén 1032 km hosszúságú autópályát és autótutat foglalt magába. A rendszerváltás előtt a gyorsforgalmiút-hálózat fő elemeit a Budapesttől kiinduló autópálya-szakaszok (az **M1**-es Győrig, az **M7**-es Siófokig, valamint az **M3**-as Gyöngyösig) képezték. Az 1990-es évtizedben mindössze 156 km-rel bővült, 2000 és 2005 között 260 km-t, ezt követően a megélénkült autópálya építés eredményeként 2007 végéig újabb 267 km-t helyeztek forgalomba. Ezáltal az utóbbi években (beleértve 2008-at is) jelentősen fejlődtek a fő európai közlekedési folyosók hazánkon átvezető szakaszai. Az elérhetőség javulása az érintett térségek gazdasági fellendülését is segíti. A további fejlesztést indokolja az is, hogy a hazánkon áthaladó nemzetközi közúti áruszállítás teljesítménye számottevően, a 2000. évi 6,3 milliőról 2006-ig 17,6 millió árutonnára növekedett.

7.7. tábla. A közúthálózat hossza jelleg szerint

Úttípus	(km)			
	2000	2005	2006	2007
Autópálya	448	636	785	858
Autótút	57	129	129	174
Csomóponti ágak és gyorsforgalmi utak pihenőútjai ^{a)}	242	349	421	449
I. rendű főút	2 173	2 174	2 196	2 155
II. rendű főút	4 330	4 379	4 409	4 417
Egyéb közút	23 057	23 141	23 119	23 130
Országos közút összesen	30 307	30 808	31 058	31 183
Belterületi út	53 565	53 581	54 391	55 157
Külterületi helyi közút	75 943	105 179	107 529	109 380
Helyi közút összesen	129 508	158 760	161 920	164 537
Gyalogút	56 708	50 559	50 829	52 053
Kerékpárút	1 282	1 473	1 565	1 637

a) Egyéb csomóponti ágak, pihenőhelyek útjainak hosszával együtt.

Az országos utak burkolattal vannak ellátva, a helyi utaknak viszont közel négyötöde kiépítetlen. Az önkormányzatok ugyanis 2006 végéig a tulajdonukban lévő 54 ezer kilométernyi belterületi úthálózatnak 69 százalékát, a 108 ezer km hosszúságú külterületi úthálózatuknak pedig mindössze 5 százalékát látták el szilárd burkolattal.

7.8. tábla. A közúthálózat hossza burkolattípus szerint, 2006

Burkolattípus	Országos	Helyi	Összes	Országos	Helyi	Összes
	közút, km			közút burkolat szerinti megoszlása, %		
Aszfaltbeton és öntött aszfalt	18 968	31 760	50 728	61,1	19,6	26,3
Kő vagy makadám	1 888	1 297	3 185	6,1	0,8	1,7
Utótömörödő aszfalt	9 851	7 645	17 496	31,7	4,7	9,1
Beton	64	1 938	2 002	0,2	1,2	1,0
Földút	287	119 280	119 567	0,9	73,7	62,0
Összesen	31 058	161 920	192 978	100,0	100,0	100,0

A belterületi úthálózatnak Pest és Békés megyében több mint 40, Heves és Csongrád megyében viszont mindössze 20–25, a fővárosban pedig 12 százaléka kiépítetlen. További 3 megyében a burkolatlan belterületi utak aránya 35–40, 7 megyében 30–35, 5 megyében pedig 25–30 százalék.

A közúthálózat hossza 2000 és 2007 között összesen 35,9 ezer (ezen belül az országos 0,9 ezer, a helyi 35,0 ezer) km-rel növekedett. A helyi úthálózaton belül ebben az időszakban a belterületi utak hossza 1,6 ezer, a külterületieké 33,4 ezer km-rel gyarapodott.

Fogalmak

Megújuló energia: amelynek hasznosítása során nem csökken a forrása, pl. napenergia, szélenergia, biomassa (növényi és állati eredetű szerves anyagok), geotermikus energia, vízenergia. A megújuló energiaforrások jelentősége, hogy használatuk összhangban van a fenntartható fejlődés alapelveivel, és nem okoznak olyan halmozódó káros hatásokat, mint az üvegház-hatás, levegőszennyezés, vízszennyezés.

Háztartási villamosenergia-felhasználás: az összes szolgáltatott villamos energiából a háztartások (lakások, üdülők) részére értékesített villamos energia mennyisége (kWh), ide értve a külön mért (háztartási), éjszakai árszabás szerint elszámolt villamos energia mennyiségét is. Nem minősül háztartási fogyasztásnak az a külön mért fogyasztás, melyet ugyan háztartásban használnak fel, de nem háztartási, hanem ipari tevékenységet szolgál.

Háztartási villamosenergia-fogyasztó: az a háztartás (lakás, társbérlet, üdülő), amely villamosenergia-szolgáltatásban részesül, és fogyasztását háztartási árszabással külön-külön számolják el. Egy háztartási fogyasztónak egy fogyasztási helyen lehet több fogyasztásmérője is, de ez esetben is csak egy háztartási fogyasztónak számít. Ugyanazon magánszemély lakása, hétvégi háza azonban külön-külön háztartási fogyasztónak számít.

Vezetékes gázt fogyasztó háztartás: *1. közvetlen háztartási fogyasztók* azok a lakások, amelyekben gázzal működő háztartási készülék, tűzhely, konyhai, fürdőszobai vízmelegítő, hűtőszekrény, konvektor, cserépkályha stb. üzemel; *2. egyéb háztartási fogyasztók* azok az épületek, ahol a lakók által közösen használt helyiségekben (lépcsőház, mosókonyha, ruhaszárító, klubhelyiség, barkácsműhely stb.) gázt használnak.

Lakóépületek központi kazánjai: többlakásos épületek központi fűtését és melegvíz ellátását biztosító, mérőórával ellátott kazánok.

Távfűtést ellátó kommunális vállalatok száma és gázfelhasználása: a távfűtő vállalatok, illetve ilyen tevékenységet ellátó egyéb vállalatok, szervezetek száma, valamint gázfelhasználása.

Egyéb kommunális fogyasztók száma: a vezetékes gázt felhasználó állami, önkormányzati költségvetés terhére gazdálkodó hatóságok, intézmények, továbbá a társadalmi szervek, egyesületek és szövetkezetek érdekképviselőinek száma.

Távfűtés és melegvíz-szolgáltatás: az a tevékenység, amelynek keretében az épület központi hőellátását – beleértve a melegvíz-szolgáltatást is – általában az épülettől nagyobb távolságra lévő és egy település, településrész hőellátását biztosító hőerőműből, fűtőműből távvezetéken keresztül látják el. Ide tartozik a korábbi ún. *tömbfűtés és melegvíz-szolgáltatás* is, amelynél az épület központi hőellátása általában az épület közelében lévő és egy épülettömb hőellátását biztosító kazánból vezetéken keresztül történik. Szintén ide tartozik a *(geotermikus) termálfűtés és melegvíz-szolgáltatás* is, amelynél a hőellátás természetes hőforrásból, távvezetéken történik.

Szolgáltatott ivóvíz: a lakossági és intézményi háztartások, az ipari és egyéb fogyasztók részére ivóvízvezetéken keresztül szolgáltatott ivóvíz minőségű víz mennyisége. **Háztartások részére szolgáltatott víz:** a lakosságnak szolgáltatott víz, amely tartalmazza a háztartásban, a háztartáshoz tartozó gazdaságban, udvaron stb. használt víz mennyiségét, függetlenül attól, hogy az a lakásban (annak telkén) lévő kifolyócsapból vagy a közterületen elhelyezett közkifolyóból

származik. **Egyéb fogyasztók részére szolgáltatott víz:** az üzemek, intézmények és egyéb szervezetek stb. részére szolgáltatott víz mennyisége.

Ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások: ahol a lakásban vagy az ahhoz tartozó telken legalább egy, esetleg több elosztóvezetékbe kapcsolt kifolyócsap van. **A kifolyócsap lehet a lakásban vagy a lakáson kívül** a ház falán, vagy a házhoz tartozó telek határán belül.

Közsatorna-hálózat: az adott település közigazgatási határán belül általában közterület alá fektetett, különböző átmérőjű zárt csatornáknak és műtárgyaknak egymáshoz kapcsolt rendszere, amelyeknek rendeltetése a csatornázott települések területén keletkezett szenny-, használt és csapadékvíz összegyűjtése, továbbá elvezetése a szennyvíztisztító telepekre, illetve más szennyvízbefogadóba. **Elválasztó rendszerű szennyvízcsatorna-hálózat:** külön hálózatban (szennyvízcsatorna) vezeti el a szenny- és használt vizet, külön hálózatban pedig a csapadékvizet. **Egyesített rendszerű csatornahálózat:** a szenny-, használt és csapadékvizet együtt (ugyanazon hálózaton) vezeti el.

Szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakás: amelyből a keletkező szenny- és használt vizet közvetlen csatlakozással gyűjtő csatornába vezetik el. Az év folyamán bekapcsolt lakás: amelynek a bekapcsolása és a háztartásban keletkezett szennyvíz elvezetése is az év folyamán megvalósult.

Mechanikai szennyvíztisztítás (I. fokozat): a szennyvízben lévő szilárd, szűrhető vagy ülepezhető szennyezőanyagok eltávolítása gépekkel vagy speciális berendezésekkel.

Biológiai szennyvíztisztítás (II. fokozat): a mechanikailag már tisztított szennyvíz szennyezettségének további csökkentése, illetve megszüntetése mesterségesen irányított biológiai folyamatok (rendszerint mikroorganizmusok) segítségével. A mechanikai és a III. szennyvíztisztítási fokozattal kombinálva is használatos.

III. szennyvíztisztítási fokozat: a már általában előzetesen mechanikailag és biológiailag is tisztított szennyvíz további tisztítása biológiai és/vagy kémiai, fizikai módszerekkel, amely elsősorban a nitrogén és a foszfor eltávolítására irányul. Ide tartoznak az egyéb fejlett tisztítási eljárások is, amelyek a szennyvíz további tisztítására szolgálnak, pl. mikroszűrés, fordított ozmózis stb.

8. Szociális védőháló

A társadalom tagjainak életében előforduló nehézségek, illetve a mindennapok során felmerülő akadályok olyan kihívásokat jelentenek a társadalmi összefogás, szolidaritás számára, melyekre különféle szociális intézkedések formájában kínálkozik megoldás. Állami – központi és helyi kormányzati –, egyházi, valamint egyre növekvő számú nonprofit szervezet, alkalmasint vállalkozás nyújt segítséget a kritikus élethelyzetbe kerülő embereknek, gyermekeknek, családoknak.

A szociális védelmi rendszer Magyarországon a társadalombiztosítási ellátásokból, alanyi jogon, illetve rászorultsági alapon nyújtott pénzbeli és természetbeni támogatásokból, valamint személyes gondoskodást biztosító szolgáltatásokból tevődik össze. Az elmúlt években jelentősen átalakultak a társadalmi ellátórendszerek a szociális jóléthez szükséges megfelelő életszínvonal biztosítása és a finanszírozhatóság fenntartása érdekében.

A lakosság szociális biztonságát szolgáló segélyek többsége az önkormányzatok hatáskörébe tartozik. A támogatásokkal kapcsolatos, az elmúlt években végrehajtott változtatások célja az egyes pénzbeli ellátások hatékonyságának növelése, célzottabbá tétele. Az idevonatkozó szabályozás az utóbbi három évben bevezette a család kiadási szerkezetéhez igazodó, ún. fogyasztási egység alkalmazását, vagyis a jogosultság elbírálása nem az egy főre, hanem a fogyasztási egységre vetített jövedelem alapján történik. Szintén fontos momentum a fix összegű segély helyett a család tényleges jövedelmét figyelembe vevő támogatási összeg megállapítása, amikor is az előírt jogosultsági jövedelemhatárig kiegészítést kap a rászoruló. Emelt összegű változatok jelentek meg az időskorúak járadékában és az ápolási díjban, melynek hatására a legszegényebbeknek nyújtott segélyek összege növekedett. Átalakult a közgyógyellátási rendszer is, melynek lényege, hogy személyre szabott, a krónikus betegségnek megfelelő keretet határoztak meg. Az egyik legjelentősebb változás az a szemléletváltás, amely a segélyből élők munkavállalásának, aktivitásának ösztönzésében fogalmazódik meg. A segélyezett foglalkoztatásának elősegítése érdekében az alkalmi munkavállalás időtartama alatt változatlan összegben folyósítható a rendszeres szociális segély, és munkába állás esetén is – csökkenő mértékű részösszegben – jár az ellátás. Bővült azon segélyek köre, amely természetben is adható. Ebben a formában biztosabban kerül a támogatás a megfelelő felhasználásra (például iskolai étkeztetésre, közüzemi díjak kiegyenlítésére).

A személyes szociális szolgáltatásokat tekintve az elmúlt 15 évben fokozatos szerkezetátalakítás ment végbe. A szociális és gyermekjóléti alap- és szakosított ellátások komplex rendszert alkotnak, amely az intézményi ellátás (szakellátás) helyett a saját lakókörnyezetben történő gondozást (alapszolgáltatást) helyezi előtérbe. Ez utóbbi ellátás helyett szolgáltatásnak nevezése is mutatja a törekvés irányát, az ellátottak érdekeit szem előtt tartó ellátórendszer működtetésének szándékát. A megújított rendszer az igénybevétel indokoltságát a gondozási szükséglet vizsgálatával méri, és a szükségletre igazodó szolgáltatási forma elérését biztosítja.

A bentlakásos szociális ellátásban a nagy létszámú intézmények helyett a családi környezet kialakítása a cél, lakóotthonokat hozva létre olyan idősok, fogyatékos személyek, pszichiátriai vagy szenvedélybetegek számára, akiknek a gondozása saját otthonukban nem oldható meg. Étkeztetés, házi segítségnyújtás és bentlakásos idősotthoni ellátás esetében 2007-től vizsgálni kell az igénybe vevők anyagi helyzetét. A jövedelem vizsgálata alapján a szolgáltatást nyújtó fenntartó eltérő összegű normatív állami hozzájárulásra válik jogosulttá az ellátott után, illetve a jövedelem a térítési díjak mértékét is befolyásolja. A differenciált összegű normatíva érdekeltté teszi a fenntartót az alacsonyabb jövedelmű igénylők ellátásában, illetve az eltérő összegű intézményi térítési díjak lehetőséget biztosítanak arra, hogy a magasabb jövedelmű ellátottak magasabb összeget vállaljanak át a szociális ellátás költségeiből.

A családtámogatási rendszer átalakításának fő célkitűzése a családok támogatására szolgáló költségvetési forrásoknak a korábbiakhoz képest célzottabb és hatékonyabb felosztása, a gyermeknevelésre tekintettel juttatott ellátási formák egyszerűbbé, átláthatóbbá tétele. A családi pótlék összegeinek jelentős emelésére került sor a gyermekszám, a családtípus, illetőleg a foglalkoztatottság alapján történő differenciálás fenntartásával.

A módosítások érintették a gyermekgondozási segély rendszerét is. 2006. január 1-jét követően a szülő teljes munkaidőben is munkát vállalhat a gyermek egyéves korától kezdődően, a gyermekgondozási segély folyósítása mellett. Ez az intézkedés amellett, hogy ösztönzi a gyermeküket nevelő szülők meghatározott körének legális munkavállalását, növeli a családok választási lehetőségét a tekintetben, hogy a munkaerőpiacról való távolmaradásuk idejét igényeik és lehetőségeik szerint határozzák meg.

A gyermekes családok megélhetését segíti egy új ellátási forma, a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény bevezetése azon gyermeket gondozó családok számára, ahol az egy főre jutó havi jövedelem összege nem haladja meg a mindenkori öregségi nyugdíj legkisebb összegét.

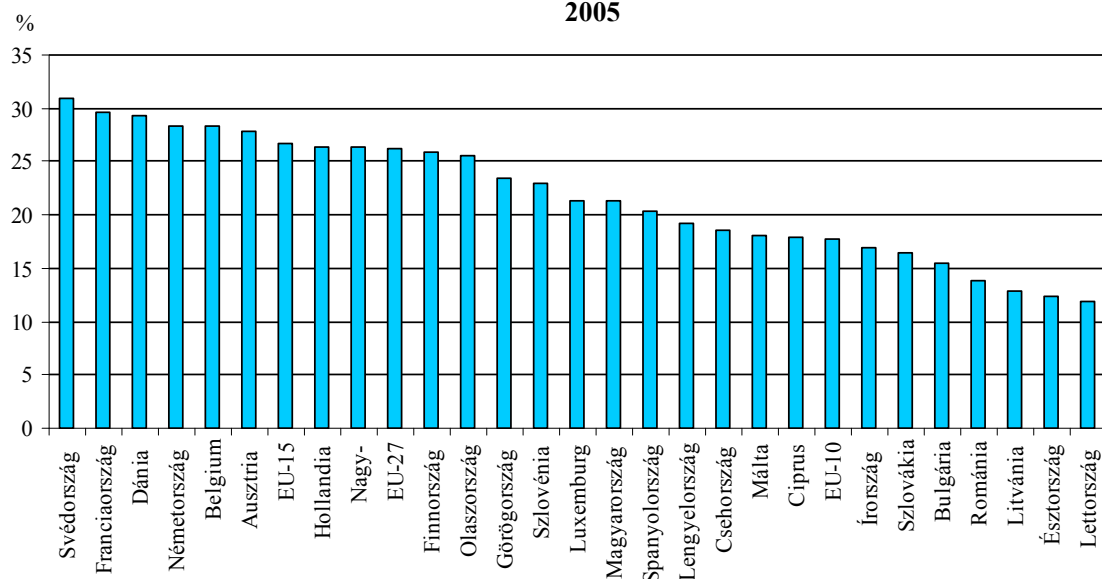
A nyugdíjak megfelelőségének és fenntarthatóságának érdekében is számos változás történt. A nyugellátások színvonalának megtartását alapvetően a törvény szerinti éves indexálás és a kiegészítő emelés lehetősége hivatott biztosítani, de további intézkedéseket is bevezettek e céllal, így többek között a 13. havi nyugdíj fizetését 2003-tól. A 13. havi nyugdíj – évente negyedhavi emeléssel – 2006-ban érte el a teljes havi összeget. A másik jelentős intézkedéscsomag a nyugdíjakon, illetve az egyes ellátási típusokon belül kialakult aránytalanságok enyhítésére szolgáló nyugdíjkorrekció, melyet 5 év alatt (2006 és 2010 között), 8 lépésben hajtanak végre. 2006. január 1-jével sor került – az özvegyi (szülői) nyugdíjak emelésével –, az első lépésre, majd 2007-ben az 1988 előtt nyugdíjazott saját jogú nyugdíjasok ellátását korrigálták. Szintén 2007. évi intézkedés a víztíj bevezetésével összefüggésben folyósított kompenzáció.

8.1. A szociális szolgáltatások és kiadásai az Európai Unióban

A magyarországi szociális védelem jellemzőinek nemzetközi összehasonlítását az Európai Unióban használt, egységes módszertan alapján kidolgozott statisztikai rendszer (ESSPROS) elvei mentén lehet elvégezni. E rendszer meghatározásának megfelelően a társadalmi juttatások az egyének vagy háztartások életében felmerülő kockázatok és szükségletek terheinek csökkentését szolgálják. Azokat funkciójuk, az elsődlegesen kezelt probléma szerint osztályozza, így kiszűri az eltérő intézményrendszerek működéséből adódó különbségeket. Ennek megfelelően nyolc funkciót állapít meg: betegség, egészséggondozás; rokkantság; öregség; hátrahagyottak; család, gyermek; munkanélküliség; lakhatás; egyéb, máshova nem sorolható társadalmi kirekesztettség.

A szociális jellegű kiadások vizsgálatán keresztül érzékelhető, hogy az EU-tagállamok milyen mértékben akarnak vagy kényszerülnek, illetve képesek polgáraik jólétére anyagi eszközöket fordítani. A kiadások összehasonlítására a GDP-arányos megközelítés a legelterjedtebb. A rendelkezésre álló legfrissebb, 2005. évi adatok szerint Svédország költötte a GDP legnagyobb és a balti államok a legalacsonyabb hányadát társadalmi juttatásokra az Európai Unió 27 tagállama közül. Magyarország ráfordításai az EU-27 átlagától jelentősen elmaradtak, viszont a csatlakozott volt szocialista országok (EU-10) közül egyedül Szlovénia előzi meg hazánkat, 1,5 százalékponttal.

8.1. ábra. Társadalmi juttatások az Európai Unió országában*, a GDP százalékában, 2005

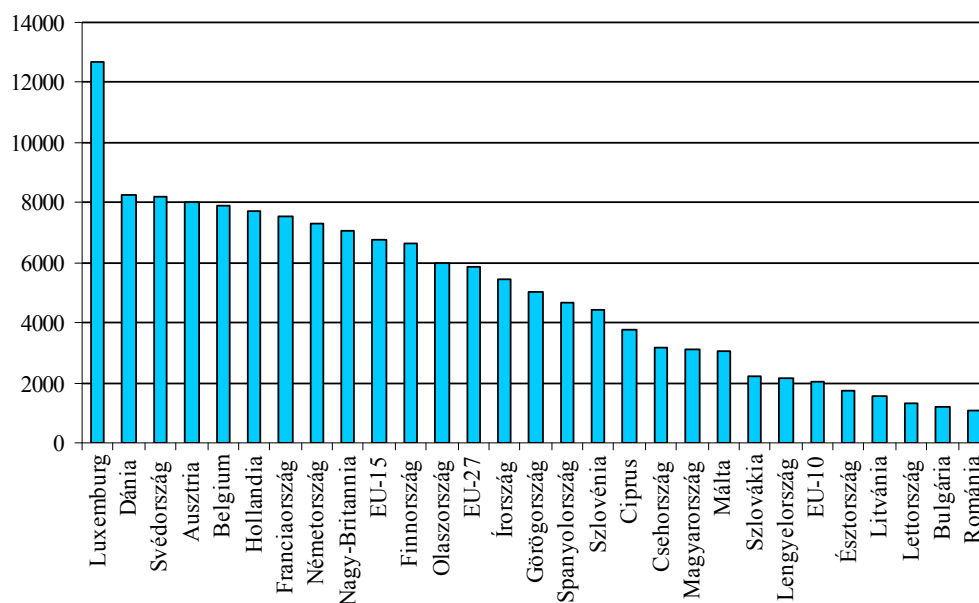

* Portugália nélkül.
Forrás: Eurostat.

A másik elterjedt összehasonlítási mód az egy főre jutó kiadások alakulásának vizsgálata. Magyarországon az egy lakosra jutó – euróban, vásárlóerő-paritáson³⁷ számolt – társadalmi juttatások értéke az unió átlagának csak alig több mint fele (52,9%). Az összes ellátás egy főre jutó értéke Luxemburgban a legmagasabb, majdnem tizenkétszerese Romániáénak.

8.2. ábra. Egy főre jutó társadalmi juttatások az Európai Unió országában*, 2005

Vásárlóerő-paritáson,
euró

* Portugália nélkül.
Forrás: Eurostat.

³⁷ Purchasing power standard, PPS: az EU által használt nemzetközi elszámolási egység, amelyet a különböző nemzeti valuták vásárlóerejének figyelembevételével konstruálnak.

Jelentős különbségek vannak az országok között abból a szempontból, hogy a szociális ellátásokat jövedelemvizsgálathoz, azaz rászorultsághoz kötik-e vagy sem. Magyarországon és az EU-10 államaiban a jövedelemkorláthoz kötött ellátások arányának az EU-átlagnál alacsonyabb szintje volt jellemző 2001 és 2005 között.

8.1. tábla. A jövedelmi vagy vagyoni helyzet vizsgálatához kötött juttatások aránya Magyarországon és az Európai Unióban

Ország/országcsoporth ^{a)}	2001	2002	2003	2004	2005
EU-25, EU-27	9,9	10,2	10,1	10,3	10,5
EU-15	10,0	10,3	10,2	10,5	10,7
EU-8, EU-10	6,1	5,4	5,3	5,5	5,9
Magyarország	6,2	5,7	5,3	5,0	5,3

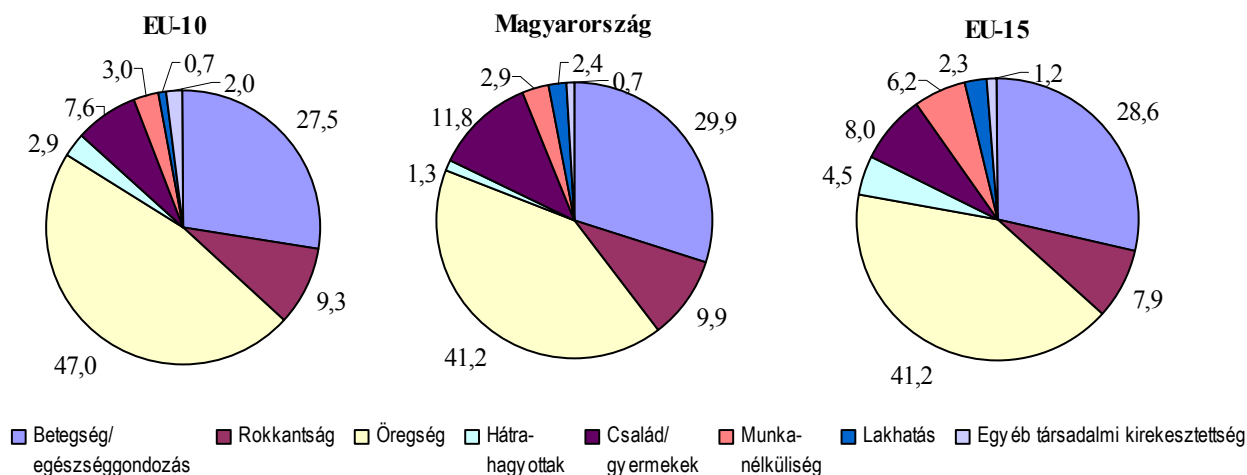
a) 2004-ig EU-25, 2005-ben EU-27, 2004-ig EU-8, 2005-ben EU-10.

A jövedelemtől függő ellátások arányának értékelésénél figyelembe kell venni, hogy az összes magyarországi jóléti juttatás közel 70 százaléka a társadalombiztosítási alapokból származik, vagyis biztosítási jogviszony alapján jár.

2001 és 2005 között Magyarország az összes társadalmi juttatáson belül a **családok és gyermekek** támogatására mind az EU-15, mind az EU-10 átlagánál magasabb arányban költött. Az ilyen célra nyújtott ellátások 10,4 százaléka volt jövedelemvizsgálathoz kötött, ami az összes magyar társadalmi juttatásra jellemző érték kétszerese, míg az EU-27 átlagához viszonyítva, annak négytizede. A juttatások egy főre, vásárlóerő-paritáson számított értéke az EU átlagának 77,6 százaléka volt, ami magasabb, mint bármelyik más funkció esetében.

A **betegséggel és a rokkantsággal** kapcsolatos támogatásokra is nagyobb hányad jutott Magyarországon a szociális védelem összkiadásán belül, mint az EU-ban. 2005-ben a magyar rokkantsági ellátások között a rokkantnyugdíjak aránya volt a legmagasabb (64,4%), de míg nálunk nem függött az ellátás folyósítása az igénybe vevő anyagi helyzetétől, addig az EU rokkantsági nyugdíjainak 13,7 százaléknál be kellett számolni az egyéb jövedelmekről. A nyugdíjon kívüli támogatási formákat is figyelembe véve hazánkban a rokkantság címen nyújtott juttatásoknak mindössze 1, az EU-27 átlagában azok 20 százaléknál történt jövedelemvizsgálat.

8.3. ábra. Társadalmi juttatások funkciók szerinti megoszlása az összes társadalmi juttatáson belül az Európai Unió országaiban, 2005

Az **öregséggel** összefüggésben keletkezik a szociális védelmi kiadások több mint kétötöde, melynek 81,7 százalékát Magyarországon az öregségi és az öregségi jellegű nyugdíjkiadások tették ki 2005-ben, hasonlóan az EU-átlaghoz (86,3%). Az Európai Unióban az idősök ellátásainak mind nagyobb részét (5 százalékát) kötötték rászorultsághoz, míg Magyarországon 0,4 százalékát.

A **lakhatás** biztonságának segítését szolgáló szociális támogatásként – a nemzetközi előírásoknak megfelelően – kizárólag a rászorulóknak nyújtott juttatásokat lehet figyelembe venni. Ilyen módon számolva Magyarország 2005-ben lakástámogatásokra az összes társadalmi juttatásnak – az unió átlagával megegyezően – mintegy 2 százalékát fordította.

A családtag elhalálozása következtében felmerülő pénzügyi gondok enyhítését célzó ellátásokra, a **hátrahagyottak** támogatására az uniós országok átlagánál kisebb arányban, az összkiadás 1,3 százalékát fordította Magyarország. Ugyancsak kisebb rész jutott a **munkanélküliségre**, valamint az **egyéb társadalmi kirekesztettségre**, akár a GDP-hez, akár az összes juttatáshoz viszonyítjuk az erre fordított kiadásokat.

8.2. Beteg és tartósan egészségkárosodott emberek ellátása

A beteg, illetve tartósan egészségkárosodott, rokkant, fogyatékos emberek számára a magyar rendszer járulékalapú társadalombiztosítási ellátásokat, pénzbeli, illetve természetbeni segélyeket, személyes szolgáltatásokat nyújt.

A **betegszabadság** a munkaviszonyban állók számára a munkaképtelenség első 15 napjára járó keresetpótló juttatás, amit a munkáltató fizet a dolgozójának a táppénzszabályok szerint. Az elmúlt években a jogosultak létszáma alig változott, 2007-ben is 2 millió fő vehetett igénybe betegszabadságot. A vizsgált évben 8,1 millió munkanapot töltöttek betegszabadságon az erre jogosultak, ez az elmúlt évek legalacsonyabb értéke. 2007-ben naponta átlagosan 31 ezer fő élt ezzel a lehetőséggel a munkáltatók táppénzre, betegszabadságra 42,9 milliárd forintot, egy munkanapra vetítve 5 299 forintot fizettek ki. Ez valamivel több volt az előző évinél, amit a fizetések növekedése indokol.

8.2. tábla. Keresőképtelenség esetén járó egészségbiztosítási pénzbeli ellátások, 2007

Megnevezés	Betegszabadság	Táppénz
Jogosultak létszáma, ezer fő	1 967	3 520
Igénybe vett munkanapok száma, ezer	8 089	32 981
Igénybe vevők napi átlagos létszáma, munkanapok alapján	30 991	90 360
Kifizetett összeg, millió forint	42 861	97 390
Egy munkanapra jutó kifizetett összeg, forint	5 299	2 953

A biztosítottak (az alkalmazottak a betegszabadság kimerítése után) **táppénzellátást** vehetnek igénybe, melynek mértéke a biztosításban töltött időtől függően a napi átlagkereset 70, illetve 60 százaléka. Körükben 2007-ben összesen 1,1 millió táppénzes esetet regisztráltak, és 33 millió napot töltöttek táppénzen az erre jogosultak. A táppénzkiadás összege 97,4 milliárd forintot tett ki, egy táppénzes napra 2 953 forint jutott.

A táppénz igénybevételét tekintve jelentős különbség van az alkalmazásban állók és a vállalkozások tagjai között. A gyermekápolási táppénzes napok aránya 2,3 százalékponttal, az üzemi baleset és foglalkozási megbetegedés címén igénybe vett napok aránya 3,8 százalékponttal alacsonyabb a vállalkozói szférában. Az egyéni és társas vállalkozásokban dolgozók feltételezhetően csak igen súlyos esetekben maradnak otthon táppénzen, ám ekkor állapotuk már nehezebben kezelhető, átlagosan 44 nap kiesést okoz a betegség esetenként, szemben az alkalmazotknál megfigyelt 28 nappal.

Az egészségi állapot megőrzéséhez és helyreállításához kapcsolódó kiadások csökkentését szolgáló **közgyógyellátási rendszer** átalakítására 2006. július 1-jével került sor. A módosítás a jogosultsági feltételeket változtatlanul hagyta, elsősorban a gyógyszerfelhasználást érintette, bevezették a gyógyszerkeretet, amely két részből tevődik össze:

- a jogosult krónikus betegségéhez igazodó ún. egyéni gyógyszerkeretből (amely a társadalombiztosítás által támogatott gyógyszerkészítményekre költhető – 2006 óta – maximum havi 12 ezer forinttal) és
- az év közben bármikor jelentkező akut megbetegedés kiadásaihoz kapcsolódó eseti keretből (amelynek éves összege 6 ezer forint).

A közgyógyellátottak létszáma jelentősen csökkent, 2005-ben még 532 ezer fő, 2007-ben pedig 399 ezer fő rendelkezett igazolvánnyal. A visszaesés hátterében a jogosultságmegállapítás szabályainak szigorítása áll. Az igazolvánnyal rendelkezők számának csökkenésével az igénybevétel jogcíme szerinti összetétel is megváltozott: a normatív alapon támogatottak aránya viszonylag stabilan 18–20 százalék körül alakult, az alanyi jogú megállapítások hányada azonban az elmúlt öt évben 45-ről 59 százalékra emelkedett. Ezzel ellentétes irányú az a változás, amely a méltányosságból kiadott igazolványokat érinti, részesedésük 34-ről 24 százalékra esett vissza, amelyben szerepet játszik, hogy az így kiállított igazolványok után a települési önkormányzatnak a gyógyszerkeret éves összegének 30 százalékát meg kell térítenie az egészségbiztosítás számára, vagyis az önkormányzatok költségvetését terheli.

A közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők számának területi eloszlását tekintve Szabolcs-Szatmár-Bereg, Békés és Tolna megyében a legmagasabb a tízezer lakosra jutó közgyógyellátásra jogosultak száma (600, 517, illetve 493 fő). Az igénybevétel jogcíme szerint még jelentősebb

területi különbségek adódnak: az összes ellátott közül alanyi jogon Komárom-Esztergom és Fejér megyében (76%, illetve 73%), méltányosságból Budapesten (46%) és normatív alapon Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (29%, illetve 28%) kaptak legnagyobb arányban igazolványt.

8.3. tábla. A közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők száma és megoszlása

Év	Igazolvánnyal rendelkezők száma, ezer fő	Megoszlás, %		
		alanyi jogon	méltányossági alapon	normatív alapon
2000	489,2	46,0	30,2	23,8
2001	497,4	45,5	31,7	22,9
2002	506,8	44,6	34,0	21,4
2003	501,6	46,7	33,6	19,7
2004	523,0	46,3	34,2	19,5
2005	532,3	48,6	33,4	18,0
2006	455,4	51,4	30,9	17,7
2007	398,6	58,5	23,7	17,8

Az önkormányzati juttatások közül a legjelentősebb jövedelempótló támogatási forma a tartósan gondozásra szoruló személy hozzátartozójának biztosított anyagi hozzájárulás, az **ápolási díj**. 2005. szeptember 1-jétől új, emelt összegű ellátást vezettek be a fokozott ápolást igénylő fogyatékosokat gondozók számára. 2006-ban közel 10 ezer fő, 2007-ben 3 ezerrel több személy részére folyósították a magasabb összegű támogatást, amely az összes megállapított juttatás 21 százalékát, majd 25 százalékát tette ki. Az ápolási díjban részesülők száma évről évre emelkedik, az utóbbi időszakban a legnagyobb változás 2006-ban volt, az előző évhez képest 19 százalékkal nőtt, és 2007-re meghaladta az 50 ezer főt a támogatottak száma. Az emelkedés hátterében a méltányossági alapon meghosszabbítható gyermekgondozási segély (gyes) szabályozásának változása állt. A jogszabályi változás a tartós beteg és súlyos fogyatékos gyermek esetében 14-ről 10 éves korra csökkentette a gyesre való jogosultság meghosszabbíthatóságát, e gyermekeket ápoló és gondozó személyek az összegében azonos ápolási díjra váltak jogosulttá.

2005 és 2007 között az ápolási díjban részesülők között 15 százalékkal nőtt az alanyi jogon támogatottak száma, emellett az egy főre jutó havi átlagösszeg is értékállóbbnak bizonyult ebben a formában, mint a méltányosságból folyósított ellátások esetében. 2007-ben a súlyosan fogyatékos vagy tartósan beteg hozzátartozót gondozó személy átlagosan havi 26 ezer forint támogatáshoz jutott. Az alanyi jogon megállapított ápolási díj ennél mintegy 3 ezer forinttal magasabb, a méltányossági jogcímen utalt ellátás 4 ezer forinttal alacsonyabb összegű volt. A támogatottak tízezer lakosra jutó száma az észak-alföldi régióban, azon belül is Hajdú-Bihar megyében érte el a legnagyobb értéket, 81, illetve 90 fő kapta ezt az ellátást.

8.4. tábla. Ápolási díj

Év	Ápolási díjban részesülők átlagos száma, ezer fő	Alanyi jogon részesülők		Méltányossági alapon részesülők	
		átlagos száma, ezer fő	egy főre jutó havi átlagos összege, forint	átlagos száma, ezer fő	egy főre jutó havi átlagos összege, forint
2000	26,9	8,5	16 302	18,4	12 283
2001	29,4	9,3	18 262	20,1	13 513
2002	31,4	11,4	20 318	20,0	15 061
2003	33,9	13,5	21 641	20,4	17 856
2004	36,0	16,1	23 296	20,0	19 327
2005	39,8	19,3	25 458	20,5	20 679
2006	47,5	27,8	26 533	19,7	21 320
2007	52,1	32,9	28 323	19,2	21 511

A súlyosan fogyatékos személyek esélyegyenlőségének növelését, az állapotukból fakadó társadalmi hátrányok enyhítését segíti a **fogyatékosági támogatás**. 2007-ben 109 ezren részesültek ebben az ellátásban. A fogyatékoság jellegét tekintve a mozgásszervi fogyatékkal élők aránya a legnagyobb a támogatottak között, megközelíti a 45 százalékot. A támogatás mértéke a fogyatékoság jellegétől és súlyosságától függően az öregségi nyugdíjminimum 65 vagy 80 százaléka lehet. Az ellátottak 54 százalékának az önkiszolgálási képessége teljesen hiányzik, így a magasabb összegű ellátásra jogosult.

A **súlyos mozgáskorlátozott személyek** többféle közlekedési kedvezményt is kaphatnak központi forrásból: személygépkocsi-szerzési támogatást, személygépkocsi-átalakítási támogatást, közlekedési támogatást. A mozgáskorlátozottak pénzbeli ellátásai jövedelemtől függőek. A leggyakrabban igényelt ellátási forma a **közlekedési támogatás**, 2007-ben 202 ezer fő vette igénybe. Az ellátottak száma évről évre csökken, az előző évhez képest több mint 25 ezerrel kevesebben kaptak utazási kedvezményt. A havi átlagos összeg 2000 óta alig változott, és 2007-ben mindössze 600 forinttal haladta meg a 7 évvel azelőtti, miközben a tömegközlekedés évente 10–15 százalékkal drágult. A támogatottak többsége (54 százaléka) 62 éves vagy idősebb, ez alól kivétel Szabolcs-Szatmár-Bereg és Jász-Nagykun-Szolnok megye, ahol a fiatalabb korcsoportba tartozók aránya a nagyobb (54%, illetve 53%).

A **személygépkocsi-szerzési és gépkocsi-átalakítási támogatások** visszaszorulóban vannak. Autóvásárláshoz 2003-ban még 28 ezer fő, 2007-ben már csak 19 ezer kapott max. 300 ezer forint összegű pénzbeli kiegészítést. A meglévő gépjármű átalakításához mindössze 235 esetben járult hozzá az önkormányzat, melynek maximális összege 30 ezer forint lehetett.

8.5. tábla. A súlyos mozgáskorlátozott személyek közlekedésével kapcsolatos támogatások

Év	Gépkocsiszerzési	Gépkocsi-átalakítási	Közlekedési támogatásban részesülő személyek	
	támogatásra jogosult személyek száma, fő		száma, ezer fő	egy főre jutó átlagos összege, forint
2000	24 938	721	268,0	8 617
2001	25 495	685	275,3	8 696
2002	27 353	643	272,2	8 817
2003	27 943	517	258,6	8 969
2004	25 828	463	252,5	9 080
2005	25 482	346	244,4	9 220
2006	23 985	317	227,2	9 283
2007	19 186	235	201,9	9 298

A társadalombiztosítás az egészségi állapot romlása miatt a munkából végleg kieső vagy eredeti munkája végzésére már nem képes emberek számára különböző juttatásokat nyújt. Annak ellenére, hogy az elmúlt években – a szigorúbb orvosszakértői vizsgálatok és eljárások hatására – csökkenő számban állapítottak meg rokkantsághoz köthető új ellátásokat, a jelenlegi nyugdíjasállomány jelentős része nem öregség, hanem rossz egészségi állapot miatt kap ellátmányt. A nyugdíj és nyugdíjszerű ellátásban részesülők között a **rokkantsági nyugdíjasok** aránya 26 százalék (ebből 14% a korhatár alatti), további 8 százalékot tesz ki azok hányada, akik teljes vagy részleges munkaképtelenség miatt jogosultak különféle járadékokra. A **korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok** száma az előző évhez képest 4,2 százalékkal csökkent. Az összes korhatár alatti rokkantnyugdíjas több mint 80 százaléka III. csoportú rokkant, vagyis rendelkezik rehabilitálható munkaképességgel. A baleseti eredetű rokkantsági ellátástípus csupán 1 százalékot tesz ki. A havi átlagos ellátás összege 62 820 forint, amely számottevően alacsonyabb, mint akár az öregségi, akár a korbetöltött rokkantsági nyugdíjasok járandósága. A baleseti rokkantság esetén fizetendő havi ellátás összege ugyanakkor magasabb (87 159 forint), az átlagot majdnem 25 ezer forinttal haladja meg. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok körében a férfiak és nők aránya közel azonos, míg a baleseti változat esetében jelentős férfitöbbség (83%) mutatkozik.

8.6. tábla. A korhatár alatti rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugellátás a januári emelés után

Év	Korhatár alatti rokkantsági nyugdíjban részesülők		Ebből:		
	száma, ezer fő	teljes ellátásának átlagösszege, forint	nők aránya, %	rokkantsági nyugdíjasok száma, ezer fő	baleseti rokkantsági nyugdíjasok száma, ezer fő
2000	418,7	29 136	40,7	414,4	4,3
2001	447,0	33 160	41,3	442,6	4,4
2002	453,2	37 997	41,6	448,9	4,3
2003	467,3	43 317	43,7	463,0	4,3
2004	462,2	47 170	43,9	458,0	4,2
2005	465,8	50 938	46,0	461,7	4,1
2006	454,3	54 116	46,4	450,4	40,0
2007	452,0	57 520	48,6	448,1	3,9
2008	432,8	62 820	48,7	429,1	3,7

2008. január 1-jétől a rokkantnyugdíjazás rendszerében a fennmaradt munkaképesség fejlesztése, kiaknázása érdekében bevezették a **rehabilitációs járadékot**, amelyre azok a megváltozott munkaképességű személyek jogosultak, akik szoros és aktív együttműködést vállalnak a munkaügyi hatósággal. Az ellátásban részesített személy járadékának összege 20 százalékkal magasabb, mint a rokkantsági nyugdíj. A járadékos személy a munkaügyi hatóságoktól ún. rehabilitációs szolgáltatás formájában segítséget kap az elhelyezkedéshez. Az első rehabilitációs járadék megállapítására 2008 májusában került sor.

Az egészségkárosodott személyek különféle nyugdíjszerű járadékokban részesülhetnek. A 25. életéve betöltése előtt 80 százalékos vagy azt meghaladó mértékű egészségkárosodást szenvedett személyek részére **rokkantsági járadék** állapítható meg. Ezen a jogcímen 2008 januárjában 30 677 fő számára átlagosan havonta 33 ezer forintot utalt ki a nyugdíjfolyósítás.

A meghatározott mértékű egészségkárosodásban szenvedő idősebb munkavállalók átmeneti járadékban, bányász dolgozókat megillető egészségkárosodási járadékban vagy rendszeres szociális járadékban részesülhetnek.

A legnépesebb csoportot a – rokkantsági nyugdíjhoz életkor szerinti szükséges szolgálati idő felével rendelkező – **rendszeres szociális járadékban** részesülők alkotják. Számuk 2008 elején 171 ezer fő

volt, átlagos havi juttatásuk 27 ezer forint körül alakult, amely a megváltozott munkaképességhez kapcsolódó nyugdíjszerű ellátások közül a legalacsonyabb.

Az öregségi nyugdíjhoz szükséges szolgálati idővel rendelkező és a nyugdíjkorhatárhoz szükséges életkort öt éven belül elérő személyek számára magasabb összegű ellátás, az **átmeneti járadék** adható. Az ellátottak száma az előző évhez képest 12 százalékkal – 19 158 főről 21 538 főre –, egy főre jutó havi átlagos összege 9 százalékkal emelkedett, és 2008-ban meghaladta a 46 500 forintot.

A **bányász dolgozók egészségkárosodási járadékában** részesülők száma évről évre enyhén csökken. 2008-ban 2 601 fő számára folyósították az ellátást. A havi átlagos kifizetés 85 806 forint volt, amely a nyugdíjszerű szociális juttatások közül a legmagasabb.

8.7. tábla. Az egészségkárosodott és megváltozott munkaképességű személyek nyugdíjszerű ellátásai a januári emelés után*

Az ellátás típusa	2000	2005	2006	2007	2008
	Az ellátásban részesülők átlagos száma, ezer fő				
Rokkantsági járadék	25,3	28,7	29,4	30,0	30,7
Egészségkárosodási járadék	2,9	2,8	2,8	2,7	2,6
Átmeneti járadék	15,5	13,2	14,9	19,2	21,5
Rendszeres szociális járadék	196,7	207,1	196,0	184,9	170,8
Átlagos ellátás, forint/hó					
Rokkantsági járadék	13 746	27 257	28 720	30 219	32 710
Egészségkárosodási járadék	48 581	74 161	77 497	80 720	85 806
Átmeneti járadék	18 309	36 847	40 578	42 642	46 538
Rendszeres szociális járadék	14 435	22 773	23 911	25 050	27 176

* A táblázat nem tartalmazza a vakok személyi járadékát és a hadigondozotti ellátások adatait.

A **fogyatékkal élők napközbeni ellátását** a 3 ezer lakosnál nagyobb településeken kötelező megszervezni. Az intézmények számának és befogadóképességének bővülése felgyorsult az elmúlt évben, 2007-ben 160 otthon állt rendelkezésre szemben az előző évi 131-gyel. A hozzáférés esélyei a dél-alföldi régióban élők számára bizonyultak a legkedvezőbbnek, míg különösen kedvezőtlen helyzetben Észak-Magyarország lakosai voltak, de a férőhelyek bővülésének köszönhetően mindegyik régióban javultak 2006-hoz képest. A **pszichiátriai betegek** számára ennél lényegesen kevesebb intézmény és férőhely áll rendelkezésre, s bár lassú, de folyamatos növekedés megy végbe, a férőhely-kihasználtsági arány évek óta 100 százalék fölötti.

További ellátást a **tartós bentlakásos (fogyatékosok otthona) és az átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények** biztosítanak. Az előbbieket súlyosabban, annak ellenére, hogy egy év alatt csak minimális, egy százalék alatti férőhelybővítés történt. Az átmeneti otthonok – amelyeket a legalább 30 ezer lakosú városokban kötelező megteremteni – befogadóképessége ugyan folyamatos emelkedést mutat, de a fogyatékkal élők gondozóházaiban még ma is csak 250 férőhelyen tudják fogadni az igénylőket, a pszichiátriai betegek átmeneti intézményeinek férőhelyszáma pedig 100 alatt marad. A bentlakásos ellátás területén megkülönböztetett szerepet kapnak a lakóotthonok, amelyek 8–14 fő számára biztosítanak jobb minőségű, személyre szabott, családiasabb elhelyezést. 2007-ben a fogyatékkal élők számára 135, a pszichiátriai betegek részére 25 lakóotthon állt rendelkezésre.

A **támogató szolgáltatás** a fogyatékos személyek, a **közösségi ellátás** pedig a pszichiátriai betegek saját otthonában, lakókörnyezetében történő gondozását, az önálló életvitel megkönnyítését szolgálja. Ezek keretében évről évre egyre több rászoruló tudnak gondoskodni (a támogató szolgáltatás 18 590 főt, a közösségi ellátás 4582 főt lát el). Ezek a szolgáltatások a legalább tízezer lakosú településeken érhetőek el.

Hasonlóan az alapszolgáltatásnál tapasztaltakhoz a fogyatékkal élők és a pszichiátriai betegek bentlakásos ellátása is túlnyomórészt az önkormányzatokra hárul, a nem költségvetési szervek a nehezebb fajsúlyú, bonyolult és költséges ellátásokra kevésbé vállalkoznak.

8.3. Családok és gyermekek támogatása

A gyermekjólét és a gyermekvédelem ellátórendszere több alrendszerből tevődik össze. Egyrészt a pénzbeli és természetbeni ellátásokon, valamint a gyermekjóléti alapellátásokon keresztül a gyermekek családban történő nevelkedését segíti elő, megelőzi, mérsékli, illetve megszünteti a veszélyeztetettséget, a családban keletkezett problémákat. Másrészt, a gyermekvédelmi szakellátásokon keresztül a családjukból kiemelt **gyermekeknek** nyújt teljes körű ellátást gyermekotthonban vagy nevelőszülőnél. A települési önkormányzat feladata a helyi ellátórendszerek kiépítése és működtetése, illetve a helyi szinten el nem érhető, de máshol igénybe vehető ellátásokhoz való hozzájutás közvetítése.

A pénzbeli ellátások közül 2007-ben **családtámogatásra**, azaz családi pótlékra, anyasági támogatásra, gyermekgondozási segélyre, gyermeknevelési támogatásra, terhességi-gyermekágyi segélyre és gyermekgondozási díjra a GDP 2,1 százalékát fordította az állam.

2006. január 1-jétől a gyermeknevelési, iskoláztatási költségekhez alanyi joggal járó családi pótlék kiegészült a rendszeres gyermekvédelmi támogatással, amely magával hozta a családi pótlék összegének megduplázódását. Ezzel egyidőben az egy- és kétgyermekes családok családi adókedvezménye megszűnt, a háromgyermekeseké korlátozott mértékben megmaradt.

Az állam 1,2 millió családnak 2 millió gyermek után folyósított – a GDP 1,3 százalékát kitevő – családi pótlékot 2007-ben. Egy család havonta átlagosan 23 ezer forintot kapott kézhez. A családi pótlékban részesülő családok 74 százaléka házaspár, illetve élettársi kapcsolatban élő pár, míg 26 százaléka, mintegy 320 ezer fő, egyedülálló szülőként neveli gyermekét, gyermekeit. A családi pótlékban részesülő gyermekek 24 százalékát, 480 ezer gyermeket nevel egyedülálló szülő. 2007-ben egy gyermek után egy házaspár (vagy élettársi kapcsolatban élő pár) 11,7 ezer forint családi pótlékot, egy egyedülálló szülő 12,7 ezer forintot kapott havonta. Két gyermek után magasabb összeg járt: 12 700, illetve 13,8 ezer forint, három vagy annál több gyermek esetén 14,9 ezer, illetve 15,9 ezer forint gyermekenként. Tartósan beteg, testi vagy értelmi fogyatékos gyermeket nevelő pár 22,3 ezer forintban, egy egyedülálló szülő 24,4 ezer forintban részesült.

A korábbi két évtől eltérően, amikor valamennyi családtámogatási ellátás reálértéke növekedett, 2007-ben csak a biztosításhoz kötött ellátásoknál, vagyis a gyermekgondozási díjnál és a terhességi-gyermekágyi segélynél volt kismértékű, 1, illetve 2 százalékos reálérték-emelkedés.

A biztosításhoz kötött, a gyermek kétéves koráig járó átlagosan 68 ezer forintot kitevő **gyermekgondozási díj**at havonta átlagosan 94 ezren, míg a 24 héten át folyósítható **terhességi-gyermekágyi segélyt** 29 ezren vették igénybe. 2007-ben 90 ezer családnak utaltak a szülést követően egyszeri juttatásként **anyasági támogatást**, melynek összege az öregségi nyugdíjminimum 225 százalékának felelt meg. A **gyermekgondozási segély** a gyermek 3. életévének, a tartósan beteg, testi vagy értelmi fogyatékos gyermek 10. életévének betöltéséig illeti meg a szülőt, míg a **gyermeknevelési támogatás** a 3 vagy több gyermeket nevelők számára nyújt jövedelempótló ellátást a legkisebb gyermek 3. életévétől 8 éves koráig. Gyermekgondozási segélyben havonta átlagosan 165 ezren, gyermeknevelési támogatásban 43 ezren részesültek, az ellátások havi összege az öregségi nyugdíj legkisebb összegével (28,5 ezer forint) egyezett meg.

A nyugdíjjogosultságot szerzett vagy nyugdíjas elhunyt személy után ún. hozzátartozói ellátások járnak, melyek átmeneti vagy állandó jövedelmet biztosítanak az özvegyen, árván vagy kereső nélkül maradt legközelebbi hozzátartozónak. A hozzátartozói ellátások népes csoportja az

árvaellátásban részesülőké, számuk 2008 januárjában 104 ezer fő volt, amely 2007-hez képest 2,3 százalékos csökkenést jelentett. Az árvaellátás havi átlagos nagysága 32–33 ezer forint között alakult.

8.8. tábla. Árvaellátás a januári emelés után

Év	Ellátottak száma, ezer fő	Átlagösszeg, forint/hó
2000	113,5	18 744
2005	111,9	28 873
2006	110,7	29 772
2007	106,9	30 714
2008	104,4	32 647

A személyes szociális és gyermekjóléti szolgáltatások alapvető célja, hogy a családok és a gyermekek megkapják a szükséges segítséget ahhoz, hogy nehéz élethelyzetbe kerülve is zökkenőmentesen folytathassák életüket. A személyes szolgáltatásokat nyújtó intézmények, szervezetek körében nagyszabású átalakulások zajlanak. A szétszórt, kistelepüléseken szeparáltan működő kisebb egységeket a települések intézményfenntartó társulásai keretében egységes intézménnyé vonják össze. Általános a nagy gondozási központok szervezése, de kisebb körzetek közös családsegítő és gyermekjóléti intézményeket is létrehoznak, a két intézmény tevékenységének összehangolása, valamint a fenntartási költségek mérséklése, racionalizálása érdekében.

A **családsegítő szolgálat** léte függ a lakónépesség nagyságától, ha a településen kétezernél többen élnek, akkor kötelező az ellátás megszervezése. A szolgálatok elérhetősége javult, az ellátott települések aránya a 2006. évi 72-ről 2007-ig 87 százalékra nőtt. Az önkormányzatok egyre inkább társulásban próbálják meg ellátni a szociális és gyermekjóléti feladatokat, a családsegítő egységek és az egységeket működtető települések száma csökkent, a szolgáltatásba bevont településeké viszont emelkedett az előző évhez képest. Ez azt jelenti, hogy egy központi településen lévő intézmény szervezi a környező, általában kisebb települések ellátását, aminek következtében egyszerűbbé és hatékonyabbá válhat a szolgáltatások nyújtása.

Az elérhetőséggel arányban nőtt a szolgáltatást igénybe vevők száma is. Családsegítőkhöz leggyakrabban foglalkoztatással kapcsolatos problémákkal fordultak a rászorulóknak, az összes probléma egynegyede ilyen jellegű volt, de magas a hivatalos ügyek elintézéséhez segítséget kérők száma is. A 2006-ban még első helyen álló anyagi természetű problémák 2007-ben már csak a harmadik helyen szerepeltek. A szolgáltatást továbbra is elsősorban a gyermekesek veszik igénybe, valamelyest emelkedett viszont a segítségre szoruló egyedül élők száma és aránya. A szolgálathoz fordulóknak túlnyomó többsége nő. Gazdasági aktivitás szerint vizsgálva az igénybe vevőket, a legnagyobb arányt a munkanélküliek teszik ki (40%), számuk és arányuk is folyamatosan nő.

A gyermekek veszélyeztetettségének megelőzésében és megszüntetésében fontos szerepe van annak a **jelzőrendszernek**, amely a gyermekvédelemhez kapcsolódó területeken (oktatás, egészségügy, bűnmegelőzés) működik. 2007-ben a gyermekjóléti szolgálatok kapcsolatfelvételei minden harmadik esetben a jelzőrendszeren keresztül történtek. A legtöbb jelzést (43%) az oktatási intézmények, a jegyzők (19,2%) és az egészségügyi intézmények (13,8%) küldték.

Az önkormányzatok kötelezően ellátandó feladata a **gyermekjóléti szolgálatok** működtetése. Az elmúlt évben 122 ezer kiskorú vette igénybe ezt a szolgáltatást 144 önálló gyermekjóléti szolgálatonál, 694 gyermekjóléti szolgálatnál vagy az 53 gyermekjóléti központ valamelyikében országsszerte. A gyermekjóléti központ létrehozása új kötelezettsége a legalább 40 ezer lakost számláló városoknak, melyeknek a feladatai közé tartozik a szabadidős programok szervezése is,

abból a célból, hogy a gyermekek szabadidejükben az életkoruknak megfelelő elfoglaltságot találjanak. A szolgálatok 65 százalékát önkormányzat tartotta fenn. Az intézmények 19 százaléka önkormányzati intézményi társulás, 12 százaléka kistérségi társulás keretében működött.

8.9. tábla. Gyermejjóléti szolgálatoknál nyilvántartásba vett kiskorúak, 2007

				(fő)
Nem, korcsoport, éves	Alapellátás keretében	Védelembe vétel keretében	Utógondozói szakellátásból kikerülteként	Összesen
	gondozottak			
Fiú	51 917	12 759	988	65 664
Leány	44 367	10 612	896	55 875
Összesen	96 284	23 371	1 884	121 539
Ebből: 0–5	25 536	5 152	358	28 046
6–13	42 499	10 566	750	53 815
14–17	31 249	7 653	776	39 678

A szolgálathoz fordulók alapproblémája minden harmadik esetben valamilyen családi konfliktusból, életvezetési gondokból vagy elhanyagolásból adódott, minden negyedik esetben megélhetési, minden ötödik esetben gyermeknevelési nehézségek indokolták a kapcsolat felvételét.

Az elmúlt évben közel 14 ezer esetben kellett bántalmazott gyermekeknek segítséget nyújtani. A bántalmazások 83 százaléka családon belül történt. Az esetek 87 százalékában a szülő bántalmazta saját gyermekét. A családon belül elkövetett erőszakos események 60 százaléka lelki, 38 százaléka testi, 2 százaléka szexuális erőszak volt. A családon kívül bekövetkezett esetek felében szintén a lelki erőszak okozott problémát, 45 százalékban testi és 5 százalékban szexuális erőszakot szenvedett el a gyermek.

A szolgálatok 8 223 kiskorút vettek gondozásba szabálysértés és 3 488-at bűncselekmény elkövetése miatt. A gyermekek közel fele már alapellátás keretében részesült gondozásban vagy védelembe vétel alatt állt a bűnelkövetés pillanatában. A nyilvántartott kiskorú bűnelkövetők közül minden harmadik még gyermekkorú.

A gyermekek napközbeni ellátásában központi szerepet játszik a **bölcsőde**. Ha a gyermek a 3. életévét betöltötte, de testi vagy szellemi fejlettségi szintje alapján még nem érett az óvodai nevelésre, a 4. évének betöltését követő augusztus 31-ig maradhat a bölcsődében.

Bölcsőde üzemeltetése a tízezer lakost számláló vagy annál nagyobb települések számára kötelezően előírt feladat. 2007-ben mind a 144 ilyen nagyságú település teljesítette a törvényi előírást. A bölcsődei szolgáltatások iránti társadalmi igény azonban lényegesen nagyobb, mint az intézmények kapacitása, a beíratott gyermekek száma rendszeresen meghaladja a férőhelyek számát. 2007-ben 24 944 férőhely állt rendelkezésre az intézményekben, míg a beíratott gyermekek száma meghaladta a 32 ezer főt, ami 128 százalékos kihasználtságot jelentett.

2007-ben az 558 működő bölcsőde az ellátásra jogosult (0–4 éves) gyermekek 7 százalékának biztosított napközbeni elhelyezést.

A hazai bölcsődék 93,4 százaléka 2007-ben is önkormányzati fenntartású volt, a nonprofit és egyéb formában működő szervezetek aránya mindössze 4,3, illetve 2,3 százalékot tett ki. A fenntartók arányának megfelelően alakult a férőhelyek megoszlása, az összes férőhely 95 százalékát önkormányzati intézmények biztosították. A bölcsődei ellátórendszer szolgáltatásaihoz továbbra is rendkívül kevés sérült gyermek fér hozzá, 2007-ben a bölcsődei szolgáltatást igénybe vevők mindössze 1 százaléka volt fogyatékkal élő.

2007-ben 5,5 ezer, döntően szakképzett gondozónő látta el a gyermekek napközbeni felügyeletét, egy működő intézményre átlagosan 57 beíratott gyermek és 10 beosztott gondozónő jutott.

A bölcsődék alapvetően a 0–2 éves (0–35 hónapos) gyermekek napközbeni felügyeletére, gondozására jöttek létre. Ugyanakkor a beíratott gyermekek legnagyobb arányban (53%) a 24–35 hónapos korosztályba tartoztak, továbbá jelentős hányadban (35%) vették igénybe a 3 éves és idősebb gyermekek is. A két éven felüli gyermekek bölcsődében való elhelyezésének egyrészt anyagi oka van, a gyermekek második életévének a betöltéséig az előzetesen biztosítási jogviszonyt szerzett szülő a táppénznek megfelelő összegű gyermekgondozási díjat kap, utána viszont egy éven át a kisebb összegű gyermekgondozási segély jár. A két év otthonmaradás az édesanyáknak sok esetben a munkából való távollét felső határa is. A harmadik évüket betöltött gyermekek egy része még a bölcsődében maradhat az óvodai tanév megkezdéséig is.

Továbbra is jelentős **területi különbségek** vannak a bölcsődei szolgáltatásokhoz történő hozzáférésben. A 0–4 éves gyermekek lakónépességen belüli aránya, illetve az intézményhálózat területi lefedettsége és a potenciális férőhelyek aránya régióként jelentősen eltér. A fővárosi családok gyermekeinek jóval kedvezőbb lehetőségei vannak a bölcsődei ellátás igénybevételére, mint például az észak-magyarországi régióban élőknek.

A szülői igényekhez igazodó, jó színvonalú napközbeni ellátást biztosító szolgáltatás a **családi napközi**. Jelentős támogatást jelent a kisgyermeket nevelő családoknak, rugalmasan látnak el olyan feladatokat, amelyeket egyes településeken sem állami, sem piaci elven nem tudnak megoldani. 2007-ben 638 férőhelyen 1 448 gyermeket gondoztak ilyen típusú intézményben. A családi napközik negyede Budapesten, a férőhelyek 45 százaléka pedig a közép-magyarországi régióban található. Az ellátást biztosító települések 56 százaléka tízezer főnél kisebb lélekszámú, de országos viszonylatban csak a települések 2 százalékán érhető el ez a szolgáltatás. Az intézmények közel felét egyéni és társas vállalkozások működtetik, egynegyedük alapítványi fenntartású, 11 százalékukat egyesület hozta létre. A napközik 20 százaléka önkormányzati, önkormányzati intézményi társulás vagy kistérségi társulás keretében látja el tevékenységét.

A **házi gyermekfelügyelet** jellegzetessége, hogy a gyermek az ellátást a saját otthonában kapja arra az időre, amíg állandó vagy időszakos ellátása nappali intézményben nem biztosítható. A szervezet lassan épül, az elmúlt évben mindössze 34 fő biztosított ilyen jellegű ellátást 162 kisgyermeknek.

A gyermekvédelmi törvény bevezetése (1997) után az azonnali intézkedést igénylő gyámhatósági ügyek a települési önkormányzat jegyzőjéhez, a speciális szakmai felkészültséget igénylő ügyek pedig a városi, fővárosi kerületi gyámhivatalokhoz kerültek.

8.10. tábla. Gyermekvédelmi gondozásba került gyermekek

(ezer fő)				
Megnevezés	2004	2005	2006	2007
Veszélyeztetett kiskorú	225,4	223,6	209,8	204 449
Átmeneti gondozásban részesülő kiskorú	6,4	6,4	6,6	6 518
Védelembe vett kiskorú	17,7	18,8	19,2	19 681
Gyámság alatt álló kiskorú ^{a)}	30,5	30,3	29,9	29 407
Családba fogadott kiskorú	6,0	6,2	6,2	6,1
Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő kiskorú	17,6	17,5	17,1	17,1
Ebből: Ideiglenes hatállyal elhelyezett	0,7	0,8	0,6	0,9
Átmeneti nevelésbe vett	15,0	14,9	14,9	14,8
Tartós nevelésbe vett	1,8	1,8	1,6	1,5
Utógondozói ellátásban részesülő	4,2	4,2	4,2	4,1
Örökbefogadott kiskorú	0,8	0,8	0,7	0,7

a) Tartalmazza a gyermekvédelmi gondoskodásban élőket és a családba fogadott kiskorúakat is.

A jegyzőknél nyilvántartott **veszélyeztetett kiskorúak** száma csökkenő tendenciát mutat, de az érintett korosztály létszámának csökkenése miatt arányuk az azonos korú népességen belül nem változott. A legrosszabb a helyzet az észak-alföldi régióban, ahol ezer megfelelő korú gyermekre közel 200 veszélyeztetett jutott, míg a közép-dunántúli régióban ez az arány 50 fő.

A települési önkormányzat jegyzője a gyermeket **védelembe veszi**, ha annak veszélyeztetettségét az alapellátások igénybevételével megszüntetni nem tudja, de feltételezhető, hogy segítséggel a gyermek fejlődése családi környezetben mégis biztosítható. Ebben az esetben a gyermek gondozásának folyamatos segítése és ellátásának megszervezése, a szülői nevelés támogatása érdekében a gyermek részére a gyermekjóléti szolgálat családgondozóját rendeli ki. 2007 folyamán a gyermekek 69 százalékát a gyermekjóléti szolgálatok javaslatára vették védelembe a jegyzők. 2007-ben 9939 családból 19 681 gyermek esetében került sor erre az intézkedésre. Legtöbbjüket – a gyermekek közel felét – a szülőnek felróható magatartási okból regisztrálták. A védelembe vétel oka az esetek negyedében környezeti, másik negyedében a gyermeknek felróható magatartási ok.

A kiskorú védelembe vétele esetén a jegyző kötelezheti a szülőt bizonyos szolgáltatások igénybevételére, egészségügyi vagy családvédelmi hatóságokkal történő kapcsolatfelvételre is. 2007-ben az esetek 13 százalékában kötelezték a szülőt arra, hogy gyermekét napközbeni ellátás igénybevételével nevelje tovább, magatartási szabályok megállapítására az esetek 57 százalékánál került sor.

A gyámhatóság **gyámság** alá helyezi azt a gyermeket, akinek nincs szülői felügyeletet gyakorló szülője. 2007-ben 29,5 ezer fő állt gyámság alatt, 56 százalékuk emellett gyermekvédelmi gondoskodásban is részesült. A többi szülői felügyelet nélkül maradt kiskorúról családba fogadó személy vagy harmadik személy gondoskodott.

A gyermekvédelmi támogatások pénzbeli ellátási rendszere jelentős átalakuláson ment keresztül. A megszünt (illetve a családi pótlékba beépült) rendszeres gyermekvédelmi támogatáshoz kapcsolt természetbeni juttatásokban (ingyenes étkezés, ingyen tankönyv), illetve a korábban emelt összegű rendszeres gyermekvédelmi támogatásban részesülők számára egy-egy új megnevezésű támogatási formát – rendszeres gyermekvédelmi kedvezményt, illetve kiegészítő gyermekvédelmi támogatást – hoztak létre, változatlan jogosultsági kritériumok mellett.

2007 decemberében 523 ezer gyermek részesült **gyermekvédelmi kedvezményben**, akiknek több mint háromnegyede 14 évesnél fiatalabb (30%: 0–6 éves, 46%: 7–14 éves) volt. A jogosult gyermekek kétharmada egyedüli gyermek vagy egy testvére van (33%, illetve 35%), 21 százalékuk három-, 9 százalékuk négy-öt és 2 százalékuk hat- vagy többgyermekes családban élt. A kedvezményezettek 3 százaléka tartós beteg vagy fogyatékos és 29 százalékát egyedülálló szülő neveli, közöttük az egygyermekesek aránya igen magas (49%).

A **rendkívüli gyermekvédelmi támogatásban** részesülők száma jelentősen visszaesett, amelyre hatással volt az önkormányzatok teherbíró képessége is. Az ellátást 2000-ben az év folyamán még 432 ezer gyermeknek folyósították, 2007-re 223 ezerre csökkent a számuk. Az eseti jellegű, évente egy vagy több alkalommal, illetve akár havi rendszerességgel is nyújtható anyagi segítség 80 százalékát pénzben, 20 százalékát természetben adták. Az egy esetre jutó havi átlagösszeg 5286 forint, amely reálértéke 6,1 százalékkal magasabb, mint a 2006. évi (4612 forint). 2007 decemberében a gyermekek 60 százaléka volt jogosult a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre is.

8.11. tábla. A rendszeres és rendkívüli gyermekvédelmi támogatások

Év	Rendszeres gyermekvédelmi támogatásban / Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek ^{a)}		Rendkívüli gyermekvédelmi támogatásban részesítettek				
	havi átlagos száma, ezer fő	tízezer 0-24 éves lakosra jutó száma	havi átlagos száma, ezer fő	tízezer 0-24 éves lakosra jutó száma	támogatási eseteinek száma, ezer fő	egy esetre jutó átlagos összege	
						forint	reálérték, előző év = 100,0
2000	786,3	2 446,7	432,2	1344,7	849,0	3 043	100,4
2001	780,3	2 489,3	407,2	1299,2	802,5	3 226	97,1
2002	757,9	2 475,6	395,4	1291,6	751,2	3 738	110
2003	704,1	2 352,0	324,5	1083,9	623,9	4 147	106
2004	670,2	2 309,5	318,0	1095,8	608,2	4 564	103
2005	663,1	2 321,5	305,9	1071	607,3	4 712	99,7
2006	444,8	1 568,3	253,4	895,2	546,7	4 612	94,2
2007	490,0	1 750,6	223,1	797,2	460,6	5 286	106,1

a) Az ellátás 2006. január 1-jétől megváltozott.

A pénzbeli ellátásokkal, vagy a gyermekjóléti rendszerben nem orvosolható esetekben, így a szülők egészségügyi, életviteli, illetve egyéb, a gyermekek gondozását akadályozó problémája idejére az **átmeneti gondozást nyújtó intézmények** biztosítják a lakhatást, teljes körű ellátást a kiskorúnak. Az elmúlt évben hazánkban 31 helyen működött gyermekek átmeneti otthona 413 férőhellyel, és további 131 családok átmeneti otthona 3155 férőhelyen, illetve 25 helyettes szülő fogadott be ideiglenes jelleggel rászoruló gyermekeket.

A gondozási lehetőség elérhetőségében jelentős különbségek mutatkoznak a régiókban: Észak-Magyarországon és az Észak-Alföldön nem működött helyettes szülői ellátás. A kétféle otthontípusból az ország minden régiójában található intézmény, viszont a családok átmeneti otthonainak 53 százaléka, a gyermekek átmeneti otthonainak 39 százaléka Közép-Magyarországra koncentrálódik. Valamennyi ellátási forma 100 százalékos kihasználtsággal működik.

2007-ben minden második esetben lakhatási probléma miatt kaptak elhelyezést a gyermekek (esetleg a szülők is). Az ellátottak 30 százaléka bántalmazás vagy családi konfliktus miatt került átmeneti gondozásba. Csak az ellátottak 7 százalékánál okozta valamilyen egészségügyi probléma és 1,2 százalékánál a szülő indokolt távolléte az ideiglenes gondozásba vételt.

Az átmeneti gondozásban részesülők fele 3 hónapnál rövidebb, 15 százalékuk viszont egy évnél hosszabb időt tölt el az ellátásban, míg 7 százalékuk két éven belül visszakerül, vagyis a problémája kiújul.

Ha a többoldalú támogatás ellenére a veszélyeztető körülmények a családon belül nem szüntethetők meg, vagy a gyermek elárvul, a szülője elhagyja, lemond róla, akkor a gyermekvédelmi szakellátó rendszerben kap ellátást.

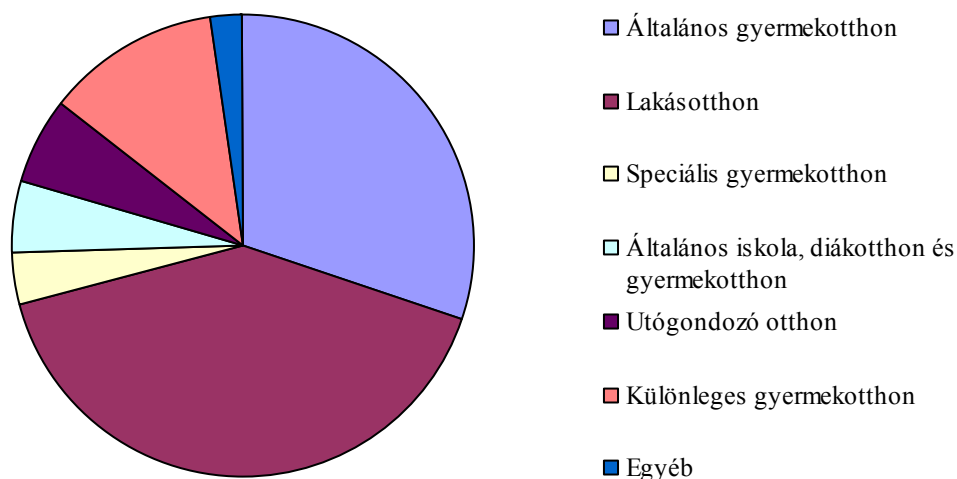
Az átmeneti nevelésben részesülő gyermekek háromnegyedénél a szülői elhanyagolás játszott szerepet. A tartós nevelésbe vett gyermekek egynegyedénél fordult elő, hogy a szülő halála miatt került gondozásba a gyermek. Az esetek egyharmadában a szülő lemondó nyilatkozatot tett a

kiskorú örökbefogadásához. Az érintett neveltek közel felénél a szülői felügyelet megszüntetését jogerős bírósági ítéletben mondták ki.

2007-ben 4420 esetben döntött úgy a gyámhivatal, hogy a veszélyeztetett gyermeket családjából kiemelve **gyermekvédelmi gondoskodásba** helyezi, így 2007 végén összesen 17 145 gyermek részesült szakellátásban. A gyermekek több mint fele, 9260 fő nevelőszülőkhöz került, 7483 főt gyermekotthonban helyeztek el, 402-t ápolást, gondozást nyújtó intézményben élt. A gyermekek 86 százaléka átmeneti nevelt, 9 százaléka tartós nevelt, 5 százalékuk pedig ideiglenes hatállyal elhelyezett volt. Az átmeneti, illetve a tartós nevelésből nagykorúsága miatt kikerülő fiatal kérhet utógondozói ellátást. 2007-ben 4102 fiatal esetében rendelte ezt el a gyámhivatal.

Az egyes gyermekotthontípusokat tekintve az ellátottak 41 százaléka kis létszámú, családias körülményeket biztosító lakásotthonban, 30 százalékuk általános gyermekotthonban nevelkedhetett.

8.4. ábra. A gyermekotthonban elhelyezettek megoszlása gyermekotthontípusonként, 2007

Az elmúlt évben 723 kiskorú gyermek került **örökbefogadó szülőkhöz**. Az örökbefogadások száma 2003 óta 750 fő körül alakult, emelkedett viszont a gyermekvédelmi gondoskodás alatt állók (átmeneti és tartós neveltek) közül örökbe adott gyermekek aránya. Míg 2004-ben az örökbe adott 773 gyermek 42 százaléka volt átmeneti vagy tartós nevelt, 2007-re ez az arány 52 százalékra nőtt.

8.4. Idősek szociális ellátása, nyugdíjak

A magyar nyugdíjrendszer három pilléren nyugszik: a társadalombiztosítási, a magán- és az önkéntes nyugdíj biztosítja az előírt feltételek teljesülése esetén az alapjövedelmet a jogosultak számára. Meghatározott életkoron túl a járulékot fizetők csak a tb-nyugdíj várományosai, illetve 1998 óta választhatták a járulékmegosztást az állami és magánnyugdíjpénztár között, a pályakezdők számára azonban már kötelező az új rendszerbe történő belépés. A harmadik pillér a dolgozók döntése alapján választott önkéntes nyugdíjpénztári befizetés, melynek időtartama korlátozott, és lejártá után, az öregségi nyugdíjkorhatár elérésekor egyösszegű kifizetésre vagy járadékra váltható.

Az első pillér az öregségen túl, a rokkantság, illetve a hozzátartozó elvesztése esetéből adódó kockázatok enyhítését is célozza, míg a második és harmadik pillér jelenlegi formájában tisztán öregségi nyugdíjat ad. A biztosítottaknak megközelítőleg 70 százaléka vesz részt a magánnyugdíjrendszerben, de az első járadékfizetések várhatóan csak 2013-tól indulnak. A továbbiakban a szociális védelem részét képező állami nyugdíjakkal és a nyugdíjszerű ellátásokkal foglalkozunk.

A nyugdíjrendszer finanszírozása alapvetően a Nyugdíjbiztosítási Alapon keresztül valósul meg, de egyes ellátások fedezetül az Egészségbiztosítási Alap, illetve nem társadalombiztosítási források is szolgálnak. 2007-től az Egészségbiztosítási Alapból a Nyugdíjbiztosítási Alaphoz került a korhatár alatti III. csoportú rokkantak nyugdíjának, illetve hozzátartozói ellátásainak kifizetése, de továbbra is maradtak fent nem társadalombiztosítási forrásból finanszírozott ellátások, idesorolhatóak az ún. korai nyugdíjak, amelyek a nyugdíjkorhatár betöltéséig terhelik a központi költségvetést, illetve a munkáltatókat. A nyugdíjakra és nyugdíjszerű ellátásokra fordított teljes összeg (a társadalombiztosítási és a nem társadalombiztosítási forrás kifizetései együttesen) 2007-ben 276,9 milliárd forint – a GDP 10,9 százaléka – volt. Ez a ráfordítás 3025 ezer fő ellátását fedezte, ami havi 76,3 ezer forintos átlagos ellátmányt jelentett. Az összkiadások 125 százalékkal nőttek 2000-hez viszonyítva, miközben az igénybe vevők száma 2,5 százalékkal csökkent. A kifizetések összegének alakulását a létszám változásán túl befolyásolja a nyugdíjak éves rendszeres emelésének szabályai és az egyéb nyugdíjintézkedések (nyugdíjkorrekció, méltányossági emelés, 13. havi nyugdíj, vizitdíj-kompenzáció), valamint a nyugdíjasállomány összetétele.

A nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülőkön belül különbséget kell tenni a nyugdíjasok és a járadékosok között a két csoport eltérő jellemzői miatt. A teljes állomány 9 százalékát kitevő nyugdíjszerű ellátásban részesülők havi ellátmánya a 2008. januári emelés után is alig haladta meg a 29 ezer forintot, szemben a nyugalmasok 78,6 ezer forintos összegével.

Az intézkedések elsősorban a társadalombiztosítási nyugalmasról szóló törvényben meghatározott ellátások körében érvényesülnek. 2006-hoz képest a nyugdíjráfördítés 10,7 százalékkal nőtt, de kiszűrve az állomány létszámának és összetételének változásából adódó automatikus növekedést, csak a nyugdíjintézkedések hatását figyelembe véve 8,3 százalékos nyugdíjemelkedés történt (a hivatalos emelés mértéke 6,5% volt), ami – a 10,7 százalékos nyugdíjas fogyasztóiár-indexszel számolva – 2,2 százalékos reálérték-csökkenést eredményezett. A keresetekhez viszonyítva (amelyek reálértékének csökkenése nagyobb mértékű volt) ugyanakkor a nyugdíjak relatív pozíciója 2,7 százalékkal javult.

A nyugdíjasok legnagyobb csoportját egy meghatározott életkor elérése és az előírt szolgálati idő megszerzése esetén járó **öregségi nyugdíjban** részesülők alkotják. Számuk a nyugdíjkorhatár emelése ellenére 2004 óta újra növekszik, 1638 ezerről 1716 ezerre emelkedett, ami a nyugdíjbiztosítás történetében regisztrált legmagasabb létszám. Ennek egyik oka, hogy tovább bővült egy fél évtárral az előrehozott öregségi nyugdíjra jogosult női korosztályok száma, másrészt a nyugdíjazási feltételek, illetve megállapítási szabályok 2008-tól hatályos módosítása miatt – az előző évekhez képest – nagyobb létszámú nyugdíjba vonulás következett be. E kategória a korbetöltött nyugdíjasokon kívül tartalmazza a korai nyugdíjazási formákban részesülőket is (előrehozott, kordedvezményes, korengedményes stb). Míg az öregségi nyugdíj korbetöltött változata csupán enyhe – 0,6 százalékos – emelkedést mutat, addig a növekedés a korhatár alatti ellátásoknál számottevő: 2008. januári létszámuk 13,7 százalékkal haladja meg az előző évi értéket. Az öregségi nyugdíj összege 2008 elején 87,5 ezer forint volt az emelés után, amely átlagérték mögött azonban jelentős eltérés mutatkozik ellátástípusonként: a korhatáron túli nyugdíjasok átlagosan 84,7 ezer forintot, a korhatár alattiak 103 ezer forintot kaptak januárban. Ezen belül jelentős a különbség a férfiak és a nők nyugdíja között. A hivatalos korhatárt elért férfiak 18, a

fiatalabbak 30 százalékkal (14, illetve 28 ezer forinttal) magasabb összegre voltak jogosultak, mint a hasonló ellátásban részesülő nőtársaik.

A **korbetöltött rokkantsági nyugdíjasok** helyzetét a nemzetközi konvenciónak megfelelően az időskori kockázatok elemzése során vizsgáljuk. Számuk 2008 januárjában 362 ezer fő volt, az előző évhez képest 3,3 százalékkal növekedett, havi átlagos ellátásuk összege az emelés után sem érte el a 77 ezer forintot, amely – elsősorban a rövidebb szolgálati idő miatt – lényegesen kevesebb, mint az öregségi nyugdíjasok átlagos kifizetései. A rokkantsági nyugdíjasok egészségi állapotuk romlásának mértéke szerint három kategóriába sorolhatók. Az I. és II. csoportba tartozók teljesen munkaképtelenek, önálló életviteli képességüktől függően kapnak minősítést, míg a III. csoportba tartozók egészségtől való romlásuk ellenére, korlátozott munkavégzésre alkalmasak. A korhatár feletti rokkantsági nyugdíjasok 87 százaléka III. csoportú rokkant, de kora miatt az öregségi nyugdíjasokkal azonos megítélés alá esik.

8.12. tábla. Nyugdíjak és nyugdíjszerű ellátások a januári emelés után

Év	Nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásokban részesülők		Ebből:					
			öregségi nyugdíjban részesülők			korbetöltött rokkantsági nyugdíjban részesülők		
	száma, ezer fő	teljes ellátásának átlagösszege, forint	száma, ezer fő	az összes ellátott arányában, %	teljes ellátásának átlagösszege, forint	száma, ezer fő	az összes ellátott arányában, %	teljes ellátásának átlagösszege, forint
2000	3 145,1	31 157	1 671,1	53,1	35 931	343,8	10,9	34 503
2001	3 115,6	35 405	1 667,9	53,5	41 002	325,3	10,4	39 201
2002	3 103,2	40 922	1 664,1	53,6	47 561	336,3	10,8	44 979
2003	3 093,1	47 018	1 657,3	53,6	54 905	332,7	10,8	51 693
2004	3 068,1	51 846	1 637,8	53,4	60 962	344,3	11,2	56 657
2005	3 063,3	56 797	1 643,4	53,6	67 182	342,3	11,2	61 855
2006	3 053,2	61 142	1 658,4	54,3	72 160	351,8	11,5	65 158
2007	3 045,2	66 560	1 676,5	55,1	78 577	350,6	11,5	70 339
2008	3 053,8	74 096	1 716,3	56,2	87 481	362,0	11,9	76 741

Az ún. hozzátartozói ellátások közül az **özvegyi nyugdíjat** igénybe vevők egy része önálló ellátásként kapja a havi járandóságot, míg jelentős hányaduk más (fő)ellátás (öregségi vagy rokkantsági nyugdíj) mellett kiegészítésként. A főellátások száma évről évre csökken, 2008. januárban a számuk 148 ezer fő, amely 2000-hez képest több mint 69 ezer fővel kevesebb. A fokozatosan fogyó létszám magyarázata, hogy az özvegyek (többségében nők) növekvő számban szereznek jogosultságot saját jogú ellátásra. Ezzel összefüggésben nő azok száma, akik kiegészítő ellátásokat kapnak.

A hozzátartozói ellátások legnagyobb létszámú csoportja a korbetöltött állandó ellátásra jogosult özvegyi nyugdíjasoké, számuk folyamatosan csökken, 2008 elején 114 ezer fő, a havi átlagos ellátásuk összege 59 ezer forint volt. Az özvegyi nyugdíjasok másik két kategóriája a 24 ezer fős korhatár alatti, illetve a 10 ezer főt számláló ideiglenes özvegyi nyugdíjasok csoportja. Az előbbieket számára átlagosan 33 ezer forint ellátást folyósítottak januárban, az utóbbiak kifizetése megközelítette a 49 ezer forintot.

Még mindig jelentős a **házastársi pótlékban** részesülők csoportja, létszámuk évről évre enyhén csökken, mivel 1997. december 31-ét követő időponttól nem állapítható meg új jogosultság. 2008. januárban 29 ezer fő részesült pótlékban, melynek összege az összes nyugdíj és nyugdíjszerű ellátás közül a legalacsonyabb, nem éri el havonta átlagosan a 16 ezer forintot.

8.13. tábla. Hozzá tartozói ellátások a januári emelés után

Év	Özvegyi nyugdíjban részesülők ^{a)}		Szülői nyugdíjban részesülők		Házastársi pótlékban részesülők	
	száma, ezer fő	ellátásának átlagösszege, forint/hó	száma, fő	ellátásának átlagösszege, forint/hó	száma, ezer fő	ellátásának átlagösszege, forint/hó
2000	217,2	24 981	337	25 576	53,5	7 645
2001	207,3	27 802	306	28 765	49,0	8 438
2002	199,9	31 472	276	32 708	44,9	9 712
2003	192,0	35 600	233	37 231	41,6	11 138
2004	184,1	38 184	211	40 367	38,5	12 105
2005	175,5	40 442	192	43 096	35,5	13 010
2006	166,2	45 497	169	49 370	32,6	13 715
2007	157,1	51 254	143	55 408	30,9	14 394
2008	148,1	54 416	121	59 691	29,2	15 763

a) Az ideiglenes özvegyi nyugdíjasokkal együtt.

Azok az idősök, akiknek munkában töltött idejük nem elégséges az öregségi nyugdíjhoz, illetve más megélhetést biztosító jövedelemmel sem rendelkeznek, **időskorúak járadékában** részesülhetnek.

Az időskorúak járadékát igénybe vevő személyek száma 2007-ben tovább csökkent, havonta átlagosan 6328 olyan időskorú személy részére folyósították az ellátást, aki saját jogú nyugellátással nem, vagy csak nagyon alacsony összegű járadékkal rendelkezett. A 2006. január 1-jétől a 75 év feletti egyedülálló számára bevezetett magasabb összegű támogatás az összes folyósítás 34 százalékát teszi ki, a hatálybalépés óta eltelt két évben 2100–2200 fő kapott emelt szintű járadékot. A jogosultsági kritériumok változtatásának célja elsősorban a kistelepüléseken lakó, egyedül élő nők helyzetének a javítása.

A járadékosok területi eloszlását tekintve a tízezer 60 éves és idősebb lakosra jutó támogatottak száma az alföldi régiókban (Dél-Alföld: 59,8, illetve Észak-Alföld: 47,1) a legnagyobb, és különösen magas Bács-Kiskun megyében (81,3). A legalacsonyabb a folyósítások száma Komárom-Esztergom megyében és Budapesten, ahol tízezer idős ember közül csupán 10, illetve 11 fő részesül a járadékban.

8.15. tábla Az időskorúak járadéka

Év	A támogatásban részesítettek havi átlagos száma, ezer fő	Tízezer 60 éves és idősebb lakosra jutó támogatottak száma	Egy főre jutó havi átlagos összeg	
			forint	reálértéke, előző év = 100,0
2000	8,1	39,2	14 604	97,1
2001	7,7	37,1	16 314	102,3
2002	7,0	33,5	18 159	105,7
2003	6,7	31,5	19 166	100,8
2004	6,6	30,7	20 313	99,2
2005	6,4	29,9	21 390	101,6
2006	6,5	29,9	24 081	108,4
2007	6,3	29,0	25 638	98,6

Az idős emberek számára nyújtott személyes szolgáltatások közül a szociális alapszolgáltatás célja, hogy az idős emberek a lehető legtovább maradhassanak otthonukban, családjukban. Ebben nagy szerepe van a **házi segítségnyújtásnak** és a **szociális étkeztetés** hálózatának is, amit minden településen elérhetővé kell tenni az azt igénylők számára. Az ún. szociális alapszolgáltatás – ebbe a körbe többek között az előbb felsoroltakon kívül a nappali ellátás tartozik – minimális szolgáltatásokkal, kisegítő jellegű gondozási formákkal nyújt segítséget a szociálisan rászoruló egyéneknek, hogy önálló életvitelüket otthonukban, lakókörnyezetükben fenntarthassák. A nappali ellátás körébe tartozó idősök klubja igénybevételét csak a háromezer lakosnál nagyobb településen kell felkínálni az idős embereknek. Az alapszolgáltatások biztosítása túlnyomórészt az önkormányzatokra hárul, az egyéb szervezetek szerepe csekély. Kisebb települések gyakran kistérségi társulások, önkormányzati közös fenntartás, ellátási szerződés útján működtetik szolgáltatásaikat.

A házi segítségnyújtás elérhetősége még mindig alacsony szintű, 2007-ben a települések kétharmadán működött. Valamivel kiépültebb az étkeztetés hálózata, ami a helységek háromnegyedén rendelkezésre állt. Továbbra is jelentős területi különbségeket találunk a szolgáltatásokhoz történő hozzáférésben. Az ellátottság erősen függ a települések nagyságától, minél kisebb egy település, annál kisebb arányban biztosított a szolgáltatás, tehát éppen az idősök által sűrűbben lakott aprófalvakban jelentkeznek problémák. Tovább nehezíti az ellátottsági mutatók értékelését, hogy az egyes szolgáltatások meglétének rögzítése a tényleges elérhetőségről, az igényekről, a kapacitások elégségességéről, a nyújtott ellátás színvonaláról nem ad információt.

Az étkeztetésben és a házi gondozásban részesülők száma és az idős korosztályon belüli aránya hosszú évek növekedése után az utóbbi egy évben visszaesést mutatott. A szociális étkeztetés 2007-ben a 60 éven felüli lakosság 4,6 százalékát érintette. Házi gondozásban – a kinyilvánított fejlesztési szándék ellenére – az időskorúaknak még mindig csak kis hányada részesül, a 60 éven felüliek 2,1 százaléka. Az összes ellátott 60 éven felüli népességhez viszonyított aránya a dél-dunántúli régióban a legmagasabb, Közép-Magyarországon a legalacsonyabb.

8. 15. tábla. Házi segítségnyújtás és a szociális étkeztetés

Év	Házi segítségnyújtásban			Étkeztetésben		
	részesülők	tárgyévben ellátást kérők	részesülők tízezer 60 éven felülire jutó száma	részesülők	tárgyévben ellátást kérők	részesülők tízezer 60 éven felülire jutó száma
	száma, ezer fő			száma, ezer fő		
2006	48,1	31,0	222	108,9	60,7	502
2007	46,0	28,5	210	101,9	52,4	464

A **jelzőrendszeres házi segítségnyújtás** – ami a fogyatékkal élők és pszichiátriai betegek mellett elsősorban az otthonukban élő idősök számára jelent segítséget – elterjesztése fokozatosan halad, 2007-ben több mint 17 ezer ember otthoni életét tette biztonságosabbá.

A kistépüléseken és külterületeken élők közszolgáltatásokhoz való hozzáféréseben jelentős szerepet játszó **falu- és tanyagondnoki szolgálatokat** a 600 lakosnál kisebb települések felében szervezték meg 2007-ben. A falugondnokként és tanyagondnokként foglalkoztatottak száma évről évre, egyenletesen nő, 2007-ben teljes munkaidősre átszámítva 685, illetve 241 fő volt a létszámuk.

Az **időskorúak nappali intézményei** a saját otthonukban élő, szociális és mentális támogatásra szoruló, önmaguk ellátására részben képes személyek részére biztosítanak lehetőséget a napközbeni tartózkodásra. Az elmúlt egy évben a férőhelyek bővülése mellett (2%) az intézmények és az

igénybe vevők számának kismértékű csökkenése figyelhető meg. A területi különbségeket vizsgálva, a szolgáltatáshoz való hozzájutás esélye Közép-Magyarországon a legkisebb, és Dél-Alföldön a legkedvezőbb. Az előbbi régióban 80, az utóbbiban 37 idős ember jut egy férőhelyre. A törvényileg kötelezett önkormányzatoknak (3 ezer főnél nagyobb lélekszámú települések) egynegyede még 2007-ben sem tudott fenntartani idősek klubját.

Amennyiben az idősek egészségi állapotában, életkörülményeiben olyan mértékű romlás következik be, hogy állandó felügyeletre, rendszeres gondozásra szorulnak, **szociális otthoni elhelyezést** igényelhetnek. Az intézményi ellátásban az idősek otthonai, gondozóházai vesznek részt. Magyarországon a legkiépültebb intézményhálózat a tartós bentlakásos intézményeké, ami megyei szinten megvalósítandó feladat. Legnagyobb számban az idősek otthonai működnek, 2007-ben az összes szociális otthon közel kétharmada (794 intézmény) idősotthonként funkcionált. 2006-ról 2007-re minimális, alig több mint egy százalékos férőhelybővítés történt. Az ellátottak száma természetesen követi a férőhelyek számának alakulását, gyakorlatilag az intézményi kapacitás függvénye. 2007 végén a 60 éven felüli népesség 2,2 százaléka, mintegy 48 ezer ember élt idősek otthonában.

Az **átmeneti intézmények** száma – ami a legalább 30 ezer lakosú településeken kötelezően biztosítandó szolgáltatás – a tavalyi évhez képest nem változott, mivel 8,6 százalékkal több férőhellyel lehet gazdálkodni, így az ellátáshoz jutás esélye valamelyest javult, 2007-ben egy férőhelyre 648 idős ember jutott.

8.5. A lakhatás, a munkanélküliek, valamint egyes kirekesztett társadalmi csoportok (menekültek, hajléktalanok, szenvedélybetegek) támogatásai

Az elmúlt években a szociális rászorultságtól függő pénzbeli és természetbeni ellátások területét számos törvényi változás jellemezte. Ezek célja nem új támogatások bevezetése, hanem az egyes ellátási formák célzottabbá, illetve a rendszer működésének hatékonyabbá tétele. Megvalósításában a normatív alapú szabályozás dominál.

A jövedelempótló jellegű **rendszeres szociális segély** jogosultsági feltételei és a támogatás összegének számítási módja 2006. július 1-jétől változott meg. A módosítás lényege, hogy figyelembe veszi a család összetételét: a jogosultság és az összeg megállapítása – a család kiadási szerkezetéhez igazodó – ún. fogyasztási egységre vetített jövedelem alapján történik. A támogatás összege így változó, a család tényleges összjövedelmét egészíti ki a jogosultsági határig. A törvényi szabályozás a támogatásra felhasznált összeget tekintve már 2006 második félévében – a támogatottak számában pedig a következő évben – éreztette a hatását. Az átlagos havi ellátás összege 2006 első felében 18 ezer forint, az év második részében közel 24 ezer forint volt, ez utóbbi vásárló értéke 34,7 százalékkal nőtt az előző évhez viszonyítva. 2006. évi jogszabályváltozás után havonta átlagosan 160 ezer fő vette igénybe ezt a lehetőséget, míg 2007-ben havi 195 ezer főre emelkedett a segélyezettek száma és további kétezer forinttal a támogatás összege.

2007. január 1-jétől a rendszeres szociális segély folyósításának jogcíme kibővült az ún. támogatott álláskeresővel. 2007 végén a segélyezettek legnépesebb körét a nem foglalkoztatottak adják, az összes segélyezett 94 százalékát tették ki, az egészségkárosodott személyek és a támogatott álláskeresők aránya elenyésző, 4, illetve 2 százalék. A segélyezettek 55 százaléka férfi, korösszetételüket tekintve a 30–44 évesek vannak a legtöbben (42%), 26 százalékuk 18–29, és egyharmaduk 45–61 éves. A legidősebb korcsoportban az egészségkárosodottak, míg a 30–44 évesek körében a támogatott álláskeresők hányada magasabb. A családszerkezet alapján vizsgálva a segélyben részesülők 58 százaléka egyedülálló, 42 százaléka él együtt házastárssal/élettárssal. A családok 46 százalékában van gyermek.

8.16. tábla. Rendszeres szociális segély

Év	A támogatásban részesítettek átlagos száma, ezer fő	Tízezer lakosra jutó támogatottak száma	Egy főre jutó havi átlagos összeg	
			forint	reálértéke, előző év = 100,0
2000	47,2	46,2	11 056	95,1
2001	94,8	93,0	13 019	107,8
2002	125,9	123,9	14 650	106,9
2003	138,1	136,4	15 010	97,9
2004	144,9	143,5	15 864	99,0
2005	158,6	157,4	16 991	103,4
2006	160,4	159,3	23 771	134,7
2007	194,7	193,6	25 703	100,1

A **lakásfenntartási támogatás** rendszerének reformja 2004-ben kezdődött, és elsősorban a normatív alapon nyújtott támogatási formát helyezte új alapokra. A változások eredménye, hogy jelentősen megnőtt mind a jogosultak száma, mind – elsősorban a pénzbeli – támogatásra felhasznált összeg. 2007-re 357 ezer főre, 2004-hez viszonyítva több mint 80 százalékkal bővült a segélyezettek köre, és két és félszeresére nőtt a támogatási esetek száma. Országos szinten nem ez a támogatási típus érinti a legtöbb személyt, azonban egyes megyékben mégis a legjelentősebb segélyezési forma, 2007-ben tízezer Jász-Nagykun-Szolnok megyében élő közül 1152 fő, tízezer békés megyei lakosból 941 fő számára nyújtottak az önkormányzatok anyagi segítséget a lakhatási nehézségek enyhítésére. Békés megyét az ellátásban részesülők magas létszáma mellett a legalacsonyabb egy főre jutó kifizetés (30 675 forint) jellemzi, az összeg a 2006. évhez képest 26 százalékkal volt kevesebb.

A támogatást három jogcímen lehet igényelni. A legtöbben normatív alapon jutnak az ellátáshoz, vagyis azok, akinek a háztartásában az egy főre jutó havi jövedelem nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 150 százalékát, feltéve, hogy a lakásfenntartás elismert havi költsége a háztartás havi összjövedelmének 20 százalékánál magasabb. A második legnépesebb kategória a méltányosságból megállapított támogatások köre, amikor a települési önkormányzat rendeletében határozza meg a helyi lakásfenntartási támogatás jogosultsági feltételeit. Legkevesebben az adósságcsökkentési támogatáshoz kapcsolódó alanyi jogon járó változathoz jutnak hozzá. Míg ez utóbbinál a domináns támogatási forma a természetbeni, addig a normatív alapú ellátásnál a pénzbeli a meghatározó. 2007 decemberében a támogatottak kétharmada nő volt, közel háromnegyedük a 30–61 éves korosztályból került ki.

Az egy esetre jutó átlagösszeg ugyan évről évre nőtt, 2006-tól azonban a támogatás reálértéke csökkent, először 3,2 százalékkal, majd 2007-ben 4,5 százalékkal az előző évhez viszonyítva. 2007-ben a természetbeni támogatási formák közül a normatív és a méltányossági alapon nyújtott ellátások bizonyultak értékállóknak.

8.17. tábla. Lakásfenntartási támogatás

Év	A támogatásban részesítettek		A támogatási esetek száma ezer	Az egy támogatottra jutó esetek száma	Az ezer lakásra jutó támogatottak száma	Egy esetre jutó átlagos összeg	
	száma, ezer fő	tízezer lakosra jutó száma				forint	reálértéke, előző év = 100,0
2000	197,0	193,0	961,1	4,9	48,3	3 695	96,6
2001	183,2	179,8	957,2	5,2	44,9	3 747	92,9
2002	175,1	172,3	843,3	4,8	42,9	4 461	113,1
2003	148,2	146,3	753,5	5,1	35,9	4 696	100,5
2004	196,6	194,7	1 188,9	6,0	47,6	4 851	96,7
2005	302,9	300,6	2 142,6	7,1	72,0	5 630	112,0
2006	349,1	346,6	2 942,5	8,4	82,4	5 665	96,8
2007	357,1	355,1	3 047,3	8,5	84,2	5 845	95,5

A lakosság lakásfenntartási terheinek enyhítésére további támogatási formák bevezetésével igyekszik az állam segíteni. A **gáz-, illetve a távhő**-szolgáltatást igénybe vevő fogyasztók **ártámogatást** kérhetnek, feltéve, hogy a háztartásban az egy fogyasztási egységre jutó havi nettó jövedelem nem haladja meg az öregségi nyugdíj legkisebb összegének három és félszeresét. 2008. évi támogatásra vonatkozóan a rászorulóknak 1,7 millió kérelmet nyújtottak be a Magyar Államkincstárhoz.

További lakhatást segítő szociális ellátás az **adósságkezelési szolgáltatás**, amely során a jogosult adósságcsökkentési támogatásban és adósságkezelési tanácsadásban részesül. Az adósságcsökkentési támogatás a felhalmozódott adósságok (közüzemi díjtartozás, közös költség-, illetve lakbérhátralék és hitelintézettel kötött kölcsönszerződésből fennálló hátralék) egy részéhez nyújt vissza nem térítendő támogatást, amennyiben a jogosult az általa vállalt adósságtörlesztés havi részleteit rendszeresen fizeti és az adósságkezelési tanácsadást igénybe veszi. 2007-ben 8649 fő részesült átlagosan 87,5 ezer forint adósságcsökkentési támogatásban. Az ellátást 72 százalékuknak havi részletekben, 28 százalékuknak egy összegben nyújtották. Az előző évhez képest az adósságkezelési szolgáltatásban részesített személyek száma nem változott, a támogatásra felhasznált összeg 6 százalékkal csökkent. Mivel e szociális juttatás a települési önkormányzatok esetében saját forrás elkülönítését igényli, így a kifizetések mértéke az anyagi helyzetük függvényében alakult.

A **lakáscélú támogatás** az önkormányzat éves költségvetésében elfogadott célokra adható. 2007-ben a szűkülő anyagi források miatt tovább csökkent az ellátásban részesített személyek száma (11 378 főről 9 872 főre) és 16 százalékkal a felhasznált összeg is. 2002-ben még kétszer több lakos vehette igénybe az önkormányzat segítségét lakásgondjainak megoldásához. A támogatottak lakosságszámhoz viszonyított aránya Csongrád, Hajdú-Bihar és Vas megyében a legmagasabb, Budapesten és Pest megyében a legkisebb, ugyanakkor e két utóbbi térség lakosai részesültek a legnagyobb egy főre jutó juttatásban (646 ezer, illetve 535 ezer forint).

2007-ben az önkormányzatok 3,1 milliárd forintot fordítottak erre a célra, az összeg 65 százalékát kamatmentes kölcsön, 35 százalékát részben vagy egészben vissza nem térítendő támogatás formájában. Az összes kifizetésen belül a vissza nem térítendő juttatás aránya 50 százalékot meghaladó mértékű az észak-alföldi régió megyéiben, valamint Vas és Komárom-Esztergom megyében.

8.18. tábla. Lakáscélú támogatás

Év	A támogatásban részesített személyek		Felhasznált összeg			Egy főre jutó átlagos összeg	
			millió forint	megoszlása, %			
	száma, ezer fő	tízezer lakosra jutó száma		vissza nem térítendő támogatás	kamatmentes kölcsön	forint	reálértéke, előző év = 100,0
2000	16,7	16,5	3 376,2	28,5	71,5	200 189	100,0
2001	14,1	13,8	3 217,4	25,8	74,2	228 689	114,2
2002	19,1	18,8	4 107,2	35,1	64,9	214 889	94,0
2003	16,8	16,6	4 758,2	39,7	60,3	282 722	131,6
2004	15,2	14,9	3 415,2	28,6	71,4	227 424	80,4
2005	12,6	12,5	3 750,8	35,6	64,4	296 643	130,4
2006	11,4	11,3	3 729,5	33,8	66,2	327 778	110,5
2007	9,9	9,8	3 134,5	35,3	64,7	317 512	96,9

Magyarországon jelenleg a második legtöbb személyt érintő szociális támogatás az **átmeneti segély**, 2007-ben tízezer lakosból átlagosan 447 fő részére folyósították az ellátást. A hátrányos helyzetű térségekben ez az érték jelentősen meghaladja az országos átlagot, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 708 fő, míg Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 682 fő. Mivel ennek a segélynek a folyósítása, illetve a jogosultsági feltételek megszabása kizárólag a települési önkormányzat képviselő-testületének a hatásköre, a megállapítási gyakorlatot erősen befolyásolja az önkormányzatok teherbíró képessége. Ezzel magyarázható, hogy a kedvezőbb gazdasági mutatókkal rendelkező Vas és Győr-Moson-Sopron megye is igen nagy arányban részesítette átmeneti segélyben a lakosait. Összességében azonban az évek folyamán a segélyben részesülők száma jelentősen visszaesett, 2000-ben még 643 ezer fő részesült átmeneti segélyben legalább egy alkalommal, 2007-re pedig az ellátottak száma 450 ezer fő alá süllyedt.

Az önkormányzatok az átmeneti segély 80 százalékát pénzben, 20 százalékát természetben nyújtották. A természetbeni forma a havi rendszerességű támogatásnál a leggyakoribb és összességében értékállóbbnak bizonyult, mint a pénzbeli kifizetés. Az egy esetre jutó természetbeni támogatásra fordított átlagösszeg 4200 forint, amely reálértéke 9,5 százalékkal magasabb az előző évinél (2006-ban 3550 forint), míg ennek a pénzbeli formája 7,1 százalékkal ért kevesebb volt az előző évinél (6658 -ról 6673 forintra változott).

Egy támogatott átlagosan 1,7 alkalommal részesült 10 318 forint átmeneti segélyben, Budapesten gyakrabban (2,4-szer) tudtak segítséget nyújtani a rendkívüli élethelyzetbe került rászorulóknak, így az egy főre jutó segély összege is itt volt a legmagasabb (17 133 forint).

8.19. tábla. Az átmeneti segély

Év	A támogatásban részesített személyek		A támogatási esetek száma, ezer fő	Az egy támogatottra jutó esetek száma	Egy esetre jutó átlagos összeg	
	száma, ezer fő	tízezer lakosra jutó száma			forint	reálértéke, előző év = 100,0
2000	643,4	630,1	1 075,8	1,7	4 163	103,6
2001	639,3	627,5	1 045,9	1,6	4 368	96,1
2002	665,4	655,0	1 099,2	1,7	4 633	100,7
2003	600,1	592,4	970,4	1,6	4 968	102,4
2004	584,6	578,9	941,9	1,6	5 590	105,4
2005	563,5	559,2	932,5	1,7	5 754	99,4
2006	514,6	510,9	882,1	1,7	5 976	100,0
2007	449,5	447,0	749,3	1,7	6 190	95,9

A társadalomnak jól meghatározható csoportjai élnek a kirekesztettség olyan fokán, amelyhez a pénzübeli támogatás csak csekély vagy nem használható segítséget nyújt. Ilyenkor a szociális védelmi rendszer személyes szolgáltatásokkal igyekszik a terheket enyhíteni. Elsősorban a **hajléktalanok** és a **szenvedélybetegek** esetében van szükség ilyen jellegű beavatkozásra.

A hajléktalanok napközbeni ellátását a nappali melegedők, a népkonyhák, valamint az utcai szociális munkások segítik. A nappali melegedőket a törvény előírása szerint a háromezernél több lakosú településeknek kötelező biztosítani, míg az utcai szociális munkát elég az 50 ezer feletti lélekszámú településeken megszervezni.

Az elmúlt évben a nappali melegedők száma és a népkonyhák kapacitása csökkent, miközben mindkettő napi átlagforgalma meghaladta az előző évit. Hasonló helyzet figyelhető meg az átmeneti ellátást nyújtó intézmények esetében is. Mind az éjjeli menedékhelyek, mind az átmeneti szállások kevesebb férőhellyel gazdálkodhattak mint 2006-ban, az igénybe vevők viszont évről évre többen vannak. Ha a férőhelyek számát összevetjük a régiókban élők számával, a nappali melegedők tekintetében a legszűkösebb helyzetet az észak-alföldi régióban, a „legkedvezőbb” állapotot pedig Közép-Magyarországon, azon belül is Budapesten találjuk, ahol egyébként a hajléktalankérdés a leg súlyosabban jelentkezik. A melegedők egyharmada a fővárosban működik. A hajléktalanok ellátását szolgáló tartós bentlakásos intézmények aránya minimális, mindössze 23 üzemel az országban.

Az intézmények fenntartásában és működtetésében az önkormányzatokon kívül jelentős szerepet vállalnak az egyesületek és az alapítványok is.

A szenvedélybetegek részére szintén a 3 ezer lakosnál népesebb településeken kötelező nappali intézményeket rendelkezésre bocsátani. Férőhelyeik száma lassanként emelkedik, de így sem sikerült minden igényt kielégíteni, az ellátásért folyamodók száma minden évben meghaladták az ellátásban részesülőkét. A szolgáltatáshoz való hozzájutás esélye Közép-Dunántúlon a legnagyobb és Nyugat-Dunántúlon a legkisebb. A szenvedélybetegek átmeneti intézményeinek befogadóképessége csökkent, a tartós bentlakásosaké valamelyest növekedett, de szerepük továbbra is minimálisnak mondható a különböző típusú intézmények között. Az intézményi ellátások alacsony kapacitásának ellensúlyozásaként évről évre egyre több rászoruló részesülhet **közösségi ellátásban**. Ez a néhány éve életre hívott szolgáltatás a betegek saját otthonában, lakókörnyezetében történő gondozását, önálló életvitelének megkönnyítését szolgálja.

Fogalmak

Általános megjegyzések

Az adatok KSH rendszeres éves adatgyűjtéseiből származnak, melyek az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program (OSAP) részei.

A pénzbeli és természetbeni juttatásokról, szociális szolgáltatásokról, gyermekjóléti és gyermekvédelmi ellátásokról szóló adatgyűjtések az ide vonatkozó két törvényen: az 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról, illetve az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról, valamint a hozzájuk kapcsolódó kormány- és miniszteri rendeleteken alapulnak, az aktuális módosításokat figyelembe véve.

Az adatgyűjtések teljes körűek, tehát az országban működő összes szolgáltatás és ellátás szerepel az adatbázisban.

Az adatszolgáltató a pénzbeli és természetbeni ellátások esetében a települési önkormányzat, a személyes szociális szolgáltatásokról a szolgáltatást nyújtó intézmény, szervezet, illetve az önkormányzat abban az esetben, ha nem intézményként működteti az ellátást. Ha az intézmény szolgáltatásai átlépik a megyehatárt, akkor a székhely – illetve a gesztortelepülés – az adatszolgáltató. Ebben az esetben az intézményt az ellátási terület szempontjából soroljuk be.

A társadalombiztosítás adatai közül a táppénzadatok forrása az Országos Egészségbiztosítási Pénztár, a nyugdíjadatoké az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság.

Bölcsőde: A bölcsőde a családban nevelkedő 3 éven aluli gyermekek napközbeni ellátását, szakszerű gondozását és nevelését biztosító intézmény. Ha a gyermek a 3. évét betöltötte, de testi vagy szellemi fejlettségi szintje alapján még nem érett az óvodai nevelésre, a 4. évének betöltését követő augusztus 31-ig nevelhető és gondozható a bölcsődében. A bölcsőde végezheti a fogyatékos gyermekek korai habilitációs és rehabilitációs célú nevelését és gondozását is. A bölcsőde az alapellátáson túl szolgáltatásként speciális tanácsadással, időszakos gyermekfelügyelettel, gyermekhotel működtetésével, vagy más gyermeknevelést segítő szolgáltatásokkal segítheti a családokat.

Társadalombiztosítás: a dolgozók meghatározott, széles körének intézményes biztosítása. Fontosabb szolgáltatásai: nyugdíj, egyéb nyugdíjszerű ellátás, betegség esetére járó szolgáltatások és egyes gyermekgondozással kapcsolatos ellátások.

Táppénz: a keresőképtelenség időtartamára naptári napra járó keresetpótló ellátás, amely jogszabályokban meghatározott körben a betegszabadság kimerítése után jár, kivéve a gyermekápolási táppénzt, az üzemi balesetet és a foglalkozási megbetegedést, amelyeknél első naptól igénybe vehető a táppénz. A táppénz összege folyamatos, legalább kétévi biztosítási idő esetében a figyelembe vehető napi átlagkereset 70 százaléka, ennél rövidebb biztosítási idő esetében vagy a fekvőbeteg-gyógyintézeti ellátás tartama alatt 60 százaléka.

Betegszabadság: A dolgozót betegsége miatti keresőképtelenség idejére naptári évenként 15 munkanap betegszabadság illeti meg, melynek költsége a munkáltatót terheli. Összege a távolléti díjának 80 százaléka.

ESSPROS (European System of integrated Social Protection Statistics): a szociális védelem integrált európai statisztikai rendszere: az ESSPROS az Európai Uniót alkotó tagállamok szociális védelmi rendszereinek statisztikai adatait tartalmazza. Egységes, nemzetközi összehasonlításra alkalmas módszertan alapján gyűjti a szociális védelem kiadási és bevételi tételeit. Az Eurostat által

évente frissített, a felhasználó számára interneten hozzáférhető adatbázis címe:
<http://epp.eurostat.cec.eu.int/>

Szociális védelem: Az ESSPROS szociális védelemnek azokat a szervezetek (intézmények) által viszonzás nélkül nyújtott beavatkozásokat tekinti, melyek a háztartásokra vagy egyénekre nehezedő kockázatok és szükségletek terheit enyhítik. Az ennek érdekében biztosított, kizárólag az egyéneket vagy háztartásokat közvetlenül segítő pénzbeli és természetbeni társadalmi juttatások (szociális ellátások) költségei képezik az ESSPROS kiadási oldalának legjelentősebb részét.

Szociális védelmi rendszerek kiadásai: az ESSPROS a szociális védelmi rendszerek kiadásait a kiadás jellege vagy indoka alapján osztályozza. A kiadások négy fő kategóriáját különbözteti meg: Mivel a 2007-ben csatlakozott Bulgária és Románia is adott át 2005-ről adatokat az ESSPROS-ba, így a 2005-ös adatok már a teljes EU-27-re vonatkoznak.

Társadalmi juttatásokra fordított kiadások: a kedvezményezetteknek pénzben vagy áruk és szolgáltatások formájában átadott források. Az ESSPROS a társadalmi juttatásokat funkció és típus szerint osztályozza. A funkció az elsődleges célra utal, amellyel a juttatást nyújtják, tekintet nélkül az ellátás jogi vagy intézményi formájára. Az ESSPROS nyolc funkciót különböztet meg, melyek mindegyike személyek vagy háztartások kockázati tényezője vagy szüksége:

1. betegség, egészséggondozás
2. rokkantság
3. öregség
4. hátrahagyottak
5. család, gyermekek
6. munkanélküliség
7. lakhatás
8. egyéb, máshová nem sorolható társadalmi kirekesztettség

A társadalmi juttatás típusa a védelem nyújtásának formáját jelenti. A juttatások főbb típusai: pénzbeli juttatások, rendszeres, eseti, valamint természetbeni juttatások.

Adatok forrása: Állami költségvetés, intézményi beszámolók.

Módszertani forrás: Eurostat, ESSPROS kézikönyv, 1996.

9. Kultúra

Az információs társadalomban és a hozzá kapcsolódó társadalmi változások nyomán egyre fontosabb és elismertebb szerepet kap a kultúra kutatása. Az Európai Unióhoz történt csatlakozás óta egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a kultúra különböző dimenzióinak, hiszen a kulturális kiadások jó befektetésként is kamatoztathatók. Nem lehet a kulturális szférát figyelmen kívül hagyni foglalkoztatás szempontjából sem, hiszen az EU országaiban közel 5 millió embert érint, amely az összes foglalkoztatott 2,4 százalékát teszi ki.³⁸

Évek óta tapasztalható tendenciák a kultúra területén – a gazdasági szempontok előtérbe kerülése mellett – az állami szerepvállalás csökkenése a finanszírozásban, a pályázati rendszerek kialakulása, a kulturális cikkek drágulása. A kulturális javak fogyasztási eltérései szoros összefüggést mutatnak az iskolai végzettséggel, a gazdasági aktivitással, illetve a területi elhelyezkedéssel, valamint a felhasználók, fogyasztók igényeivel.

A technikai haladás a kulturális eszközök és szolgáltatások területére is behatolt, azoknak újabb és újabb formáit hozta létre, amelyek a hagyományos eszközöket háttérbe szorítják. A szabadidő eltöltésében jelentős szerepet töltenek be ezek az eszközök, és egyre növekvő szerepüket elősegíti, hogy az otthon keretei között vehetők igénybe. A kulturális intézmények szolgáltatásai iránt csökkent az érdeklődés, amely elkerülhetetlen változások elé állítja az amúgy is nehéz helyzetben lévő intézményeket.

Az ezredforduló környékén – az utolsó időmérés-felvétel szerint – a lakosság kulturális, szórakoztató tevékenységre (is) fordítható szabadidejének több mint felét a televízió nézés kötötte le, míg szórakozásra és kultúrára 1–2 százalékát fordította. Ugyanakkor Norvégiában és Dániában, például a televíziózásra fordított idő a szabadidő alig több mint egyharmadát jelentette, míg a szórakozásra, kulturálódásra a magyarországi kétszeresét fordították.

9.1. Kulturális helyzetkép Magyarországon

A házon belüli szabadidő-eltöltési módok között továbbra is a televízió nézés és a videózás vezet – háttérbe szorítva az olvasást –, melyek mellett a számítógépek és a világháló különféle felhasználási módjai is jelentősek. Az infokommunikációs eszközök az utóbbi években hozzáférhetőbbek, megfizethetőbbek lettek. Ezeknek az eszközöknek az egyéni megítélése is pozitív változáson ment át. Egyre többen tartják például a mobiltelefont, a számítógépet és az internetet az életet megkönnyítő, gyors intézkedést, kommunikációt és információáramlást lehetővé tevő eszközöknek.

A lakosság digitális megosztottsága ennek ellenére fennmaradt, sőt egyre szembetűnőbbé válik a különbség a használók és a nem használók között. Ennek számos oka lehet: hiányzó infrastruktúra és hozzáférési lehetőség, nem megfelelő ösztönzési politika az infokommunikációs eszközök használatára, a szükséges ismeretek és az anyagi feltételek hiánya, generációs különbségek stb. A digitális megosztottság felmérésénél a számítógép, az internet és a szélessávú internet használatára helyeződött a hangsúly, azoknak a társadalmi-demográfiai tényezőknek a vizsgálatán keresztül, amelyek az infokommunikációs technikák (IKT), eszközök használatát befolyásolják. Jóllehet minden társadalmi rétegben nő ezek igénybevétele, a jelentős különbségeket egyelőre nem sikerült áthidalni. Megállapítható, hogy az életkor, az iskolai végzettség, a gazdasági aktivitás, a lakóhely, a

³⁸ European Cultura Values Special Eurobarometer EB 278, No 67.1.

jövedelem és a háztartás típusa befolyásolja az IKT-használatot, míg a használó neme csak elhanyagolható mértékben.³⁹

Ezen megosztottságot csökkentő tényezőkké válhatnak a könyvtárak, és a közművelődési intézmények (művelődési otthonok, mozik, színházak, múzeumok), mint az IKT-eszközök közvetítői. Az információs társadalom egyik fontos eleme a könyvtári rendszer, amelyen keresztül az információk szabadon, bárki számára hozzáférhetők. A könyvtári ellátás fenntartása és fejlesztése az állam törvényben előírt stratégiai jelentőségű feladata.

2007-ben a közművelődési (települési) **könyvtárak** száma csaknem 3 ezer volt. A könyvtári egységek (könyv, bekötött folyóirat stb.) száma valamivel 42 millió alatt maradt, ez az országos könyvtári állomány megközelítőleg 40 százalékát jelentette. 2007-ben a közművelődési könyvtárakba beiratkozott 1,4 millió olvasó 27 millió könyvet, folyóiratot – 2 millióval kevesebbet, mint az előző évben – kölcsönzött.

2007-ben 3367 **közművelődési intézmény** működött, ezek túlnyomó többsége (77,2%) önkormányzati fenntartású, de az egyesületek is jelentős hányadban gyakorolnak fenntartói jogot (14,6%). Az intézmények iránti igényt jelzi, hogy az elmúlt évben csaknem 100 ezer alkalommal tartottak ezekben kiállítást, művészeti eseményt, szórakoztató, illetve közösségi rendezvényt, melyekre közel 22 millió látogató volt kíváncsi. Ezeken kívül különböző szolgáltatásoknak (fesztiválok, családi ünnepek stb.) és egyéb szervek tevékenységének (például oktatás) is helyet adnak. A kínálat sokféleségén túl az elmúlt évtizedben a civil szerveződések egyik kedvelt helyszínévé váltak a művelődési házak, kultúrházak. A közművelődési intézmények a szűkös források miatt gyakran együttélésre kényszerültek a könyvtárakkal.

Az új számítógépes technika a filmek világába is begyűrűzött, felváltva a hagyományos filmkészítési eszközöket, módszereket. A modern technika alkalmazásával kívánják fenntartani a moziba járási hajlandóságot. Különösen nehéz ez egy olyan kor kezdetén, amikor a hatalmas képernyők, a szinte tökéletes hangzás otthonunkba képes hozni a mozik hajdani érzetét, hosszú távon sokak számára anyagilag könnyebben elérhető formában és időben is kötetlenül.

A korábbi években és 2007-ben is Budapesten és a vidéki városokban a multiplex **mozik** elterjedésével folyamatosan nőtt az előadások száma, tavaly 420 ezer vetítés volt, ez 48 ezerrel több, mint 2000-ben, és 12 ezerrel több, mint 2006-ban. A látogatók száma ennek ellenére az ezredforduló óta 3,8 millióval csökkent, de a 2006-os 12 milliós látogatásszámnál is 1 millióval kevesebb lett. Ennek következtében míg 2000-ben egy vetítésre átlagosan 38-an, addig 2006-ban 29-en, tavaly pedig már csak 25-en váltottak jegyet. A mozikban az egy látogatóra jutó jegybevétel 2007-ben 938 forint volt, amely 16 százalékkal magasabb az előző évinél, és 74 százalékkal – 400 forinttal – több, mint 2000-ben. (A fogyasztói árak eközben 8, illetve 49 százalékkal emelkedtek.) A nézők jelentős többsége továbbra is amerikai filmre váltott jegyet. A magyar filmeket látogatók aránya az elmúlt években folyamatosan nőtt, tavaly azonban 6 százalékponttal, 11 százalékra esett vissza.

A további kulturálódási és szórakozási lehetőségek igénybevétele kevésbé kapcsolódik az új technikai megoldásokhoz, továbbra is hagyományos tartalmakat szolgáltatnak, viszonylag stabil felhasználói rétegek számára.

2007-ben az előző évvel megegyező számú, 56 **színház** működött, ezek közül 22 a fővárosban. Összesen 13,5 ezer előadást tartottak – 500-zal kevesebbet, mint 2006-ban – amelyekre valamivel több, mint 4 millióan váltottak jegyet. A színházi látogatások száma bár az ezredfordulóhoz képest 111 ezerrel emelkedett, 2006-hoz viszonyítva jelentősen, mintegy 107 ezerrel esett vissza. Külföldi társulatok is rendszeresen megmutatják magukat hazánkban, tavaly 280 előadást tartottak

³⁹ A magyarországi háztartások infokommunikációs (IKT) eszközökkel való ellátottsága és az egyéni használat jellemzői, 2007. KSH.

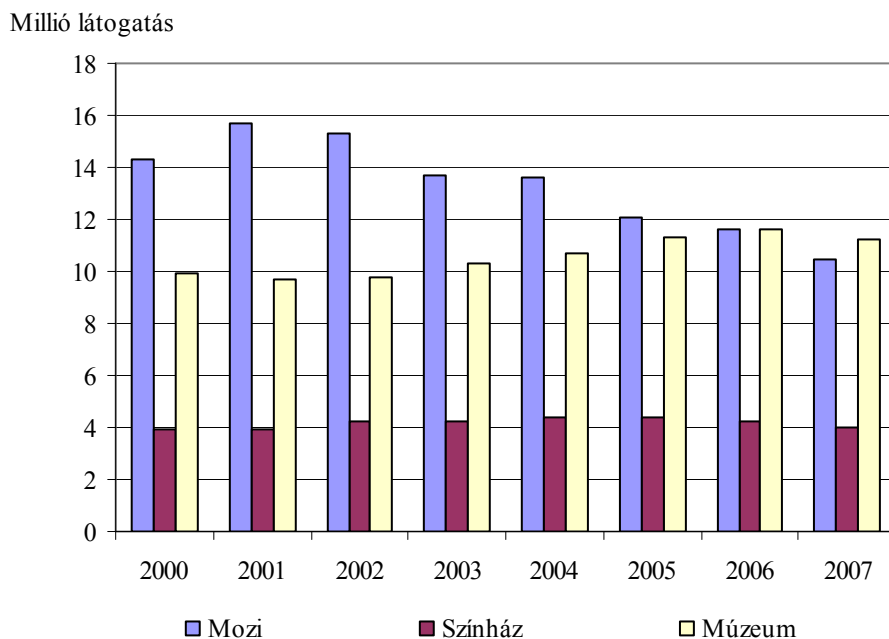
színházainkban, melyekre 63 ezren voltak kíváncsiak. Hazai színészeink 28 országban vendégszerepeltek 2007-ben. Összesen 339 előadást tartottak, ezek 1/3-át Németországban és Szlovákiában, de távolabbi (Japán, Kína) országokat is szívesen kerestek fel. Összesen 146 ezer néző vett részt ezeken az előadásokon, a legnagyobb érdeklődés az Operettszínház előadásait és gálaestjeit kísérte, ezek közül is kiemelkedett a Pekingi Operett estje, amelyre előadásonként 2500 néző váltott jegyet.

A Nemzeti Filharmónia által szervezett **hangversenyek** előadásainak és látogatóinak száma 2003-ig növekedett, azóta hullámzóan alakult. A tavaly megrendezett 1342 előadás 36-tal volt kevesebb, mint 2006-ban, a látogatások száma pedig a 2000. évi és a 2006-os adatoknál is 23–30 ezerrel alacsonyabb volt tavaly. Kamarazenei előadást tartottak a legtöbbet (524), de a leglátogatottabb műfaj évek óta a zenekari hangverseny.

Muzeális intézmény (múzeum, muzeális gyűjtemény, múzeumi kiállítóhely) majdnem minden városban és a községek több mint egytizedében található. Az előző évben 2,9 ezer kiállítást rendeztek, ezek száma évek óta közel azonos. 11,2 milliós látogatottságuk bár az ezredfordulóhoz képest jelentősen – 1,3 millióval – nőtt, 2006-hoz képest viszont több mint 400 ezerrel csökkent. A látogatók közel fele (49,6%) ingyenes, egynegyede kedvezményes áron vásárolt jegyet, és csak a fennmaradó 25 százalék vált teljes árú belépőt a muzeális intézményekbe. Az összes érdeklődő 32 százaléka diák és becsült adatok szerint közel 17 százalékuk külföldi.

A muzeális intézmények fontos tevékenységei közé tartozik – a klasszikus bemutató és megőrző funkció mellett – az iskolai oktatást segítő foglalkozások tartása, amelyekkel óvodáskortól az egyetemi évekig minden korosztálynak segítenek. A szabadidős gyermek- és felnőttfoglalkozások, valamint a szakmai konferenciák és tárlatvezetések tartása is magas szintű szakmai háttérrel és felkészültséget igényel.

9.1. ábra. A mozik, színházak és múzeumok látogatottsága

A **televízióműsor**-szolgáltatásban is, mint minden más területen, megjelentek a különböző szervezésű, alapítású szolgáltatók, és rendkívüli mértékben elterjedtek a kábeltévé-társaságok is.

A televízióműsor-szórásban 75 főadó mellett 221 átjátszó adó vesz részt. 2007-ben 353 kábeltelevíziós vállalkozás működött, amelyek 1818 programcsomagot kínáltak az előfizetőknek. A magyarországi települések közel 50 százaléka kapcsolódott be a kábeles műsorjelosztó hálózatba. E településeken összesen több mint 2 millió bekapcsolt lakás és valamivel kevesebb előfizető volt. A csomagok átlagos előfizetési díja 2005-ben havi 2864, 2006-ban pedig 3076 forint volt. A szolgáltatók összes – műsorelosztásból származó – nettó díjbevétele 2005-ben 70,5 milliárd forint, 2006-ban ennél 12 százalékkal magasabb – 78,9 milliárd – volt. A bevétel 90 százaléka az előfizetési díjakból származott 2005-ben, ez a következő évben már a 96 százalékot is meghaladta. A kábeltelevízió-szolgáltatók internet-hozzáférési díjbevétele közel kétszeresére emelkedett egy év alatt, a 2005. évi 12 milliárd forinthez képest 2006-ban 21 milliárd forint volt. Ez is jól mutatja az infokommunikációs technikák egyre nagyobb térnyerését.

2007-ben a **közszolgálati televíziós** műsoridő mintegy 400 órával, azaz 2 százalékkal csökkent 2006-hoz képest, viszont 2000-hez viszonyítva több mint 8 százalékkal (2000 órával) nőtt. A 25,6 ezer óra műsoridő megoszlása valamelyest változott az előző évhez képest. 2007-ben – ahogy az azt megelőző években is folyamatosan – a legnagyobb arányt a hírek, információk képviselték. E műsorok ideje egy év alatt közel 1300 órával lett kevesebb, arányuk pedig 4 százalékpontot esett, így nagyjából minden harmadik műsoróra hírekkel, információkkal telt. Az irodalomra, szórakozásra fordított műsoridő 12 százalékos emelkedés után meghaladta a 7400 órát, és az összes műsoridő 29 százalékát tette ki.

A televíziónál és rádiónál egyaránt folyamatosan emelkedik a kereskedelmi, magán- és egyéb kezelésben lévő műsorszolgáltatók száma. A kereskedelmi televíziók műsoridejének a legnagyobb részét (1/5-ét) reklámtevékenység, hirdetés tette ki, a hírek, politikai műsorok azonos százalékban vannak jelen, mint a közszolgálati televíziózásban. Ezen kívül jelentős még a filmvetítésre és a vetélkedőkre, játékokra fordított idő.

A Kossuth, Petőfi és Bartók adók mellett 2007-től az MR4 Nemzetiségi Adások új országos adóval bővült a **közszolgálati rádió** műsora, ami a műsoridő több mint 28 százalékos emelkedését eredményezte az előző évhez képest. A közel 34 ezer műsoróra döntő hányadát a korábbi évekhez hasonlóan zenei program tölti ki, 2007-ben ez az összes műsoridő 40,6 százalékát tette ki. A zenei programok műsorideje az előző évinél 3 ezer órával lett több, de arányuk szinte változatlan maradt. A hírekkel, információkkal foglalkozó műsorok adásideje jelentősen emelkedett, míg 2006-ban az összes műsoróra negyedét, addig tavaly már harmadát adták. Valamelyest – 2 százalékponttal – emelkedett 2006-hoz képest az irodalmi, szórakoztató műsorok aránya is; 2007-ben megközelítette a 3500 órát, ez műsoridőben 1400 óra növekedést jelentett.

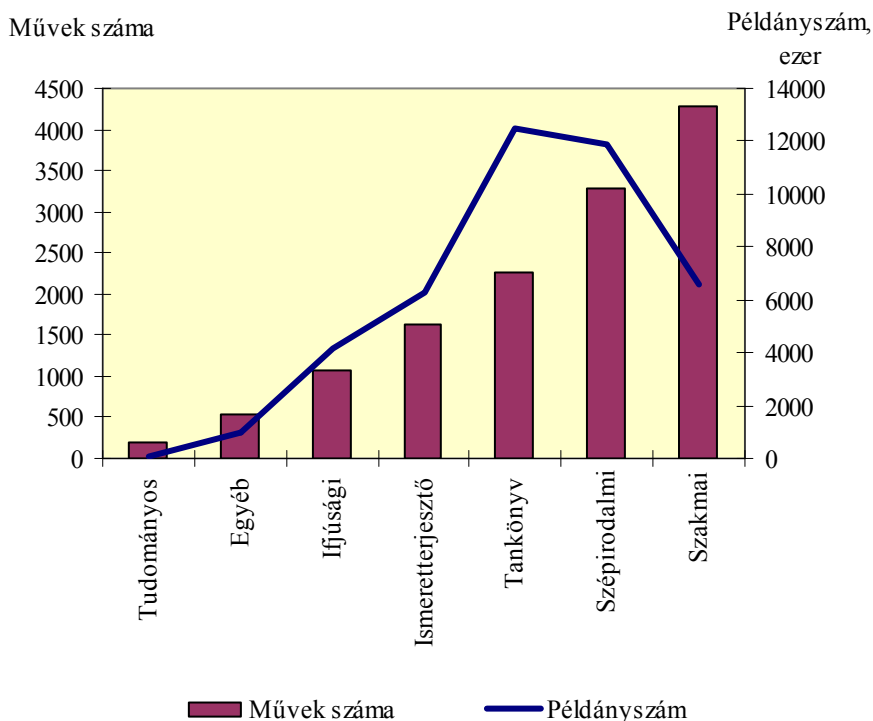
A kereskedelmi rádióadók műsorainak túlnyomó többsége (55%) zene, valamint hírek és információk (9–9%). Vételi lehetőségeik korlátozottak, egy-egy körzetre terjednek csak ki, ezért működésük és műsorválasztékuk döntően a helyi lakosság igényeit elégíti ki.

A különböző felmérések és vizsgálatok az olvasás háttérbe szorulását mutatják, de a könyvkiadás és könyveladás mégis a legbiztosabb bevételnek tekinthető a kulturális szolgáltatások piacán. A kiadók növelték a kiadott művek számát, ugyanakkor ezeket egyre alacsonyabb példányszámban jelentették meg, inkább több alkalommal, utánnyomással pótolták a fogyasztók igényeinek megfelelő mértékben. A gazdaságosságot tekintették elsődlegesen meghatározónak, céljuk a fizetőképes kereslet elérése volt.

2007-ben 13,2 ezer könyvet adtak ki, 47 százalékkal többet, mint 2000-ben, és ez 16 százalékos emelkedést jelentett 2006-hoz képest is. Példányszámuk pedig 21, illetve 12 százalékos növekedés után 2007-ben meghaladta a 42,5 milliót. Az előző évekhez hasonlóan a kiadott könyvek csaknem harmada szakirodalom, negyede szépirodalmi mű volt. A tankönyvek részesedése 4 százalékponttal csökkent, de 2007-ben így is közel minden hatodik kiadott könyv oktatási segédanyagnak számított.

A példányszámok tekintetében a tankönyvek és a szépirodalomé volt a vezető szerep, (az ezredfordulón közel 63%, 2007-ben több mint 57% volt a részesedésük).

9.2. ábra. Könyvek száma, példányszáma, 2007

A 2007. évi könyvforgalom közel 67 milliárd forint volt, amely folyó áron számolva 2,1 százalékkal haladta meg a 2006-os forgalmat. A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Országos Egyesületének adatai szerint az ismeretterjesztő könyvek könyvkiadáson belüli pozíciója tavaly számottevően erősödött, közel 9,6 százalékkal bővült. A közoktatási tankönyvek és nyelvkönyvek piaca az elmúlt évben valamelyest (4 százalékkal) szűkült, a teljes könyvforgalomból való részesedése közel 25 százalékos volt. A tavalyelőtti, átmenetinek bizonyuló csökkenés után a szépirodalmi művek kiemelkedő évet zártak, a 12,9 milliárd forintos forgalom Európában szinte egyedülálló piaci részesedést, 19 százalékot produkált. A szakkönyvek, tudományos művek, lexikonok, szótárak, valamint az egyéb, felsőoktatásban használatos kiadványok ágazatában tavaly is folytatódott a négy év óta tapasztalható piacvesztés. Csökkent a gyermek- és ifjúsági könyvek forgalma és piaci részesedése is, az összforgalom 9,8 százaléka volt. 2007-ben az import könyvek, illetve a CD-k, a CD-ROM-ok és az egyre népszerűbb új média, a hangoskönyvek piaca hasonló arányt, 7,3–7,3 százalékot képviselt az összes forgalmon belül.⁴⁰

A kiadott **sajtótermékek** példányszámai egy-két kivételtől eltekintve csökkenő tendenciát mutattak az utóbbi években. A politikai, gazdasági napilapok példányszámának stagnálása, illetve visszaesése nemcsak ezen lapok internetes verzióinak köszönhető, hanem a különböző hírportálok megjelenésének is.

A **költségvetés kulturális kiadásai** 2007-ben meghaladták a 173 milliárd forintot. Az összeg folyó áron számolva közel azonos a 2006-os ráfordításokkal. A kiadások legnagyobb része, 57,5

⁴⁰ Magyarország, 2007 Budapest. KSH, 2008.

százaléka a közművelődési intézmények (könyvtárak, művelődési otthonok, múzeumok) fenntartását szolgálta. A művészeti tevékenységekre fordított költségek közel 3 milliárd forinttal (6 százalékkal) csökkentek a megelőző évhez képest; a támogatás mértéke alig haladta meg a 40,4 milliárd forintot. A könyv, zenemű- és lapkiadás 17 százalékkal kevesebb összeggel és 0,2 százalékponttal kisebb arányban részesedik a költségvetés kulturális kiadásaiból, mint előző évben.

9.2. Kulturális helyzetkép az Európai Unióban

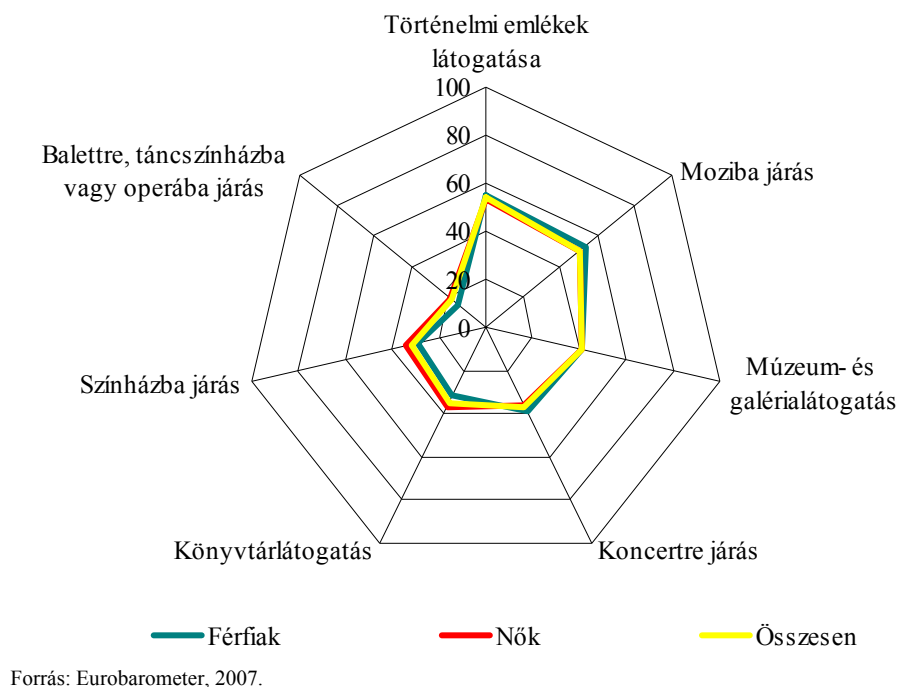
Az Európai Unióban új politikai szándék fogalmazódott meg, amely egyre nagyobb fontosságot tulajdonít a kultúra különböző dimenzióinak, a kulturális kiadások hatékony felhasználásának.

A kulturális értékek szerepét vizsgáló **Eurobarometer**⁴¹ felmérés szerint a lakosság meglehetősen kis része vett részt kulturális eseményeken. Legnagyobb részben történelmi emlékhelyeket, emlékeket látogattak, de kiemelkedő a moziba járás is, átlagosan minden második EU-polgár évente legalább egyszer eljutott valamilyen moziba.

A koncertek látogatása, könyvtárlátogatás, színházba járás 32–37 százalékbán volt jellemző, míg a balett és táncszínház előadásán való részvétel még a 20 százalékot sem érte az unió 27 országában.

A nemek szerinti megoszlásokat tekintve a történelmi emlékek látogatása, a mozizás kevéssel ugyan, de a férfiakra jellemzőbb tevékenység. A múzeum és galérialátogatás egyformán 41–41 százalékbán jellemző szabadidős elfoglaltság mindkét nemnél. Könyvtárban és színházi előadásokon (táncszínházi előadás is) 5 százalékponttal több nő vett részt, mint férfi.

9.3. ábra. Kulturális aktivitás az EU-27 országaiban, 2007

⁴¹ European Cultural Values Special Eurobarometer EB 278, No 67.1

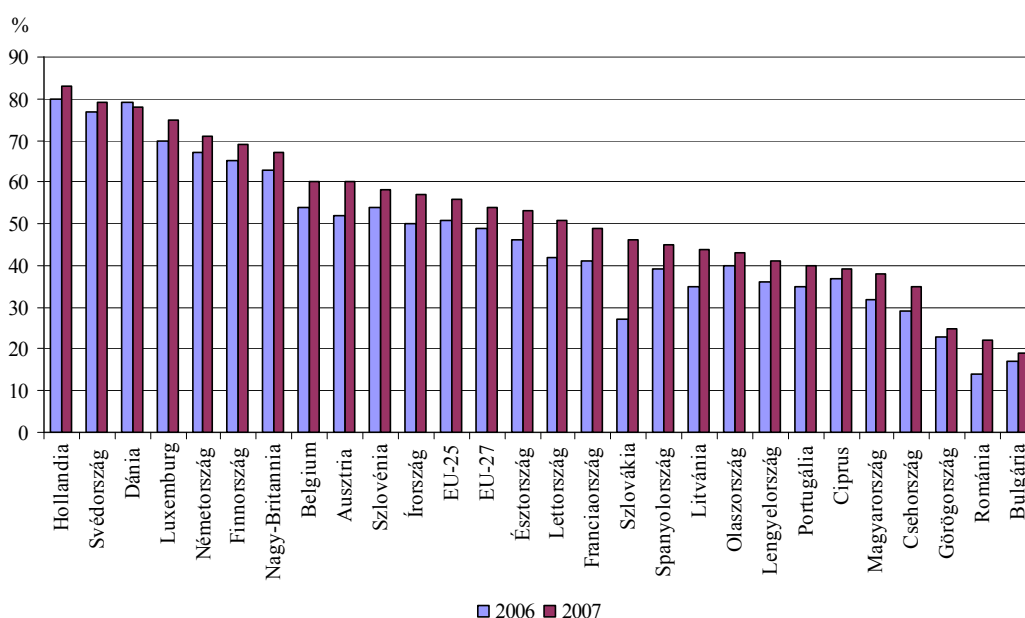
2007-ben az Európai Unió 27 tagországa lakosságának majd 30 százaléka készített fotót, vagy vett részt amatőr művészeti tevékenységben az elmúlt 12 hónapban legalább egyszer, s majdnem $\frac{3}{4}$ részük (71%) elolvasott legalább egy könyvet. A könyvolvasás gyakoribb tevékenység a nők és a magasabb végzettségűek között.

Az emberek a mediterrán országokban kevesebb időt töltenek televíziózással és rádiózással elsődleges tevékenységként, s kevesebbet is olvasnak. A számok viszont azt mutatják, hogy ők gyakorta másodlagos tevékenységként, háttér televíziózást és rádiózást folytatnak.

A férfiaknak minden országban több szabadidejük van, s több időt szentelnek a televíziózásnak, és videózásnak.

A hazai adatoknak a többi uniós ország adataival történő összehasonlításakor nem célszerű szem elől téveszteni azt a tényt, hogy az EU régebbi tagállamainak nagy része Magyarországot megelőzően kezdte megismerni, elfogadni és kihasználni az információs társadalom által felkínált lehetőségeket, ami az EU-átlagtól való elmaradásunkat magyarázhatja.

9.4. ábra. Internetellátottság az Európai Unió tagországaiban

2006-ról 2007-re az Európai Unió tagországaiban az internetellátottsági mutatók 2–9 százalékpont közötti mértékben növekedtek. Ez alól az egyik kivétel Szlovákia, ahol 2007-ben 19 százalékponttal magasabb az internetes háztartások aránya a 2006. évinél, s 27-ről 46 százalékra ugrott a mutató értéke. A magyar ellátottság átlagosnak tekinthető mértékben nőtt (6 százalékponttal), így a rangsorban elfoglalt helyünk Szlovákia kiugró növekedése következtében romlott. A másik kivétel Dánia, ahol a mutató 1 százalékponttal alacsonyabb az előző évinél, 78 százalékos ellátottsági szint mellett azonban ez nem számít jelentős változásnak.

2006-ban minden ötödik háztartás birtokolt videojáték-konzolt, és a háztartások hattizedének volt számítógépe. A számítógépek terjedése még nem érte el a végső határát, Bulgária ellátottsága 21, míg Hollandiáé 85 százalék, s hasonló a különbség az internetkapcsolatokban is.

A felmérés az olvasást, játékok használatát, webrádiózást, -tévézést, tanulást és egyéb kommunikációt tekintette kulturális célú internethasználatnak. Mindenhol a játék- és zeneletöltés a leggyakoribb ilyen jellegű tevékenység a lakosság körében, tanulásra és olvasásra a megkérdezettek egyharmada használja a világhálót, míg webrádiózásra, -tévézésre kicsivel több mint egyötödük. Netes infohordozót a legtöbben Észtországban (82%), a legkevesebben Írországban (15%) olvasnak.

Fogalmak

Színház: pénzügyileg önállóan gazdálkodó, állandó épülettel és hivatásos művészekből álló társulattal rendelkező intézmény, amely rendszeresen előadásokat tart a nagyközönség számára. Az állandó épülettel rendelkező kamaraszínházak, valamint az Operaház Erkel Színháza önálló, a stúdiószínházak és azok a színházak, amelyek állandó épülettel rendelkeznek, de saját társulatuk nincs, nem önálló színházak.

Hangverseny: csak a Nemzeti Filharmónia saját rendezvényei, a más szervek részére engedélyezett műsor nélkül.

Települési könyvtár: általános gyűjtőkörű nyilvános könyvtár, amelynek feladata a lakosság (a könyvtárat használó személyek) művelődési és tájékozódási igényeinek kielégítése.

Könyvtári állomány: az igénybe vevők rendelkezésére álló összes könyvtári anyag, a könyvek, a bekötött folyóiratok, a mikrofilmek, az audiovizuális dokumentumok és egyéb kiadványok.

Muzeális intézmény: az országos gyűjtőkörű múzeum, a múzeumi bemutatóhely és egyéb muzeális gyűjtemények bemutatóhelye, amely állandó, időszakos vagy vándorkiállításokat mutat be.

Közművelődési intézmény: A lakosság közösségi közművelődési tevékenységéhez erre a célra alapított, fenntartott, működtetett, megfelelő szakmai, személyi, infrastrukturális feltételekkel és alapító okirattal rendelkező költségvetési szerv vagy egyéb fenntartású intézmény.

Kiadott mű: az a nyomdai vagy más sokszorosítási eljárással készített kiadvány – *könyv* (legalább 49 oldal, szerepel a Magyar Nemzeti Bibliográfiában), *füzet* (4–48 oldal terjedelmű) –, amelynek megjelenése nem periodikus, és a közönség számára hozzáférhető. A statisztikai számbavétel szempontjából egy mű – még ha többkötetes is – egy egységnek számít. Azonos mű újabb kiadása külön kiadott mű.

A kiadott könyvek és füzetek tárgykör szerinti csoportosítása, osztályozása a nemzetközi ajánlásnak megfelelő egyetemes tizedes osztályozás (ETO) alapján történik.

10. Civil társadalom, nonprofit szektor

10.1. A szervezetszám alakulása

2006-ban 22 464 alapítvány és közalapítvány működött, 2764-gyel több, mint 2000-ben. Ugyanakkor a társas nonprofit szervezetek száma 27 444-ről 35 778-re ugrott.

A szervezeteknek a lakosságszámhoz viszonyított aránya a fővárosban az átlagosnál magasabb, közel minden negyedik szervezet Budapesten tevékenykedik annak ellenére, hogy az összlakosság csupán 17 százaléka él itt. Ugyanakkor nagyjából hasonló számú szervezet működik az népesség egyharmadának otthont adó községekben is. Ez utóbbiak között van 377 olyan település is, ahol egyáltalán nem működik nonprofit szervezet.

A közhasznú státust szerzett szervezetek aránya 2006-ban elérte a 46, a kiemelkedően közhasznúvá nyilvánítottaké pedig megközelítette a 6 százalékot. A szektor mintegy fele települési szinten tevékenykedik, egynegyede már regionális hatókörrel rendelkezik, és egyhatoda „éri el”, illetve lépi át az országhatárokat (a többi szervezet esetén ez a dimenzió nem értelmezhető).

10.2 Tevékenységi kör

2000 óta nem változott érzékelhetően a szektor tevékenység szerinti összetétele. A teljes nonprofit szektor 52 százaléka négy meghatározó – a szabadidős és hobbi (17%), az oktatási (14%), a sport (12%) és a kulturális (11%) – tevékenységi területhez kötődött.

Tevékenységszempontok szerint markáns különbségek jellemzik az egyes szervezeti formákat. Az alapítványok három, hagyományosan legnagyobb tevékenységi területe az oktatás (32%), a szociális szolgáltatás (15%) és a kultúra (14%), e három csoportba tartozik az összes magánalapítvány 61 százaléka. Jelentős számúnak mondható még a 9 százaléknyi egészségügyi és a 6 százaléknyi településfejlesztési céllal létrehozott alapítvány is.

A társas nonprofit szervezetek többsége (54%) szintén három tevékenységi csoportba sorolható: szabadidős és hobbiklubok (26%), sportegyesületek (17%), valamint a szakmai, munkavállalói és munkaadói érdekvépviseletek (11%). Említést érdemelnek továbbá a kulturális (10%) és a településfejlesztési (6%) szervezetek is.

Az alapítványok és társas nonprofit szervezetek összetétele az ún. *funkcionális tevékenységi csoportok*⁴² szerint is eltéréseket mutat. Az előbbieket több mint fele művelődési, további egynegyede pedig jóléti funkciókat lát el. Ugyanakkor – az előbbi tevékenységi struktúrából adódóan – a társas nonprofit szervezetek 43 százaléka a kikapcsolódást, 22 százaléka az érdekvédelmet szolgálja. A fejlesztés az a terület, ahol mind a két szervezettípus nagyjából kilencede tevékenykedik.

10.3. A nonprofit szektor gazdasági súlya, finanszírozás

2006-ban a szervezetek 87 százaléka volt jellemző a pénzforgalom, 5 százalékuk csak tőkét gyűjtött, több mint 3600 szervezet viszont semmiféle pénzügyi tevékenységet nem folytatott. A *klasszikus civil* szervezetek 6 százaléka meghaladó része jelezte, hogy alaptevékenysége során nem

⁴² A civil szervezetek öt funkcionális csoportját (*művelődés, kikapcsolódás, közjólét, fejlesztés, érdekvédelem*) a tényleges tevékenységi besorolásnak a „klasszikus civil funkciókkal” való megfeleltetése alapján alakítottuk ki.

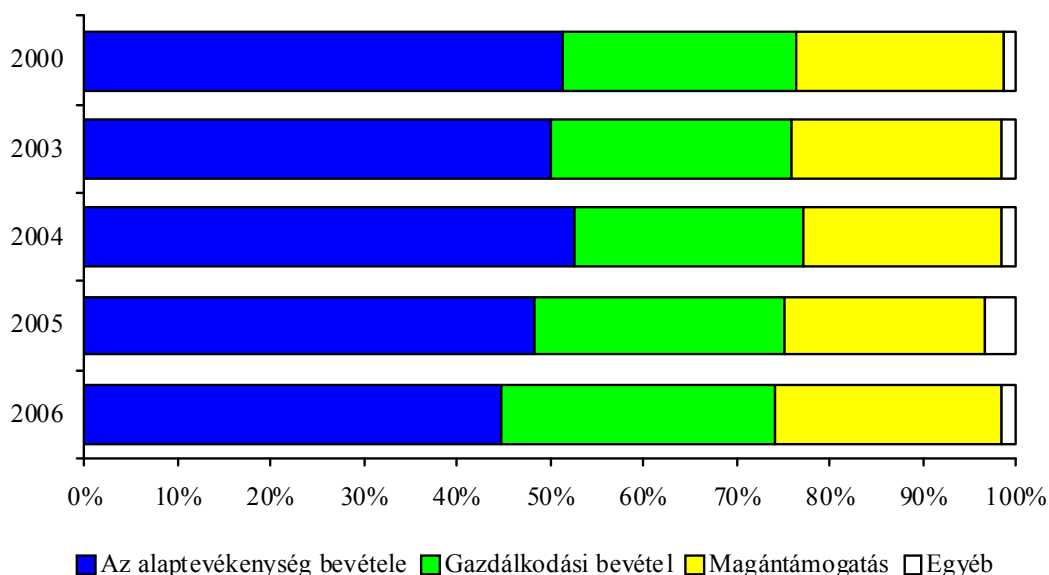
tett szert bevételekre, és kiadásai sem voltak. Ilyen „passzivitás” a közalapítványok, illetve a közhasznú társaságok körében alig fordult elő.

Az elmúlt öt évben érzékelhetően erősödött a szektor szolgáltató szerepe, ezzel összhangban javultak gazdálkodási mutatói is. A *bevételek* összege meghaladta a 896 milliárd forintot, ami a 2000. évi 495 milliárd forinthez képest folyó áron közel 81 százalékos emelkedést jelent. Ugyanakkor a szektor fejlődésének 13 éves vizsgálata során ebben az évben fordult elő először, hogy a kiadások (908 milliárd forint) meghaladták a bevételeket.

Továbbra is relatíve magas, az 500 ezer forintnál kisebb bevételű szervezetek aránya (44%). Csekély mértékben csökkent a bevételek területi koncentrációja, 2006-ban a források 60 százalékával a fővárosi szervezetek rendelkeztek, míg a községekben csupán 7 százaléknyi bevétel képződött.

A nonprofit szervezetek bevétele alapvetően három fő forrásból – állami, illetve magántámogatásból, valamint saját tevékenységből⁴³ – származik.

10.1. ábra. A nonprofit szervezetek bevételi szerkezete

A 2000 és 2006 közötti időszakban a nonprofit szektor bevételi szerkezetében nagyobb mértékű átalakulást tapasztalhattunk. A változás legfontosabb mutatója az állami támogatások közel másfélszeres növekedése, ami 2003 óta meghaladja a 40 százalékot. A mintegy 378 milliárdos állami hozzájárulás 60 százalékát a közhasznú társaságok és közalapítványok kapták, holott ez a két típus a szektor szervezeteinek csupán 6 százalékát adja.

Jelentősen, ötödével nőtt 2003 és 2006 között – 7,4-ről 8,9 százalékra –, bár továbbra is relatíve alacsonynak mondható a pályázati bevételek aránya a szektorban. Mindez annak köszönhető, hogy az utóbbi három évben közel negyedével nőtt a pályázati pénzekkel is rendelkező szervezetek hányada, és majdnem 50 százalékkal emelkedett az ilyen formán megszerzett összeg.

A nonprofit szervezetek által nyújtott pénzügyi támogatások értéke 2006-ban elérte a 128 milliárd forintot. Ez az árbevétel 14 százalékának felelt meg. Az adományok 73 százaléka szervezeteknek, a többi magánszemélyeknek jutott.

⁴³ Ezen belül megkülönböztetjük, az alaptevékenységből, a gazdálkodásból, valamint az egyéb forrásokból származó bevételeket.

10.4. A nonprofit szervezetek munkavállalói, önkéntes segítői

A nonprofit szervezetek döntő többsége fizetett munkavállalók alkalmazása nélkül próbálja megoldani feladatait; főállású, teljes munkaidős foglalkoztatottja csak 12 százalékuknak volt. Az alacsony bevételekből gazdálkodó, kevésbé intézményesült szervezetek viszonylag ritkán választották azt a megoldást, hogy részmunkaidős vagy nem főállású munkavállalót alkalmazzanak. Sokkal gyakoribb volt, hogy megbízási szerződést kötöttek azokkal, akik számukra valamilyen munkát végeztek.

A főállásban, teljes munkaidőben foglalkoztatottak létszáma 2006-ban meghaladta a 75 ezer főt. További 24 ezer fő tevékenykedett csökkentett munkaidőben, így összességében a szektor mintegy százezer embernek nyújtott munkalehetőséget. Az egy főre jutó átlagos havi bér a szektorban bruttó 145 ezer forint volt, mely a nemzetgazdaságban mért átlagkereset 85 százalékát teszi ki.

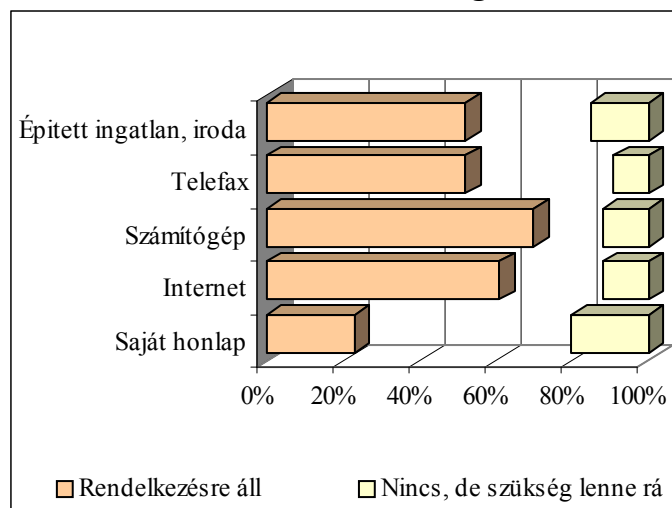
2006-ban a szektorban tevékenykedő *önkéntes segítő*k száma meghaladta a 430 ezer főt. Az általuk teljesített 50 millió munkaóra körülbelül 24 ezer főállású foglalkoztatott munkaidejének felelt meg. Munkájuk becsült értéke 42 milliárd forint volt.

A nonprofit szervezetek több mint 3,7 millió magánszemély tagról számoltak be. Közülük mintegy 1 millió fő az érdekképviselőteknél volt nyilvántartásba véve.

10.5. A nonprofit szervezetek infrastrukturális háttere

A nonprofit szektor ingatlanellátottsági mutatói 2003 óta nem változtak. 2006-ban a szervezetek több mint felének (52%) állt rendelkezésére valamilyen épített ingatlan, működéséhez szükséges iroda, egyharmaduk pedig nem is tart erre igényt. A teljes szektor 15 százaléka nyilatkozott úgy, hogy hiányát érzi és hátráltatja tevékenységében az, hogy semmilyen formában nem jutott ingatlanhoz.

10.2. ábra. A nonprofit szervezetek infrastrukturális ellátottsága, 2006

A nonprofit szervezetek kommunikációs lehetőségeit vizsgálva 25 százalékot (14 ezer szervezet) tett ki azon egységek aránya, amelyeknek 2006-ban semmiféle kommunikációs lehetősége nem volt, annak ellenére, hogy 2003 óta számottevő változás zajlott le az eszközellátottság terén. Így például a számítógépet használók aránya 52-ről 70 százalékra ugrott. Hasonló mértékben bővült az internetezők köre is, 2003-ban még a kisebbség (44%), mára már a többség (61%) bekapcsolódik a világhálóba. Ritka még a saját honlap működtetése, ezzel csupán 23 százalékuk rendelkezett 2006-ban, de további egyötödnnyien szeretnék az internetes megjelenési lehetőséget kiaknázni.

Fogalmak

Nonprofit szervezet: Egy szervezetnek a nemzetközileg elfogadott definíció szerint alapvetően öt kritériumnak kell megfelelnie annak érdekében, hogy egyértelműen nonprofitnak lehessen besorolni: 1. intézményesültség (önálló jogi személyiség); 2. a kormányzati szektortól való szervezeti függetlenség; 3. közcélúság; 4. a profitszétosztás tilalma; 5. önkéntesség, öntevékenység. Ezek mellett még fontos feltétel a párt jellegű működés kizárása is.

Közhasznú jogállású szervezet: Az 1997. évi CLVI. törvény alapján közhasznúsági státuszt kapott társadalmi szervezetek, alapítványok, közalapítványok, közhasznú társaságok és külön törvényben közhasznú minősítést kapott köztestületek.

Szervezeti jelleg: A nonprofit szervezeteket jellegük szerint három típusba soroljuk. Klasszikus civil szervezetnek tekintjük a magánalapítványokat, egyesületeket; az érdekképviselőtek csoportjába tartoznak a köztestületek, szakszervezetek, a szakmai munkáltatói érdekképviselőtek és az egyesülések. Az egyéb nonprofit szervezetekhez soroljuk a közalapítványokat, és a közhasznú társaságokat.

Számított főállású foglalkoztatotti létszám: A főállású, teljes munkaidőben foglalkoztatottak száma, hozzáadva a főállású részmunkaidőben foglalkoztatottak számának felét és a nem főállású foglalkoztatottak számának egytizedét. Ez a mutató azt fejezi ki, hogy az adott szervezet által különböző módon foglalkoztatott személy hány főállású teljes munkaidősnek felelne meg.

Számított szerződéses foglalkoztatottak számának mutatója a szerződések alapján kifizetett megbízási díjak éves összegének és a nonprofit szektorban a számított főállású foglalkoztatottaknak fizetett éves átlagos munkabér (2006-ban 1 millió 745 ezer forint) hányadosa. Ez a számított érték kifejezi, hogy a megbízási szerződésekkel hány főállású teljes munkaidős munkavállalót váltanak ki.

Számított önkéntesként foglalkoztatottak száma: Ez a mutató az önkéntesek által az év során végzett munka becsült időtartamának és egy főállású alkalmazott órákban számított éves munkaidejének hányadosa. A *becsült bérmegetakarítás* pedig az előbbi mutató és a nonprofit szektorban a számított főállású foglalkoztatottaknak fizetett éves átlagos munkabér szorzata. Ezek a számított értékek kifejezik, hogy az önkéntesekkel a szervezetek hány főállású teljes munkaidős munkavállalót és mennyi munkabért váltanak ki.

11. Bűnügyi helyzet

2007-ben az ismertté vált közvéleménybűncselekmények száma közel 427 ezer volt, csaknem annyi, mint az előző években, és ez az ezredforduló óta eltelt időszak viszonylagos állandóságát tükrözi.

Az összes bűncselekmény együttes vizsgálata félrevezető lehet. A bűnözés rendkívül komplex jelenség, a büntető törvénykönyv által tételelesen leírt különböző cselekmények igen eltérőek lehetnek, mások a kiváltó okaik és következményeik. A bűnözés szerkezetét vizsgálva megállapítható, hogy a hazai bűnözésben a vagyon elleni cselekmények vannak többségben. 2007-ben is száz bűncselekményből 65-öt követtek el ebben a kategóriában, összesen 276 ezret. A vagyon elleni cselekményeken, de az össz-bűnözésen belül is a legmeghatározóbb cselekményfajta a lopás volt (az előzőben 63, utóbbiban 40 százalékos hányadot kiteve), amelyből csaknem 174 ezret regisztrált a statisztika. A lopások között 41 ezer betöréses lopás történt, ezek közül 17 ezer lakásbetörés volt. A személygépkocsi-lopások száma az előző évihez képest nem változott: 6300 esetben jártak el ilyen ügyekben a nyomozóhatóságok. A vagyon elleni cselekmények kategóriáján belül szintén meghatározó volt a csalások száma (41 ezer), de a rablások, a sikkasztások is 3–3,5 ezer esettel növelték a bűnügyi statisztikát.

A másik kiemelendő bűncselekmény-kategória az ezredforduló óta a közrend elleni cselekményeké. Az előző évekhez hasonlóan tavaly is minden ötödik cselekményt ebből a kategóriából követték el, ez 76 ezer cselekményt jelentett. Ebből is négy bűncselekményfajta: a magánokirat-hamisítás (17 ezer), közokirat-hamisítás (16 ezer), a garázdaság (9400) és a kábítószerrel visszaélés (4700) tette ki a kategória valamivel több mint háromötödét.

A személy elleni bűncselekmények kategóriájában a 2007-ben 17 ezer ügyben zárták le a hatóságok a nyomozást. Itt döntő többségben a szándékos testi sértések (11 ezer), ezen belül is inkább a súlyos (6800), kisebb részben a könnyű testi sértések (4400) jelentették a meghatározó cselekménytípusokat. A közvélemény érdeklődésére leginkább számot tartó emberölések száma az előző évhez képest jelentős csökkenést mutatott: tavaly 154 emberölést regisztráltak a hatóságok, szemben a 2006. évi 174-gyel. Az emberölési kísérletek száma is hasonlóan alakult (141).

A közlekedési morál romlását és az ezzel kapcsolatos büntetőpolitikai intézkedések szigorodását jelzi a közlekedési bűncselekmények emelkedő száma is. E kategóriában az ittas járművezetések aránya meghaladta a 60 százalékot, ez éves szinten 14 ezer regisztrált bűncselekményt jelent. Ebből 82 esetben az alkoholfogyasztás halálos kimenetelű balesethez vezetett, 342 esetben pedig a sértett nyolc napon túl gyógyuló súlyos sérüléseket szenvedett. A közlekedési cselekmények között a közúti baleset gondatlan okozása jelentette a másik többségi tételt, 4400 esettel, amelyből minden tizedik a véten áldozat halálához vezetett.

A házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni cselekmények száma – elsősorban a tiltott pornográf felvétellel való visszaélések jelentős csökkenésével – a 2006. évi 21 ezerről 16 ezerre változott. A tartás – elsődlegesen a gyermektartás – elmulasztása miatt indult és befejezett eljárások száma a tavalyi esztendőben 2500 volt. A kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény pedig 1800 körül alakult, hasonlóan az előző évihez. Az e kategóriába tartozó bűncselekményfajták közül erőszakos közösülés ügyében 215, szemérem elleni erőszak esetében pedig 253 befejezett nyomozás volt.

Az államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága ellen elkövetett büntettek csoportja sokféle tényállást foglal magában. Ezek közül is a hamis vád és a hamis tanúzás érdemel figyelmet, melyek együttesen harmadát alkotják e kategóriának. Hivatalos vagy közfeladatot ellátó személy elleni erőszak ügyében 928 esetben folyt büntetőeljárás, amelyben minden második esetben rendőr volt a sértett. Embercsempészésre és vesztegetésre 2007-ben 300–400 esetben derült fény.

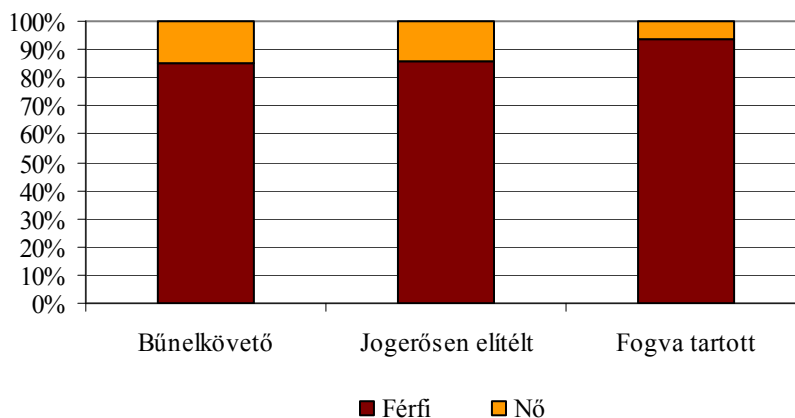
Több eltérő bűncselekményt tartalmaz a gazdasági bűncselekmények kategóriája. Ezek száma a 2006-hoz képest jelentősen, 18-ról 14 ezerre csökkent. Ebben nagy szerepe volt annak, hogy olyan, a túlnyomó hányadot kitevő cselekményfajták, mint a pénzhamisítás (2700), adó- és társadalombiztosítás szabályai elleni bűncselekmények (1700) száma mérséklődött az előző évhez képest.

A bűncselekmények elkövetésének területi jellemzőit vizsgálva a legtöbb bűneset évtizedek óta Budapesten és Pest megyében történik. Nem volt ez másként 2007-ben sem, minden negyedik bűncselekményt ebben a régióban követtek el: ezen belül is a fővárosban 106 ezer esetben volt szükség rendőri fellépésre. A bűncselekmények száma alapján az ország keleti felében lévő régiók bűnügyi fertőzöttsége felülmúlta a nyugati régiókét. A megyék közül Borsod-Abaúj-Zemplén megye csaknem 29 ezer cselekménnyel bizonyult – a korábbi évekhez hasonlóan – bűnügyi szempontból a legveszélyeztetettebbnek. Ebben szerepet játszik a megye mérete, népessége, fejlettsége, turisztikai jellemzői stb.

A százezer lakosra jutó bűnözési ráták alapján az élen a közép-magyarországi régió áll, 5000-es rátával, valamint a keleti régiókban magasak az arányok. A relatív mutatók szerint – leszámítva Budapest kiemelkedően magas, 6250-es rátáját – a megyei különbségek mérsékeltek. Az egyik legkisebb megye, Nógrád bűnügyi fertőzöttsége a legmagasabb (4492), amelyben szerepet játszik az interneten történő sorozatos visszaélések felderítése is. Ezt követi Csongrád 4475-ös mutatóval, a harmadik-negyedik helyen pedig két dél-dunántúli megye (Somogy és Baranya) áll 4200-4300-as arányszámmal. A legkisebbek a százezer lakosra jutó ráták Komárom-Esztergom, Veszprém és Zala megyében, amelyekben a mutató 3500 körül alakult az elmúlt évben.

A bűnözés a férfiakra jellemző tevékenység, ugyanis a bűnelkövetők, a jogerősen elítéltek, és a fogva tartottak körében az első két esetben 80 százalék körüli, a fegyházi népességnél pedig 90 százalékot meghaladó a férfiak aránya. A nemek között különbség van a motivációt, az elkövetés módját, a bűncselekmények súlyát illetően, amelynek következtében a bíróság a nőkre kisebb arányban szab ki szabadságvesztés büntetést.

11.1. ábra. Az ismertté vált bűnelkövetők, a jogerősen elítéltek és a fogva tartottak nemek szerint, 2007

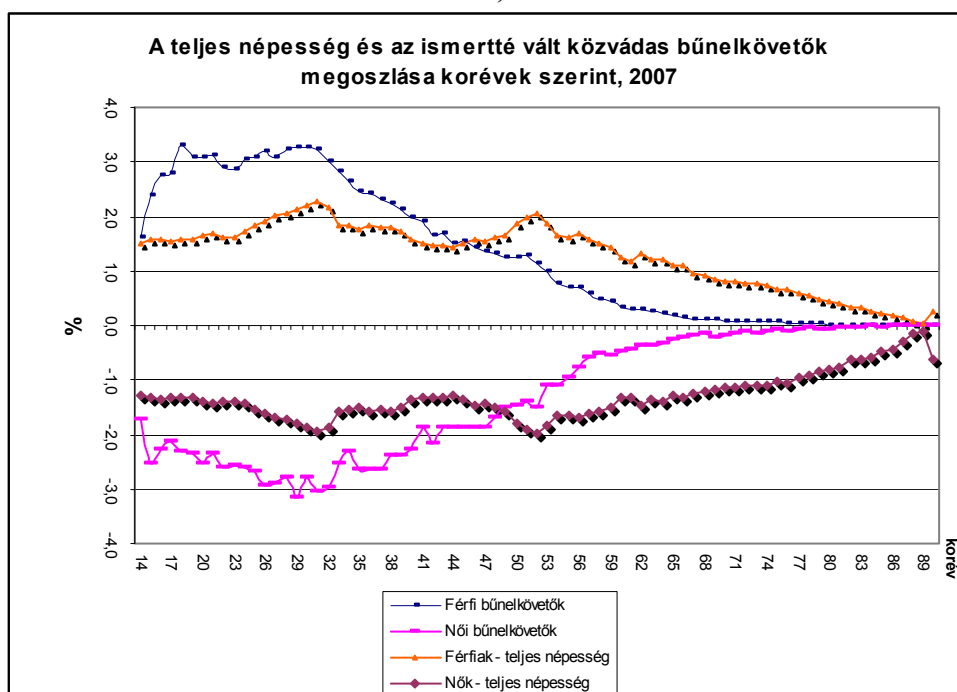

Forrás: Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Legfőbb Ügyészség, Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága.

A bűnözés összetételét a férfítöbbség következtében az általuk elkövetett bűncselekmények határozzák meg. Bizonyos bűncselekményi kategóriák elkövetői között az átlagot meghaladó arányban vannak jelen a nők. Így a házasság, család, ifjúság és nemi erkölcs elleni, az államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekményi körben részesedésük tavaly csaknem elérte a 20 százalékot. Az átlaghoz képest szintén nagyobb arányban

szerepeltek a gazdasági és a vagyon elleni kategóriában, viszont a személy elleni, de különösen a közlekedési cselekmények elkövetői között szinte csak elvétve találhatók nők (előbbi esetben 10, utóbbi esetben 7 százalékos volt az arányuk). A konkrét bűncselekmények szintjén a gondatlanságból elkövetett emberölések elkövetői között szerepeltek a legnagyobb arányban a nők: 10-ből 7 esetben. Kétötödös arányban kerültek ki a kiskorú veszélyeztetése miatt büntetőeljárás alá vontak közül a „gyengébbik” nem képviselői, továbbá minden harmadik-negyedik tartozott közéjük a hamis vád, hamis tanúzás, bűnpártolás, a magánokirat-hamisítás, a visszaélés okirattal, valamint a csalások elkövetői közül. Ezzel szemben tipikusan férfiak által elkövetett bűncselekményeknek tekinthetők – a tavalyi esztendő alapján is – a szándékos emberölés, a súlyos testi sértés, az ittas járművezetés, az erőszakos közösülés, a zsarolás, valamint a jármű önkényes elvétele.

11.2. ábra. A teljes népesség és az ismertté vált közvérdas bűnelkövetők megoszlása korévek szerint, 2007

A férfidominancia mellett az életkor is meghatározó jellemzője bűnözésnek. A kettő összefüggését jól mutatja az ismertté vált bűnelkövetők korfája, mely a férfiak és a nők korévek szerinti megoszlását összegzi az adott népességen belül. Ennek alapján nyilvánvaló, hogy a 14 éves és idősebb teljes népességhez képest a bűnelkövetők koréves megoszlása kevésbé kiegyenlített. A bűnelkövetők korfája hagyma alakú, amely arra utal, hogy a fiatalabbak bűnözési potenciálja sokkal magasabb, mint amit a népességbeli arányuk indokolna. A legmagasabb a bűnözési hajlandóság az ún. fiatal felnőttek, vagyis a 18–24 évesek körében, ettől kezdve azonban csökken, majd a negyvenes évek derekán többé-kevésbé leképezi a teljes népességet, az ettől idősebeknél pedig messze alulmúlja azt.

Fogalmak

ERÜBS: A hazai bűnügyi helyzetről alapvetően a büntetőeljárás különböző szakaszaiban felvett adatokból származnak információk. Az első, ún. nyomozati szakaszban (egész pontosan annak a végén) regisztrált adatokat tartalmazza az egységes rendőrségi-ügyészégi bűnügyi statisztika (ERÜBS). Ez a rendszer a bűnözés két „oldaláról”: a cselekményi (tárgyi) és az elkövetői (alanyi) oldalról gyűjt adatokat.

TÁBLÁZATOK

1. Népesség, népesedés, népességstruktúra
1/1. A népesség száma, a természetes népmozgalom főbb adatai

Év, terület	Népesség száma, január 1. ezer fő	Házasság- kötés	Válás	Élve- születés	Halálozás	Természetes szaporodás, fogyás (-)	1 éven aluli meghalt	Ezer lakosra jutó				Ezer élve- szülőre jutó 1 éven aluli meghalt	
								házasság- kötés	válás	élve- születés	halálozás		természetes szaporodás, fogyás (-)
1970	10 322	96 612	22 841	151 819	120 197	31 622	5 449	9,3	2,2	14,7	11,6	3,1	35,9
1980	10 709	80 331	27 797	148 673	145 355	3 318	3 443	7,5	2,6	13,9	13,6	0,3	23,2
1990	10 375	66 405	24 888	125 679	145 660	-19 981	1 863	6,4	2,4	12,1	14,0	-1,9	14,8
2000	10 222	48 110	23 987	97 597	135 601	-38 004	900	4,7	2,3	9,6	13,3	-3,7	9,2
2001	10 200	43 583	24 391	97 047	132 183	-35 136	789	4,3	2,4	9,5	13,0	-3,4	8,1
2002	10 175	46 008	25 506	96 804	132 833	-36 029	693	4,5	2,5	9,5	13,1	-3,5	7,2
2003	10 142	45 398	25 046	94 647	135 823	-41 176	690	4,5	2,5	9,3	13,4	-4,1	7,3
2004	10 117	43 791	24 638	95 137	132 492	-37 355	628	4,3	2,4	9,4	13,1	-3,7	6,6
2005	10 098	44 234	24 804	97 496	135 732	-38 236	607	4,4	2,5	9,7	13,5	-3,8	6,2
2006	10 077	44 528	24 869	99 871	131 603	-31 732	571	4,4	2,5	9,9	13,1	-3,2	5,7
2007	10 066	40 842	25 160	97 613	132 938	-35 325	577	4,1	2,5	9,7	13,2	-3,5	5,9
2007 ^{a)}													
Közép-Magyarország	2 897	13 185	7 303	29 477	36 448	-6 971	144	4,6	2,5	10,2	12,6	-2,4	4,9
Közép-Dunántúl	1 105	4 353	2 720	10 322	13 844	-3 522	66	3,9	2,5	9,3	12,5	-3,2	6,4
Nyugat-Dunántúl	998	4 081	2 272	8 809	12 851	-4 042	48	4,1	2,3	8,8	12,9	-4,0	5,4
Dél-Dunántúl	960	3 555	2 401	8 665	13 234	-4 569	56	3,7	2,5	9,0	13,7	-4,7	6,5
Észak-Magyarország	1 237	4 328	3 314	12 147	17 675	-5 528	115	3,5	2,7	9,8	14,2	-4,4	9,5
Észak-Alföld	1 514	5 837	3 707	15 649	19 488	-3 839	82	3,8	2,4	10,3	12,8	-2,5	5,2
Dél-Alföld	1 335	4 829	3 320	11 873	18 767	-6 894	62	3,6	2,5	8,9	14,0	-5,2	5,2
Összesen	10 045	40 842	25 160	97 613	132 938	-35 325	577	4,1	2,5	9,7	13,2	-3,5	5,9

^{a)} A népesség adatai 2008. január 1-jére vonatkoznak

1/2. A népesség száma korcsoport és nem szerint (január 1.)

Korcsoport, éves	Férfi				Nő				Összesen						
	1980	1990	2001	2007	2008	1980	1990	2001	2007	2008	1980	1990	2001	2007	2008
0–4	445 315	315 808	249 493	247 725	248 342	420 389	301 424	237 253	234 431	235 202	865 704	617 232	486 746	482 156	483 544
5–9	397 569	335 356	297 697	247 965	247 085	375 111	320 794	284 021	235 655	235 183	772 680	656 150	581 718	483 620	482 268
10–14	362 508	439 263	318 508	288 837	278 441	340 281	417 904	305 025	275 041	264 549	702 789	857 167	623 533	563 878	542 990
15–19	334 752	393 404	341 130	318 852	317 100	315 740	373 452	327 262	304 785	302 749	650 492	766 856	668 392	623 637	619 849
20–24	415 158	346 861	415 863	336 542	332 060	398 759	331 792	396 864	325 797	321 378	813 917	678 653	811 727	662 339	653 438
25–29	452 175	313 671	399 618	402 727	387 300	439 376	306 619	385 527	385 623	369 140	891 551	620 290	785 145	788 350	756 440
30–34	381 314	389 033	355 373	418 856	431 229	374 673	385 382	345 986	404 490	416 515	755 987	774 415	701 359	823 346	847 744
35–39	358 551	423 099	305 123	363 013	366 504	362 018	424 242	305 703	353 987	356 460	720 569	847 341	610 826	717 000	722 964
40–44	313 383	355 443	350 122	302 374	313 860	338 601	361 232	362 691	304 337	313 665	651 984	716 675	712 813	606 711	627 525
45–49	331 180	328 144	400 402	319 163	307 222	354 267	346 810	426 026	337 823	323 847	685 447	674 954	826 428	656 986	631 069
50–54	330 402	277 582	334 522	380 987	376 466	363 836	320 119	367 449	420 497	414 874	694 238	597 701	701 971	801 484	791 340
55–59	308 628	279 920	280 059	316 573	318 696	365 345	327 623	330 357	369 611	373 226	673 973	607 543	610 416	686 184	691 922
60–64	170 481	259 856	228 878	249 394	252 491	210 205	326 068	305 366	315 955	317 922	380 686	585 924	534 244	565 349	570 413
65–69	238 087	221 183	203 069	199 165	205 666	309 285	308 485	288 676	288 043	293 823	547 372	529 668	491 745	487 208	499 489
70–74	172 785	106 513	168 136	157 938	155 140	243 452	161 269	268 408	256 911	254 660	416 237	267 782	436 544	414 849	409 800
75–79	106 475	117 075	118 499	119 988	120 649	168 194	199 509	220 110	219 705	221 807	274 669	316 584	338 609	339 693	342 456
80–84	50 488	57 685	48 688	70 710	70 296	95 868	114 744	103 005	157 135	155 487	146 356	172 429	151 693	227 845	225 783
85–X	19 458	25 008	35 832	38 269	41 015	45 354	62 451	90 557	97 254	105 352	64 812	87 459	126 389	135 523	146 367
Összesen	5 188 709	4 984 904	4 851 012	4 779 078	4 769 562	5 520 754	5 389 919	5 349 286	5 287 080	5 275 839	10 709 463	10 374 823	10 200 298	10 066 158	10 045 401
Ebből:															
0–14	1 205 392	1 090 427	865 698	784 527	773 868	1 135 781	1 040 122	826 299	745 127	734 934	2 341 173	2 130 549	1 691 997	1 529 654	1 508 802
15–64	3 396 024	3 367 013	3 411 090	3 408 481	3 402 928	3 522 820	3 503 339	3 552 231	3 522 905	3 509 776	6 918 844	6 870 352	6 963 321	6 931 386	6 912 704
65–X	587 293	527 464	574 224	586 070	592 766	862 153	846 458	970 756	1 019 048	1 031 129	1 449 446	1 373 922	1 544 980	1 605 118	1 623 895

1/3. A népesség korösszetétele, eltartottsági ráták, öregedési index

Év, január 1.	Korösszetétel, %			A gyermek- népesség eltartottsági rátája	Az idős népesség eltartottsági rátája	Az eltartott népesség rátája	Öregedési index
	-14	15-64	65-X				
1970	21,1	67,4	11,5	31,3	17,0	48,3	54,4
1980	21,9	64,6	13,5	33,8	20,9	54,8	61,9
1990	20,5	66,2	13,2	31,0	20,0	51,0	64,5
2001	16,6	68,3	15,1	24,3	22,2	46,5	91,3
2002	16,3	68,4	15,3	23,8	22,3	46,1	93,5
2003	16,1	68,5	15,4	23,5	22,4	45,9	95,4
2004	15,9	68,6	15,5	23,1	22,6	45,7	97,6
2005	15,6	68,7	15,6	22,8	22,7	45,5	99,9
2006	15,4	68,8	15,8	22,4	22,9	45,4	102,4
2007	15,2	68,9	15,9	22,1	23,2	45,2	104,9
2008	15,0	68,8	16,2	21,8	23,5	45,3	107,8

1/4. A 15 éves és idősebb népesség családi állapot szerint

Év, január 1.	Nőtlen, hajadon	Házas	Özvegy	Elvált	Összesen
1970	1 692 100	5 432 347	773 517	247 628	8 145 592
1980	1 478 789	5 637 611	856 420	395 470	8 368 290
1990	1 671 462	5 041 676	923 920	607 216	8 244 274
2001	2 306 929	4 459 438	989 407	752 527	8 508 301
2002	2 363 383	4 392 897	988 374	770 086	8 514 740
2003	2 402 573	4 327 741	988 549	789 811	8 508 674
2004	2 450 289	4 266 789	985 817	807 730	8 510 625
2005	2 500 156	4 209 794	982 674	825 228	8 517 852
2006	2 554 636	4 147 433	978 566	842 503	8 523 138
2007	2 606 656	4 094 390	975 463	859 995	8 536 504
2008	2 655 169	4 032 093	971 461	877 876	8 536 599
Százalék					
1970	20,8	66,7	9,5	3,0	100,0
1980	17,7	67,4	10,2	4,7	100,0
1990	20,3	61,2	11,2	7,4	100,0
2001	27,1	52,4	11,6	8,8	100,0
2002	27,8	51,6	11,6	9,0	100,0
2003	28,2	50,9	11,6	9,3	100,0
2004	28,8	50,1	11,6	9,5	100,0
2005	29,4	49,4	11,5	9,7	100,0
2006	30,0	48,7	11,5	9,9	100,0
2007	30,5	48,0	11,4	10,1	100,0
2008	31,1	47,2	11,4	10,3	100,0

1/5. A házasságkötések főbb mutatói

Év	A házasság- kötések száma	Ezer lakosra jutó házasság- kötés	Ezer 15 éves és idősebb nem házas		A férfi	A nő	A férfi	A nő	A nők teljes első házasság- kötési arányyszáma
			férfira	nőre	átlagos életkora házasság- kötéskor, év	átlagos életkora első házasság- kötéskor, év			
			jutó házasságkötés						
1970	96 612	9,3	81,7	62,1	27,6	24,1	24,5	21,6	0,97
1980	80 331	7,5	68,7	51,1	27,7	24,7	24,5	21,8	0,89
1990	66 405	6,4	47,4	35,9	27,9	24,9	24,7	22,0	0,77
2000	48 110	4,7	27,4	21,1	30,4	27,5	27,2	24,7	0,49
2001	43 583	4,3	24,4	18,9	31,2	28,2	27,8	25,2	0,44
2002	46 008	4,5	25,4	19,7	31,5	28,5	28,2	25,7	0,47
2003	45 398	4,5	24,6	19,2	31,8	28,9	28,6	26,1	0,47
2004	43 791	4,3	23,4	18,2	32,3	29,3	29,0	26,5	0,45
2005	44 234	4,4	23,2	18,2	32,5	29,5	29,3	26,9	0,47
2006	44 528	4,4	23,0	18,0	32,9	30,0	29,7	27,3	0,47
2007	40 842	4,1	20,7	16,3	33,3	30,3	30,1	27,5	0,44

1/6. A válások főbb mutatói

Év	A válások száma	Ezer fennálló házasságra	Ezer lakosra	Ezer házasságkötésre	Ezer 15 éves és idősebb házas		A férfi	A nő	Átlagos házasságtartam váláskor, év
					féfira	nőre	átlagos életkora váláskor, év		
		jutó válás							
1970	22 841	8,4	2,2	236,4	8,4	8,4	37,2	33,7	..
1980	27 797	9,9	2,6	346,0	9,9	9,9	36,2	33,1	10,63
1990	24 888	9,9	2,4	374,8	9,9	9,9	37,2	34,3	10,90
2000	23 987	10,7	2,3	498,6	10,8	10,7	38,6	35,8	11,32
2001	24 391	11,0	2,4	559,6	11,1	11,0	39,0	36,1	11,40
2002	25 506	11,6	2,5	554,4	11,8	11,6	39,3	36,5	11,62
2003	25 046	11,6	2,5	551,7	11,7	11,6	39,8	36,9	11,92
2004	24 638	11,6	2,4	562,6	11,7	11,6	40,1	37,2	12,00
2005	24 804	11,8	2,5	560,7	11,9	11,8	40,3	37,4	12,11
2006	24 869	12,0	2,5	558,5	12,1	12,0	40,6	37,6	12,23
2007	25 160	12,3	2,5	616,0	12,4	12,3	40,9	38,0	12,41

1/7. Éveszületési és termékenységi mutatók

Év	Az évesülételek száma	Ezer lakosra jutó évesülételek	Ezer 15-49 éves			Teljes termékenységi arányszám	Reprodukciós együttható		Száz évesülött közül		A nők átlagos kora			A 2500 grammon aluli súlyú évesülöttek aránya, %
			nőre jutó évesülételek	házas nőre jutó évesülételek házasságból	nem házas nőre jutó évesülételek házasságon kívüli		nyers	tisztított	házasságból született, %	házasságon kívül született, %	az első gyermek születésekor	gyermekük születésekor		
1970	151 819	14,7	56,6	76,1	10,2	1,97	0,953	0,912	94,6	5,4	22,56	25,10	10,7	
1980	148 673	13,9	57,6	73,7	14,8	1,92	0,937	0,909	92,9	7,1	22,86	24,95	10,4	
1990	125 679	12,1	49,4	67,4	17,7	1,84	0,900	0,889	86,9	13,1	22,99	25,67	9,3	
2000	97 597	9,6	38,1	52,1	23,0	1,33	0,643	0,635	71,0	29,0	25,02	27,00	8,4	
2001	97 047	9,5	38,1	52,1	23,6	1,31	0,636	0,627	69,7	30,3	25,33	27,35	8,5	
2002	96 804	9,5	38,3	52,8	23,9	1,31	0,635	0,626	68,6	31,4	25,70	27,64	8,5	
2003	94 647	9,3	37,8	52,5	23,7	1,28	0,617	0,609	67,7	32,3	26,10	27,92	8,7	
2004	95 137	9,4	38,4	53,4	24,8	1,28	0,626	0,618	66,0	34,0	26,54	28,27	8,3	
2005	97 496	9,7	39,8	56,1	25,8	1,32	0,637	0,630	65,0	35,0	26,96	28,59	8,2	
2006	99 871	9,9	41,1	59,0	26,5	1,35	0,659	0,651	64,4	35,6	27,29	28,88	8,3	
2007	97 613	9,7	40,5	57,9	26,9	1,32	0,645	0,637	62,5	37,5	27,55	29,14	8,2	

1/8. A halálozások főbb mutatói

Év	A meghaltak száma			Ezer megfelelő nemű lakosra jutó halálozás			Születéskor várható átlagos élettartam		
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen
1970	62 545	57 652	120 197	12,5	10,8	11,6	66,31	72,08	69,20
1980	76 729	68 626	145 355	14,8	12,4	13,6	65,45	72,70	69,02
1990	76 936	68 724	145 660	15,4	12,7	14,0	65,13	73,71	69,33
2000	70 475	65 126	135 601	14,5	12,2	13,3	67,11	75,59	71,33
2001	68 389	63 794	132 183	14,1	11,9	13,0	68,15	76,46	72,32
2002	68 837	63 996	132 833	14,3	12,0	13,1	68,26	76,56	72,43
2003	70 016	65 807	135 823	14,6	12,4	13,4	68,29	76,53	72,43
2004	68 381	64 111	132 492	14,3	12,1	13,1	68,59	76,91	72,78
2005	69 781	65 951	135 732	14,6	12,4	13,5	68,56	76,93	72,76
2006	67 851	63 752	131 603	14,2	12,1	13,1	69,03	77,35	73,21
2007	68 241	64 697	132 938	14,3	12,2	13,2	69,19	77,34	73,30

1/9. A belföldi vándorlás és költözés főbb mutatói

Év	Állandó	Ideiglenes	Összes	Állandó	Ideiglenes	Összes
	belföldi vándorlás			településen belüli költözés		
1970	270 998	525 451	796 449	..	..	492 552
1980	211 611	383 016	594 627	..	..	592 373
1990	213 625	261 006	474 631	401 899	166 140	568 039
2000	229 007	175 972	404 979	324 658	81 392	406 050
2001	216 853	183 024	399 877	317 427	81 271	398 698
2002	232 717	187 002	419 719	354 891	86 875	441 766
2003	242 537	192 834	435 371	377 284	94 906	472 190
2004	218 567	200 897	419 464	322 083	101 250	423 333
2005	222 275	210 878	433 153	325 055	109 015	434 070
2006	253 562	235 633	489 195	385 518	127 347	512 865
2007	255 221	258 953	514 174	374 534	145 381	519 915
Ezer lakosra						
1970	26,2	50,8	77,0	..	..	47,6
1980	19,8	35,8	55,5	..	..	55,3
1990	20,6	25,2	45,8	38,7	16,0	54,8
2000	22,8	17,6	40,4	31,8	8,0	39,8
2001	21,3	18,0	39,3	31,2	8,0	39,1
2002	22,9	18,4	41,3	34,9	8,6	43,5
2003	23,9	19,0	43,0	37,2	9,4	46,6
2004	21,6	19,9	41,5	31,9	10,0	41,9
2005	22,0	20,9	42,9	32,2	10,8	43,0
2006	25,2	23,4	48,6	38,3	12,6	50,9
2007	25,4	25,8	51,1	37,2	14,5	51,7
Teljes vándorlási arányszám			Teljes költözési arányszám			
1970	2,3	3,7	6,1	..	..	..
1980	1,8	2,9	4,7	..	..	..
1990	2,0	2,1	4,1	3,4	1,4	4,8
2000	2,3	1,5	3,7	3,0	0,7	3,7
2001	2,0	1,5	3,5	2,8	0,7	3,5
2002	2,2	1,6	3,8	3,2	0,8	3,9
2003	2,2	1,6	3,8	3,3	0,8	4,1
2004	2,0	1,7	3,7	2,8	0,9	3,7
2005	2,1	1,8	3,8	2,9	0,9	3,8
2006	2,3	2,0	4,3	3,4	1,1	4,5
2007	2,2	2,1	4,2	3,1	1,2	4,3

1/10. A külföldi állampolgárok nemzetközi vándorlásának összefoglaló adatai

Év	Bevándorló	Kivándorló	Vándorlási különbség	Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok, január 1.		Menekült- státust	Magyar állampol- gárságot
				száma	az össznépesség százalékában		
1995	14 008	2 401	11 607	138 101	1,3	116	10 695
1996	13 734	2 833	10 901	139 954	1,4	66	9 913
1997	13 283	1 928	11 355	142 506	1,4	27	10 136
1998	16 052	2 343	13 709	148 263	1,5	362	6 516
1999	20 151	2 460	17 691	150 245	1,5	313	7 046
2000	20 184	2 208	17 976	153 125	1,5	197	5 446
2001	20 308	1 944	18 364	110 028	1,1	174	8 590
2002	17 972	2 388	15 584	116 429	1,1	104	3 369
2003	19 365	2 553	16 812	115 888	1,1	178	5 261
2004	22 164	3 466	18 698	130 109	1,3	149	5 432
2005	25 582	3 320	22 262	142 153	1,4	97	9 870
2006	23 569	3 956	19 613	154 430	1,5	99	6 172
2007	22 607	4 133	18 474	166 030	1,6	169	8 505 ^{+/-}
2008	..	..	..	174 697	1,7	..	..

1/11. A magyar állampolgárok nemzetközi vándorlásának összefoglaló adatai

Év	Magyarországra vándorló			Magyarországról kivándorló
	hazatérők, visszatérők	nem magyarországi születési helyű magyar állampolgárok	összesen	
1995	208	1 219	1 427	772
1996	171	1 079	1 250	809
1997	114	1 045	1 159	894
1998	181	1 036	1 217	716
1999	149	1 122	1 271	361
2000	190	1 352	1 542	332
2001	615	1 156	1 771	647
2002	557	1 326	1 883	738
2003	464	1 498	1 962	569
2004	109	2 025	2 134	354
2005	90	2 148	2 238	338
2006	86	2 077	2 163	358
2007 ^{+/}	50	1 725	1 775	392

2. Egészségi állapot, egészségmeghatározó tényezők, egészségügy

2/1. Meghaltak aránya nem és korcsoport szerint

Korcsoport	Ezer megfelelő korú					
	féfira			nőre		
	jutó halálozás					
	1990	2000	2007	1990	2000	2007
0	16,4	9,8	6,2	13,1	8,6	5,6
1–4	0,6	0,5	0,3	0,4	0,3	0,3
5–9	0,3	0,2	0,1	0,3	0,1	0,1
10–14	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
15–19	1,0	0,6	0,6	0,4	0,3	0,2
20–24	1,6	0,9	0,8	0,6	0,3	0,3
25–29	2,0	1,2	0,9	0,7	0,3	0,3
30–34	3,2	2,0	1,4	1,3	0,7	0,5
35–39	4,9	3,6	2,4	1,9	1,6	1,0
40–44	7,1	7,1	5,2	3,0	2,7	2,1
45–49	11,5	11,0	9,7	4,4	4,3	4,1
50–54	16,7	15,3	14,8	6,5	5,8	5,8
55–59	24,6	21,3	20,7	9,6	8,2	8,2
60–64	34,1	30,7	27,9	14,6	12,2	11,1
65–69	46,2	42,0	37,5	23,2	19,3	16,6
70–74	63,2	59,0	54,1	37,3	31,8	26,8
75–79	100,4	85,9	80,6	66,5	56,1	47,0
80–84	152,4	124,8	122,0	113,8	89,4	86,2
85–X	252,4	211,1	186,3	212,6	186,8	167,0
Összesen	15,4	14,5	14,3	12,7	12,2	12,2

2/2. Meghaltak aránya kiemelt halálokok szerint

Halálokok	Százezer lakosra jutó halálozások száma		
	1990	2000	2007 ^{a)}
Gümőkór (a késői hatások is)	6,7	3,8	2,2
Egyéb fertőző és élősdiek okozta betegségek	2,5	2,6	2,6
Ajak, szájüreg és garat rosszindulatú daganata	10,8	16,5	15,7
A gyomor és belek rosszindulatú daganata	53,0	49,9	48,5
A végbél rosszindulatú daganata	16,6	19,1	17,0
A máj, epehólyag és az epevezetékek rosszindulatú daganata	20,0	17,5	13,2
A hasnyálmirigy rosszindulatú daganata	14,1	15,1	17,4
A gége, légcső, hörgők, tüdő és mellhártya rosszindulatú daganata	73,0	82,8	87,0
Az emlő rosszindulatú daganata	20,4	22,7	20,5
A női nemi szervek rosszindulatú daganata	18,0	16,0	15,7
Egyéb rosszindulatú daganatok	71,7	86,2	80,0
In situ, jóindulatú, bizonytalan vagy ismeretlen természetű daganatok	3,4	3,9	10,6
Cukorbetegség	18,9	22,3	30,1
Idült reumás szívbetegségek	8,7	3,9	2,8
Magasvérnyomás-betegség	55,6	46,3	62,6
Ischaemiás szívbetegségek	271,7	291,8	333,3
A szívbetegség egyéb formái	50,7	47,0	72,1
Agyérbetegségek	204,5	185,5	144,4
Influenza	0,7	0,4	0,1
Tüdőgyulladás	8,5	9,5	7,4
Hőrgyhurut, tüdőtágulat és asztma	46,8	36,5	51,0
Gyomor- és nyombélfekély	9,7	9,2	8,4
Bélelzáródás és sérv	4,5	3,3	4,1
Májbetegségek	53,7	67,4	55,7
Vesegyulladás, vesebajos szindróma és nephrosis	4,8	7,1	6,5
Prostatatúltengés	1,6	0,7	0,7
A terhesség, szülés és gyermekágy betegségei	0,3	0,1	0,1
Perinatális időszakban keletkező bizonyos állapotok	10,6	5,2	3,4
Veleszületett rendellenességek	6,3	3,6	3,8
Tünetek és rosszul meghatározott állapotok	1,7	1,6	1,5
Összes egyéb betegségek	206,6	157,5	129,7
Motoros járműbalesetek	25,3	12,7	13,2
Összes egyéb balesetek	59,2	44,1	33,2
Öngyilkosság és önsértés	39,8	32,0	24,4
Emberölés és más személyek által szándékosan okozott sérülés, egyéb sérülések	3,7	3,9	3,2
Összesen	1 404,1	1 328,0	1 322,0

a) 2005. évtől a haláloki feldolgozásban változás történt. A kézi módszert felváltotta az automatikus haláloki feldolgozás, mely során a szóveges haláloki bejegyzések kódolása és a statisztikában közölt elsődleges halálok kiválasztása gépi úton készül.

2/3. A felnőtt lakosság véleménye egészségi állapotáról, 2007

Megnevezés	Milyennek értékeli egészségi állapotát?					%
	Nagyon jó	Jó	Megfelelő	Rossz	Nagyon rossz	
Nem						
Férfi	18,2	32,2	30,6	14,7	4,2	
Nő	13,2	30,5	31,7	19,2	5,4	
Korcsoport						
16-29	40,8	44,5	12,0	2,2	0,5	
30-39	21,0	49,2	24,0	4,9	0,9	
40-49	9,0	37,5	37,7	13,4	2,4	
50-59	3,3	22,0	42,6	26,4	5,7	
60-69	1,6	12,3	47,8	29,2	9,1	
70 éves és idősebb	1,0	5,7	35,4	41,6	16,3	
Iskolai végzettség						
Legfeljebb 8 általános	3,0	9,8	30,2	39,7	17,3	
Szakmunkásképző	15,9	23,1	30,1	24,4	6,5	
Érettségi	15,8	34,7	32,0	14,1	3,4	
Diploma	19,4	40,1	30,4	7,6	2,5	
Gazdasági aktivitás						
Foglalkoztatott	18,6	43,7	31,2	5,8	0,7	
Munkanélküli	18,2	36,7	30,7	12,2	2,2	
Tanuló	51,8	39,4	7,5	1,3	0,0	
Nyugdíjas	1,4	9,9	43,4	33,6	11,7	
Egyéb inaktív, eltartott	7,1	18,3	25,6	37,9	11,1	
Összesen	15,5	31,3	31,2	17,1	4,9	

2/4. A háziorvoshoz és a házi gyermekorvoshoz bejelentkezettek (0-18 éves) egyes betegségei

Év	Tízezer				
	csecsemőre és gyermekre jutó megbetegedés összesen	0-11 hónapos	12 hónapos - 4 éves	5-14 éves	15-18 éves
		lakosra jutó megbetegedés			
Rosszindulatú daganatok					
2001	6,7	2,8	5,1	7,1	7,9
2003	7,1	4,6	4,9	7,3	8,6
2005	6,8	3,9	4,9	7,1	8,2
2007	8,3	2,9	5,6	8,9	10,1
A vér és vérképző szervek betegségei és az immunrendszert érintő bizonyos rendellenességek					
2001	302,8	925,2	508,1	203,5	263,2
2003	314,1	867,5	506,1	223,2	271,7
2005	322,3	719,7	473,2	254,7	278,4
2007	384,2	661,8	532,6	325,0	338,2
Vashiányos anaemia					
2001	260,3	852,6	440,8	169,3	225,7
2003	264,4	776,9	432,4	180,7	231,7
2005	265,7	651,7	397,0	200,3	233,9
2007	293,9	540,8	401,1	239,3	276,0
Cukorbetegség					
2001	11,6	0,3	3,0	11,0	21,6
2003	12,5	0,1	2,8	12,4	22,0
2005	13,7	0,5	3,3	13,8	23,9
2007	16,5	1,3	5,5	16,6	27,9
Magasvérnyomás betegségek					
2001	34,8	0,4	2,3	18,7	101,9
2003	41,3	0,6	2,4	23,2	118,1
2005	45,7	1,2	4,1	26,6	127,8
2007	52,8	2,1	5,5	31,6	143,7
A szemizmok, az alkalmazkodás és a fénytörés betegségei					
2001	236,0	26,4	129,6	251,0	318,7
2003	253,2	22,3	130,4	267,5	355,3
2005	265,2	24,4	122,9	279,0	390,3
2007	274,4	30,2	124,6	282,8	421,1
Asztma					
2001	217,7	45,3	173,3	250,0	208,3
2003	243,1	41,3	167,0	279,6	255,6
2005	285,2	38,6	195,0	329,1	305,7
2007	395,7	48,6	255,8	472,8	411,5
Deformáló hátgerinc-elváltozások					
2001	187,0	3,6	25,7	183,2	348,7
2003	210,5	3,2	24,4	205,6	398,2
2005	229,6	4,3	28,1	220,7	446,9
2007	259,1	12,4	29,1	251,8	500,9

2/5. A háziorvoshoz bejelentkezettek (19 éves és idősebb) egyes betegségei

Év	Tízezer megfelelő korú lakosra jutó megbetegedés							
	19 éves és idősebb	19-24 éves	25-34 éves	35-44 éves	45-54 éves	55-64 éves	65-74 éves	75 éves és idősebb
	korcsoportban							
Rosszindulatú daganatok								
2001	196,1	22,6	30,4	77,5	187,1	306,1	444,9	557,0
2003	217,1	13,9	29,5	86,3	205,1	350,2	489,5	601,0
2005	234,3	12,6	27,9	81,6	215,8	375,0	542,8	656,0
2007	292,1	14,1	34,1	89,9	250,8	463,4	677,6	853,4
Ischaemiás szívbetegségek								
2001	863,2	54,4	61,2	208,3	635,2	1 334,8	2 223,3	3 066,0
2003	870,8	13,0	37,7	210,1	635,8	1 354,9	2 236,8	3 077,5
2005	914,8	9,2	30,7	182,2	643,8	1 379,6	2 355,4	3 326,5
2007	1 237,9	16,1	46,7	219,0	839,8	1 848,6	3 113,0	4 541,6
Agyérrendszeri betegségek								
2001	286,8	15,8	17,6	51,4	169,1	388,6	758,1	1 242,1
2003	298,6	4,7	11,7	54,9	178,5	418,8	785,6	1 241,9
2005	340,1	5,4	10,2	53,6	198,6	463,4	898,8	1 411,2
2007	540,7	5,2	14,4	66,4	283,7	709,7	1 416,8	2 323,7
Magasvérnyomás betegségek								
2001	2 213,7	254,0	367,3	1 052,6	2 183,3	3 670,0	4 863,5	5 521,7
2003	2 345,1	200,4	379,6	1 146,9	2 333,4	3 912,3	5 043,6	5 643,6
2005	2 502,5	184,8	373,0	1 125,8	2 494,3	4 135,3	5 448,2	6 094,1
2007	3 136,5	236,9	491,2	1 378,2	3 124,9	5 152,6	6 648,8	7 616,7
A vér és vérképző szervek betegségei és az immunrendszert érintő bizonyos rendellenességek								
2001	164,9	120,6	117,4	152,4	158,4	165,2	217,2	310,3
2003	175,2	119,1	124,4	161,3	169,7	179,0	233,9	323,4
2005	195,1	124,9	137,5	171,2	192,0	197,7	265,8	369,0
2007	296,8	191,3	222,9	247,8	279,6	290,3	380,9	612,2
Cukorbetegség								
2001	585,6	64,7	78,5	240,7	558,2	1 018,5	1 415,2	1 358,1
2003	627,3	38,9	74,9	264,3	596,7	1 096,0	1 507,7	1 444,3
2005	679,8	37,5	71,7	252,0	647,6	1 179,5	1 646,6	1 588,5
2007	859,3	47,0	86,3	280,6	782,8	1 487,9	2 112,0	2 041,0
Pajzsmirigy rendellenességei								
2001	146,9	38,0	62,7	136,8	198,8	199,2	221,6	187,5
2003	174,8	42,9	77,3	157,4	228,8	252,7	259,1	224,3
2005	212,0	39,8	86,3	171,7	263,5	334,2	331,3	300,1
2007	310,3	65,0	131,2	231,7	361,9	491,6	491,6	477,5
Asztma								
2001	141,1	94,1	83,5	107,1	142,7	188,3	217,7	218,5
2003	157,1	109,1	101,2	122,6	158,0	204,9	235,0	224,9
2005	177,2	120,0	114,2	136,9	181,5	233,0	265,2	245,1
2007	262,0	169,0	162,9	193,3	267,5	351,2	399,0	374,5
Deformáló hátgerinc-elváltozások								
2001	216,4	130,7	92,9	151,8	200,7	253,0	378,8	486,4
2003	209,8	131,9	99,1	146,1	197,8	251,7	343,9	458,0
2005	207,5	142,4	102,4	144,4	196,6	256,6	328,9	427,2
2007	195,8	136,8	108,4	132,4	193,5	249,6	298,9	356,6
A csontsűrűség és csontszerkezet rendellenességei								
2001	345,9	6,6	9,1	64,1	256,4	557,3	941,4	1 110,3
2003	353,8	4,2	12,2	68,1	255,8	576,7	946,1	1 151,7
2005	371,3	3,3	8,9	53,4	237,4	605,4	1 012,6	1 295,3
2007	452,1	5,2	11,3	52,8	273,7	729,4	1 235,1	1 569,4

2/6. Az orvosi állások száma szakfeladat szerint

Szakfeladat	Betöltött összes állás	Ebből vállalkozók aránya, %	Betöltött összes állás	Ebből vállalkozók aránya, %	Betöltött összes állás	Ebből vállalkozók aránya, %
	2005		2006		2007	
Orvostudományi kutatás és kísérleti fejlesztés	82	3,9	88	8,8	116	10,7
Közigazgatás összesen	3	20,0	9	21,2	17	0,0
Egyetemi és főiskolai oktatás	1 186	0,1	1 278	0,2	1 083	0,0
Aktív fekvőbeteg-ellátás	11 466	5,1	11 571	6,2	10 860	6,6
Rehabilitációt, utókezelést és gondozást nyújtó fekvőbeteg-ellátás	391	4,1	414	3,8	526	6,2
Krónikus kórházi fekvőbeteg-ellátás	387	8,0	373	6,3	417	12,9
Háziorvosi szolgálat	6 959	86,8	7 100	85,9	6 982	84,4
Kiegészítő alapellátási szolgáltatások (pl. fizioterápia, kislabor)	56	32,1	82	24,9	46	41,3
Járóbeteg gondozóintézeti ellátása	357	14,4	384	10,5	328	14,2
Foglalkozás-egészségügyi ellátás	730	57,5	795	61,0	877	58,5
Járóbeteg szakorvosi ellátása	7 146	34,8	7 564	37,3	8 212	41,6
Fogorvosi ellátás	3 825	69,0	4 423	67,3	4 620	66,0
Védőnői szolgálat	18	19,4	6	21,9	12	33,3
Közegészségügyi és járványügyi ellátás	506	0,7	481	0,1	298	0,7
Mentőszolgálat	299	14,6	373	24,8	450	34,4
Vérellátás	125	0,8	123	2,3	115	3,4
Any-, gyermek- és csecsemővédelem	172	19,0	195	16,2	190	9,9
Egészségügyi ellátás egyéb feladatai	512	56,7	681	62,6	848	59,2
Nem kiemelt szakfeladatok	691	10,2	623	11,9	266	21,8
Összesen	34 911	36,5	36 563	37,9	36 262	40,0

2/7. Az egészségügyi szakdolgozói állások száma és a munkakörre előírt szakképesítéssel rendelkezők aránya

Szakdolgozói munkakörök	Betöltött összes állás	Ebből vállalkozók aránya, %	Betöltött összes állás	Ebből vállalkozók aránya, %	Betöltött összes állás	Ebből vállalkozók aránya, %	Munkakörre előírt szakképesítéssel rendelkezők aránya, %		
	2005		2006		2007		2005	2006	2007
Diplomás ápoló	3 289	1,7	3 689	4,3	3 683	3,7	99,2	99,3	99,9
Intenzív betegellátó szakápoló	1 895	1,0	1 850	0,5	1 714	0,9	98,1	97,6	99,2
Pszichiátriai és mentálhigiénés szakápoló	1 389	0,6	1 453	1,1	1 450	1,3	98,3	98,5	98,9
Körzeti-közösségi szakápoló	5 095	6,5	5 154	4,6	4 556	3,8	98,6	99,6	99,1
Foglalkozás-egészségügyi szakápoló	718	15,1	772	15,7	851	11,6	97,8	98,9	98,4
Egyéb szakápoló	10 158	1,0	9 283	2,6	8 496	3,7	95,8	98,5	99,4
Ápoló	9 517	1,0	11 363	1,2	10 572	2,1	98,6	98,8	99,7
Csecsemő és gyermekápoló	4 197	1,1	4 174	0,8	3 621	0,7	99,3	99,1	98,8
Általános ápoló és általános asszisztens	12 744	1,3	11 817	1,7	13 057	1,4	97,6	97,1	98,8
Ápolási asszisztens	2 535	0,3	2 371	0,4	2 179	0,4	71,1	71,7	92,0
Fogászati asszisztens	3 984	3,7	4 270	2,6	4 415	2,5	97,3	98,4	98,3
Röntgenasszisztens	3 374	0,9	3 469	2,8	3 239	3,4	97,0	95,6	99,9
Laboratóriumi asszisztens	4 125	1,0	4 003	0,5	3 393	0,7	98,1	97,4	99,4
Gyógyszertári asszisztens	771	0,9	932	0,9	819	1,0	99,5	98,6	99,8
Egyéb asszisztens	4 625	1,9	4 602	1,4	4 982	3,5	96,9	97,9	98,6
Aneszteziológiai szakasszisztens	1 283	0,5	1 256	0,8	1 139	1,4	97,2	98,8	99,8
Műtős szakasszisztens	2 218	0,2	2 182	0,5	1 957	0,8	98,3	98,6	99,4
Egyéb egészségügyi szakasszisztens	3 483	1,4	3 911	1,6	3 166	2,2	98,8	98,9	99,2
Dietetikus	669	2,3	614	2,7	509	3,8	96,6	96,9	99,6
Egészségnevelő	171	2,9	190	3,8	167	3,2	96,3	98,5	99,4
Egészségügyi szakoktató	205	6,0	224	3,9	131	6,5	100,0	99,6	99,3
Gondozó/szakgondozó	564	3,4	581	2,8	839	1,3	96,6	96,1	98,3
Gyógytornász	2 103	12,8	2 277	16,3	2 236	18,1	98,4	98,4	99,7
Közegészségügyi és járványügyi felügyelő	1 222	0,1	1 225	0,1	1 016	0,0	99,2	99,9	100,0
Mentőtiszt	638	5,5	634	9,1	683	12,7	93,0	99,7	100,0
Mentőápoló	3 055	1,8	3 168	2,3	2 724	3,9	73,1	67,5	100,0
Gyógy-, sport-, fürdősz. masszőr	1 277	9,1	1 300	14,1	1 447	14,5	96,8	98,1	98,6
Szülésznő	1 997	0,1	1 952	0,1	1 577	0,7	99,0	99,4	99,7
Védőnő	5 001	0,8	5 366	1,2	5 349	1,6	99,5	99,9	100,0
Egyéb	9 028	1,8	9 084	1,3	8 112	2,7	79,1	82,7	94,2
Összesen	101 326	2,0	103 168	2,4	98 079	2,9	94,8	95,5	98,7

2/8. A háziorvosok és a házi gyermekorvosok betegforgalma

Év	Egy háziorvosra jutó évi betegforgalom				Egy házi gyermekorvosra jutó évi betegforgalom			
	a rendelésen megjelentek	a beteg lakásán meglátogatottak	a szakrendelésre irányítás		a rendelésen megjelentek	az összes látogatás	ebből	
			EKG, röntgen, labor	egyéb			preventív	beteg-
							látogatás	
2000	9 208	1 078	652	597	5 846	859	319	540
2001	9 400	1 032	682	610	5 845	822	311	511
2002	9 666	988	724	646	5 607	753	287	466
2003	9 946	988	770	678	5 924	744	277	467
2004	10 332	953	840	725	5 919	675	252	423
2005	10 789	926	897	768	6 121	658	244	414
2006	11 455	840	934	892	6 302	628	237	391
2007	9 669	554	932	1 066	6 207	545	213	332

2/9. A gondozóintézetek főbb adatai

Év	Betegforgalom (ezer)				Nyilvántartott gondozottak száma az év végén		
	a tüdő- gondozókban	a pszichiátriai gondozókban	az addiktológiai gondozókban	a bőr- és nemibeteg- gondozókban	a tüdő- gondozókban	a pszichiátriai gondozókban	az addiktológiai gondozókban
2000	2 035	1 262	178	1 966	704 606	130 762	43 319
2001	2 013	1 304	179	1 935	740 507	132 719	40 771
2002	2 000	1 332	184	1 965	773 016	134 791	36 918
2003	1 985	1 364	171	1 902	815 662	136 816	36 430
2004	2 011	1 395	162	1 898	886 808	141 488	34 528
2005	2 046	1 431	164	1 936	931 528	143 024	33 853
2006	1 948	1 482	162	1 875	949 501	149 777	29 448
2007	1 509	1 251	128	1 297	934 753	146 029	26 192

Forrás: Országos Korányi Tbc és Pulmonológiai Intézet, Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet, Országos Addiktológiai Intézet, Országos Szakfelügyeleti Módszertani Központ, Johan Béla Országos Epidemiológiai Központ

2/10. A kórházak fontosabb adatai*

Év	Működő kórházi ágyak száma az év végén	Elbocsátott betegek száma (ezer)	Egynapos ellátási esetek száma	Ápolás átlagos tartama (nap)	Ágykihasználási százalék	Halálozási százalék
2000	83 430	2 610	40 534	8,9	76,5	2,9
2001	80 504	2 655	48 388	8,7	79,4	2,8
2002	80 340	2 708	39 785	8,5	79,9	2,8
2003	79 832	2 749	45 118	8,4	79,4	2,9
2004	79 605	2 777	48 760	8,2	79,2	2,8
2005	79 605	2 800	51 039	8,1	78,5	2,8
2006	79 847	2 716	58 473	7,9	74,2	2,8
2007	71 902	2 423	88 366	7,8	71,4	3,2

* Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium (volt IM) kórházainak adatai nélkül

Forrás: Országos Egészségbiztosítási Pénztár

3.Oktatás

3/1. A tanulók és a hallgatók száma nevelési-oktatási feladat szerint

Nevelési, nevelési-oktatási feladat	Tanulók és hallgatók száma, ezer fő					Tanulók és hallgatók száma a megfelelő korú népesség %-ában
	1990/1991	1995/1996	2005/2006	2006/2007	2007/2008	
Nappali oktatás						
Óvodai	391,9	400,5	326,6	327,6	324,0	87,1
Általános iskolai	1 166,1	987,6	859,3	828,9	809,2	99,5
Szakiskolai	225,4	178,0	131,0	129,2	133,0	27,3
Középiskolai	291,9	372,6	441,2	443,4	442,0	90,7
Felsőfokú iskolai	76,6	132,9	231,5	238,7	242,9	37,9
Összesen	2 151,9	2 071,6	1 989,6	1 967,8	1 951,0	87,6
Felnőttoktatás						
Általános iskolai	11,5	5,2	2,6	2,3	2,2	X
Szakiskolai	–	–	4,0	4,8	5,9	X
Középiskolai	68,1	75,9	89,9	91,0	83,1	X
Felsőfokú iskolai	31,8	62,6	192,7	177,7	154,8	X
Összesen	111,4	143,7	289,1	275,8	246,0	X
Összesen						
Óvodai	391,9	400,5	326,6	327,6	324,0	X
Általános iskolai	1 177,6	992,8	861,9	831,3	811,4	X
Szakiskolai	225,4	178,0	135,0	134,0	138,8	X
Középiskolai	360,0	448,5	531,1	534,4	525,1	X
Felsőfokú iskolai	108,4	195,5	424,2	416,7	397,7	X
Összesen	2 263,3	2 215,3	2 278,7	2 243,8	2 197,0	X

3/2. A végzettek száma a nappali és a felnőttoktatásban

Megnevezés	Végzettek száma, ezer fő					Végzettek száma a megfelelő korú népesség %-ában
	1990	1995	2005	2006	2007	
Nappali oktatás						
8 évfolyamot végzett	169,2	126,2	119,6	118,2	112,4	97,4
Érettségizett	53,1	70,3	77,0	76,9	77,5	62,9
Ebből:						
gimnáziumban	24,2	31,2	38,2	38,2	38,9	31,6
szakközépiskolában	28,9	39,1	38,9	38,7	38,6	31,3
Felsőfokú oklevelet szerzett	16,0	20,0	32,8	29,9	29,0	21,4
Felnőttoktatás						
8 évfolyamot végzett	3,7	2,3	0,7	0,6	0,6	X
Érettségizett	14,8	13,9	11,5	13,9	13,5	X
Ebből:						
gimnáziumban	3,1	3,4	7,0	8,6	8,5	X
szakközépiskolában	11,7	10,5	4,5	5,2	5,0	X
Felsőfokú oklevelet szerzett	8,1	6,2	24,4	23,2	22,4	X
Összesen						
8 évfolyamot végzett	172,9	128,5	120,3	118,8	112,9	X
Érettségizett	67,9	84,2	88,5	90,8	91,0	X
Ebből:						
gimnáziumban	27,3	34,6	45,2	46,8	47,4	X
szakközépiskolában	40,6	49,6	43,4	43,9	43,6	X
Felsőfokú oklevelet szerzett	24,1	26,2	57,2	53,1	51,5	X

3/3. Egyetemek, főiskolák nappali tagozatára jelentkezők és felvettek*

Megnevezés	1990	1995	2005	2006	2007
Jelentkezett	46 767	84 380	91 583	84 262	74 849
Felvett	16 818	49 874	52 863	53 983	50 941
Felvettek a jelentkezők százalékában	36,0	59,1	57,7	64,1	68,1

* A felsőfokú alapképzésbe (BA/BSc), osztatlan és mesterképzésre jelentkezők és felvettek.

3/4. A költségvetés oktatási kiadásai

[illegible]

4. Munkaerőpiac

4/1. A 15–74 éves népesség gazdasági aktivitása nemenként

Időszak	Foglalkoztatottak	Munkanélküliek	Gazdaságilag aktívak	Gazdaságilag nem aktívak	15–74 éves népesség	Aktivitási arány	Munkanélküli-ségi ráta	Foglalkoztatási ráta
	1000 fő							
Együtt								
1990*	4 880,0	62,4	4 942,4	2 725,4	7 667,8	64,5	1,3	63,6
1992	4 025,7	444,2	4 469,9	3 202,0	7 671,9	58,3	9,9	52,5
1998	3 695,6	314,0	4 009,6	3 792,7	7 802,3	51,4	7,8	47,4
1999	3 809,3	285,3	4 094,6	3 693,1	7 787,7	52,6	7,0	48,9
2000	3 856,2	263,7	4 119,9	3 659,6	7 779,5	53,0	6,4	49,6
2001	3 868,3	234,1	4 102,4	3 670,0	7 772,4	52,8	5,7	49,8
2002	3 870,6	238,8	4 109,4	3 652,8	7 762,2	52,9	5,8	49,9
2003	3 921,9	244,5	4 166,4	3 578,5	7 744,9	53,8	5,9	50,6
2004	3 900,4	252,9	4 153,3	3 567,9	7 721,2	53,8	6,1	50,5
2005	3 901,5	303,9	4 205,4	3 517,1	7 722,5	54,5	7,2	50,5
2006	3 930,1	316,8	4 246,9	3 474,9	7 721,8	55,0	7,5	50,9
2007	3 926,2	311,9	4 238,1	3 481,3	7 719,4	54,9	7,4	50,9
Férfi								
1990*	2 648,0	37,9	2 685,9	1 008,8	3 694,7	72,7	1,4	71,7
1992	2 161,2	265,9	2 427,1	1 239,7	3 666,8	66,2	11,0	58,9
1998	2 023,0	188,7	2 211,7	1 507,0	3 718,7	59,5	8,5	54,4
1999	2 083,6	170,0	2 253,6	1 456,3	3 709,9	60,7	7,5	56,2
2000	2 105,8	158,9	2 264,7	1 441,0	3 705,7	61,1	7,0	56,8
2001	2 113,7	142,4	2 256,1	1 447,9	3 704,0	60,9	6,3	57,1
2002	2 112,5	138,0	2 250,5	1 450,3	3 700,8	60,8	6,1	57,1
2003	2 126,5	138,5	2 265,0	1 426,4	3 691,4	61,4	6,1	57,6
2004	2 117,3	136,8	2 254,1	1 426,9	3 681,0	61,2	6,1	57,5
2005	2 116,1	159,1	2 275,2	1 409,7	3 684,9	61,7	7,0	57,4
2006	2 137,4	164,6	2 302,0	1 385,5	3 687,5	62,4	7,2	58,0
2007	2 143,0	164,2	2 307,2	1 386,0	3 693,2	62,5	7,1	58,0

*Szakértői becslés

4/1. A 15–74 éves népesség gazdasági aktivitása nemenként (folytatás)

Időszak	Foglalkoztatottak	Munkanélküliek	Gazdaságilag aktívak	Gazdaságilag nem aktívak	15–74 éves népesség	Aktivitási arány	Munkanélkülségi ráta	Foglalkoztatási ráta
	1000 fő							
Nő								
1990*	2 232,0	24,5	2 256,5	1 716,6	3 973,1	56,8	1,1	56,2
1992	1 864,5	178,3	2 042,8	1 962,3	4 005,1	51,0	8,7	46,6
1998	1 672,6	125,3	1 797,9	2 285,7	4 083,6	44,0	7,0	41,0
1999	1 725,7	115,3	1 841,0	2 236,8	4 077,8	45,1	6,3	42,3
2000	1 750,4	104,8	1 855,2	2 218,6	4 073,8	45,5	5,6	43,0
2001	1 754,6	91,7	1 846,3	2 222,1	4 068,4	45,4	5,0	43,1
2002	1 758,1	100,8	1 858,9	2 202,5	4 061,4	45,8	5,4	43,3
2003	1 795,4	106,0	1 901,4	2 152,1	4 053,5	46,9	5,6	44,3
2004	1 783,1	116,1	1 899,2	2 141,0	4 040,2	47,0	6,1	44,1
2005	1 785,4	144,8	1 930,2	2 107,4	4 037,6	47,8	7,5	44,2
2006	1 792,7	152,2	1 944,9	2 089,4	4 034,3	48,2	7,8	44,4
2007	1 783,2	147,7	1 930,9	2 095,3	4 026,2	48,0	7,6	44,3

*Szakértői becslés

4/2. Foglalkoztatási ráta korcsoport

Év	Foglalkoztatási ráta korcsoportok szerint (%)					
	15–24	25–54	55–64	15–64	összehasonlítható munkavállalási kor ^a	aktuális munkavállalási kor ^b
	évesek					
Együtt						
1992	35,3	75,6	23,0	58,0	64,5	64,5
1998	34,1	70,4	16,7	53,6	59,7	58,5
1999	34,1	72,3	19,3	55,4	61,5	60,3
2000	32,5	73,0	21,9	56,0	62,0	60,2
2001	30,7	73,1	23,5	56,2	62,1	60,4
2002	28,5	73,0	25,6	56,2	61,9	60,0
2003	26,7	73,7	29,0	57,0	62,3	60,8
2004	23,6	73,6	31,1	56,8	61,7	60,0
2005	21,8	73,7	33,0	56,9	61,7	60,1
2006	21,7	74,2	33,6	57,3	62,2	60,2
2007	21,0	74,6	33,1	57,3	62,4	60,1
Férfi						
1992	37,0	81,3	33,3	64,0	67,9	67,9
1998	37,4	76,9	25,8	60,3	63,7	63,1
1999	37,8	78,7	29,6	62,2	65,7	65,0
2000	36,0	79,2	32,8	62,7	66,3	64,9
2001	34,4	79,4	34,1	62,9	66,6	65,1
2002	31,2	79,7	35,5	62,9	66,5	65,2
2003	29,7	80,1	37,9	63,4	66,9	65,7
2004	26,3	80,5	38,4	63,1	66,6	65,3
2005	24,4	80,3	40,6	63,1	66,4	65,2
2006	24,5	80,9	41,4	63,8	67,2	65,9
2007	24,2	81,3	41,7	64,0	67,4	66,2
Nő						
1992	33,6	70,2	14,5	52,3	60,8	60,8
1998	30,6	64,1	9,6	47,3	55,3	53,7
1999	30,4	66,1	11,2	48,9	56,9	55,4
2000	28,8	66,9	13,1	49,6	57,4	55,4
2001	26,9	67,0	14,9	49,8	57,3	55,5
2002	25,8	66,5	17,6	49,8	56,9	54,8
2003	23,7	67,4	21,8	50,9	57,4	55,9
2004	20,8	67,0	25,0	50,7	56,5	54,8
2005	19,2	67,2	26,7	51,0	56,6	54,9
2006	18,7	67,6	27,1	51,1	56,8	54,5
2007	17,8	67,9	26,2	50,9	56,9	54,1

^aFérfiak: 15–59 év, nők: 15–54 év.

^b1992-ben férfiak: 15–59 év, nők 15–54 év; 1998-1999 között férfiak: 15–60 év, nők: 15–56 év; 2000-2001 között férfiak: 15–61 év, nők: 15–57 év; 2002-2003 között férfiak: 15–61 év, nők: 15–58 év; 2004-2005 között férfiak: 15–61 év, nők: 15–59 év; 2006-2007-ben férfiak: 15–61 év, nők: 15–60 év.

4/3. Munkanélküliségi ráta korcsoj

Év	Munkanélküliségi ráta korcsoportok szerint (%)					
	15–24	25–54	55–64	15–64	összehasonlítható munkavállalási kor ^a	aktuális munkavállalási kor ^b
	évesek					
Együtt						
1992	18,8	8,8	5,7	10,0	10,2	10,2
1998	14,0	6,8	4,7	7,8	7,8	7,8
1999	12,9	6,2	2,8	7,0	7,1	7,1
2000	12,7	5,7	3,0	6,4	6,6	6,5
2001	11,3	5,1	2,9	5,7	5,9	5,8
2002	12,6	5,2	3,1	5,8	6,0	5,9
2003	13,4	5,3	2,8	5,9	6,1	5,9
2004	15,5	5,5	3,1	6,1	6,3	6,2
2005	19,4	6,4	3,9	7,2	7,5	7,3
2006	19,1	6,8	3,9	7,5	7,7	7,5
2007	18,0	6,8	4,2	7,4	7,6	7,5
Férfi						
1992	21,9	9,6	5,9	11,1	11,2	11,2
1998	15,8	7,3	4,6	8,5	8,5	8,5
1999	14,0	6,7	3,4	7,6	7,6	7,6
2000	13,8	6,2	3,7	7,1	7,1	7,1
2001	12,2	5,7	3,8	6,3	6,4	6,3
2002	13,2	5,4	3,8	6,2	6,2	6,2
2003	13,8	5,5	2,9	6,1	6,2	6,2
2004	16,2	5,3	3,2	6,1	6,2	6,2
2005	19,7	6,1	4,2	7,0	7,2	7,1
2006	18,6	6,4	4,0	7,2	7,3	7,2
2007	17,7	6,5	4,5	7,2	7,3	7,2
Nő						
1992	15,1	7,8	5,4	8,8	9,0	9,0
1998	11,6	6,1	5,0	6,9	7,0	6,9
1999	11,5	5,6	1,3	6,3	6,5	6,4
2000	11,2	5,0	1,6	5,7	5,9	5,7
2001	10,0	4,5	1,4	5,0	5,2	5,0
2002	11,9	4,9	1,9	5,4	5,7	5,5
2003	12,9	5,0	2,7	5,6	5,8	5,7
2004	14,4	5,6	2,9	6,1	6,4	6,2
2005	19,1	6,9	3,5	7,5	7,9	7,6
2006	19,8	7,2	3,9	7,9	8,3	7,9
2007	18,6	7,2	3,9	7,7	8,1	7,8

^aFérfiak: 15–59 év, nők: 15–54 év.

^b1992-ben férfiak: 15–59 év, nők 15–54 év; 1998-1999 között férfiak: 15–60 év, nők: 15–56 év; 2000-2001 között férfiak: 15–61 év, nők: 15–57 év; 2002-2003 között férfiak: 15–61 év, nők: 15–58 év; 2004-2005 között férfiak: 15–61 év, nők: 15–59 év; 2006-2007-ben férfiak: 15–61 év, nők: 15–60 év.

4/4. A 15–74 éves foglalkoztatottak száma nemzetgazd.

Időszak	Mezőgazdaság	Energiaipar összesen	Villamos energiaipar	Feldolgozóipar	Építőipar	Kereskedelem, javítás	Szállás-helyszolgáltatás	Szállítás, raktározás	Pénzügyi tevékenység	Ingatlanügy-letek	Közigazgatás, védelem, társadalom-biztosítás	Oktatás	Egészségügy, szociális ellátás	Egyéb közös-ségi, szemé-lyi szolgál-tatás	Össze-sen
	1000 fő														

Együtt

1992	460,1	160,7	108,0	1 053,5	216,8	480,4	115,6	346,4	68,7	140,3	236,7	311,8	236,3	198,4	4 025,7
1998	274,7	123,1	97,6	914,2	230,0	476,1	121,9	304,3	82,0	164,4	273,6	310,0	242,6	178,7	3 695,6
1999	275,7	115,0	90,7	933,1	252,2	517,9	133,2	308,7	80,9	182,5	284,1	310,5	241,8	173,7	3 809,3
2000	255,5	100,2	80,7	936,7	267,1	543,2	134,3	313,3	84,3	204,6	282,1	322,8	245,2	166,9	3 856,2
2001	243,4	93,4	80,1	961,0	271,5	550,1	143,1	312,5	78,9	219,1	276,4	314,5	238,7	165,7	3 868,3
2002	240,9	89,0	74,2	959,9	271,0	552,1	137,3	309,7	75,3	232,8	282,1	318,0	240,7	161,8	3 870,6
2003	215,2	81,0	68,2	925,5	299,4	553,1	139,4	303,2	72,8	265,9	295,4	329,0	267,2	174,8	3 921,9
2004	204,9	77,9	63,7	893,9	308,7	545,7	148,8	296,1	80,1	272,5	298,8	333,0	269,4	170,6	3 900,4
2005	194,0	79,5	64,6	869,4	315,1	585,9	154,3	285,4	80,3	275,8	297,9	323,4	262,7	177,8	3 901,5
2006	190,8	82,6	67,6	865,2	321,6	582,0	157,2	301,3	80,3	282,8	299,2	322,9	269,5	174,7	3 930,1
2007	182,9	78,8	64,2	872,0	330,5	591,5	156,1	301,7	83,8	282,9	285,3	316,3	260,4	184,0	3 926,2

4/4. A 15–74 éves foglalkoztatottak száma nemzetgazdasági ágak szerint, nemenként (folytatás)

Időszak	Mezőgazdaság	Energiaipar összesen	Villamos energiaipar	Feldolgozóipar	Építőipar	Kereskedelem, javítás	Szálláshelyszolgáltatás	Szállítás, raktározás	Pénzügyi tevékenység	Ingatlanügy-letek	Közigazgatás, védelem, társadalombiztosítás	Oktatás	Egészségügy, szociális ellátás	Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	Összesen
1000 fő															

Férfi

1992	316,7	122,1	76,6	590,6	184,3	200,7	48,7	243,0	16,5	68,4	134,8	75,4	58,9	101,1	2 161,2
1998	208,4	94,5	73,3	535,3	210,7	222,1	57,3	217,7	26,8	92,3	137,5	74,3	58,3	87,8	2 023,0
1999	207,6	85,0	65,7	550,5	231,8	240,9	63,5	222,9	26,6	101,2	141,3	71,9	56,8	83,6	2 083,6
2000	192,2	76,3	60,8	542,4	246,4	262,9	63,2	226,5	28,1	110,4	145,7	70,9	60,0	80,8	2 105,8
2001	181,2	72,2	60,6	555,5	250,0	268,9	72,1	226,1	24,3	120,7	141,7	69,9	55,2	75,9	2 113,7
2002	176,9	69,0	55,6	564,3	250,3	263,8	62,5	227,3	23,2	128,4	147,8	69,4	56,6	73,0	2 112,5
2003	166,6	61,2	50,2	547,3	275,1	267,6	59,7	219,5	22,6	143,6	151,5	71,4	62,5	77,9	2 126,5
2004	158,0	57,5	46,2	536,1	284,3	266,2	62,6	215,5	25,7	149,2	151,0	72,0	61,3	77,9	2 117,3
2005	145,4	60,5	47,9	530,7	293,9	267,2	70,8	212,5	26,6	152,8	146,3	72,7	58,4	78,3	2 116,1
2006	142,2	61,7	48,7	530,7	300,0	269,6	69,3	218,9	27,8	157,7	151,0	72,2	60,0	76,3	2 137,4
2007	140,8	60,7	48,0	533,3	307,3	277,0	67,7	224,0	26,9	153,0	139,0	72,4	57,0	83,9	2 143,0

4/4. A 15–74 éves foglalkoztatottak száma nemzetgazdasági ágak szerint, nemenként (folytatás)

Időszak	Mezőgazdaság	Energiaipar összesen	Villamos energiaipar	Feldolgozóipar	Építőipar	Kereskedelem, javítás	Szálláshelyszolgáltatás	Szállítás, raktározás	Pénzügyi tevékenység	Ingatlanügy-letek	Közigazgatás, védelem, társadalom-biztosítás	Oktatás	Egészségügy, szociális ellátás	Egyéb közöségi, személynél szolgáltatás	Összesen
	1000 fő														

Nő

1992	143,4	38,6	31,4	462,9	32,5	279,7	66,9	103,4	52,2	71,9	101,9	236,4	177,4	97,3	1 864,5
1998	66,3	28,6	24,3	378,9	19,3	254,0	64,6	86,6	55,2	72,1	136,1	235,7	184,3	90,9	1 672,6
1999	68,1	30,0	25,0	382,6	20,4	277,0	69,7	85,8	54,3	81,3	142,8	238,6	185,0	90,1	1 725,7
2000	63,3	23,9	19,9	394,3	20,7	280,3	71,1	86,8	56,2	94,2	136,4	251,9	185,2	86,1	1 750,4
2001	62,2	21,2	19,5	405,5	21,5	281,2	71,0	86,4	54,6	98,4	134,7	244,6	183,5	89,8	1 754,6
2002	64,0	20,0	18,6	395,6	20,7	288,3	74,8	82,4	52,1	104,4	134,3	248,6	184,1	88,8	1 758,1
2003	48,6	19,8	18,0	378,2	24,3	285,5	79,7	83,7	50,2	122,3	143,9	257,6	204,7	96,9	1 795,4
2004	46,9	20,4	17,5	357,8	24,4	279,5	86,2	80,6	54,4	123,3	147,8	261,0	208,1	92,7	1 783,1
2005	48,6	19,0	16,7	338,7	21,2	318,7	83,5	72,9	53,7	123,0	151,6	250,7	204,3	99,5	1 785,4
2006	48,6	20,9	18,9	334,5	21,6	312,4	87,9	82,4	52,5	125,1	148,2	250,7	209,5	98,4	1 792,7
2007	42,1	18,1	16,2	338,7	23,2	314,5	88,4	77,7	56,9	129,9	146,3	243,9	203,4	100,1	1 783,2

4/5. A 15–74 éves foglalkoztatottak száma foglalkoztatásuk jellege szerint, nem

Időszak	Alkalmazott		Szövetkezeti tagja	Társas vállalkozás tagja	Vállalkozó	Segítő családtag	Foglalkoztatott	
	összesen	ebből: határozott idejű szerződése van					összesen	ebből: részmunkaidős ^a
1000 fő								

Együtt

1992	3 203,4	-	225,0	257,9	290,1	49,3	4 025,7	-
1998	3 105,9	207,3	55,5	133,3	372,6	28,3	3 695,6	-
1999	3 215,1	200,2	43,5	110,6	411,6	28,5	3 809,3	-
2000	3 276,1	233,5	38,0	129,2	386,3	26,6	3 856,2	151,7
2001	3 313,6	248,2	31,4	118,9	377,3	27,1	3 868,3	152,7
2002	3 337,2	243,4	22,5	109,9	377,1	23,9	3 870,6	151,3
2003	3 399,2	256,4	8,6	114,7	378,4	21,0	3 921,9	176,1
2004	3 347,8	228,9	8,1	136,6	390,5	17,4	3 900,4	171,9
2005	3 367,3	236,9	5,8	146,7	364,4	17,3	3 901,5	160,0
2006	3 431,4	231,3	4,8	126,7	347,2	20,0	3 930,1	156,5
2007	3 439,7	250,8	4,4	123,2	341,2	17,7	3 926,2	162,4

^a Önbesorolás alapján.

4/5. A 15–74 éves foglalkoztatottak száma foglalkoztatásuk jellege szerint, nemenként (folytatás)

Időszak	Alkalmazott		Szövetkezeti tagja	Társas vállalkozás tagja	Vállalkozó	Segítő családtag	Foglalkoztatott	
	összesen	ebből: határozott idejű szerződése van					összesen	ebből: részmunkaidős ^a
1000 fő								

Férfi

1992	1 643,9	-	154,0	159,2	188,6	15,5	2 161,2	-
1998	1 626,6	117,6	38,7	88,4	259,5	9,8	2 023,0	-
1999	1 681,5	110,6	30,8	75,0	286,3	10,0	2 083,6	-
2000	1 709,2	131,1	26,4	93,0	268,4	8,8	2 105,8	62,3
2001	1 738,0	141,3	21,1	84,8	260,4	9,4	2 113,7	63,7
2002	1 753,8	138,5	14,5	76,3	260,8	7,1	2 112,5	62,3
2003	1 768,1	147,3	5,8	81,4	263,4	7,8	2 126,5	67,9
2004	1 745,0	130,4	5,4	93,1	268,7	5,1	2 117,3	66,9
2005	1 756,9	133,1	3,6	100,4	249,8	5,4	2 116,1	56,3
2006	1 801,0	132,8	3,2	89,0	238,4	5,8	2 137,4	55,9
2007	1 820,1	140,3	3,0	84,9	229,5	5,5	2 143,0	59,0

^a Önbesorolás alapján.

4/5. A 15–74 éves foglalkoztatottak száma foglalkoztatásuk jellege szerint, nemenként (folytatás)

Időszak	Alkalmazott		Szövetkezeti tagja	Társas vállalkozás tagja	Vállalkozó	Segítő családtag	Foglalkoztatott	
	összesen	ebből: határozott idejű szerződése van					összesen	ebből: részmunkaidős ^a
1000 fő								

Nő

1992	1 559,5	-	71,0	98,7	101,5	33,8	1 864,5	-
1998	1 479,3	89,7	16,8	44,9	113,1	18,5	1 672,6	-
1999	1 533,6	89,6	12,7	35,6	125,3	18,5	1 725,7	-
2000	1 566,9	102,4	11,6	36,2	117,9	17,8	1 750,4	89,4
2001	1 575,6	106,9	10,3	34,1	116,9	17,7	1 754,6	89,0
2002	1 583,4	104,9	8,0	33,6	116,3	16,8	1 758,1	89,0
2003	1 631,1	109,1	2,8	33,3	115,0	13,2	1 795,4	108,2
2004	1 602,8	98,5	2,7	43,5	121,8	12,3	1 783,1	105,0
2005	1 610,4	103,8	2,2	46,3	114,6	11,9	1 785,4	103,7
2006	1 630,4	98,5	1,6	37,7	108,8	14,2	1 792,7	100,6
2007	1 619,6	110,5	1,4	38,3	111,7	12,2	1 783,2	103,4

^a Önbesorolás alapján.

4/6. A 15–74 éves foglalkoztatottak száma és foglalkoztatási rátája legmagasabb iskolai végzett

Időszak	Alapfokú	Középfokú (érettségi nélkül)	Középfokú (érettségivel)	Felsőfokú	Összesen	Alapfokú	Középfokú (érettségi nélkül)	Középfokú (érettségivel)	Felsőfokú	Összesen
	végzettséggel rendelkező foglalkoztatottak száma, ezer fő					végzettséggel rendelkezők foglalkozási rátája (%)				
Együtt										
1992	1 171,5	1 078,1	1 192,2	583,9	4 025,7	31,4	74,8	67,9	78,2	52,5
1998	802,0	1 129,5	1 161,8	602,3	3 695,6	23,6	70,0	58,6	74,4	47,4
1999	709,7	1 215,1	1 256,3	628,2	3 809,3	22,6	71,2	59,8	75,1	48,9
2000	671,9	1 246,0	1 272,7	665,6	3 856,2	22,3	71,4	59,6	75,4	49,6
2001	666,2	1 277,3	1 257,4	667,4	3 868,3	22,3	71,5	59,2	76,4	49,8
2002	633,2	1 290,4	1 264,7	682,3	3 870,6	21,9	71,2	58,6	76,2	49,9
2003	592,7	1 262,9	1 323,8	742,5	3 921,9	21,7	69,9	59,2	76,3	50,6
2004	559,7	1 220,8	1 309,2	810,7	3 900,4	21,1	69,1	58,3	76,6	50,5
2005	550,3	1 223,9	1 299,3	828,0	3 901,5	21,2	68,1	57,8	76,7	50,5
2006	519,2	1 243,2	1 325,1	842,6	3 930,1	20,8	68,6	57,7	75,0	50,9
2007	495,1	1 250,1	1 331,7	849,3	3 926,2	20,6	67,8	57,2	73,9	50,9

4/6. A 15–74 éves foglalkoztatottak száma és foglalkoztatási rátája legmagasabb iskolai végzettségük szerint, nemenként (folytatás)

Időszak	Alapfokú	Középfokú (érettségi nélkül)	Középfokú (érettségivel)	Felsőfokú	Összesen	Alapfokú	Középfokú (érettségi nélkül)	Középfokú (érettségivel)	Felsőfokú	Összesen
	végzettséggel rendelkező foglalkoztatottak száma, ezer fő					végzettséggel rendelkezők foglalkozási rátája (%)				
Férfi										
1992	560,0	761,6	520,9	318,7	2 161,2	35,7	78,5	71,4	79,8	58,9
1998	408,1	792,8	521,3	300,8	2 023,0	28,2	75,1	63,4	75,7	54,4
1999	351,5	864,3	556,9	310,9	2 083,6	26,7	76,4	64,9	77,4	56,2
2000	336,5	878,1	561,2	330,0	2 105,8	26,5	77,0	64,5	77,5	56,8
2001	330,3	903,5	550,4	329,5	2 113,7	26,4	77,3	63,8	78,5	57,1
2002	307,4	912,3	557,9	334,9	2 112,5	25,4	77,1	63,6	78,2	57,1
2003	297,6	877,3	588,9	362,7	2 126,5	25,8	76,1	64,0	78,4	57,6
2004	276,8	854,4	593,0	393,1	2 117,3	24,8	75,2	63,6	79,1	57,5
2005	275,5	862,5	585,8	392,3	2 116,1	25,1	74,1	63,3	78,9	57,4
2006	263,1	872,4	605,5	396,4	2 137,4	24,9	74,7	63,8	77,5	58,0
2007	253,5	872,3	616,1	401,1	2 143,0	24,8	74,0	63,3	77,6	58,0

4/6. A 15–74 éves foglalkoztatottak száma és foglalkoztatási rátája legmagasabb iskolai végzettségük szerint, nemenként (folytatás)

Időszak	Alapfokú	Középfokú (érettségi nélkül)	Középfokú (érettségivel)	Felsőfokú	Összesen	Alapfokú	Középfokú (érettségi nélkül)	Középfokú (érettségivel)	Felsőfokú	Összesen
	végzettséggel rendelkező foglalkoztatottak száma, ezer fő					végzettséggel rendelkezők foglalkozási rátája (%)				
Nő										
1992	611,5	316,5	671,3	265,2	1 864,5	28,3	67,3	65,4	76,4	46,6
1998	393,9	336,7	640,5	301,5	1 672,6	20,2	60,4	55,2	73,1	41,0
1999	358,2	350,8	699,4	317,3	1 725,7	19,6	60,8	56,3	73,0	42,3
2000	335,4	367,9	711,5	335,6	1 750,4	19,2	60,8	56,3	73,5	43,0
2001	335,9	373,8	707,0	337,9	1 754,6	19,4	60,5	56,0	74,4	43,1
2002	325,8	378,1	706,8	347,4	1 758,1	19,3	60,1	55,2	74,3	43,3
2003	295,1	385,6	734,9	379,8	1 795,4	18,8	59,0	55,8	74,4	44,3
2004	282,9	366,4	716,2	417,6	1 783,1	18,4	58,1	54,5	74,3	44,1
2005	274,8	361,4	713,5	435,7	1 785,4	18,3	57,0	54,0	74,8	44,2
2006	256,1	370,8	719,6	446,2	1 792,7	17,9	57,5	53,5	73,0	44,4
2007	241,6	377,8	715,6	448,2	1 783,2	17,5	56,9	52,9	71,0	44,3

4/7. A 15–74 éves munkanélküliek száma és munkanélküliségi rátája legmagasabb iskolai végzettségük szerint

Időszak	Alapfokú	Középfokú (érettségi nélkül)	Középfokú (érettségivel)	Felsőfokú	Összesen	végzettséggel rendelkező munkanélküliek száma, ezer fő				végzettséggel rendelkező munkanélküliségi rátája (%)				Összesen
	Együtt													
1992	196,4	141,4	90,5	15,9	444,2	14,4	11,6	7,1	2,7					9,9
1998	121,9	107,7	72,1	12,3	314,0	13,2	8,7	5,8	2,0					7,8
1999	101,0	107,4	67,8	9,1	285,3	12,5	8,1	5,1	1,4					7,0
2000	85,8	102,3	65,1	10,5	263,7	11,3	7,6	4,9	1,6					6,4
2001	82,9	87,2	54,4	9,6	234,1	11,1	6,4	4,1	1,4					5,7
2002	84,1	86,0	55,5	13,2	238,8	11,7	6,2	4,2	1,9					5,8
2003	81,8	91,9	57,7	13,1	244,5	12,1	6,8	4,2	1,7					5,9
2004	78,7	90,1	65,1	19,0	252,9	12,3	6,9	4,7	2,3					6,1
2005	91,9	107,8	81,2	23,0	303,9	14,3	8,1	5,9	2,7					7,2
2006	102,8	107,8	82,3	23,9	316,8	16,5	8,0	5,8	2,8					7,5
2007	103,3	103,1	80,2	25,3	311,9	17,3	7,6	5,7	2,9					7,4

47. A 15–74 éves munkanélküliek száma és munkanélküliségi rátája legmagasabb iskolai végzettségük szerint, nemenként (folytatás)

Időszak	Alapfokú	Középfokú (érettségi nélkül)	Középfokú (érettségivel)	Felsőfokú	Összesen	Alapfokú	Középfokú (érettségi nélkül)	Középfokú (érettségivel)	Felsőfokú	Összesen
	végzettséggel rendelkező munkanélküliek száma, ezer fő					végzettséggel rendelkezők munkanélküliségi rátája (%)				
Férfi										
1992	109,0	103,6	42,9	10,4	265,9	16,3	12,0	7,6	3,2	11,0
1998	70,0	79,3	32,5	6,9	188,7	14,6	9,1	5,9	2,2	8,5
1999	58,9	76,9	29,4	4,8	170,0	14,4	8,2	5,0	1,5	7,5
2000	52,0	73,0	28,5	5,4	158,9	13,4	7,7	4,8	1,6	7,0
2001	52,0	61,5	24,9	4,0	142,4	13,6	6,4	4,3	1,2	6,3
2002	50,6	59,8	23,0	4,6	138,0	14,1	6,2	4,0	1,4	6,1
2003	47,1	61,9	23,8	5,7	138,5	13,7	6,6	3,9	1,5	6,1
2004	46,4	58,3	25,4	6,7	136,8	14,4	6,4	4,1	1,7	6,1
2005	51,0	68,6	30,3	9,2	159,1	15,6	7,4	4,9	2,3	7,0
2006	54,9	65,9	32,9	10,9	164,6	17,3	7,0	5,2	2,7	7,2
2007	57,3	63,8	33,3	9,8	164,2	18,4	6,8	5,1	2,4	7,1

4/7. A 15–74 éves munkanélküliek száma és munkanélküliségi rátája legmagasabb iskolai végzettségük szerint, nemenként (folytatás)

Időszak	Alapfokú	Középfokú (érettségi nélkül)	Középfokú (érettségivel)	Felsőfokú	Összesen	Alapfokú	Középfokú (érettségi nélkül)	Középfokú (érettségivel)	Felsőfokú	Összesen
	végzettséggel rendelkező munkanélküliek száma, ezer fő					végzettséggel rendelkezők munkanélküliségi rátája (%)				
Nő										
1992	87,4	37,8	47,6	5,5	178,3	12,5	10,7	6,6	2,0	8,7
1998	51,9	28,4	39,6	5,4	125,3	11,6	7,8	5,8	1,8	7,0
1999	42,1	30,5	38,4	4,3	115,3	10,5	8,0	5,2	1,3	6,3
2000	33,8	29,3	36,6	5,1	104,8	9,2	7,4	4,9	1,5	5,6
2001	30,9	25,7	29,5	5,6	91,7	8,4	6,4	4,0	1,6	5,0
2002	33,5	26,2	32,5	8,6	100,8	9,3	6,5	4,4	2,4	5,4
2003	34,7	30,0	33,9	7,4	106,0	10,5	7,2	4,4	1,9	5,6
2004	32,3	31,8	39,7	12,3	116,1	10,2	8,0	5,3	2,9	6,1
2005	40,9	39,2	50,9	13,8	144,8	13,0	9,8	6,7	3,1	7,5
2006	47,9	41,9	49,4	13,0	152,2	15,8	10,2	6,4	2,8	7,8
2007	46,0	39,3	46,9	15,5	147,7	16,0	9,4	6,2	3,3	7,6

4/8. A 15–74 éves munkanélküliek száma^a a munkakeresés időtartama szerint

Időszak	A munkakeresés időtartama								Összesen
	< 1	1–3	4–6	7–11	12	13–18	19–24	25–	
1000 fő									
1992	43,9	90,9	96,4	110,7	10,6	41,7	38,4	–	432,6
1998	13,0	44,2	44,2	45,5	16,1	39,3	27,6	64,3	294,2
1999	14,9	43,6	38,7	45,8	13,3	38,1	26,9	62,4	283,7
2000	16,7	38,7	35,3	42,9	13,0	37,2	23,8	54,9	262,5
2001	14,9	37,0	33,2	38,6	11,5	31,6	20,9	44,2	231,9
2002	15,5	39,4	34,8	40,7	11,6	32,7	19,8	42,5	237,0
2003	15,9	42,1	38,9	42,0	14,5	27,6	17,6	43,0	241,6
2004	13,0	42,0	39,9	41,8	13,5	33,4	19,6	47,2	250,4
2005	14,8	48,9	44,1	51,3	14,1	41,0	27,4	54,3	295,9
2006	13,3	50,7	48,3	51,9	17,4	41,5	26,6	58,8	308,5
2007	13,8	49,4	44,3	50,1	12,7	43,3	26,0	64,9	304,5

^a 2002-ig a 30 napon belül, 2003-tól a 90 napon belül új állásban kezdők nélkül.

4/9. A regisztrált munkanélküliek (álláskeresők) főbb adatai

Év ^a	Regisztrált munkanélküliek (nyilvántartott álláskereső) száma			Munkanélküli (álláskeresői) járadékban részesülők száma ^b	Jövedelempótló támogatásban részesülők száma ^c
	férfi	nő	összesen		
	1000 fő				
1992	328,0	229,0	557,0	412,9	18,4
1993	395,3	276,4	671,7	404,8	89,3
1994	333,1	235,3	568,4	228,9	190,3
1995	293,8	213,9	507,7	182,8	211,0
1996	284,1	216,5	500,6	171,7	211,3
1997	267,1	203,0	470,1	141,7	201,1
1998	233,4	189,7	423,1	130,7	182,1
1999	221,4	188,1	409,5	140,7	159,8
2000	209,7	180,8	390,5	131,7	143,5
2001	196,4	167,7	364,1	119,2	131,2
2002	184,6	160,1	344,7	114,9	113,4
2003	188,0	169,2	357,2	107,2	116,2
2004	193,3	182,6	375,9	109,7	120,4
2005	210,4	199,5	409,9	113,9	133,4
2006	200,9	192,5	393,5	109,1	121,8
2007	219,9	207,0	426,9	96,5	133,0

^a Éves átlag adatok.

^b A nyugdíj előtti segélyben és az álláskeresőt ösztönző juttatásban részesülők nélkül.

^c 2001-től a rendszeres szociális segélyben részesülőkke

**4/10. A havi bruttó és nettó átlagkereset, a fogyasztóiár-index,
valamint a reálkereset alakulása, 1980–2007**

Év	Teljes munkaidőben foglalkoztatottak átlagkeresete				Fogyasztóiár-index	Nettó reálkereseti index
	bruttó	nettó	bruttó	nettó		
	Ft/fő/hó		előző év = 100,0			
1980	4 098	–	105,7	–	109,1	–
1990	13 446	10 108	128,6	121,6	128,9	94,3
1991	17 934	12 948	130,0	125,5	135,0	93,0
1992	22 294	15 628	125,1	121,3	123,0	98,6
1993	27 173	18 397	121,9	117,7	122,5	96,1
1994	33 939	23 424	124,9	127,3	118,8	107,2
1995	38 900	25 891	116,8	112,6	128,2	87,8
1996	46 837	30 544	120,4	117,4	123,6	95,0
1997	57 270	38 145	122,3	124,1	118,3	104,9
1998	67 764	45 162	118,3	118,4	114,3	103,6
1999	77 187	50 076	116,1	112,7	110,0	102,5
2000	87 645	55 785	113,5	111,4	109,8	101,5
2001	103 553	64 913	118,0	116,2	109,2	106,4
2002	122 482	77 622	118,3	119,6	105,3	113,6
2003	137 193	88 753	112,0	114,3	104,7	109,2
2004	145 520	93 715	106,0	105,6	106,8	98,9
2005	158 343	103 149	108,8	110,1	103,6	106,3
2006	171 351	110 951	108,2	107,6	103,9	103,6
2007	185 004	114 112	108,0	102,8	108,0	95,2

Forrás: Intézményi munkaügy-statisztika

4/11. Bruttó átlagkeresetek nemzetgazdasági ágak szerint, 2001–2007

Nemzetgazdasági ág	Bruttó átlagkereset							Ft/fő/hó
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Mezőgazdaság, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás, halászat	72 116	84 251	89 273	97 014	102 801	111 961	122 072	
Bányászat	126 796	138 540	149 076	162 145	168 794	194 948	200 921	
Feldolgozóipar	101 119	113 817	124 087	136 534	146 227	158 953	172 942	
Villamosenergia-, gáz-, vízellátás	135 682	155 468	174 189	192 430	208 433	226 893	250 432	
Építőipar	79 719	86 209	93 797	99 991	106 574	117 633	135 937	
Kereskedelem, javítás	90 596	106 411	115 566	122 299	130 700	145 246	157 963	
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	68 120	81 167	87 118	90 072	95 777	102 890	112 039	
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	114 447	130 621	142 646	157 749	169 954	183 983	194 127	
Pénzügyi tevékenység	215 970	240 881	273 776	324 297	350 837	403 861	390 350	
Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	121 821	133 867	145 054	154 365	161 904	172 109	191 712	
Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás	131 724	167 846	180 837	184 304	207 322	222 973	253 509	
Oktatás	97 647	128 665	162 380	159 805	181 447	191 133	193 196	
Egészségügyi, szociális ellátás	78 850	103 142	129 956	130 425	144 022	151 822	159 787	
Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	91 679	111 386	129 240	137 674	148 020	156 185	181 062	
Nemzetgazdaság összesen	103 553	122 482	137 193	145 520	158 343	171 351	185 004	

Forrás: Intézményi munkaügy-statisztika

4/11. Bruttó átlagkeresetek nemzetgazdasági ágak szerint, 2001–2007 (folytatás)

Nemzetgazdasági ág	Bruttó átlagkereset						Ft/fő/hó
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007

Fizikai foglalkozásúak

Mezőgazdaság, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás, halászat	61 628	72 129	75 754	82 448	86 507	94 011	102 796
Bányászat	105 141	116 996	125 498	133 587	141 603	163 208	169 862
Feldolgozóipar	79 701	89 818	96 129	105 224	111 975	121 337	133 017
Villamosenergia-, gáz-, vízellátás	107 785	122 017	134 719	146 319	158 343	172 375	188 778
Építőipar	60 880	70 098	74 634	79 377	83 761	93 782	107 129
Kereskedelem, javítás	57 977	69 727	74 851	78 736	83 537	93 359	104 870
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	52 903	63 794	67 236	70 478	75 511	83 236	90 248
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	83 995	94 645	103 244	113 606	122 585	132 746	143 724
Pénzügyi tevékenység	91 678	106 426	127 116	135 869	133 663	133 528	141 466
Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	63 414	73 319	76 576	81 406	87 324	95 576	104 465
Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás	78 548	104 886	112 642	99 599	111 000	125 359	143 182
Oktatás	53 943	69 481	85 120	83 757	95 504	101 803	101 973
Egészségügyi, szociális ellátás	57 046	74 160	88 561	88 312	97 800	103 938	109 289
Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	64 619	77 581	86 672	91 915	99 244	107 473	123 057
Nemzetgazdaság összesen	72 626	84 751	91 397	96 053	102 676	111 882	122 611

Forrás: Intézményi munkaügy-statisztika

4/11. Bruttó átlagkeresetek nemzetgazdasági ágak szerint, 2001–2007 (folytatás)

Nemzetgazdasági ág	Bruttó átlagkereset						Ft/fő/hó
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	

Szellemi foglalkozásúak

Mezőgazdaság, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás, halászat	108 454	125 057	135 846	147 318	158 891	174 143	188 106
Bányászat	210 590	220 854	240 556	265 450	272 435	308 758	314 886
Feldolgozóipar	183 055	203 243	225 647	247 015	261 444	283 669	303 057
Villamosenergia-, gáz-, vízellátás	187 650	213 659	239 216	265 946	285 793	309 142	347 833
Építőipar	138 896	138 644	153 803	165 282	178 938	195 364	221 654
Kereskedelem, javítás	139 124	158 260	172 984	186 888	201 522	221 686	234 771
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	112 104	130 328	147 674	150 488	164 210	174 391	183 718
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	158 007	181 806	199 068	221 195	240 262	260 015	269 840
Pénzügyi tevékenység	218 801	243 853	276 100	327 215	354 526	408 435	394 334
Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	170 435	181 288	198 366	218 755	232 944	246 191	270 001
Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás	165 102	206 667	223 466	218 704	247 496	262 546	291 164
Oktatás	105 549	139 021	175 516	172 368	194 856	204 556	213 143
Egészségügyi, szociális ellátás	88 339	115 390	146 862	146 710	161 167	168 725	177 000
Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	123 174	150 699	175 455	186 166	202 067	209 927	241 250
Nemzetgazdaság összesen	143 753	169 826	193 275	203 271	222 826	239 588	255 580

Forrás: Intézményi munkaügy-statisztika

**4/12. Teljes munkaidőben foglalkoztatottak bruttó átlagkeresetei* korcsoportok és nemek szerint
1995–2007**

Ft/fő/hó								
Év	24 éves és fiatalabb	25–29	30–39	40–49	50–54	55–59	60 éves és idősebb	Összesen
		éves						
Összesen								
1995	27 695	36 401	38 862	42 131	46 064	51 120	66 906	40 187
1996	32 121	41 993	45 250	50 285	56 299	63 608	86 110	47 633
1997	38 657	51 132	55 867	60 864	68 393	79 423	102 979	58 022
1998	47 198	62 471	67 350	72 153	79 465	93 811	118 416	69 415
1999	55 277	73 972	79 954	83 107	90 944	101 825	106 856	81 067
2000	60 416	81 857	89 462	92 913	99 774	111 705	124 570	90 338
2001	71 619	96 968	103 754	104 291	112 814	125 200	135 196	103 610
2002	79 195	106 942	116 399	118 578	127 531	139 299	150 479	117 236
2003	86 510	122 566	134 007	136 789	145 053	159 696	186 618	135 536
2004	92 579	129 840	146 471	149 382	158 044	171 117	198 244	147 380
2005	100 459	139 788	158 697	159 272	167 772	180 329	209 363	157 927
2006	108 011	149 192	173 828	174 305	179 570	195 135	228 093	171 947
2007	119 851	164 011	191 676	186 766	191 334	205 455	245 494	186 192
Férfiak								
1995	28 800	38 387	43 154	47 570	51 089	53 253	72 686	44 432
1996	34 407	45 402	51 503	57 211	62 272	64 731	92 069	53 261
1997	41 053	54 674	63 198	68 900	74 999	80 828	108 380	64 486
1998	49 615	66 612	76 507	81 748	89 197	95 598	127 146	77 283
1999	58 281	79 075	91 397	94 800	102 715	107 294	125 437	90 731
2000	63 283	85 153	101 410	104 852	112 267	118 328	145 440	100 326
2001	75 410	101 303	117 244	117 599	127 226	134 954	150 726	115 044
2002	79 802	109 833	126 992	128 928	139 466	147 171	167 880	125 900
2003	85 536	124 601	144 193	145 295	153 870	167 416	200 885	143 050
2004	93 483	130 159	156 463	158 676	166 608	181 078	212 645	154 932
2005	100 903	141 397	172 174	173 476	180 304	192 898	227 653	168 684
2006	108 459	149 200	187 708	188 332	190 748	206 749	245 065	182 285
2007	120 685	166 424	208 635	204 427	206 102	218 775	266 382	199 618

* Évet jellemző májusi kereset

Forrás: FH Egyéni kereseti felvétel

**4/12. Teljes munkaidőben foglalkoztatottak bruttó átlagkeresetei* korcsoportok és nemek szerint
1995–2007 (folytatás)**

Év	24 éves és fiatalabb	25–29	30–39	40–49	50–54	55–59	60 éves és idősebb	Összesen
		éves						

Nők, Ft/fő/hó

1995	26 621	33 829	34 610	37 541	40 776	45 503	51 662	35 880
1996	29 819	37 506	39 267	44 641	50 426	59 747	58 913	42 011
1997	36 157	46 612	48 667	54 237	61 536	74 575	82 301	51 441
1998	44 566	57 321	58 308	64 582	70 490	88 001	76 511	61 607
1999	52 118	67 525	68 583	73 901	80 963	91 176	74 311	71 635
2000	57 503	77 415	76 430	82 893	88 731	98 944	80 232	79 971
2001	67 858	91 154	89 392	93 200	100 689	110 179	100 713	92 034
2002	78 473	103 281	104 113	109 413	117 325	128 918	117 180	108 051
2003	87 632	120 080	122 517	129 457	137 718	150 780	158 793	127 836
2004	91 513	129 438	134 525	141 050	150 753	160 669	171 877	139 417
2005	99 898	137 853	142 392	146 883	157 303	167 521	179 036	146 720
2006	107 426	149 182	157 278	162 124	170 478	183 713	200 105	161 323
2007	118 631	161 132	170 763	171 189	179 063	191 512	211 475	171 976

Nők kereseti aránya a férfiakéhoz képest, %

1995	92,4	88,1	80,2	78,9	79,8	85,4	71,1	80,8
1996	86,7	82,6	76,2	78,0	81,0	92,3	64,0	78,9
1997	88,1	85,3	77,0	78,7	82,0	92,3	75,9	79,8
1998	89,8	86,1	76,2	79,0	79,0	92,1	60,2	79,7
1999	89,4	85,4	75,0	78,0	78,8	85,0	59,2	79,0
2000	90,9	90,9	75,4	79,1	79,0	83,6	55,2	79,7
2001	90,0	90,0	76,2	79,3	79,1	81,6	66,8	80,0
2002	98,3	94,0	82,0	84,9	84,1	87,6	69,8	85,8
2003	102,5	96,4	85,0	89,1	89,5	90,1	79,0	89,4
2004	97,9	99,4	86,0	88,9	90,5	88,7	80,8	90,0
2005	99,0	97,5	82,7	84,7	87,2	86,8	78,6	87,0
2006	99,0	100,0	83,8	86,1	89,4	88,9	81,7	88,5
2007	98,3	96,8	81,8	83,7	86,9	87,5	79,4	86,2

* Évet jellemző májusi kereset

Forrás: FH Egyéni kereseti felvétel

4/13. Minimálbér és minimálbéren foglalkoztatottak aránya, 2000–2007

Év	Minimálbér, Ft/fő/hó	Minimálbér a bruttó átlagkereset %-ában	Minimálbéren foglalkoztatottak aránya					
			nemzetgazdaság			ebből: versenyszféra		
			férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
			%					
2000	25 500	29,1	4,6	3,2	3,9	5,3	5,3	5,3
2001	40 000	38,6	9,0	7,8	8,4	10,2	12,2	11,0
2002	50 000	40,8	13,1	9,6	11,4	14,8	14,6	14,7
2003	50 000	36,4	10,0	6,2	8,1	11,7	10,9	11,4
2004	53 000	36,4	10,0	6,5	8,3	11,9	11,4	11,7
2005	57 000	36,0	10,3	5,9	8,2	12,1	10,1	11,3
2006	62 500	36,5	10,0	6,0	8,0	11,9	10,6	11,4
2007	65 500	35,4	2,6	2,0	2,3	3,1	3,4	3,2

Forrás: FH Egyéni kereseti felvétel

5. Háztartásstatisztika

5/1. Az egy főre jutó éves jövedelmek részletezése

Megnevezés		Ft/fő/év						
		2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Munkajövedelem								
Ebből:								
kereset		357 842	504 194	580 739	640 607	713 201	728 884	779 845
költségterítés		270 891	374 889	430 790	469 481	521 779	548 558	583 650
vállalkozói jövedelem		6 208	8 198	12 375	14 372	18 105	23 239	27 939
alkalmi munka		43 060	60 709	91 804	107 272	118 111	103 276	113 073
mezőgazdasági jövedelem		7 044	9 097	12 746	16 181	20 060	17 782	18 028
egyéb jövedelem		26 863	34 868	28 205	26 741	27 031	27 006	27 148
		3 776	16 433	4 819	6 560	8 115	9 023	10 007
Társadalmi jövedelem								
Ebből:								
nyugdíj, nyugdíjszerű ellátás		115 315	155 805	169 332	192 956	212 673	233 517	241 517
munkanélküli ellátás		4 915	5 141	5 470	6 970	7 213	7 253	8 466
gyes, gyed, gyet*		6 914	9 585	13 607	13 392	13 432	12 467	14 007
családi pótlék, gyermekvédelmi támogatás**		16 044	19 031	19 742	21 659	22 254	33 784	34 891
anyasági ellátás		809	895	1 114	1 358	1 245	1 514	1 210
árvaellátás		1 593	2 336	2 832	2 832	2 733	3 218	3 363
szociális segély		1 709	1 415	2 453	3 697	6 324	6 386	8 793
ápolási díj		422	510	513	657	773	893	1 032
lakásfenntartási támogatás		180	224	263	434	993	1 486	2 346
ösztöndíj		691	778	1 227	1 519	1 430	1 562	1 927
táppénz		1 722	2 583	2 997	2 566	3 571	3 784	4 604
külföldről származó társadalmi jövedelem		134	na.	670	745	1 202	408	306
Egyéb jövedelem		8 890	7 961	10 073	14 598	18 279	11 269	18 008
Bruttó jövedelem		517 180	710 462	811 032	903 990	1 005 325	1 046 424	1 120 315
Ebből:								
társadalombiztosítási járulék		34 301	51 010	58 969	73 492	85 222	92 747	118 323
személyi jövedelemadó		58 284	86 205	95 453	100 396	115 999	112 699	126 155
Nettó jövedelem		424 596	573 247	656 610	730 103	804 104	840 978	875 836

*2003-ban tartalmazza a gyesen lévő elmaradt jövedelempótló támogatását

**2006. augusztól megszűnt, helyette családi segély van

5/2. Egy főre jutó évi fogyasztási kiadások *

Ft/fő/év

Megnevezés	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Élelmiszerek és alkoholmentes italok	111 523	134 615	143 676	142 975	146 778	145 231	154 561	167 346
Élelmiszerek	102 828	124 367	132 189	130 320	133 958	132 744	141 235	152 792
Cereáliák	15 725	19 137	20 835	20 656	22 710	21 383	22 184	25 089
Húsfélék	34 464	43 621	44 068	40 002	41 419	43 674	45 967	47 832
Hal	780	970	1 058	1 336	1 400	1 425	1 551	1 576
Tej sajt, tojás	18 132	21 342	23 202	23 517	24 325	23 772	24 807	27 384
Olaj és zsíradék	5 809	6 667	7 335	6 566	6 711	6 614	6 938	7 019
Gyümölcs	6 941	7 822	8 540	9 138	8 649	8 326	9 384	10 696
Zöldség és burgonya	11 304	13 040	14 531	15 616	14 692	13 570	15 907	17 731
Edességek	6 344	7 674	8 155	8 769	9 271	9 174	9 411	9 924
Máshova nem sorolt élelmiszerek	3 329	4 094	4 465	4 720	4 782	4 808	5 086	5 540
Alkoholmentes italok	8 695	10 248	11 487	12 654	12 820	12 486	13 327	14 554
Szeszes italok, dohányárúk	14 204	17 386	19 162	21 354	22 030	22 888	21 800	23 544
Szeszes italok	4 665	5 728	6 413	7 011	7 311	7 390	7 063	7 841
Dohányárúk	9 548	11 662	12 749	14 343	14 720	15 497	14 737	15 703
Ruházat és lábbeli	22 409	26 500	28 775	30 734	32 472	32 293	32 599	30 190
Ruházat	15 861	18 454	20 004	21 633	22 599	22 727	22 956	20 800
Lábbeli	6 548	8 046	8 771	9 101	9 873	9 566	9 643	9 389
Lakásszolgáltatás, víz, villamosenergia, gáz és egyéb tüzelőanyag	70 836	80 122	87 722	100 752	117 130	124 762	133 499	148 643
Ebből:								
Lakáskarbantartás és -javítás	7 376	8 273	9 629	13 737	14 347	13 806	15 218	15 386
Vízellátás és egyéb lakásszolgáltatás	15 785	17 994	19 404	22 994	28 216	30 885	31 680	34 214
Villamos energia, gáz és egyéb	44 888	50 170	54 839	59 064	69 156	74 397	79 128	91 209
Lakberendezés, lakásfelszerelés, rendszeres lakáskarbantartás	20 431	21 937	24 090	29 406	30 687	29 961	30 350	29 473
Egészségügy	13 719	17 059	19 304	22 412	24 519	26 502	26 577	30 772
Gyógyszerek, egészségügyi termékek,	9 727	13 499	15 863	18 540	20 044	20 278	20 483	24 286
Járóbeteg-ellátás	3 803	2 885	2 835	2 810	3 381	5 060	4 996	5 326
Kórházi szolgáltatások	190	676	607	1 061	1 094	1 164	1 098	1 161
Közlekedés és szállítás	40 718	48 346	53 116	65 494	72 688	90 916	91 290	88 586
Járművásárlás	10 707	12 484	15 270	23 979	21 338	35 867	30 373	21 539
Személyszállító járművek üzemeltetése	23 171	25 877	28 351	30 246	37 528	40 750	44 543	48 220
Közlekedési és szállítási szolgáltatások	6 839	9 986	9 494	11 268	13 823	14 299	16 373	18 827
Hírközlés	20 211	24 804	28 154	34 383	38 166	41 898	48 049	48 287
Postai szolgáltatás	201	189	204	190	161	168	155	165
Telefon és egyéb hírközlő berendezés	1 003	1 184	1 174	865	932	1 163	1 480	1 072
Telefonálás és egyéb hírközlési szolgáltatás	19 007	23 432	26 776	33 328	37 073	40 568	46 414	47 050
Szabadidő és kultúra	27 280	34 104	37 335	46 641	51 070	54 697	55 573	55 324
Oktatás	1 508	3 276	2 938	4 576	5 219	5 418	6 096	5 816
Vendéglátás és szálláshely-szolgáltatás	11 252	14 912	15 418	19 054	21 416	20 624	23 222	24 441
Vendéglátás	10 230	13 674	14 580	17 734	20 084	19 411	21 768	22 541
Szálláshely-szolgáltatás	1 022	1 238	838	1 320	1 331	1 213	1 454	1 900
Egyéb termékek és szolgáltatások	29 013	31 723	34 583	40 094	45 695	48 345	49 765	53 888
Ebből:								
Biztosítás	14 138	15 419	16 952	19 437	25 143	26 419	25 639	27 861
01–12 A háztartások egyéni fogyasztási kiadásai (nemzeti)	383 104	454 784	494 273	557 875	607 870	643 535	673 381	706 310
Lakásberuházás	17 462	18 729	22 963	32 537	32 842	35 800	39 142	26 131
Osszes személyes célú fogyasztás	400 566	473 513	517 236	590 412	640 712	679 335	712 523	732 441

*COICOP szerint: egyéni fogyasztás rendeltetés szerinti osztályozása

5/3. A háztartásban fogyasztott élelmiszerek és alkoholmentes italok egy főre jutó éves mennyiségei

kg/fő/év

Megnevezés	2000	2003	2004	2005	2006	2007
------------	------	------	------	------	------	------

01.1 Élelmiszerek

Kenyér és cereáliák	102,2	98,9	95,7	92,4	90,0	88,0
Ebből:						
Kenyér	62,0	57,1	53,7	50,3	47,9	46,1
Péksütemény	8,8	9,8	10,1	10,3	10,5	10,6
Húsfélék	56,9	57,7	57,0	58,5	57,9	57,3
Ebből:						
Marha- és borjúhús	1,3	1,2	1,1	1,1	1,0	1,1
Sertéshús	17,8	17,0	16,2	17,0	17,0	16,8
Baromfihús	18,4	20,1	18,4	19,0	18,4	17,7
Hal és tengeri állat	5,0	1,8	1,7	1,8	1,8	1,7
Tej, liter	67,6	63,0	61,8	60,5	58,6	56,9
Joghurt, kefir, tejföl, liter	7,4	11,0	11,7	11,7	12,1	12,6
Tejkonzerv, tejpör, sajt, túró	8,0	5,2	5,6	5,7	5,8	5,7
Tojás, db	180	174	169	175	167	163
Olaj és zsiradék	20,0	19,8	18,5	18,2	18,5	17,3
Vaj, -krém, margarin	4,0	4,4	4,4	4,3	4,2	4,2
Olívaolaj, étolaj	8,5	9,6	9,7	9,8	10,0	9,7
Állati zsíradék	7,5	5,8	4,4	4,1	4,4	3,4
Gyümölcs	60,1	52,4	48,5	45,1	44,6	44,9
Zöldség és burgonya	104,1	94	96,6	94,8	87,4	85,1
Ebből:						
Burgonya	42,9	37,7	36,6	36,9	33,5	32,6
Cukor	17,4	15,9	14,8	14,5	13,8	13,6

01.2 Alkoholmentes italok

Ásványvíz, liter	..	38,3	43,6	52,3	59,1
Szénsavas üdítőitalok, liter	..	34,3	31,9	32,1	31,9
Gyümölcslevek, zöldség ivólevek, liter	..	15,2	14,2	15,1	15,4

5/4. Tartós fogyasztási cikkek állománya

Megnevezés	100 háztartásra jutó db					
	2000	2003	2004	2005	2006	2007
Hűtőszekrény	85	79	76	75	72	71
Fagyasztógép	58	58	57	55	52	52
Hűtő- és fagyasztógép	20	30	32	33	36	37
Mikrohullámú sütő	49	67	72	75	80	82
Mosogatógép	na.	4	5	6	6	7
Mosógép automata, félautomata	59	70	72	74	83*	86
Automata mosógép szárítóval	na	1	2	1	na.	na.
Színes televízió	110	135	138	140	144	148
CD-lejátszó	9	18	23	27	33	35
Digitális kamera vagy digitális fényképezőgép	na	na	na	11	18	24
DVD	na	6	14	24	36	43
Videokamera	3	8	8	8	8	8
Személyi számítógép	14	30	35	37	45	46
Ebből:						
internettel	na.	11	14	15	21	29
Parabolaantenna vagy kábeltévé	49	69	65	64	15**	13
Mobiltelefon	27	124	134	140	158	166
Ebből:						
saját mobiltelefon	na	116	125	131	151	159
Légkondicionáló	na	1	2	3	3	3
Személygépkocsi (csak saját)	39	49	50	51	54	56

* Tartalmazza a szárító funkcióval ellátott automata mosógépet is.

** Csak a parabolaantenna ellátottságot tartalmazza.

6. Lakás

6/1. A lakások főbb minőségi mutatói a háztartás összes jövedelmének ötödei szerint

					%
A háztartási jövedelem ötöde	Dupla komforttal ellátott	Vízzel ellátott	Közcsonnával ellátott	Fürdőszobával ellátott	
	lakások aránya				
1999					
1.	1	83	46	76	
2.	2	89	45	84	
3.	4	94	56	90	
4.	6	96	54	93	
5.	14	98	60	97	
Összesen	5	92	52	88	
2003					
1.	1	84	55	82	
2.	3	89	54	89	
3.	5	95	65	95	
4.	10	97	72	97	
5.	21	98	79	98	
Összesen	8	93	65	92	
2006					
1.	2	92	63	86	
2.	3	95	67	93	
3.	6	98	71	96	
4.	9	99	74	99	
5.	19	99	79	99	
Összesen	8	97	71	95	

Forrás: Lakásviszonyok 1999 és 2003; Háztartási költségvetés felvétel 2006.

6/2. A lakások felszereltségének főbb mutatói régió és településtípus szerint

%

Régió, településtípus	Dupla komforttal ellátott	Hálózati vízzel ellátott	Közcsonnával ellátott	Fürdőszobával ellátott
	lakások aránya			
1999				
Közép-Magyarország	6	95	72	92
Közép-Dunántúl	6	95	54	92
Nyugat-Dunántúl	7	95	62	92
Dél-Dunántúl	6	89	44	87
Észak-Magyarország	5	80	45	82
Észak-Alföld	4	84	34	83
Dél-Alföld	5	87	34	86
Összesen	5	90	52	88
Ebből:				
Budapest	5	99	89	93
Megyei jogú város	6	97	84	96
Többi város	6	90	46	90
Község	5	80	16	79
2003				
Közép-Magyarország	8	97	82	95
Közép-Dunántúl	9	96	74	95
Nyugat-Dunántúl	9	95	79	93
Dél-Dunántúl	10	94	56	94
Észak-Magyarország	7	85	53	87
Észak-Alföld	6	90	47	89
Dél-Alföld	7	88	44	91
Összesen	8	93	65	92
Ebből:				
Budapest	5	100	93	95
Megyei jogú város	7	98	88	97
Többi város	10	92	60	92
Község	8	86	36	88
2006				
Közép-Magyarország	9	98	84	96
Közép-Dunántúl	8	98	83	96
Nyugat-Dunántúl	9	99	82	97
Dél-Dunántúl	11	96	65	94
Észak-Magyarország	7	92	64	89
Észak-Alföld	7	96	55	94
Dél-Alföld	6	97	51	94
Összesen	8	97	71	95
Ebből:				
Budapest	6	100	94	98
Megyei jogú város	7	99	89	97
Többi város	9	96	70	94
Község	9	94	42	91

Forrás: Lakásvizonyok 1999 és 2003; Háztartási költségvetés felvétel 2006.

6/3. Kiadott új lakásépítési engedélyek területi mutatói

				lakás/ezer fő
Megnevezés	2004	2005	2006	2007
Régió				
Közép-Magyarország	8,6	8,6	7,4	7,6
Közép-Dunántúl	4,6	4,1	3,2	3,2
Nyugat-Dunántúl	6,7	5,0	4,6	4,5
Dél-Dunántúl	4,1	3,4	3,2	3,0
Észak-Magyarország	2,7	2,7	2,6	2,4
Észak-Alföld	5,1	4,3	3,6	3,3
Dél-Alföld	4,4	3,1	2,6	2,4
Településtípus				
Budapest	8,4	9,1	6,8	6,5
Megyei jogú város	7,0	4,8	3,8	4,0
Többi város	5,0	4,8	4,6	4,5
Községek	4,2	3,5	3,5	3,5
Településstruktúra				
Budapest	8,4	9,1	6,8	6,5
Budapesti agglomeráció többi települése	11,4	9,7	10,5	11,9
Egyéb agglomeráció központja	4,9	3,5	4,5	4,0
Egyéb agglomeráció többi települése	8,3	6,5	7,5	6,5
Agglomerálódó térség központja	8,1	5,4	4,8	5,1
Agglomerálódó térség többi települése	9,3	8,6	7,0	8,6
Településegységek központja	7,9	5,5	3,6	4,0
Településegységek többi települései	4,5	4,5	4,0	4,0
Településegységekbe nem tartozó települések	3,3	3,0	2,8	2,4
Népességnagyság				
1 000 000-	8,4	9,1	6,8	6,5
100 000-300 000	7,5	5,1	4,3	4,2
50 000-99 999	6,7	5,0	3,5	4,2
30 000-49 999	5,3	4,9	5,1	4,3
10 000-29 999	5,4	5,2	5,0	5,3
5 000-9 999	5,1	4,6	4,2	3,9
1 000-4 999	4,0	3,4	3,3	3,4
-999	3,0	2,7	2,5	2,2
Összesen	5,7	5,1	4,5	4,4

6/4. Használatba vett lakások területi mutatói

				lakás/ezer fő
Megnevezés	2004	2005	2006	2007
Régió				
Közép-Magyarország	6,5	6,7	5,2	5,8
Közép-Dunántúl	3,8	2,6	2,6	2,9
Nyugat-Dunántúl	5,4	4,4	3,7	4,1
Dél-Dunántúl	3,4	2,9	2,5	2,6
Észak-Magyarország	1,9	2,1	1,8	1,8
Észak-Alföld	4,5	3,7	3,1	3,2
Dél-Alföld	2,5	2,5	2,2	1,9
Településtípus				
Budapest	6,0	7,2	4,9	5,7
Megyei jogú város	5,3	4,3	3,5	3,7
Többi város	3,9	3,6	3,3	3,5
Községek	3,4	2,8	2,6	2,6
Településstruktúra				
Budapest	6,0	7,2	4,9	5,7
Budapesti agglomeráció többi települése	9,2	7,5	7,4	7,4
Egyéb agglomeráció központja	3,8	2,9	2,9	4,0
Egyéb agglomeráció többi települése	7,7	5,7	5,2	5,9
Agglomerálódó térség központja	6,7	6,9	4,4	3,9
Agglomerálódó térség többi települése	8,5	6,6	5,4	6,5
Településegységes központja	6,1	4,7	3,8	4,0
Településegységes többi települései	3,0	3,3	3,1	2,8
Településegységesbe nem tartozó települések	2,5	2,3	2,0	2,1
Népességnagyság				
1 000 000-	6,0	7,2	4,9	5,7
100 000-300 000	5,7	4,4	3,8	4,0
50 000-99 999	5,6	4,4	3,3	3,9
30 000-49 999	3,3	3,6	3,4	3,8
10 000-29 999	4,4	3,8	3,6	3,6
5 000-9 999	4,4	3,5	3,3	3,1
1 000-4 999	3,1	2,7	2,4	2,5
-999	2,3	2,2	1,8	1,9
Összesen	4,3	4,1	3,4	3,6

6/5. Kiadott új lakásépítési engedélyek, 2007

Megnevezés	Építendő lakások száma összesen	Ebből		1 lakásos	3 és többlakásos
		1 lakásos	3 és többlakásos	új lakóépületek hasznos alapterületének megoszlása, %	
		új lakóépületekben építendő lakások megoszlása, %			
Régió					
Közép-Magyarország	22 057	22,1	60,6	36,3	49,5
Közép-Dunántúl	3 593	55,5	30,6	69,8	23,5
Nyugat-Dunántúl	4 538	43,2	38,2	61,2	27,7
Dél-Dunántúl	2 917	41,9	43,6	61,0	32,5
Észak-Magyarország	2 984	52,3	26,6	69,5	21,3
Észak-Alföld	4 970	51,3	37,3	63,1	28,3
Dél-Alföld	3 217	48,3	42,6	60,7	33,8
Településtípus					
Budapest	11 065	5,4	85,3	11,5	82,2
Megyei jogú város	8 084	27,7	57,0	43,6	46,0
Többi város	13 416	37,7	43,3	53,1	32,1
Községek	11 711	66,7	14,0	80,2	9,6
Településstruktúra					
Budapest	11 065	5,4	85,3	11,5	82,2
Budapesti agglomeráció többi települése	9 103	33,4	40,3	49,6	28,2
Egyéb agglomeráció központja	1 820	22,5	59,5	39,4	50,6
Egyéb agglomeráció többi települése	787	67,2	8,6	80,1	5,9
Agglomerálódó térség központja	1 005	20,7	55,6	38,2	49,5
Agglomerálódó térség többi települése	1 921	40,4	43,9	59,7	33,7
Településeggyüttes központja	4 690	28,5	58,4	42,2	46,9
Településeggyüttes többi települései	1 562	66,9	22,9	78,7	16,0
Településeggyüttesbe nem tartozó települések	12 323	63,1	22,2	77,3	15,9
Népességnagyság					
1 000 000-	11 065	5,4	85,3	11,5	82,2
100 000-300 000	4 815	25,7	59,8	40,6	48,0
50 000-99 999	2 982	29,5	54,5	46,3	44,8
30 000-49 999	3 022	29,8	50,6	47,3	36,7
10 000-29 999	8 753	33,4	46,4	48,3	35,1
5 000-9 999	3 648	58,8	15,2	74,3	11,0
1 000-4 999	8 321	68,8	15,9	81,1	10,9
-999	1 670	77,9	5,1	91,2	2,8
Összesen	44 276	35,5	48,6	51,4	37,8

6/6. Használatba vett lakások, 2007

Megnevezés	Összesen	Átlagos alapterülete, m ²	Családi házakban	Többszintes, többlaká-sos épü- letekben	Természetes személyek által	Vállalkozások által
			építettek aránya, %			
Régió						
Közép-Magyarország	16 656	79,7	32,8	52,6	34,4	63,9
Közép-Dunántúl	3 170	99,4	60,0	19,2	62,1	37,6
Nyugat-Dunántúl	4 142	95,8	56,3	37,0	65,8	32,8
Dél-Dunántúl	2 511	89,5	51,4	35,7	52,6	43,9
Észak-Magyarország	2 218	94,8	71,9	22,5	74,8	21,1
Észak-Alföld	4 919	90,3	63,3	31,6	68,9	28,6
Dél-Alföld	2 543	94,9	56,9	38,0	75,7	20,3
Településtípus						
Budapest	9 654	63,8	9,9	75,6	14,7	83,4
Megyei jogú város	7 562	84,1	33,1	52,9	46,7	50,5
Többi város	10 415	94,0	58,2	29,2	60,0	37,6
Községek	8 528	108,9	89,4	5,6	88,0	10,5
Településstruktúra						
Budapest	9 654	63,8	9,9	75,6	14,7	83,4
Budapesti agglomeráció többi települése	5 658	102,5	60,1	22,4	56,4	41,9
Egyéb agglomeráció központja	1 811	77,7	25,8	63,2	39,7	56,7
Egyéb agglomeráció többi települése	713	117,2	87,4	9,8	82,9	17,1
Agglomerálódó térség központja	768	82,4	31,4	56,0	35,7	63,2
Agglomerálódó térség többi települése	1 453	99,2	59,9	28,4	61,7	37,4
Településegységes központja	4 639	84,6	34,4	49,7	50,4	47,0
Településegységes többi települései	1 086	105,0	84,8	6,5	88,4	11,0
Településegységesbe nem tartozó települések	10 377	98,8	77,7	17,5	80,1	17,2
Népességnagyság						
1 000 000-	9 654	63,8	9,9	75,6	14,7	83,4
100 000-300 000	4 601	84,9	34,0	57,6	53,4	43,4
50 000-99 999	2 748	81,8	30,0	46,0	34,8	63,1
30 000-49 999	2 647	83,8	37,2	50,4	45,5	52,5
10 000-29 999	6 047	97,0	60,8	25,2	60,3	36,9
5 000-9 999	2 918	106,0	77,5	13,5	75,9	23,5
1 000-4 999	6 066	108,3	90,5	5,7	89,4	8,6
-999	1 478	103,9	93,9	0,6	93,6	5,3
Összesen	36 159	87,4	47,4	41,0	51,7	46,1

6/7. Átlagos lakásárak településtípus és épülettípus szerint

Településtípus	Családi házban, sorházban	Lakótelepi épületben	Más többlakásos épületben	Összesen	Családi házban, sorházban	Lakótelepi épületben	Más többlakásos épületben	Összesen
	ezer Ft / m ²				millió Ft / lakás			
1999								
Budapest	97,8	69,2	76,9	79,3	8,6	3,6	4,2	5,0
Megyei jogú város	67,4	50,0	59,6	57,7	6,0	2,6	3,6	3,9
Többi város	44,8	43,0	46,0	44,5	3,8	2,4	3,0	3,5
Község	34,6	37,6	54,0	34,9	3,0	2,4	3,9	3,0
Összesen	45,7	53,7	67,2	51,1	4,0	2,8	3,9	3,7
2003								
Budapest	224	172	222	205	21,1	9,0	13,1	13,4
Megyei jogú város	149	128	142	140	13,6	7,0	8,4	9,9
Többi város	104	100	102	104	9,7	5,8	6,7	8,8
Község	71	84	83	72	6,9	4,4	6,5	6,8
Összesen	102	139	174	121	9,6	7,5	10,5	9,3
2005								
Budapest	248	204	244	234	21,0	10,8	13,5	14,5
Megyei jogú város	163	154	167	162	15,7	8,1	9,2	11,3
Többi város	115	143	132	120	10,5	7,4	7,6	9,7
Község	78	107	76	79	7,3	5,7	4,6	7,3
Összesen	114	171	189	139	10,5	9,0	10,5	10,3
2006								
Budapest	249	211	250	236	20,7	10,9	13,4	14,0
Megyei jogú város	162	154	173	160	14,8	8,0	9,5	10,6
Többi város	117	132	138	122	10,8	7,3	7,6	9,8
Község	83	115	73	83	7,8	5,9	5,0	7,7
Összesen	115	166	205	141	10,5	8,7	11,1	10,2

Forrás: Lakásviszonyok 1999 és 2003; Háztartási költségvetés felvétel 2005, 2006

6/8. Átlagos havi lakásfenntartási kiadás település- és háztartástípus szerint

Településtípus, lakástípus	Lakásfenntartási kiadás, ezer Ft/hó			Lakáskiadás a háztartás jövedelmének %-ában		
	1999	2003	2006	1999	2003	2006
Budapest						
Családi ház, sorház	19,1	26,4	34,7	25,6	19,9	21,3
Lakótelepi épületben	19,0	28,0	36,1	30,3	25,3	22,1
Más többlakásos épületben	16,2	23,8	33,0	28,0	21,8	24,1
Együtt	17,7	25,8	34,5	28,1	22,6	22,8
Megyei jogú város						
Családi ház, sorház	16,4	21,7	31,8	23,1	20,1	18,7
Lakótelepi épületben	16,8	23,5	30,0	29,2	23,1	20,8
Más többlakásos épületben	14,7	20,9	27,9	29,4	21,7	22,8
Együtt	16,2	22,2	30,2	27,3	21,6	20,5
Többi város						
Családi ház, sorház	15,0	20,6	28,9	24,1	21,1	18,9
Lakótelepi épületben	15,7	22,4	28,0	29,3	23,5	19,9
Más többlakásos épületben	15,7	21,6	27,9	25,5	22,8	20,3
Együtt	15,2	21,0	28,6	25,3	21,7	19,2
Község						
Családi ház, sorház	13,8	19,4	28,8	23,3	21,4	19,1
Lakótelepi épületben	..	..	..	..	..	..
Más többlakásos épületben	..	..	..	..	..	..
Együtt	13,8	19,4	28,7	23,3	21,4	19,2
Összesen	15,4	21,7	30,1	25,6	21,7	20,2
ebből:						
Családi ház, sorház	14,8	20,6	29,6	23,7	21,1	19,1
Lakótelepi épületben	17,2	24,9	31,3	29,6	24,0	21,0
Más többlakásos épületben	15,7	22,5	30,4	27,9	21,9	23,0

Forrás: Lakásviszonyok 1999, 2003; Háztartási költségvetés felvétel 2006.

6/9. Lakáscélú átlaghitelek célok szerint

millió Ft

Időszak	Építés	Új lakás vásárlása	Használt lakás vásárlása	Korszerűsítés bővítés	Áthidalás	Hitelkiváltás	Egyéb célok	Összesen
2001. I. félév	3,1	4,1	1,8	0,8	5,3	1,9	1,1	1,8
2002. II. félév	3,7	5,1	2,2	0,9	6,5	1,9	1,7	2,2
2002. I. félév	3,2	4,3	3,2	1,1	4,1	2,0	4,2	2,7
2002. II. félév	4,2	5,0	4,3	1,8	2,7	3,3	1,6	3,6
2003. I. félév	3,4	4,4	4,6	1,7	0,6	3,5	1,8	3,6
2003. II. félév	3,7	4,8	4,8	1,7	3,4	2,6	1,0	3,6
2004. I. félév	2,3	5,0	4,9	1,7	4,8	4,0	0,8	3,1
2004. II. félév	3,2	5,5	4,1	1,6	2,0	4,5	1,8	3,4
2005. I. félév	2,3	4,4	4,0	2,0	6,3	3,9	3,5	3,4
2005. II. félév	2,3	5,3	4,8	1,6	5,3	3,1	2,5	3,5
2006. I. félév	3,1	6,3	4,5	2,3	6,6	3,3	3,5	4,1
2006. II. félév	3,2	6,3	5,3	1,8	7,1	4,1	4,3	4,2
2007. I. félév	2,9	5,3	6,2	2,3	8,4	4,6	3,7	4,5
2007. II. félév	3,2	6,9	6,7	2,0	11,5	7,5	2,8	5,2

7. Infrastrukturális ellátottság

7/1. Az energiát fogyasztó háztartások, lakások száma

(ezer)

Megnevezés	1990	1995	2000	2005	2006	2007
Háztartási villamosenergia-fogyasztók száma						
Budapest	850,5	880,7	848,3	861,6	887,8	900,5
Megyei jogú város	883,9	917,6	974,6	1 046,8	1 058,0	1 071,1
Többi város	1 286,3	1 325,9	1 377,7	1 440,9	1 452,8	1 467,2
Község	1 354,0	1 438,5	1 527,3	1 571,9	1 584,4	1 598,5
Összesen	4 374,7	4 562,7	4 728,0	4 921,2	4 982,9	5 037,3
Vezetékes gázt fogyasztó háztartások száma						
Budapest	636,4	693,6	725,4	733,7	738,0	743,3
Megyei jogú város	550,2	631,0	677,9	734,1	741,3	747,3
Többi város	352,6	607,9	762,8	875,3	894,3	909,2
Község	90,5	409,7	657,7	815,1	841,4	860,4
Összesen	1 629,7	2 342,2	2 823,7	3 158,1	3 215,1	3 260,1
Vezetékes gázzal fűtő háztartások száma						
Budapest	382,5	441,3	477,1	497,5	501,5	505,2
Megyei jogú város	219,7	389,0	460,9	514,1	521,3	530,8
Többi város	312,4	552,8	707,3	821,8	840,9	855,9
Község	146,8	403,5	647,9	793,0	820,2	840,9
Összesen	1 061,4	1 786,5	2 293,2	2 626,4	2 683,9	2 732,8
Távfűtésbe bekapcsolt lakások száma						
Budapest	241,7	241,4	241,4	241,0	241,8	241,2
Megyei jogú város	285,0	288,9	289,5	293,3	292,9	293,6
Többi város	113,8	115,3	113,9	116,2	115,5	115,2
Község	4,1	4,0	3,8	2,5	2,6	2,6
Összesen	644,6	649,6	648,7	653,0	652,7	652,6
Melegvíz-szolgáltatásba bekapcsolt lakások száma						
Budapest	225,8	228,0	227,3	227,7	228,4	227,9
Megyei jogú város	261,7	264,8	265,4	269,9	270,1	270,9
Többi város	100,2	100,8	100,1	101,5	101,8	100,9
Község	3,1	3,1	2,9	2,4	2,4	2,4
Összesen	590,7	596,7	595,6	601,6	602,7	602,2

7/2. A háztartásoknak szolgáltatott villamosenergia és vezetékes gáz

Megnevezés	1990	1995	2000	2005	2006	2007
Szolgáltatott háztartási villamosenergia, millió kWh						
Budapest	1 960,6	1 896,6	1 748,3	2 020,7	2 056,5	2 061,7
Megyei jogú város	1 368,0	1 545,8	1 633,8	1 939,1	1 979,6	1 959,8
Többi város	2 956,2	3 132,8	3 074,5	3 363,7	3 400,2	3 358,0
Község	2 903,8	3 212,0	3 329,1	3 594,9	3 640,9	3 565,2
Összesen	9 188,7	9 787,2	9 785,7	10 918,4	11 077,2	10 944,7
A háztartásoknak szolgáltatott vezetékes gáz, millió m ³						
Budapest	602,3	726,3	713,3	829,5	801,2	723,3
Megyei jogú város	552,2	699,2	689,0	883,1	824,2	722,5
Többi város	544,2	1 029,3	1 094,0	1 470,0	1 415,7	1 205,8
Község	163,0	730,9	970,0	1 416,9	1 375,5	1 142,7
Összesen	1 861,7	3 185,7	3 466,4	4 599,6	4 416,6	3 794,4

7/3. Aháztartásoknak szolgáltatott vezetékes ivóvíz és a közcsonatnán elvezetett szennyvíz

(millió m ³)						
Megnevezés	1990	1995	2000	2005	2006	2007
A háztartásoknak szolgáltatott vezetékes ivóvíz						
Budapest	184,6	143,6	119,8	104,0	99,4	99,4
Megyei jogú város	146,5	93,0	77,3	73,7	74,4	73,7
Többi város	146,6	102,1	98,3	97,9	98,5	101,1
Község	101,6	82,7	92,6	95,6	97,9	101,6
Összesen	579,3	421,4	388,1	371,2	370,2	375,7
Közcsonatnán elvezetett szennyvíz (és esővíz)						
Budapest	447,6	362,2	239,5	259,5	235,5	217,7
Megyei jogú város	249,3	160,4	150,3	150,9	146,5	138,4
Többi város	160,5	104,5	113,2	126,1	130,9	122,6
Község	19,7	12,6	27,5	52,1	54,5	55,4
Összesen	877,2	639,7	530,5	588,6	567,3	534,0

7/4. A vezetékes ivóvízzel ellátott és a közcsonna-hálózatba bekapcsolt lakások száma és aránya

Megnevezés	1990	1995	2000	2005	2006	2007
Vezetékes ivóvízzel ellátott lakások száma, ezer						
Budapest	791,5	806,7	808,4	839,2	850,7	860,8
Megyei jogú város	757,5	782,9	796,6	838,3	845,7	854,1
Többi város	946,8	994,9	1 047,0	1 109,0	1 117,9	1 132,8
Község	812,3	1 005,7	1 099,9	1 169,9	1 181,9	1 197,6
Összesen	3 308,1	3 590,1	3 751,8	3 956,4	3 996,2	4 045,2
Vezetékes ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások aránya, %						
Budapest	99,0	99,0	98,2	98,0	98,5	98,7
Megyei jogú város	96,5	97,1	96,0	97,2	97,3	97,6
Többi város	85,1	87,8	90,5	93,3	93,4	94,1
Község	68,2	81,4	86,8	89,9	90,3	90,8
Összesen	85,0	90,0	92,0	94,0	94,3	94,7
Közcsonna-hálózatba bekapcsolt lakások száma, ezer						
Budapest	695,9	732,8	754,4	819,4	847,1	852,9
Megyei jogú város	564,1	590,3	623,2	721,8	742,2	756,6
Többi város	336,6	385,2	511,2	745,0	787,2	846,3
Község	24,4	53,1	189,9	447,7	480,7	524,5
Összesen	1 621,0	1 761,5	2 078,8	2 733,9	2 857,2	2 980,3
Közcsonna-hálózatba bekapcsolt lakások aránya, %						
Budapest	87,0	90,0	91,6	95,7	98,1	97,8
Megyei jogú város	71,9	73,2	75,1	83,7	85,4	86,5
Többi város	30,2	34,0	44,2	62,7	65,8	70,3
Község	2,0	4,3	15,0	34,4	36,7	39,7
Összesen	41,7	44,2	51,0	64,9	67,4	69,8

7/5. Közműolló*

(százalékpont)

Megnevezés	1990	1995	2000	2005	2006	2007
Közép-Magyarország	25,1	24,9	20,7	13,7	11,7	10,6
Közép-Dunántúl	44,0	49,4	40,7	26,0	24,1	21,5
Nyugat-Dunántúl	46,7	50,7	39,6	26,5	24,9	23,3
Dél-Dunántúl	47,7	51,1	47,8	34,2	32,6	31,7
Észak-Magyarország	39,8	48,7	48,5	32,1	30,1	28,0
Észak-Alföld	60,6	61,4	57,7	45,0	41,7	37,4
Dél-Alföld	61,0	61,6	57,1	43,9	41,7	40,2
Összesen	43,4	45,8	41,0	29,1	26,9	24,9
ebből: Budapest	12,0	9,1	6,6	2,3	0,4	0,9
megyei jogú város	24,6	23,9	20,9	13,5	11,9	11,1
többi város	54,8	53,8	46,3	30,6	27,6	23,8
község	66,1	77,1	71,8	55,5	53,6	51,0

*A vezetékes ivóvízellátásba és a közcsonna-hálózatba bekapcsolt lakások arányának különbözete.

7/6. Tisztított szennyvíz

(millió m³)

Megnevezés	1990 ^{a)}	1995 ^{a)}	2000 ^{a)}	2005	2006	2007
Budapest	406,7	334,7	209,1	234,2	211,5	195,6
Megyei jogú város	206,7	139,3	135,7	143,5	141,1	137,5
Többi város	148,5	97,8	108,0	124,7	130,3	122,8
Község	17,3	11,7	26,4	49,3	52,9	55,0
Összesen	779,4	583,4	479,2	551,7	535,9	510,9

a) a tisztítóműbe tengelyen odaszállított szennyvíz nélkül.

7/7. A biológiailag (és részben III. tisztítási fokozattal is) tisztított szennyvíz aránya

(az összes tisztított szennyvíz %-ában)

Megnevezés	1990 ^{a)}	1995 ^{a)}	2000 ^{a)}	2005	2006	2007
Közép-Magyarország	15,3	17,7	37,4	41,6	46,1	46,3
Közép-Dunántúl	81,2	85,7	89,3	98,9	99,3	99,3
Nyugat-Dunántúl	71,3	65,2	99,7	125,2	100,0	100,0
Dél-Dunántúl	94,6	99,5	98,5	100,1	99,8	99,8
Észak-Magyarország	56,6	99,4	100,0	99,6	100,0	100,0
Észak-Alföld	46,5	81,4	88,5	98,9	95,4	98,1
Dél-Alföld	66,4	83,5	75,2	74,3	75,2	100,0
Összesen	38,9	44,2	64,8	70,4	71,5	74,9
ebből: Budapest	11,1	14,4	30,8	32,8	36,3	35,7
megyei jogú város	..	81,2	89,2	99,9	89,9	99,7
többi város	..	89,6	92,6	97,2	97,3	98,6
község	..	77,1	94,1	95,0	99,1	99,4

a) Összes tisztított szennyvíz: a tisztítóműbe tengelyen odaszállított szennyvíz nélkül.

8. Szociális védőháló

8/1. A főbb alapszolgáltatásokat nyújtó települések száma és aránya régiók szerint

Régiók	2000		2006		2007	
	száma	aránya, %	száma	aránya, %	száma	aránya, %
Étkeztetés						
Közép-Magyarország	140	75,7	159	84,6	138	73,4
Közép-Dunántúl	284	70,1	302	75,3	299	74,6
Nyugat-Dunántúl	468	72,2	468	71,5	443	67,6
Dél-Dunántúl	280	42,9	447	68,2	447	68,2
Észak-Magyarország	355	58,9	517	84,8	501	82,1
Észak-Alföld	293	75,7	342	87,9	327	84,1
Dél-Alföld	185	72,8	224	88,2	218	85,8
Összesen	2 005	64,0	2 459	78,0	2 373	75,3
Házi segítségnyújtás						
Közép-Magyarország	133	71,9	141	75,0	138	73,4
Közép-Dunántúl	242	59,8	252	62,8	239	59,6
Nyugat-Dunántúl	356	54,9	330	50,4	357	54,5
Dél-Dunántúl	219	33,5	412	62,9	454	69,3
Észak-Magyarország	287	47,6	368	60,3	409	67,0
Észak-Alföld	278	71,8	340	87,4	319	82,0
Dél-Alföld	190	74,8	229	90,2	226	89,0
Összesen	1 705	54,4	2 072	65,7	2 142	68,0
Családsegítő szolgáltatás						
Közép-Magyarország	108	58,4	169	89,9	179	95,2
Közép-Dunántúl	179	44,2	329	82,0	345	86,0
Nyugat-Dunántúl	341	52,6	332	50,7	523	79,8
Dél-Dunántúl	183	28,0	557	85,0	621	94,8
Észak-Magyarország	160	26,5	410	67,2	551	90,3
Észak-Alföld	127	32,8	259	66,6	331	85,1
Dél-Alföld	102	40,2	192	75,6	203	79,9
Összesen	1 200	38,3	2 248	71,3	2 753	87,3
Falu- és tanyagondnok						
Közép-Magyarország	5	2,7	7	3,7	7	3,7
Közép-Dunántúl	31	7,7	71	17,7	74	18,5
Nyugat-Dunántúl	112	17,3	189	28,9	215	32,8
Dél-Dunántúl	120	18,4	229	35,0	243	37,1
Észak-Magyarország	122	20,2	187	30,7	197	32,3
Észak-Alföld	60	15,5	81	20,8	88	22,6
Dél-Alföld	34	13,4	86	33,9	95	37,4
Összesen	484	15,4	850	27,0	919	29,2
Gyermekejóléti szolgáltatás						
Közép-Magyarország	136	73,5	187	99,5	186	98,9
Közép-Dunántúl	282	69,6	399	99,5	387	96,5
Nyugat-Dunántúl	555	85,6	551	84,1	629	96,0
Dél-Dunántúl	287	44,0	579	88,4	647	98,8
Észak-Magyarország	274	45,4	572	93,8	605	99,2
Észak-Alföld	268	69,3	370	95,1	376	96,7
Dél-Alföld	170	66,9	249	98,0	241	94,9
Összesen	1 972	62,9	2 907	92,2	3 071	97,4

8/2. Az idősok nappali intézményeinek adatai

Év	Intézmények	Működő férőhelyek	Ellátottak	Tárgyévben ellátást kérők	Egy férőhelyre jutó 60 éven felüli	Tízezer 60 éven felülire jutó ellátott
	száma					
2000	1 287	38 502	39 917	11 432	54,0	192,0
2001	1 279	39 431	40 373	11 422	53,0	193,0
2002	1 287	40 210	40 486	10 828	52,5	191,7
2003	1 292	40 277	40 493	11 004	52,8	190,5
2004	1 264	39 705	39 601	13 001	54,2	184,0
2005	1 241	40 304	39 742	16 964	53,5	184,2
2006	1 238	40 904	39 048	13 990	53,0	180,0
2007	1 221	41 788*	38 880	14 702	52,5	177,2

*Engedélyezett férőhely

8/3. Az idősok otthonainak és gondozóházainak adatai

Év	Otthonok	Működő férőhelyek	Ellátottak	Egy férőhelyre jutó 60 éven felüli	Tízezer 60 éven felülire jutó ellátott
	száma				
Idősek otthonai					
2000	586	38 624	37 698	53,8	181,3
2001	621	40 179	39 125	52,1	187,1
2002	651	41 619	40 272	50,7	190,7
2003	697	43 178	41 725	49,2	196,3
2004	724	44 305	42 835	48,6	199,0
2005	755	46 008	44 346	46,9	205,6
2006	793	48 818	46 975	44,4	216,5
2007	794	49 492	47 685	44,3	217,3
Idősek gondozóházai					
2000	135	2 178	2 149	954,6	10,3
2001	145	2 479	2 472	843,7	11,8
2002	146	2 436	2 404	866,8	11,4
2003	139	2 546	2 494	835,0	11,7
2004	149	2 862	2 821	752,0	13,1
2005	151	2 996	2 927	720,0	13,6
2006	156	3 120	3 062	695,3	14,1
2007	156	3 388	3 218	647,7	14,7

8/4. Fogytékosok, pszichiátriai- és szenvedélybetegek otthonaiban ellátottak száma

Év	Fogyatékosok			Pszichiátriai betegek			Szenvedélybetegek		
	átmeneti otthona	otthona	lakóotthona	átmeneti otthona	otthona	lakóotthona	átmeneti otthona	otthona	lakóotthona
2000	24	15 199	123	16	8 108	9	61	1 100	–
2001	60	15 062	317	–	7 939	23	48	1 342	–
2002	88	15 216	524	–	7 877	83	45	1 490	–
2003	127	15 137	772	25	7 727	137	94	1 532	17
2004	140	15 017	969	20	7 823	122	82	1 669	8
2005	161	15 084	1 062	65	7 823	186	101	1 956	26
2006	193	14 891	1 183	35	7 867	230	156	1 920	42
2007	231	14 919	1 307	61	7 838	254	155	1 962	59

8/5. Az ellátásban részesülők száma, megoszlása és az ellátások átlagösszege az ellátás fajtája szerint a januári emelés után

Megnevezés		2000			2005			2008		
		Az ellátottak		A teljes ellátás átlagösszege, Ft/hó/fő	Az ellátottak		A teljes ellátás átlagösszege, Ft/hó/fő	Az ellátottak		A teljes ellátás átlagösszege, Ft/hó/fő
		száma, fő	megoszlása, %		száma, fő	megoszlása, %		száma, fő	megoszlása, %	
Férfi	Nyugdíjak	1 125 272	90,6	36 696	1 111 429	82,7	66 352	1 112 700	91,4	85 893
	Öregségi nyugdíj	623 379	50,2	40 466	622 350	46,3	74 750	642 189	52,7	97 884
	Rokkantági nyugdíj									
	korbetöltött	165 848	13,4	37 336	166 991	12,4	65 579	179 600	14,7	80 883
	korhatár alatti	248 309	20,0	31 015	251 696	18,7	54 287	221 949	18,2	66 634
	Bányász- és korengedményes nyugdíj	25 465	2,1	40 038	8 998	0,7	97 455	11 829	1,0	132 011
	Hozzájárulóí nyugdíjak	6 375	0,5	17 320	6 181	0,5	23 684	5 817	0,5	29 351
	Árvaelátás	55 896	4,5	18 676	55 213	4,1	28 727	51 316	4,2	32 441
	Nyugdíjszerű ellátások	116 548	9,4	15 436	117 665	8,8	25 795	105 217	8,6	32 122
	Baleseti járadék	14 377	1,2	10 977	12 452	0,9	19 825	10 947	0,9	23 968
	A megváltozott munkaképességűek járadékai	83 064	6,7	16 250	87 359	6,5	26 140	75 179	6,2	33 030
	Rokkantági járadék	13 252	1,1	13 731	15 378	1,1	27 264	16 628	1,4	32 730
	Összesen	1 241 820	100,0	34 701	1 229 094	100,0	62 469	1 217 917	100,0	81 247
Nő	Nyugdíjak	1 680 990	88,3	30 879	1 636 739	89,2	56 686	1 667 860	90,6	73 714
	Öregségi nyugdíj	1 047 711	55,0	33 232	1 021 059	55,7	62 570	1 074 126	58,5	81 262
	Rokkantági nyugdíj									
	korbetöltött	177 920	9,3	31 862	175 319	9,6	58 308	182 357	9,9	72 661
	korhatár alatti	170 437	9,0	26 400	214 101	11,7	47 002	210 891	11,5	58 806
	Bányász- és korengedményes nyugdíj	16 154	0,8	31 839	38	0,0	60 051	2	0,0	138 426
	Hozzájárulóí nyugdíjak	211 126	11,1	25 213	169 498	9,2	41 057	142 364	7,8	55 444
	Árvaelátás	57 642	3,0	18 810	56 724	3,1	29 017	53 120	2,9	32 864
	Nyugdíjszerű ellátások	222 248	11,7	13 457	197 515	9,7	22 426	173 050	9,4	27 434
	Baleseti járadék	2 483	0,1	8 887	2 588	0,1	17 138	2 273	0,1	22 139
	A megváltozott munkaképességűek járadékai	131 968	6,9	14 485	135 757	6,8	23 049	119 798	6,5	28 255
	Rokkantági járadék	12 015	0,6	13 764	13 360	0,7	27 250	14 049	0,8	32 684
	Összesen	1 903 238	100,0	28 845	1 834 254	100,0	52 997	1 835 910	100,0	69 351
Együtt	Nyugdíjak	2 806 262	89,2	33 212	2 748 168	89,7	60 595	2 775 560	90,9	78 596
	Öregségi nyugdíj	1 671 090	53,1	35 931	1 643 409	53,6	67 182	1 716 315	56,2	87 481
	Rokkantági nyugdíj									
	korbetöltött	343 768	10,9	34 503	342 310	11,2	61 855	361 957	11,9	76 741
	korhatár alatti	418 746	13,3	29 136	465 797	15,2	50 938	432 840	14,2	62 820
	Bányász- és korengedményes nyugdíj	41 619	1,3	36 855	9 036	0,3	97 297	11 831	0,4	132 013
	Hozzájárulóí nyugdíjak	217 501	6,9	24 981	175 679	5,7	40 446	148 181	4,9	54 415
	Árvaelátás	113 538	3,6	18 744	111 937	3,7	28 873	104 436	3,4	32 647
	Nyugdíjszerű ellátások	338 796	10,8	14 138	315 180	10,3	23 684	278 267	9,1	29 206
	Baleseti járadék	16 860	0,5	10 669	15 040	0,5	19 362	13 220	0,4	33 654
	A megváltozott munkaképességűek járadékai	215 032	6,8	15 167	223 116	7,3	24 259	194 977	6,4	30 096
	Rokkantági járadék	25 267	0,8	13 746	28 738	0,9	27 257	30 677	1,0	32 709
	Összesen	3 145 058	100,0	31 157	3 063 348	100,0	56 797	3 053 827	100,0	74 096

8/6. A családtámogatások összefoglaló kiadási adatai

Év	Termesze- gyermekágyi segély	Anyasági ellátások	Gyermekgondozási		Családi pótlék ^a	Összesen	A kifizetett összeg a GDP %-ában
			díj	segély			
			millió Ft				
2000	10 047	2 335	20 381	38 418	132 517	203 697	1,58
2001	12 470	2 524	29 646	39 109	133 980	217 729	1,46
2002	15 777	2 637	37 807	40 705	153 863	250 789	1,48
2003	20 207	4 489	45 589	44 375	174 937	289 997	1,56
2004	23 433	4 821	54 547	47 911	185 332	316 044	1,56
2005	27 090	5 294	61 178	50 458	191 144	335 164	1,54
2006	30 315	5 663	68 961	54 948	329 430	489 317	2,14
2007	33 165	5 647	77 127	57 070	338 378	511 387	2,02

^a 2002. XI. 8-ig nevelési ellátás: családi pótlék és az iskoláztatási támogatás együttes adatait tartalmazza. 2002-től a 13-dik hónapra kifizetett pótlékkal együtt.

8/7. A családi pótlékban ^a részesülő családok és gyermekek száma családnagyság szerint

Megnevezés	Családok	Gyermekek	Családok	Gyermekek	Családok	Gyermekek
	száma					
	2000 július		2005 április		2007 április	
Házaspár ^b	985 641	1 669 912	937 755	1 612 346	903 961	1 554 249
Ebből: 1 gyermekes	470 978	470 978	382 954	382 954	432 361	432 361
2 gyermekes	386 075	772 150	393 284	730 357	338 687	677 374
3 és több gyermekes	128 588	426 784	161 517	499 035	132 913	444 514
Egyedülálló	289 562	412 654	320 619	469 159	323 597	481 402
Ebből: 1 gyermekes	196 643	196 643	191 113	191 113	210 787	210 787
2 gyermekes	70 976	141 952	93 131	167 295	81 546	163 092
3 és több gyermekes	21 943	74 059	36 375	110 751	31 264	107 523
Összesen	1 275 203	2 104 342	1 258 374	2 081 505	1 227 558	2 035 651

^a Saját jogúak nélkül

^b Élettársi kapcsolatokkal együtt

8/8. Gyermekjóléti ellátások adatai

Megnevezés	2000	2005	2006	2007
Gyermekjóléti szolgálattal ellátott települések száma	2 794	2 719	3 021	3 074
Gyermekjóléti szolgálattal ellátott települések aránya	89,1	85,6	96,1	97,5
Szolgáltatást igénybevevő gyermekek száma	155 904	130 350	122 908	121 546
Ezer megfelelő korú lakosra jutó ellátottak aránya	74,6	66,8	64,5	63,8
Működő bölcsődék száma	532	527	543	556
Működő bölcsődei férőhelyek száma	24 965	23 766	24 255	24 934
Bölcsődébe beíratott gyermekek száma	29 561	30 230	31 153	32 010
A bölcsődékbe beosztott gondozónők száma	5 335	5 416	5 514	5 576
Családi napköziben gondozott gyermekek száma	852	706	1 198	1 448
Házi gyermekfelügyelettel gondozott gyermekek száma	312	110	349	162
Helyettes szülőnél elhelyezett gyermekek száma	123	201	151	126
Gyermekek átmeneti otthonában elhelyezett gyermekek száma	518	1 469	1 073	999
Családok átmeneti otthonában elhelyezett gyermekek száma	2 046	4 702	5 385	5 387

8/9. Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermekek és fiatal felnőttek száma

Megnevezés	2000	2005	2006	2007
Gondozási hely				
Gyermekotthonban elhelyezett	10 287	8 420	8 009	7 885
Nevelőszülőnél elhelyezett	7 816	9 036	9 136	9 260
Gondoskodási forma				
Ideiglenes hatállyal elhelyezett	1 027	785	628	876
Átmeneti nevelésbe vett	14 405	14 907	14 869	14 753
Tartós nevelésbe vett	2 538	1 764	1 648	1 516
Intézeti elhelyezett	133	–	–	–
Korcsoport				
0 – 3 éves	2 066	1 932	1 848	1 849
4 – 5 éves	1 357	1 210	1 221	1 169
6 – 9 éves	3 270	3 293	3 075	3 024
10 – 11 éves	2 122	2 108	2 164	2 155
12 – 14 éves	4 065	3 921	3 827	3 925
15 – 17 éves	5 223	4 992	5 010	5 023
Kiskorúak összesen	18 103	17 456	17 145	17 145
18 éves és idősebb	3 937	4 240	4 206	4 102
Összesen	22 040	21 696	21 351	21 247

8/10. Az egészségbiztosítási ellátásban részesülők táppénzes adatai, 2001-2007

Időszak	Alkalmazásban állók				Egyéni és társas vállalkozások tagjai			
	a táppénzesek napi átlagos létszáma, fő	a táppénzes napok száma, ezer	ebből		a táppénzesek napi átlagos létszáma, fő	a táppénzes napok száma, ezer	ebből	
			a gyermekápolási	az üzemi baleseti, foglalkozási megbetegedési			a gyermekápolási	az üzemi baleseti, foglalkozási megbetegedési
táppénzes napok aránya, %		táppénzes napok aránya, %						
2001	100 582	36 712,4	3,8	5,2	16 031	5 851,3	1,2	2,3
2002	105 096	38 360,2	3,1	5,3	16 431	5 997,2	1,1	2,2
2003	106 943	39 034,3	3,3	5,6	16 892	6 165,7	1,2	2,3
2004	93 040	34 052,6	3,4	5,4	13 967	5 112,1	1,3	2,2
2005	88 112	32 161,0	3,6	5,4	14 303	5 220,7	1,4	2,0
2006	84 868	30 976,8	3,5	5,4	14 721	5 373,3	1,4	1,6
2007	75 916	27 709,3	3,7	5,3	14 443	5 271,6	1,4	1,5

Forrás: Országos Egészségbiztosítási Pénztár

8/11. A rendszeres és rendkívüli gyermekvédelmi támogatások főbb adatai

Év	Rendszeres gyermekvédelmi támogatás / rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény ^a			Rendkívüli gyermekvédelmi támogatás			
	A támogatásban részesítettek havi átlagos száma	Tízezer 0-24 éves lakosra jutó támogatottak száma	Felhasznált összeg (millió Ft)	A támogatásban részesítettek havi átlagos száma	Tízezer 0-24 éves lakosra jutó támogatottak száma	Támogatási esetek száma	Felhasznált összeg (millió Ft)
2000	786 346	2 447	32 422	432 193	1 345	848 962	2 584
2001	780 296	2 489	39 266	407 232	1 299	802 457	2 589
2002	757 942	2 476	39 453	395 446	1 292	751 152	2 808
2003	704 105	2 352	39 757	324 495	1 084	623 873	2 587
2004	670 167	2 310	42 111	317 969	1 096	608 244	2 776
2005	663 054	2 322	44 710	305 875	1 071	607 322	2 861
2006	444 760	1 568	6301 ^c	253 868	895	546 744	2 522
2007 ^b	489 966	1 751	4 897	223 134	797	460 555	2 435

^a 2006-tól a rendszeres gyermekvédelmi támogatás beépült az alanyi jogon járó családi pótlékba. A korábban ehhez kapcsolódó természetbeni juttatásokra (ingyenes étkezés, ingyen tankönyv) való jogosultság megmaradt, az ellátás neve rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre változott.

^b Előzetes adat

^c A továbbfolyósított rendszeres gyermekvédelmi támogatásra fordított összeggel együtt.

8/12. Önkormányzatok által nyújtott főbb rendszeres és eseti támogatások adatai

Megnevezés	1998	2000	2005	2007 ^a
Támogatottak száma				
Támogatásban részesített személyek havi átlagos száma				
Rendszeres támogatások				
Rendszeres szociális segély	27 713	47 154	158 565	194 716
Időskorúak járadéka	8 896	8 115	6 449	6 328
Rendszeres gyermekvédelmi támogatás / Rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény ^b	742 734	786 346	663 054	489 966
Támogatási esetek száma				
Eseti támogatások				
Átmeneti segély	1 318 139	1 075 822	932 507	749 299
Lakásfenntartási támogatás	1 191 194	961 056	2 142 638	3 048 219
Rendkívüli gyermekvédelmi támogatás	767 823	848 962	607 322	460 555
Temetési segély	80 996	76 672	62 605	54 471
Támogatások összege				
Egy főre jutó havi átlagos összeg, Ft				
Rendszeres támogatások				
Rendszeres szociális segély	9 444	11 056	16 991	25 703
Időskorúak járadéka	11 651	14 604	21 390	25 638
Rendszeres gyermekvédelmi támogatás / Rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény	2 777	3 436	5 619	4 897
Eseti támogatások				
Egy esetre jutó átlagos összeg, Ft				
Átmeneti segély	3 343	4 163	5 754	6 190
Lakásfenntartási támogatás	3 258	3 695	5 630	5 843
Rendkívüli gyermekvédelmi támogatás	2 924	3 043	4 712	5 286
Temetési segély	10 270	12 155	19 074	20 717

^a Előzetes adat

^b 2006-tól a rendszeres gyermekvédelmi támogatás beépült az alanyi jogon járó családi pótlékba. A korábban ehhez kapcsolódó természetbeni juttatásokra (ingyenes étkezés, ingyen tankönyv) való jogosultság megmaradt, az ellátás neve rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre változott.

9. Kultúra

9/1. Mozi-, színház- és hangversenyelőadások, régióként

Régió	Előadások száma				Tízezer lakosra jutó előadások száma			
	2000	2005	2006	2007	2000	2005	2006	2007
Mozi								
Közép-Magyarország	195 969	228 347	215 504	214 295	691	804	755	743
Közép-Dunántúl	25 110	28 984	29 303	34 930	224	261	265	316
Nyugat-Dunántúl	41 839	52 228	38 960	53 525	417	522	390	536
Dél-Dunántúl	22 631	26 857	23 956	28 039	227	275	247	291
Észak-Magyarország	21 546	34 999	34 275	25 826	165	275	272	208
Észak-Alföld	32 933	38 813	38 842	38 472	211	252	253	253
Dél-Alföld	32 006	44 142	27 277	24 723	232	326	202	185
Összesen	372 034	454 370	407 117	419 810	364	450	405	417
Színház								
Közép-Magyarország	6 257	6 846	6 733	6 514	22	24,1	23,6	22,6
Közép-Dunántúl	999	1 059	964	852	8,9	9,5	8,7	7,7
Nyugat-Dunántúl	1 148	1 553	1 412	1 418	11,4	15,5	14,1	14,2
Dél-Dunántúl	1 050	984	1 023	994	10,5	10,1	10,5	10,3
Észak-Magyarország	901	1 080	1 030	1 012	6,9	8,5	8,2	8,1
Észak-Alföld	1 039	1 501	1 522	1 318	6,6	9,7	9,9	8,7
Dél-Alföld	1 288	1 278	1 310	1 376	9,3	9,4	9,7	10,3
Összesen	12 682	14 301	13 994	13 484	12,4	14,2	13,9	13,4
Hangverseny								
Közép-Magyarország	165	140	177	142	0,5	0,4	0,6	0,4
Közép-Dunántúl	137	153	141	153	1,2	1,3	1,2	1,3
Nyugat-Dunántúl	161	195	213	193	1,6	1,9	2,1	1,9
Dél-Dunántúl	182	164	170	178	1,8	1,6	1,7	1,8
Észak-Magyarország	216	214	204	219	1,7	1,6	1,6	1,7
Észak-Alföld	261	312	309	309	1,7	2	2	2
Dél-Alföld	159	177	164	148	1,1	1,3	1,2	1,1
Összesen	1 281	1 355	1 378	1 342	1,2	1,3	1,3	1,3

9/2. Mozi-, színház- és hangversenylátogatások, régióként

Régió	Látogatások száma, ezer				Száz lakosra jutó látogatások száma			
	2000	2005	2006	2007	2000	2005	2006	2007
Mozi								
Közép-Magyarország	8 279	7 068	6 860	6 471	292	248	240	224
Közép-Dunántúl	897	626	629	694	81	57	57	63
Nyugat-Dunántúl	1 207	981	972	840	123	98	97	84
Dél-Dunántúl	772	581	515	524	79	60	53	54
Észak-Magyarország	773	691	654	526	61	55	52	42
Észak-Alföld	1 060	973	925	863	70	63	60	57
Dél-Alföld	1 306	1 173	1 076	575	98	87	80	43
Összesen	14 294	12 093	11 631	10 493	143	120	115	104
Színház								
Közép-Magyarország	2 104	2 553	2 379	2 321	74	90	83	80
Közép-Dunántúl	293	245	235	203	26	22	21	18
Nyugat-Dunántúl	387	382	346	372	39	38	35	37
Dél-Dunántúl	286	245	256	249	29	25	26	26
Észak-Magyarország	226	282	268	259	18	22	21	21
Észak-Alföld	318	385	381	304	21	25	25	20
Dél-Alföld	324	320	291	341	24	24	22	25
Összesen	3 938	4 412	4 156	4 049	39	44	41	40
Hangverseny								
Közép-Magyarország	85	80	73	73	2	2	2	2
Közép-Dunántúl	42	55	49	52	3	4	4	4
Nyugat-Dunántúl	46	57	52	50	4	5	5	5
Dél-Dunántúl	58	54	54	53	5	5	5	5
Észak-Magyarország	78	90	77	61	6	7	4	4
Észak-Alföld	65	67	72	70	4	4	4	4
Dél-Alföld	52	51	55	44	3	3	3	3
Összesen	426	454	432	403	4	4	4	4

9/3. Könyvtárlátogatók és kölcsönzött könyvtári egységek könyvtártípusok szerint

[illegible]

9/4. Múzeumi kiállítások, régióként

Régió	2000	2005	2006	2007	2000	2005	2006	2007
	száma				megoszlása, %			
Közép-Magyarország	803	735	775	771	28,6	26,5	27,3	26,7
Közép-Dunántúl	302	326	320	320	10,8	11,8	11,3	11,1
Nyugat-Dunántúl	327	286	338	322	11,7	10,3	11,9	11,2
Dél-Dunántúl	303	271	332	316	10,8	9,8	11,7	11,0
Észak-Magyarország	376	319	306	306	13,4	11,5	10,8	10,6
Észak-Alföld	279	341	317	344	10,0	12,3	11,1	11,9
Dél-Alföld	414	496	453	505	14,8	17,9	15,9	17,5
Összesen	2 804	2 774	2 841	2 884	100,0	100,0	100,0	100,0

9/5. Múzeumi látogatások, régióként

Régió	2000	2005	2006	2007	2000	2005	2006	2007
	száma, ezer				megoszlása, %			
Közép-Magyarország	3 510	5 202	5 927	5 689	35,5	45,9	51,0	50,9
Közép-Dunántúl	1 351	1 460	1 352	1 275	13,7	12,9	11,6	11,4
Nyugat-Dunántúl	1 151	992	986	813	11,6	8,8	8,5	7,3
Dél-Dunántúl	1 061	840	846	785	10,7	7,4	7,3	7,0
Észak-Magyarország	1 496	1 413	1 249	1 326	15,1	12,5	10,7	11,9
Észak-Alföld	565	637	448	570	5,7	5,6	3,9	5,1
Dél-Alföld	761	790	810	711	7,7	7,0	7,0	6,4
Összesen	9 895	11 335	11 618	11 169	100,0	100,0	100,0	100,0

9/6. A kiadott könyvek és füzetek száma, jelleg szerint

A mű jellege	2000	2005	2006	2007	2000	2005	2006	2007
	száma				megoszlása, %			
Tudományos	79	182	96	190	0,8	1,3	0,8	1,4
Ismeretterjesztő	1 778	1 700	1 763	1 714	18,5	12,5	15,0	12,6
Szakirodalom	2 968	4 544	3 453	4 327	30,9	33,4	29,4	31,8
Szépirodalom	2 122	2 745	2 667	3 324	22,1	20,2	22,7	24,4
Ifjúsági és gyermekirodalom	546	956	858	1 170	5,7	7,0	7,3	8,6
Tankönyv	1 595	2 996	2 514	2 325	16,6	22,0	21,4	17,1
Egyéb	504	476	386	550	5,3	3,5	3,3	4,1
Összesen	9 592	13 599	11 737	13 600	100,0	100,0	100,0	100,0
Ebből:								
magyar szerzők művei	6 815	9 891	8 088	9 030	71,0	72,7	68,9	66,4
külföldi szerzők művei	2 777	3 708	3 649	4 570	29,0	27,3	31,1	33,6

9/7. A kiadott könyvek és füzetek példányszáma, jelleg szerint

A mű jellege	2000	2005	2006	2007	2000	2005	2006	2007
	példányszáma, ezer				megoszlása, %			
Tudományos	41	70	65	112	0,1	0,2	0,2	0,3
Ismeretterjesztő	7 044	5 381	5 473	6 746	19,0	12,6	13,9	15,4
Szakirodalom	3 991	5 615	5 129	6 638	10,8	13,2	13,0	15,1
Szépirodalom	11 220	10 522	10 516	12 023	30,3	24,7	26,7	27,4
Ifjúsági és gyermekirodalom	2 354	3 398	3 711	4 574	6,4	8,0	9,4	10,5
Tankönyv	11 090	16 808	13 749	12 671	30,0	39,4	34,8	28,9
Egyéb	1 255	830	809	1 060	3,4	1,9	2,1	2,4
Összesen	36 995	42 624	39 452	43 824	100,0	100,0	100,0	100,0
Ebből:								
magyar szerzők művei	22 444	28 415	24 797	26 564	60,7	66,7	62,9	60,6
külföldi szerzők művei	14 551	14 209	14 655	17 260	39,3	33,3	37,1	39,4

9/8. Közzszolgálati és országos kereskedelmi televízió és rádió műsoridejének összetétele műsортípus szerint

%

[illegible]

10. Civil társadalom, nonprofit szektor

10/1. A nonprofit szervezetek száma

Év	Alapítvány	Társas nonprofit szervezet	Összesen
1990	1 865	14 080	15 945
1991	6 182	17 869	24 051
1992	9 703	20 660	30 363
1993	11 884	22 778	34 662
1994	14 216	25 943	40 159
1995	15 650	27 133	42 783
1996	17 109	28 207	45 316
1997	18 603	28 762	47 365
1998	19 225	28 159	47 384
1999	19 754	28 417	48 171
2000	19 700	27 444	47 144
2003	21 216	31 806	53 022
2004	21 817	33 380	55 197
2005	22 255	34 439	56 694
2006	22 464	35 778	58 242

10/2. A nonprofit szervezetek száma régiók szerint

Régió	2000	2003	2004	2005	2006
Közép-Magyarország	15 870	17 874	18 957	19 420	19 393
Közép-Dunántúl	4 812	5 517	5 646	5 792	5 943
Nyugat-Dunántúl	5 050	5 501	5 715	5 812	6 034
Dél-Dunántúl	4 886	5 389	5 669	5 878	6 154
Észak-Magyarország	5 159	5 828	6 091	6 235	6 547
Észak-Alföld	5 624	6 385	6 676	6 849	7 018
Dél-Alföld	5 743	6 528	6 443	6 708	7 153
Összesen	47 144	53 022	55 197	56 694	58 242

10/3. A nonprofit szervezetek száma tevékenységcsoportok szerint

Tevékenységcsoport	2000	2003	2004	2005	2006
Kultúra	4 942	5 710	6 000	6 230	6 527
Vallás	1 295	1 423	1 436	1 445	1 457
Sport	6 469	7 008	7 117	7 049	7 190
Szabadidő, hobbi	7 346	8 545	9 011	9 323	9 739
Oktatás	6 866	7 573	7 834	7 984	8 107
Kutatás	1 057	1 148	1 194	1 195	1 189
Egészségügy	2 111	2 418	2 553	2 638	2 739
Szociális ellátás	4 137	4 548	4 806	4 991	5 136
Polgárvédelem, tűzoltás	892	842	840	842	864
Környezetvédelem	1 019	1 246	1 290	1 341	1 398
Településfejlesztés	2 401	3 004	3 235	3 410	3 637
Gazdaságfejlesztés	878	1 015	1 141	1 248	1 288
Jogvédelem	561	682	768	804	823
Közbiztonság védelme	1 408	1 702	1 801	1 875	1 995
Többcélú adományoztatás	688	772	779	760	766
Nemzetközi kapcsolatok	637	749	798	829	811
Szakmai, gazdasági	4 088	4 145	4 100	4 218	4 070
Politika	349	492	494	512	506
Összesen	47 144	53 022	55 197	56 694	58 242

10/4. A nonprofit szervezetek bevételeinek megoszlása tevékenységcsoportok szerint

%

Tevékenységcsoport	2000	2003	2004	2005	2006
Kultúra	12,4	13,0	13,1	13,4	14,0
Vallás	1,4	1,0	1,0	0,8	0,8
Sport	6,8	5,4	4,8	4,9	4,7
Szabadidő, hobbi	5,3	6,2	6,3	5,2	5,0
Oktatás	13,4	12,7	12,3	12,6	12,7
Kutatás	3,1	2,9	2,7	2,7	2,9
Egészségügy	3,7	5,6	5,9	7,5	8,1
Szociális ellátás	8,3	8,8	8,7	10,0	10,1
Polgárvédelem, tűzoltás	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4
Környezetvédelem	1,9	3,6	3,7	3,9	3,8
Településfejlesztés	9,7	9,8	10,5	10,9	10,4
Gazdaságfejlesztés	12,3	10,7	10,9	9,7	10,9
Jogvédelem	1,4	1,2	1,3	1,6	1,1
Közbiztonság védelme	0,7	0,5	0,5	0,7	0,6
Többcélú adományosztás	4,2	3,8	3,4	3,1	2,8
Nemzetközi kapcsolatok	1,5	1,2	1,3	1,1	0,9
Szakmai, gazdasági	13,3	13,0	12,8	10,9	10,3
Politika	0,3	0,3	0,5	0,6	0,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

10/5. A nonprofit szervezetek által foglalkoztatottak száma

Foglalkoztatottak	2000	2003	2004	2005	2006
Főállású, teljes munkaidős	56 004	63 302	68 453	74 720	75 413
Főállású, nem teljes munkaidős	10 100	12 765	12 808	14 335	20 035
Nem főállású	14 676	11 204	7 861	7 125	4 212
Összes foglalkoztatott	80 780	87 271	89 122	96 180	99 660
Számított főállású foglalkoztatott	62 522	70 805	75 643	82 600	85 852

10/6. A nonprofit szervezetek alkalmazásában álló, főállásúra átszámított foglalkoztatottak főbb mutatói szervezeti forma szerint, 2006

Szervezeti forma	Főállásúra átszámított foglalkoztatottak			
	száma	átlaga, ^a fő/szervezet	bérköltsége, millió Ft	egy főre jutó éves átlagbére, ezer Ft
Alapítvány	14 127	6,6	25 049	1 773
Közalapítvány	1 548	7,7	3 880	2 506
Egyesület	15 019	3,9	20 552	1 368
Köztestület	1 389	4,6	3 590	2 584
Szakszervezet	666	3,5	1 669	2 505
Szakmai, munkáltatói érdekképviselő	1 982	3,1	6 030	3 043
Közhasznú társaság	49 391	37,9	84 707	1 715
Nonprofit intézmény	1 371	49,0	3 111	2 269
Egyesülés	359	6,4	1 257	3 504
Összesen	85 852	9,8	149 846	1 745

^a A foglalkoztató szervezetekre vetített átlag.

10/7. A nonprofit szervezetek önkéntes segítőinek főbb mutatói szervezeti forma és bevétel nagyság szerint, 2006

Megnevezés	Önkéntes segítő				Egy főre jutó átlagos munkaóra	Számított önkéntesként foglalkoztatottak	
	száma	megoszlása, %	által az év során végzett munka becsült időtartama			száma	becsült bér- megtakarítása, millió Ft
			összesen, ezer óra	megoszlása, %			
Szervezeti forma							
Alapítvány	87 931	20,1	9 804	19,4	111	4 714	8 227
Közalapítvány	5 166	1,2	449	0,9	86	216	376
Egyesület	319 717	73,0	37 612	74,7	117	18 082	31 561
Köztisztület	1 767	0,4	137	0,3	77	66	115
Szakszervezet	9 542	2,2	1 060	2,1	111	510	890
Szakmai, munkáltatói érdekképviselő	12 579	2,9	1 182	2,3	93	568	992
Közhasznú társaság	1 042	0,2	144	0,3	138	69	121
Nonprofit intézmény	100	0,0	14	0,0	141	7	12
Egyesülés	49	0,0	5	0,0	118	3	5
Bevételnagyság, ezer Ft							
– 50	28 594	6,5	3 023	6,0	105	1 454	2 537
51 – 500	97 191	22,2	10 231	20,3	105	4 919	8 585
501 – 5000	196 801	45,0	23 121	45,9	117	11 116	19 402
5001 – 50000	87 150	19,9	10 983	21,8	126	5 280	9 216
50001 –	28 157	6,4	3 049	6,0	108	1 466	2 559
Összesen	437 893	100,0	50 408	100,0	115	24 235	42 299

10/8. A tagsággal rendelkező nonprofit szervezetek magánszemélyekből álló tagságának főbb mutatói szervezeti forma szerint, 2006

Szervezeti forma	Szervezetek száma	Magánszemély tagokkal rendelkező szervezetek		Magánszemély tagok		Átlagos taglétszám
		száma	aránya, %	száma	megoszlása, %	
Egyesületek összesen	30 071	26 534	88,2	2 693 741	71,6	101
Köztestület	483	417	86,3	220 276	5,9	528
Szakszervezet	1 059	883	83,4	572 805	15,3	648
Szakmai, munkáltatói érdekképviselő	2 398	1 754	73,1	268 584	7,2	153
Érdekképviselők összesen	3 940	3 054	77,5	1 061 665	28,4	348
Mindösszesen	34 011	29 588	87,0	3 755 406	100,0	126

11. Bűnözés

11/1. Az ismertté vált bűncselekmények bűncselekmények száma főbb bűncselekménytípusok szerint

Bűncselekménytípus	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Személy elleni	16 591	20 927	16 859	17 970	18 872	17 780	16 260	17 110
Ebből:								
Emberölés	205	254	203	228	209	164	174	154
Súlyos testi sértés	7 621	7 261	7 531	7 428	7 882	7 650	7 309	6 796
Könnyű testi sértés	3 280	3 442	3 979	4 066	4 671	4 733	4 242	4 384
Közlekedési	19 566	19 561	21 588	20 142	22 112	22 826	21 670	23 006
Ebből:								
közúti baleset gondatlan okozása	3 995	3 634	4 137	3 891	4 507	4 439	4 068	4 401
ittas járművezetés	11 669	11 621	13 318	12 737	13 758	14 417	13 952	14 157
Házasság, család, ifúság és nemi erkölcs elleni	5 059	4 642	4 966	5 256	11 919	17 717	20 952	15 285
Ebből:								
kiskorú veszélyeztetése	1 014	1 073	1 073	1 316	1 973	2 039	1 809	1 785
tartás elmulasztása	1 952	2 130	2 398	2 524	2 771	2 764	2 668	2 523
erőszakos közöszlés	294	321	293	256	267	264	206	215
tiltott pornográf felvétel készítése	688	14	144	80	5 832	11 489	15 183	9 934
Államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közelet tisztasága elleni	10 408	15 558	8 836	6 980	6 036	6 369	5 731	4 907
Ebből:								
embercsempészs	5 178	10 266	3 639	1 481	658	672	525	375
hivatalos személy elleni erőszak	802	736	792	841	935	950	865	928
Közrend elleni	76 312	74 535	70 435	71 667	80 685	83 983	83 318	76 391
Ebből:								
garázdaság	7 817	8 353	9 389	9 858	10 757	10 911	9 680	9 414
közokirathamsítás	11 898	10 502	9 328	11 454	14 136	16 268	13 099	16 202
magánokirathamsítás	24 604	22 326	19 956	18 705	18 667	19 140	22 896	17 214
kábítószerrel való visszaélés	3 172	3 918	4 126	3 371	6 577	7 454	6 729	4 672
Gazdasági	10 986	12 412	14 248	15 088	16 661	17 106	17 862	14 021
Vagyon elleni	311 611	317 900	283 664	275 891	262 082	270 740	260 147	276 193
Ebből:								
lopás	230 830	228 769	206 182	180 937	183 198	177 802	170 703	173 869
sikkasztás	5 087	5 487	5 029	9 865	4 651	4 409	3 960	3 629
csalás	27 391	35 678	25 281	33 151	26 367	22 431	23 595	41 250
rablás	3 494	3 319	3 389	3 289	3 227	2 982	2 709	3 119
rongálás	16 785	16 607	17 112	16 837	17 454	17 620	17 884	17 403
Honvédelmi kötelezettség eleni	140	159	185	347	515	1	1	-
Összesen	450 673	465 694	420 782	413 434	418 883	436 522	425 941	426 914

Forrás: Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Legfőbb Ügyészség.

11/2. Az ismertté vált bűncselekmények száma és 100 ezer lakosra jutó száma területi egységenként

Területi egység	2000		2007	
	összesen	százezer lakosra jutó száma	összesen	százezer lakosra jutó száma
Budapest	120 453	6 310	106 129	6 250
Pest	45 444	4 587	39 927	3 367
Közép-Magyarország	165 897	5 721	146 056	5 064
Fejér	16 253	3 805	17 423	4 061
Komárom-Esztergom	14 139	4 488	10 980	3 486
Veszprém	13 316	3 493	12 658	3 487
Közép-Dunántúl	43 708	3 891	41 061	3 709
Győr-Moson-Sopron	24 191	5 616	16 846	3 794
Vas	8 970	3 273	9 870	3 767
Zala	13 205	4 314	10 097	3 458
Nyugat-Dunántúl	46 366	4 587	36 813	3 689
Baranya	16 505	3 975	17 305	4 359
Somogy	15 530	4 534	13 998	4 281
Tolna	8 331	3 279	7 643	3 185
Dél-Dunántúl	40 366	3 989	38 946	4 040
Dunántúl	130 440	4 146	116 820	3 806
Borsod-Abaúj-Zemplén	23 289	3 058	28 940	4 053
Heves	11 746	3 536	13 106	4 121
Nógrád	6 622	2 927	9 522	4 492
Észak-Magyarország	41 657	3 156	51 568	4 145
Hajdú-Bihar	21 805	3 920	20 895	3 834
Jász-Nagykun-Szolnok	14 710	3 440	16 167	4 032
Szabolcs-Szatmár-Bereg	22 663	3 884	21 819	3 801
Észak-Alföld	59 178	3 775	58 881	3 874
Bács-Kiskun	21 624	3 935	19 962	3 731
Békés	13 860	3 377	14 345	3 775
Csongrád	17 685	4 058	18 972	4 475
Dél-Alföld	53 169	3 809	53 279	3 979
Alföld	154 004	3 596	163 728	3 990
Magyarország összesen	450 573	4 362	426 914	4 245

Forrás: Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Legfőbb Ügyészség.

12. Nemzetközi adatok

12/1. Főbb demográfiai jelzőszámok, 2007

Ország	A teljes népesség január 1-jén, fő	A 0-14 évesek	A 65 évesek és idősebbek	Teljes termékenységi arányszám ^b	Születéskor várható élettartam, év ^b	
		a teljes népesség százalékában			férfiak	nők
Egyesült Államok	299 398 484 ^b	20,3 ^b	..	..	..	..
Japán	128 000 000 ^b	13,6 ^b	20,8 ^b	1,26 ^c	78,5 ^c	85,5 ^c
EU-27	495 090 294 ^a	15,8	16,9	..	..	..
Ausztria	8 298 923	15,6	16,9	1,4	77,2	82,8
Belgium	10 584 534	17,0	17,1	..	76,6	82,3
Bulgária	7 679 290	13,4	17,3	1,37	69,2	76,3
Ciprus	778 684	17,9	12,3	1,47	78,8	82,4
Csehország	10 287 189	14,4	14,4	1,33	73,5	79,9
Dánia	5 447 084	18,6	15,3	1,83	76,1	80,7
Észtország	1 342 409	14,9	17,1	1,55	67,4	78,6
Finnország	5 276 955	17,1	16,5	1,84	75,9	83,1
Franciaország	63 392 140	18,6	16,2	2,00	77,3	84,4
Görögország	11 171 740 ^a	14,3	18,6	1,39	77,2	81,9
Hollandia	16 357 992	18,1	14,5	1,70	77,7	82,0
Írország	4 312 526 ^a	20,3	11,1	1,90	77,3	82,1
Lengyelország	38 125 479	15,8	13,5	1,27	70,9	79,7
Lettország	2 281 305	14,0	17,1	1,35	65,4	76,3
Litvánia	3 384 879	15,9	15,6	1,31	65,3	77,0
Luxemburg	476 187	18,3	14,0	1,65	76,8	81,9
Magyarország	10 066 158	15,2	15,9	1,34	69,2	77,8
Málta	407 810	16,7	13,8	1,41	77,0	81,9
Nagy-Britannia	60 816 701 ^a	17,6	16,0	1,84	..	..
Németország	82 314 906	13,9	19,8	1,32	77,2	82,4
Olaszország	59 131 287	14,1	19,9	..	..	..
Portugália	10 599 095 ^a	15,5	17,3	1,35	75,5	82,3
Románia	21 565 119	15,4	14,9	1,31	69,2	76,2
Spanyolország	44 474 631	14,5	16,6	1,38	77,7	84,4
Svédország	9 113 257	17,0	17,4	1,85	78,8	83,1
Szlovákia	5 393 637	16,1	11,8	1,24	70,4	78,4
Szlovénia	2 010 377	14,0	15,9	1,31	74,5	82,0

^a Előrejelzés.

^b 2006-os adat.

^c 2005-ös adat.

12/2. A PISA felmérés eredményei, 2006

(A 16 évesek kompetenciavizsgálata)

Országok (OECD)	Természettudomány			Szövegértés			Matematika		
	átlag- eredmény	helyezési tartomány		átlag- eredmény	helyezési tartomány		átlag- eredmény	helyezési tartomány	
		legjobb helyezés	legrosszabb helyezés		legjobb helyezés	legrosszabb helyezés		legjobb helyezés	legrosszabb helyezés
Ausztrália	527	5	10	513	6	9	520	10	14
Ausztria	511	12	21	490	15	26	505	15	22
Belgium	51	14	20	501	10	17	520	8	14
Bulgária	434	40	44	402	42	50	413	43	48
Csehország	513	12	20	483	22	30	510	14	20
Dánia	496	22	28	494	14	23	513	13	16
Finnország	563	1	1	547	2	2	548	1	4
Franciaország	495	22	29	488	18	28	496	21	28
Görögország	473	35	38	460	34	36	459	38	39
Hollandia	525	6	11	507	8	13	531	5	8
Írország	508	15	22	517	5	8	501	17	23
Izland	491	25	31	484	23	28	506	16	21
Japán	531	3	9	498	11	21	523	6	13
Kanada	534	3	6	527	4	5	527	5	10
Korea	522	7	13	556	1	1	547	1	4
Lengyelország	498	22	26	508	7	12	495	22	27
Lettország	490	25	34	479	24	31	486	27	32
Litvánia	488	26	34	470	30	34	486	27	32
Luxemburg	486	30	34	479	26	30	490	26	30
Magyarország	504	19	23	482	23	30	491	24	31
Nagy-Britannia	515	12	18	495	14	22	495	22	27
Németország	516	10	19	495	12	23	504	16	23
Norvégia	487	27	35	484	22	29	490	25	31
Olaszország	475	35	38	469	31	34	462	37	39
Portugália	474	34	38	472	29	34	466	35	38
Románia	418	44	48	396	44	50	415	43	47
Spanyolország	488	26	34	461	34	36	480	31	34
Svájc	512	13	20	499	11	19	530	5	9
Svédország	503	20	23	507	7	13	502	17	23
Szlovákia	488	26	34	466	31	35	492	23	30
Szlovénia	519	10	13	494	16	21	504	17	21
Új-Zéland	530	3	9	521	4	6	522	8	13

Forrás: PISA 2006, Összefoglaló jelentés, Oktatási Hivatal 2007

12/3. A PIRLS felmérés eredményei

(A 10 évesek szövegértés vizsgálata)

Országok	PIRLS 2006. évi átlagpontszám	PIRLS 2001. évi átlagpontszám	Az átlagpontszám változása
Oroszország	565	528	36
Hongkong	564	528	30
Szingapúr	558	528	20
Szlovénia	522	502	13
Szlovákia	531	518	11
Olaszország	551	541	9
Németország	548	539	8
Moldova	500	492	8
Magyarország	551	543	7
Irán	421	414	6
Kanada, Ontario	554	548	4
Izrael	513	509	3
Új-Zéland	532	529	1
Macedónia	442	442	-1
Skócia	527	528	-1
Norvégia	498	499	-2
Izland	511	512	-2
Egyesült Államok	540	542	-2
Bulgária	547	550	-3
Franciaország	522	525	-4
Lettország	541	545	-4
Kanada, Quebec	533	537	-4
Litvánia	537	543	-6
Hollandia	547	554	-7
Svédország	549	561	-12
Anglia	539	553	-13
Románia	489	512	-22
Marokkó	323	350	-27

Forrás: PIRLS 2006, Összefoglaló jelentés, Oktatási Hivatal 2007

12/4.A felnőtt lakosság képzésben való részvétele az Európai Unióban

A 25-64 évesek között valamilyen képzésben részt vevők aránya

Országok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU-27	7,1 (e)	7,1 (e)	7,2	8,5 (b)	9,3	9,7	9,6	9,7 (p)
EU-25	7,5 (e)	7,5 (e)	7,6	9,0 (b)	9,9	10,3	10,2	10,3 (p)
EU-15	8,0 (e)	8,0 (e)	8,1	9,8 (b)	10,7	11,3	11,2	11,3 (p)
Ausztria	8,3	8,2	7,5	8,6 (b)	11,6	12,9	13,1	12,8
Belgium	6,2 (i)	6,4	6,0	7,0	8,6 (b)	8,3	7,5 (p)	7,2
Bulgária	..	1,4	1,2	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
Ciprus	3,1	3,4	3,7	7,9 (b)	9,3	5,9 (b)	7,1	8,4
Csehország	..	..	5,6	5,1	5,8	5,6	5,6	5,7
Dánia	19,4 (b)	18,4	18,0	24,2 (b)	25,6	27,4	29,2	29,2
Észtország	6,5 (b)	5,4	5,4	6,7	6,4	5,9	6,5	7,0
Finnország	17,5 (b)	17,2	17,3	22,4 (b)	22,8	22,5	23,1	23,4
Franciaország	2,8	2,7	2,7	7,1 (b)	7,1	7,1	7,6	7,4
Görögország	1,0	1,2	1,1	2,6 (b)	1,8	1,9	1,9	2,1
Hollandia	15,5	15,9	15,8	16,4 (b)	16,4	15,9	15,6	16,6
Írország	..	..	5,5	5,9 (b)	6,1	7,4	7,3	7,6
Lengyelország	..	4,3	4,2	4,4	5,0 (b)	4,9	4,7	5,1
Lettország	..	..	7,3	7,8	8,4	7,9	6,9	7,1
Litvánia	2,8	3,5	3,0 (b)	3,8	5,9 (b)	6,0	4,9 (p)	5,3
Luxemburg	4,8	5,3	7,7	6,5 (b)	9,8	8,5	8,2	7,0
Magyarország	2,9	2,7	2,9	4,5 (b)	4,0	3,9	3,8	3,6
Málta	4,5	4,6	4,4	4,2	4,3 (b)	5,3	5,5	6,0
Nagy-Britannia	20,5 (b)	20,9	21,3	26,8 (b)	29,4	27,5	26,6 (p)	..
Németország	5,2	5,2	5,8	6,0	7,4	7,7	7,5	7,8
Olaszország	4,8 (b)	4,5	4,4	4,5	6,3 (b)	5,8	6,1	6,2
Portugália	3,4	3,3	2,9	3,2	4,3 (b)	4,1	4,2 (p)	4,4 (p)
Románia	0,9	1,0	1,0	1,1	1,4 (p)	1,6	1,3	1,3
Spanyolország	4,1 (b)	4,4	4,4	4,7	4,7	10,5 (b)	10,4	10,4
Svédország	21,6	17,5 (b)	18,4	31,8 (b)	32,1	33,4 (e)	32,0 (e)	..
Szlovákia	..	..	8,5	3,7 (b)	4,3	4,6	4,1	3,9
Szlovénia	..	7,3	8,4	13,3 (b)	16,2	15,3	15,0	14,8

.. Nincs adat

^b Törés az idősorban

^e Becsült adat

^p Előzetes adat

Forrás: Eurostat (munkaerő-felmérések)

12/5. A munkahelyi képzések adatai

Országok	Képzést támogató vállalkozások aránya, %		Képzésben részt vevők az összes foglalkoztatott %-ában		Képzési költségek a teljes munkaerő- költség %-ában	
	1999	2005	1999	2005	1999	2005
EU-27	..	60	..	33	..	1,6
Ausztria	72	81	31	33	1,3	1,4
Belgium	70	63	41	40	1,6	1,6
Bulgária	28	29	9	15	1,0	1,1
Ciprus	..	51	..	30	..	1,3
Csehország	69	72	35	59	1,9	1,9
Dánia	96	85	53	35	3,0	2,7
Észtország	63	67	20	24	1,8	1,6
Finnország	82	77	50	39	2,4	1,5
Franciaország	76	74	46	46	2,4	2,3
Görögország	18	21	15	14	0,9	0,6
Hollandia	88	75	41	34	2,8	2,0
Írország	79	..	41	..	2,4	..
Lengyelország	39	35	15	21	0,8	1,3
Lettország	43	36	9	15	0,8	0,8
Litvánia	53	46	12	15	1,1	1,2
Luxemburg	71	72	36	49	1,9	2,0
Magyarország	37	49	11	16	1,2	2,6
Málta	..	46	..	32	..	1,8
Nagy-Britannia	87	90	49	33	3,6	1,3
Németország	75	69	32	30	1,5	1,3
Olaszország	24	32	26	29	1,7	1,3
Portugália	22	44	17	28	1,2	1,1
Románia	11	40	7	17	0,5	1,1
Spanyolország	36	47	25	33	1,5	1,2
Svédország	91	78	61	46	2,8	2,1
Szlovákia	..	60	..	38	..	1,8
Szlovénia	48	72	33	50	1,3	2,0

Forrás: Eurostat CVTS adatbázis

12/6. Főbb gazdasági jelzőszámok, 2007

Ország	A GDP növekedési üteme (előző év=100,0)	1 főre jutó GDP, vásárlóerő- paritáson (USD)	Harmoni- zált fogyasztói- ár index	A 15-64 évesek foglalkoz- tatási rátája (%)	Az 55-64 évesek foglalkoz- tatási rátája (%)	Munkanél- küliségi ráta (%)	15-24 évesek munkanél- küliségi rátája (%)
Egyesült Államok	103,2	41 789	2,8	71,7	61,8	4,6	11,3 ^a
Japán	101,9	30 842	0,0	70,6	66,1	3,9	8,7 ^a
EU-27	101,7	20883 ^a	2,3	65,4	44,7	7,1	15,3
Ausztria	102,0	34 393	2,2	71,4	38,6	4,4	8,7
Belgium	101,1	32 998	1,8	62,0	34,4	7,5	18,8
Bulgária	105,5	9 223	7,6	61,7	42,6	6,9	15,1
Ciprus	103,9	21 232	2,2	71,0	55,9	4,0	10,1
Csehország	106,1	20 606	3,0	66,1	46,0	5,3	10,7
Dánia	103,1	34 137	1,7	77,1	58,6	3,8	7,9
Észtország	110,5	16 414	6,7	69,4	60,0	4,7	10,0
Finnország	102,9	30 959	1,6	70,3	55,0	6,9	16,5
Franciaország	101,2	30 266	1,6	64,6	38,3	8,3	19,4
Görögország	103,7	29 578	3,0	61,4	42,4	8,3	22,9
Hollandia	101,5	35 120	1,6	76,0	50,9	3,2	5,9
Írország	105,5	38 850	2,9	69,1	53,8	4,6	9,2
Lengyelország	103,5	13 894	2,6	57,0	29,7	9,6	21,7
Lettország	110,6	12 622	10,1	68,3	57,7	6,0	10,7
Litvánia	107,6	14 158	5,8	64,9	53,4	4,3	8,2
Luxemburg	104,0	70 245	2,7	64,2	32,0	4,1	15,5
Magyarország	104,2	17 924	7,9	57,3	33,1	7,4	18,0
Málta	103,0	19 739	0,7	54,6	28,5	6,4	13,8
Nagy-Britannia	101,9	32 860	2,3	71,5	57,4	5,3	14,3
Németország	100,9	30 777	2,3	69,4	51,5	8,4	11,1
Olaszország	100,1	28 094	2,0	58,7	33,8	6,1	20,3
Portugália	100,5	19 889	2,4	67,8	50,9	8,1	16,6
Románia	104,1	8 785	4,9	58,8	41,4	6,4	20,1
Spanyolország	103,5	27 400	2,8	65,6	44,6	8,3	18,2
Svédország	102,9	32 111	1,7	74,2	70,0	6,1	19,1
Szlovákia	106,0	15 983	1,9	60,7	35,6	11,1	20,3
Szlovénia	104,0	21 808	3,8	67,8	33,5	4,9	10,1

^a 2005-ös adat

^b EU-25

^c Harmonizált adat

12/7. A társadalmi juttatások főbb mutatói az Európai Unió 27 országában, 2005

Ország	Társadalmi juttatások a GDP %-ban	Egy főre jutó juttatás		Jövedelem-vizsgálathoz kötött kiadások aránya %
		PPS/fő	EU-27=100	
EU 27	26,2	5 858,1	100,0	10,5
Ausztria	27,8	7 998,2	136,5	6,5
Belgium	28,3	7 868,5	134,3	3,7
Bulgária	15,5	1 216,8	20,8	6,6
Ciprus	17,9	3 743,6	63,9	8,5
Csehország	18,5	3 181,4	54,3	5,4
Dánia	29,3	8 260,0	141,0	3,1
Észtország	12,3	1 735,0	29,6	1,0
Finnország	25,9	6 618,8	113,0	10,3
Franciaország	29,6	7 563,2	129,1	11,9
Görögország	23,5	4 999,1	85,3	7,8
Hollandia	26,3	7 740,1	132,1	12,0
Írország	17,0	5 443,7	92,9	25,1
Lengyelország	19,2	2 181,8	37,2	6,4
Lettország	11,9	1 329,9	22,7	1,5
Litvánia	12,8	1 544,8	26,4	2,1
Luxemburg	21,4	12 694,2	216,7	2,8
Magyarország	21,4	3 101,5	52,9	5,3
Málta	18,1	3 066,9	52,4	18,0
Nagy-Britannia	26,3	7 042,6	120,2	15,7
Németország	28,4	7 275,3	124,2	11,5
Olaszország	25,5	6 008,7	102,6	4,6
Portugália	..	..	..	:
Románia	13,9	1 068,4	18,2	7,1
Spanyolország	20,3	4 663,5	79,6	12,3
Svédország	30,9	8 222,2	140,4	3,0
Szlovákia	16,4	2 190,1	37,4	3,2
Szlovénia	22,9	4 441,9	75,8	9,7

Forrás: Eurostat (Statistical Office of the European Communities)

12/8. Társadalmi juttatások megoszlása funkciók szerint az Európai Unió 27 országában, 2005

az összes juttatás százalékában

Ország	Betegség/ egészség- gondozás	Rokkantság	Öregség	Hátrahagyottak	Család/ gyermek	Munka- nélküliség	Lakás	Máshová nem sorolt társadalmi kirekesztettség
EU-27	28,6	7,9	41,4	4,4	8,0	6,1	2,2	1,3
Ausztria	25,5	8,0	47,3	1,3	10,7	5,8	0,4	1,1
Belgium	27,1	7,0	34,7	10,0	7,2	12,2	0,2	1,6
Bulgária	29,0	8,4	47,6	3,6	6,8	1,9	0,0	2,7
Ciprus	25,3	3,7	44,8	1,8	11,8	5,8	2,3	4,5
Csehország	35,3	7,8	41,7	1,0	7,5	3,6	0,5	2,6
Dánia	20,7	14,4	37,5	0,0	12,9	8,6	2,4	3,4
Észtország	31,9	9,4	43,1	0,9	12,2	1,3	0,2	1,0
Finnország	25,9	12,9	33,7	3,6	11,6	9,3	1,1	2,0
Franciaország	29,8	5,9	37,4	6,6	8,5	7,5	2,7	1,6
Görögország	27,8	4,9	47,8	3,4	6,4	5,1	2,2	2,3
Hollandia	30,9	9,9	36,8	5,4	4,9	5,9	1,3	4,9
Írország	40,9	5,3	21,7	5,0	14,6	7,5	3,0	2,0
Lengyelország	19,9	10,5	54,5	5,3	4,4	2,9	0,7	1,9
Lettország	26,0	9,1	46,1	2,3	11,0	3,9	0,6	1,0
Litvánia	30,3	10,4	44,6	1,8	9,3	1,8	0,0	1,8
Luxemburg	25,7	13,1	26,3	10,3	16,9	5,0	0,7	2,0
Magyarország	29,9	9,9	41,2	1,3	11,8	2,9	2,4	0,7
Málta	26,3	6,7	50,6	1,7	4,7	7,4	0,9	1,6
Nagy-Britannia	30,9	9,0	41,7	3,3	6,3	2,6	5,6	0,7
Németország	27,3	7,7	42,2	1,3	11,2	7,3	2,2	0,7
Olaszország	26,7	5,9	50,8	9,9	4,4	2,0	0,1	0,2
Portugália	..	..	..	..	..	..	..	..
Románia	36,2	7,0	40,8	0,5	10,2	3,2	..	2,1
Spanyolország	31,6	7,3	38,7	2,7	5,6	12,4	0,8	0,9
Svédország	24,3	15,4	38,3	2,2	9,8	6,2	1,8	2,0
Szlovákia	29,5	9,2	41,1	1,4	11,3	4,3	..	3,2
Szlovénia	32,3	8,5	42,4	2,0	8,6	3,3	0,1	2,8

Forrás: Eurostat (Statistical Office of the European Communities)

12/9. Internethasználat kulturális céllal, 2006

%

Országok	Olvasás, (online napilap és magazin letöltés)	Játék (játék és zene letöltés)	WEB rádió hallgatás, WEB tv nézés	Tanulás	Egyéb kommunikáció (chat, stb)
EU-27	34	35	22	35	33
Ausztria	43	25	11	22	21
Belgium	26	32	18	24	30
Bulgária	47	48	43	29	59
Ciprus	59	51	27	39	32
Csehország	43	28	15	40	29
Dánia	56	32	33	24	20
Észtország	82	46	27	13	35
Finnország	60	43	26	35	29
Franciaország	20	20	22	..	37
Görögország	48	39	19	32	10
Hollandia	45	51	34	29	36
Írország	15	22	18	26	13
Lengyelország	40	40	24	11	44
Lettország	53	47	34	25	44
Litvánia	72	58	40	65	38
Luxemburg	41	37	30	30	49
Magyarország	56	50	27	29	47
Málta	44	43	26	38	31
Nagy-Britannia	36	37	23	50	20
Németország	27	26	17	52	38
Olaszország	35	29	15	32	25
Portugália	45	46	30	20	42
Románia	..	..	..	..	..
Spanyolország	..	48	..	16	42
Svédország	48	39	33	9	29
Szlovákia	51	37	17	16	40
Szlovénia	47	41	29	43	31

Forrás: Eurostat, Community survey on ICT usage in households and by individuals, 2006